

การสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัณนาท
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดชัณนาท

นางสาววาสนา ตั้งวัฒนาสิน

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาหลักสูตรและการสอน สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2564

The construction of a Supplementary Reading Entitled Local Wisdom
of Chainat for Grade 7 Students, Chainat Province

Miss Wasana Tangwattanasin

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Education in Curriculum and Instruction

School of Educational Studies

Sukhothai Thammathirat Open University

2021

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ การสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดชัยนาท
ชื่อและนามสกุล นางสาววาสนา ตั้งวัฒนาสิน
แขนงวิชา หลักสูตรและการสอน
สาขาวิชา ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2565

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณี ยะหะกร)

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.นิรนาท แสนสา)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ การสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดชัยนาท

ผู้ศึกษา นางสาววาสนา ตั้งวัฒนาสิน รหัสนักศึกษา 2602100659

ปริญญา ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน)

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์ ปีการศึกษา 2564

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) สร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดชัยนาท และ (2) ตรวจสอบคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่านที่สร้างขึ้น

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 10 คน จากโรงเรียนบ้านชัยภูผา จังหวัดชัยนาท ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบประเมินคุณภาพหนังสือสำหรับผู้เชี่ยวชาญ และแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อหนังสือส่งเสริมการอ่าน สถิติที่ใช้ใน การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา พบว่า (1) หนังสือที่สร้างขึ้นมีเนื้อหา ประกอบด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาเกษตรกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาการแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาภาษาและวรรณกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาศาสนาและประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอาหารและโภชนาการ แต่ละเรื่องมีกิจกรรมท้ายบท และ (2) ผลการตรวจสอบคุณภาพของหนังสือ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าภาพรวมของหนังสือส่งเสริมการอ่านมีความเหมาะสมในระดับมาก และนักเรียนมีความคิดเห็นว่าภาพรวมของหนังสือส่งเสริมการอ่านมีความเหมาะสมในระดับมากเช่นกัน

คำสำคัญ หนังสือส่งเสริมการอ่าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชัยนาท มัธยมศึกษา

Independent Study title: The construction of a Supplementary Reading Entitled Local Wisdom of Chainat for Grade 7 Students, Chainat Province

Author: Miss Wasana Tangwattanasin; **ID:** 2602100659;

Degree: Master of Education (Curriculum and Instruction);

Independent study advisor: Thanarat Sirisawadi, Associate Professor;

Academic year: 2021

Abstract

The purposes of this independent study were (1) to construct a supplementary reading entitled Local Wisdom of Chainat for grade 7 students in Chainat Province; and (2) to verify quality of the constructed supplementary reading.

The research sample consisted of 3 experts and 10 grade 7 students of Ban Chat Fang School in Chainat Province, all of whom were purposively selected. The employed research instruments were (1) a book quality evaluation form for the experts, and (2) a questionnaire on student's opinions toward the supplementary reading book. Statistics employed for data analysis were the mean and standard deviation.

Results of this study were as follows: (1) the constructed supplementary reading comprised the following topics: Local Wisdom in Agriculture; Local Wisdom in Industry and Handicrafts; Local Wisdom in Thai Indigenous Medicine; Local Wisdom in Language and Literature; Local Wisdom in Religion and Traditions; and Local Wisdom in Food and Nutrition; each topic was completed with end-of-topic activities; and (2) regarding results of quality verification of the constructed supplementary reading, it was found that the experts had opinions that the supplementary reading as a whole was appropriate at a high level, and the students also had opinions that the supplementary reading as a whole was appropriate at a high level.

Keywords: Supplementary reading, Local wisdom, Chainat, Secondary education

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ ผู้ศึกษาค้นคว้าได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณี ยะหะกร ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ และติดตามผลการศึกษาค้นคว้าอย่างใกล้ชิดเสมอมา จนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้ศึกษาค้นคว้ารู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ซึ่งได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิกา พรหมมาศ ผู้ช่วยศาสตราจารย์นวพร คำเมือง และอาจารย์สุชาดา ตั้งศิริรินทร์ ที่ให้ความอนุเคราะห์แก้ไข เสนอแนะ การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมทำให้การศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้สำเร็จลงได้

นอกจากนี้ผู้ศึกษาค้นคว่ายังได้รับความอนุเคราะห์จากบุคคลในท้องถิ่น อำเภอหันคา จังหวัด ชัยนาท ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท เพื่อนำมาจัดทำเป็นหนังสือ และได้รับความช่วยเหลือ ในการสืบค้นข้อมูลจากศูนย์วิทยบริการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และสำนักวิทยบริการและ เทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ จึงขอขอบพระคุณ ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สุดท้ายนี้ผู้ศึกษาค้นคว้าต้องขอขอบพระคุณคือ คุณแม่ละมัย เสือแก้ว ที่ให้กำลังใจตลอดมา และเพื่อนครูโรงเรียนบ้านชัยผา่ง ที่ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าไว้ครั้งนี้

หากผลการศึกษาค้นคว่ามีส่วนช่วยให้เกิดประโยชน์แก่วงการศึกษ ผู้ศึกษาขอมอบความดี นี้เป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดามารดา ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่ได้เลี้ยงดู อบรมสั่งสอน ให้ความรัก ความรู้ และความเอื้ออาทรแก่ผู้ศึกษา

วาสนา ตั้งวัฒนาสิน

กันยายน 2565

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญ	1
วัตถุประสงค์การศึกษา	3
ขอบเขตการสร้างหนังสือ	4
กรอบและแนวคิดในการสร้างหนังสือ	4
แนวทางการสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน	18
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	23
บทที่ 2 หนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท	24
คำนำ	26
สารบัญ	27
สารบัญภาพ	29
คำชี้แจง	32
จุดประสงค์การเรียนรู้	33
บทที่ 1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาเกษตรกรรม	34
บทที่ 2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม	71
บทที่ 3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาการแพทย์แผนไทย	93
บทที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาภาษาและวรรณกรรม	113
บทที่ 5 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาศาสนาและประเพณี	136
บทที่ 6 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอาหารและโภชนาการ	154
บรรณานุกรม	172
ภาคผนวก	173

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 สรุปการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	175
สรุปการศึกษา	175
อภิปรายผล	179
ข้อเสนอแนะ	182
บรรณานุกรม	183
ภาคผนวก	187
ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญด้านคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ แบบแสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ตารางแสดงผลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ	188
ข แบบประเมินคุณภาพหนังสือโดยนักเรียน ตารางแสดงผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือโดยนักเรียน	202
ประวัติผู้ศึกษา	210

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญ

ทักษะการอ่านเป็นทักษะที่สำคัญในการแสวงหาความรู้ด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะปัจจุบันเป็นยุคข้อมูลข่าวสารที่มีเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว การอ่านจึงเป็นทักษะที่จำเป็นในการนำมาใช้เพื่อให้สามารถติดตามความเคลื่อนไหว ความก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงของสภาพการได้อย่างมีประสิทธิภาพ การอ่านจึงมีคุณค่าต่อชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการเรียนการสอนที่ต้องวางรากฐานของการเรียนระดับที่สูงขึ้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การอ่านจึงต้องคำนึงถึงการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่านเห็นคุณค่าและความสำคัญของการอ่าน การอ่านเป็นทักษะทางภาษามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การอ่านหนังสือ ทำให้เกิดการพัฒนาความคิดสติปัญญา จริยธรรม ศีลธรรม และเชาวน์ปัญญาได้เป็นอย่างดี และรู้จักนำความรู้ที่อ่านมาพัฒนาตนเอง

จากความสำคัญของการอ่านจะเห็นได้ว่าเป็นการทำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 คือ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยจึงได้กำหนดตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน คือ สาระที่ 1 การอ่าน มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และมีนิสัยรักการอ่าน จะเห็นได้ว่าการกำหนดตัวชี้วัดของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อพัฒนาการอ่านที่สำคัญประการหนึ่ง คือ อ่านได้ถูกต้อง รวมทั้งจับใจความสำคัญของเรื่องที่อ่าน และนำความรู้ความคิดจากเรื่องที่อ่านไปตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตได้ มีมารยาท และมีนิสัยรักการอ่าน และเห็นคุณค่าสิ่งที่อ่าน สังเกตได้ว่าหลักสูตรได้เน้นให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของการอ่าน และสร้างนิสัยรักการอ่านให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2554 , น. 26)

สื่อการอ่านประเภทหนึ่งที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้ในการพัฒนาการอ่านของผู้เรียน คือ หนังสือส่งเสริมการอ่าน เป็นหนังสือที่จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เน้นไปในทางส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดทักษะในการอ่าน และนิสัยรักการอ่านมากขึ้น ที่มีลักษณะไม่ขัดต่อวัฒนธรรม ประเพณีและศีลธรรมอันดีงาม ให้ความรู้ มีคติและมีสาระประโยชน์ (จินตนา ไบกาชูยี, 2556, น. 20) หนังสือส่งเสริมการอ่านจะมีรูปเล่มสวยงาม เนื้อหามีทั้งคำประพันธ์ร้อยกรอง ร้อยแก้ว มีภาพประกอบสดใส เพื่อโน้มน้าวจิตใจเด็กให้อยากอ่าน และเพลิดเพลินไปกับภาพและเรื่องราวที่ผู้เขียนนำเสนอ จะเป็นได้ว่าหนังสือส่งเสริมการอ่านจึงไม่ใช่แบบเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้เรียน ครูผู้สอนจึงสามารถพัฒนารูปแบบและเนื้อหาของ

หนังสือให้เป็นไปตามความต้องการ เพื่อตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียน ส่งผลให้เกิดความ
อยากอ่าน และเป็นเครื่องมือที่จะช่วยกระตุ้นให้เกิดนิสัยรักการอ่านได้

ในการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่านและมีเจตคติที่ดีต่อการอ่านนั้น ครูจะต้องเป็นผู้จัด
กิจกรรมให้กับผู้เรียน และสิ่งสำคัญจะต้องมีหนังสือที่เหมาะสมกับวัยผู้เรียน เพราะหนังสือเป็นสื่อพื้นฐาน
ของการศึกษาขั้นต้นที่ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ดังนั้นหนังสือจึงมีความสำคัญอย่าง
ยิ่งในการพัฒนาทักษะการอ่านนั้นจะต้องเป็นสื่อที่เหมาะสม ปัจจุบันมีการปฏิรูปการเรียนรู้มุ่งเน้นการ
พัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนและให้ชุมชนกับท้องถิ่นเข้ามามี ส่วนร่วมในการพัฒนา
หลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของแต่ละท้องถิ่น เพื่อผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้และประสบการณ์
จริงที่ได้รับจากครอบครัวชุมชนท้องถิ่น มาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตร
แนวทางดังกล่าว เรื่องการพัฒนาการอ่านจะต้องสอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาและการจัดหลักสูตร
การเรียนรู้ ดังนั้นในส่วนของท้องถิ่นจึงเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการจัดการเรียนรู้ ด้วยเหตุนี้หลักสูตรของ
สถานศึกษาจึงต้องจัดกิจกรรมให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม และได้เรียนรู้เรื่องของท้องถิ่นของตนเองตามโอกาสที่
เหมาะสม โดยนำเรื่องราวของชุมชนท้องถิ่น อาชีพในท้องถิ่น มาเป็นสื่อในส่งเสริมการอ่านได้ ทั้งนี้เพื่อ
ส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ในการอ่าน และยังส่งเสริมความรู้สึกที่ดีของผู้เรียนต่อท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ติดต่อกันมายาวนานในหลาย
พื้นที่ของจังหวัดชัยนาทมีร่องรอยของแหล่งชุมชนโบราณก่อนประวัติศาสตร์ มีมรดกทางธรรมชาติและ
วัฒนธรรมของจังหวัดชัยนาท มีลักษณะความเจริญและความอุดมสมบูรณ์ที่สัมพันธ์กับอารยธรรมของ
ลุ่มน้ำ 3 สาย คือ ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ลุ่มน้ำน้อย และลุ่มน้ำท่าจีน อันเป็นหลักฐานแสดงว่ามีผู้คนตั้งหลัก
แหล่งอาศัยมานานนับพันปี มีพื้นที่อุดมสมบูรณ์ต่อการเพาะปลูกอย่างยิ่ง จึงเป็นแหล่งกำเนิดอารยธรรม
เก่าแก่ที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน ซึ่งผ่านการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยจนมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่
หลากหลายและมีคุณค่าอย่างยิ่ง เป็นสิ่งที่น่าสนใจสำหรับการนำมาใช้เป็นสื่อการอ่านเพื่อส่งเสริมการอ่าน
ของนักเรียนที่สร้างสรรค์ขึ้นมาในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ สถานที่สำคัญ แหล่งประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของท้องถิ่น
ประเพณีสำคัญ ตำนานพื้นบ้าน และเพลงพื้นบ้าน เป็นต้น ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเหมาะสมกับที่จะ
นำมาใช้เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาทักษะการอ่าน เนื่องจากการใช้เรื่องที่สะท้อนให้เห็นถึงมรดก
ทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีของแต่ละท้องถิ่นเป็นเรื่องที่นักเรียนเคยได้ยินได้ฟัง
มาก่อน จึงเป็นเรื่องง่ายสำหรับนักเรียน นอกจากจะใช้พัฒนาทักษะการอ่านแล้ว ยังสอนเรื่องคุณธรรม
จริยธรรมได้ด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญ และมีประโยชน์ในการถ่ายทอดสภาพชีวิตและสังคม
ของท้องถิ่น ก่อให้เกิดการจัดระเบียบของสังคม สร้างวิสัยทัศน์ที่กว้างขวางขึ้นและยอมรับแนวคิดของ
ต่างชนชาติ ต่างสังคม ต่างยุคสมัย ในด้านการเมืองการปกครอง จะทำให้ผู้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความ
ภาคภูมิใจในอดีตของท้องถิ่นที่ตนอยู่ เกิดความรัก ความเข้าใจในท้องถิ่น ซึ่งจะส่งผลทำให้คนในชาติมีความ
สามัคคีกัน

ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้เกิดความรู้ด้วยการเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดชัยนาทที่นักเรียนมีอยู่ไว้ไม่ให้สูญสิ้นไปก่อนกาลอันควร เมื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญในการสืบทอดเรื่องราวของท้องถิ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จังหวัดชัยนาทซึ่งเป็นจังหวัดเก่าแก่ มีประวัติมาแต่สมัยทวารวดี มีมรดกด้านความรู้ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ตำนาน นิทาน ขนบธรรมเนียม ความเชื่อ ค่านิยมต่าง ๆ จำนวนมาก ครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่นในสาขาต่าง ๆ ได้แก่ สาขาเกษตรกรรม สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม สาขาการแพทย์แผนไทย สาขาภาษาและวรรณกรรม สาขาศาสนาและประเพณี สาขาอาหารและโภชนาการ จึงควรจะนำมาใช้เป็นสื่อการสอนในการส่งเสริมการอ่านให้นักเรียนได้ฝึกการอ่านนอกจากการเรียนในตำราเรียนเพียงอย่างเดียว

ปัจจุบันการเรียนการสอน ด้านการอ่านในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านซำภูผาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดชัยนาท ยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ พบว่าผู้เรียนมีความสามารถในการอ่านต่ำกว่าเกณฑ์ผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านของนักเรียน จากผลการทดสอบการอ่านระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2563 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย มีนักเรียนสอบการอ่านผ่านเกณฑ์ค่าเฉลี่ยร้อยละ 39.80 ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่นักเรียนควรได้รับการพัฒนาและเร่งรัดคุณภาพทางการเรียน โดยเฉพาะการอ่าน ดังนั้นการใช้หนังสือส่งเสริมการอ่าน เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหาคือเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยแบบเดิม ๆ เพราะหนังสือส่งเสริมการอ่านเป็นส่วนประกอบ และเป็นสื่อที่สำคัญในการสอนภาษาไทย (ข้อมูลผลการทดสอบการอ่านในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านซำภูผาง, 2563)

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะส่งเสริมนิสัยรักการอ่านให้เกิดกับผู้เรียนโดยใช้ข้อมูลภูมิปัญญาของจังหวัดชัยนาท มาจัดทำเป็นหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อส่งเสริมการอ่านให้แก่ผู้เรียนและฝึกทักษะการอ่าน โดยจัดทำหนังสือส่งเสริมการอ่านที่สามารถอ่านตัวอักษร มีรูปภาพประกอบ สีสดใสสวยงาม รวมทั้งเกิดความสนใจกับผู้เรียน เข้ามาใช้ในการสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน จึงเชื่อว่าผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้พัฒนาทักษะในการอ่านได้มากขึ้น ส่งผลให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์กับผู้สนใจเกี่ยวกับการอ่าน เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท โดยทั่วไป

2. วัตถุประสงค์การศึกษา

2.1 เพื่อสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดชัยนาท

2.2 เพื่อตรวจสอบคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดชัยนาท

3. ขอบเขตการสร้างหนังสือ

หนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดชัยนาท ประกอบด้วยเนื้อหา 6 บท ได้แก่ บทที่ 1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาเกษตรกรรม บทที่ 2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม บทที่ 3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาการแพทย์แผนไทย บทที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาภาษาและวรรณกรรม บทที่ 5 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาศาสนาและประเพณี บทที่ 6 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอาหารและโภชนาการ กิจกรรมท้ายบทแต่ละเรื่อง โดยมีภาพประกอบ

4. กรอบและแนวคิดในการสร้างหนังสือ

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท ดังนี้

4.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

4.1.1 หนังสือส่งเสริมการอ่าน

4.1.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

4.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

4.1.1 หนังสือส่งเสริมการอ่าน

1. ความหมายของหนังสือส่งเสริมการอ่าน

นักวิชาการ นักการศึกษาและนักเขียนหนังสือสำหรับเด็กหลายท่าน ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าหนังสือส่งเสริมการอ่านไว้ ดังนี้

จินตนา ไบกาชุยี (2552, น. 7) กล่าวว่า หนังสือส่งเสริมการอ่าน คือ หนังสือที่จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เน้นไปในทางส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดทักษะในการอ่านและมีนิสัยรักการอ่านมากยิ่งขึ้นอาจเป็นหนังสือ สารคดี นวนิยาย นิทาน ฯลฯ ที่มีลักษณะไม่ขัดต่อวัฒนธรรม ประเพณี และศีลธรรมอันดีงาม ให้ความรู้ มีคติ และมีสารประโยชน์

ถวัลย์ มาศจรัส (2553, น. 11) กล่าวว่า หนังสือส่งเสริมการอ่าน คือ หนังสือที่มุ่งเน้น ให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน ซึ่งเป็นการเพิ่มทักษะทางการอ่านไปในตัว โดยมีเนื้อหาสาระไม่ขัดต่อประเพณีวัฒนธรรม และศีลธรรมดีงามของสังคม เป็นหนังสือที่ให้ความรู้ ความคิด ปรัชญา และบันเทิง ซึ่งอาจจะเป็นหนังสือสารคดี เรื่องสั้น นวนิยาย วรรณกรรมเยาวชน เป็นต้น หนังสือส่งเสริมการอ่านจะเป็นหนังสือที่มีรูปเล่มสวยงาม เนื้อหามีทั้งคำประพันธ์ ร้อยกรองและร้อยแก้ว มีภาพประกอบสดใสเพื่อโน้มน้าวจิตใจเด็กให้อยากอ่านและเพลิดเพลินไปกับภาพและเรื่องที่ผู้เขียนนำเสนอ

สำลี รักสุทธี (2553, น. 58) กล่าวว่า หนังสือส่งเสริมการอ่าน คือ หนังสือที่มุ่งเน้นให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน ซึ่งเป็นการเพิ่มทักษะไปในตัว โดยมีเนื้อหาสาระที่ไม่ขัดต่อประเพณี วัฒนธรรมและศีลธรรมอันดีงามของสังคม เป็นหนังสือที่ให้ประโยชน์ในแง่ความรู้ ความคิด ปรัชญา และบันเทิง

ดวงรัตน์ สาขะจันทร์ (2553, น. 30) กล่าวว่า หนังสือส่งเสริมการอ่าน คือ หนังสือที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านมีนิสัยรักการอ่าน มีเนื้อหาสาระนอกเหนือไปจากหนังสือเรียนอาจเป็นหนังสือนิทาน นวนิยาย หรือสารคดี ที่มีลักษณะไม่ขัดต่อประเพณีและศีลธรรมอยู่ในรูปร้อยแก้วหรือร้อยกรองก็ได้มีคติและมีประโยชน์

เมื่อประมวลคำจำกัดความของหนังสือส่งเสริมการอ่านจากนักการศึกษาเหล่านี้ สรุปได้ว่าหนังสือส่งเสริมการอ่าน คือ หนังสือที่จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เน้นไปในทางส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดทักษะในการอ่าน เริ่มจากจุดประสงค์การเรียนรู้เขียนในรูปแบบสารคดี ที่เน้นวัฒนธรรมและประเพณีของจังหวัดชัยนาทหรือสาระความรู้ ในรูปของร้อยแก้ว เขียนโครงเรื่องสร้างตัวละคร กำหนดสถานที่ ช่วงเวลาของเรื่องราวเกิดขึ้น แนวคิดของเรื่อง ทศนะ หรือคุณธรรม กำหนดความยาวของเรื่อง สรุปเนื้อเรื่อง พร้อมแบบทดสอบท้ายเล่ม

2. ส่วนประกอบของหนังสือส่งเสริมการอ่าน

กระทรวงศึกษาธิการ (2553, น. 3-4) กล่าวถึง องค์ประกอบของหนังสือส่งเสริมการอ่านว่ามีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ

1. ปก เป็นส่วนแรกที่สุดของเล่ม ทำหน้าที่ควบคุมรูปเล่ม และนำไปสู่เนื้อหาภายใน เล่ม ดังนั้น ปกหนังสือจึงมีความสำคัญทั้งในด้านความคงทน งดงาม และความมีเสน่ห์เราใจ ปกหนังสือทั่วไปจึงมักใช้กระดาษที่แข็งและหนากว่าเนื้อหภายในเล่ม นอกจากนี้ยังมีภาพที่น่าสนใจ ชักชวนให้ติดตามเรื่องราวภายในเล่ม รวมทั้งชื่อหนังสือ และชื่อผู้เขียนเรื่องด้วย

2. เนื้อหา เป็นส่วนหลักของการนำเสนอเนื้อหาโดยใช้ตัวอักษรชนิดต่าง ๆ ที่อ่านง่ายชัดเจน มีความต่อเนื่องกันไปตั้งแต่ต้นจนจบ เนื้อหาในหนังสือทุกเล่มควรเขียนถูกต้อง มีการจัดย่อหน้าและวรรคตอนอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังอาจใช้ขนาดและแบบของตัวอักษรช่วยเน้นให้การอ่านเป็นไปอย่างสนุกสนานเพลิดเพลินมากขึ้น ซึ่งในส่วนของเนื้อหา ประกอบด้วยส่วนที่สำคัญ ดังนี้

- 2.1 ส่วนนำเรื่อง หรือบทนำเรื่อง คือข้อความที่ผู้เขียนเสนอไว้ในย่อหน้าแรกมีลักษณะการเขียนเป็นการเปิดเรื่อง เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน

- 2.2 ส่วนเนื้อเรื่อง อาจจะสั้นหรือยาวขึ้นอยู่กับเนื้อหาสาระตามจุดมุ่งหมายของผู้เขียนที่สำคัญคือส่วนเนื้อเรื่องต้องให้สารประโยชน์ครบถ้วนตามจุดมุ่งหมายของผู้เขียน และการนำเสนอควรมีลักษณะที่ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจและเข้าถึงสารประโยชน์ของเรื่องได้เป็นอย่างดี

2.3 สนวนสรุปเรื่อง คือข้อความสนสุดท่ายของเรื่อง เปนข้อความที่เขียนปดเรื่องภายหลังจากที่ได่กล่าวเนื้อเรื่องครบทุกเรื่องแล้ว โดยอาจเขียนสรุปประมวลสาระสำคัญของเรื่องหรืออาจเขียนกระตุ้นใ้ผู้อ่านเกิดความคิดที่กว้างขวางออกไป

3. ภาพประกอบ เปนสวนเสริมใ้การนำเสนอเนื้อหาสาระสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ภาพประกอบไม่เพียงแต่ช่วยให้เรื่องราวที่นำเสนอชัดเจนครบถ้วน ยังทำหน้าที่ตกแต่งใ้หนังสืองดงามเพิ่มความสบายตาสบายใจใ้การอ่านหนังสือด้วย

ถวัลย์ มาศจรัส (2553, น. 12-16) กล่าววา การเขียนหนังสือสงเสริมการอ่านตองมีแนวคิดของเรื่อง โครงเรื่อง ฉาก บทสนทนา การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง การปดเรื่อง ทวงทำนองการเขียน ตัวละครคคิจากเรื่อง สำนวนภาษาจะแตกต่างกันบ้างก็ทีขนาดความยาวเท่านั้น หนังสือสงเสริมการอ่านเปนเรื่องขนาดสั้น และตองเขียนตามความสนใจของเด็กแต่ละวัย

สมพร จารุรัฎ (2550, น. 78-81) ได่กล่าวถึง องค์ประกอบทีสำคัญของหนังสือสงเสริมการอ่านทีเหมาะสำหรับผูเรียนในระดับมัธยมศึกษา โดยมีองค์ประกอบทีสำคัญ 3 สวน คือ

1. สนวนนำเรื่อง หรือบทนำเรื่อง คือข้อความทีผูเขียนเสนอใ้ในย่อหน้าแรก มีลักษณะการเขียนเปนการเปิดเรื่องซึ่งยังไม่ใช่เปนการกล่าวถึงเนื้อเรื่องจริง ๆ เพียงแต่เปนการเกริ่นใ้ผู้อ่านทราบวาเขาจะได้อ่านเรื่องอะไรในย่อหน้าตอ ๆ ไป บทนำเรื่องเปนสวนทีสำคัญมากของงานเขียน เพราะเปนสวนทีจะดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน เปนสวนทีอาจจะช่วยให้ผู้อ่านตัดสินใจวาจะอ่านเรื่องตอไปหรือไม่ เปนสวนทีจะบอกใ้ผู้อ่านทราบถึงประโยชน์ของเนื้อหาสาระทีจะได้อ่านโดยผูเขียนอาจขึ้นต้นด้วยการบอกผู้อ่านตรง ๆ วาเขากำลังจะกล่าวถึงเรื่องอะไร หรือใ้วิธีการเสนอปัญหาเพื่อนำสู่การอภิปรายหรือการแกไขปัญหาซึ่งจะเปนสาระสำคัญของงานเขียนตอไป

2. สนวนเนื้อเรื่อง เปนสวนประกอบทีสำคัญที่สุดของงานเขียนหนังสือสงเสริมการอ่านเพราะสวนเนื้อเรื่องเปนสวนทีเกิดเปนงานเขียนเรื่องนั้น ๆ ขึ้นมา ซึ่งอาจจะสั้นหรือยาวขึ้นอยู่กับขอบขายของเนื้อหาสาระตามจุดมุ่งหมายของผูเขียน เมื่อผู้อ่านได้อ่านจบแล้วควรได้รับประโยชน์ตามจุดมุ่งหมายทุกประการ

3. สนวนสรุปเรื่อง คือข้อความสนสุดท่ายของเรื่องเปนข้อความทีผูเขียนเขียนปดเรื่องภายหลังจากที่ได่กล่าวเนื้อเรื่องครบทุกเรื่องแล้ว และช่วยให้ผู้อ่านใ้เวลาชวงนี้ประมวลความคิดหรือขยายความคิดเกี่ยวกับเนื้อหาสาระทีได้อ่านมาแต่ตน ผูเขียนอาจใ้วิธีการเขียนสรุปเรื่องตาง ๆ กันโดยอาจจะเขียนสรุปประมวลสาระสำคัญของเรื่องทีได่กล่าวมาแล้วในบทนำเรื่องอีกครั้งหนึ่งเพื่อช่วยดึงดูดผู้อ่านกลับมาทีความคิดสำคัญอันเปนจุดมุ่งหมายของงานเขียนทั้งเรื่องหรือกระตุ้นใ้ผู้อ่านเกิดความคิดทีกว้างขวางออกไป หรือเสนอแนะแง่มุมอื่นทีผู้อ่านควรคิดหรือศึกษาตอไปอีก

จินตนา ไ้กาชุยี (2552, น. 41-47) ได่กล่าวถึง องค์ประกอบของหนังสือสงเสริมการอ่านวามีองค์ประกอบทีสำคัญ ดังนี้

1. หัวข้อเรื่อง โดยมีความสัมพันธ์กับสาระการเรียนรู้ชุมชนรอบตัว ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และความสนใจในการอ่านของเด็ก
2. แกนเรื่อง มีความชัดเจน ไม่คลุมเครือ มีแกนเรื่องเพียงเรื่องเดียว หรือถ้ามีหลายเรื่องควรมีการเชื่อมโยงเป็นแนวเรื่องเดียวกัน
3. โครงสร้างเนื้อหา หรือโครงเรื่อง ประกอบด้วย บทนำเรื่อง บทเนื้อเรื่อง บทสรุปหรือบททายเรื่อง และอาจมีภาคผนวกด้วย
4. การออกแบบหนังสือ ได้แก่ ขนาดรูปเล่ม สวนหน้า สวนกลาง และสวนท้ายของหนังสือภาพประกอบในเรื่อง และภาพปก รวมไปถึงจำนวนหน้าทั้งหมด

จากที่นักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า หนังสือส่งเสริมการอ่านมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ปก เนื้อหา และภาพประกอบ ซึ่งในสวนของเนื้อหา เป็นสวนที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงจุดประสงค์ของหนังสือส่งเสริมการอ่านโดยประกอบด้วยสวนย่อย 3 สวน คือ สวนนำเรื่อง สวนเนื้อเรื่อง และสวนสรุปเรื่อง ดังนั้นในการสร้างสรรค์งานเขียนประเภทหนังสือส่งเสริมการอ่าน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีองค์ประกอบที่ควรศึกษาทำความเข้าใจ และศึกษาว่ามีรายละเอียดที่สัมพันธ์เชื่อมโยงต่อกันอย่างไร เพื่อที่จะได้รู้จักสังเคราะห์หรือสร้างงานเขียนที่เหมาะสมและมีคุณค่าต่อการอ่านอย่างมีคุณภาพ ในการเขียนหนังสือส่งเสริมการอ่านที่ดีควรมีแนวคิดจากเรื่องดี โครงเรื่องดี ฉากกลมกลืนบทสนทนากระชับ การเปิดเรื่องเยี่ยม การดำเนินเรื่องชวนติดตาม การปิดเรื่องประทับใจ ท่วงทำนองการเขียนชวนอ่าน ตัวละครไม่มากหรือน้อยเกินไป คติจากเรื่องชัดเจน สำนวนภาษาสละสลวย

3. ขั้นตอนการสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน

การเขียนหนังสือส่งเสริมการอ่าน ต้องมีขั้นตอนการเขียนที่ชัดเจน วางแผนอย่างรัดกุมเพราะจะทำให้การเขียนสำเร็จได้โดยง่ายการเขียนหนังสือสักเล่มหนึ่งก็เหมือนการสร้างบ้าน หากมีการวางแผนที่ดีสร้างตามขั้นตอน บ้านย่อมสำเร็จและสวยงาม แต่หากขาดการวางแผนที่ดี สร้างบ้านผิดขั้นตอน ไม่มีแบบแปลนโครงสร้างก่อน ถึงสร้างเสร็จก็ไม่สวยงามดังนั้นการเขียนหนังสือที่มีการวางแผนจึงเป็นเสมือนการเดินทางที่มีจุดหมาย แต่ในทางตรงกันข้ามการเขียนหนังสือที่ไม่มีการวางแผนก็เหมือนการเดินทางที่ไร้จุดหมายเช่นกัน

จินตนา ไบกาชุยี (2552, น. 48) แนะนำขั้นตอนในการเขียนง่าย ๆ ไว้ 3 ขั้นตอน ซึ่งมีสาระโดยสรุป ดังนี้

ขั้นที่ 1

1. ตั้งเป้าหมายในการเขียนให้ชัดเจนว่าจะเขียนในรูปแบบใด นิทาน นิยาย สารคดี เรื่องสั้นหรือวรรณกรรมเยาวชน ฯลฯ โดยจะเน้นความบันเทิงหรือสาระความรู้ พร้อมคติสอนใจอะไรแก่เด็ก

2. แนวคิดของเรื่อง (แกนของเรื่อง) ต้องกำหนดชัดเจน และควรมีเพียงแนวคิดเดียวไม่ควรีหลายแนวคิด เพราะจะทำให้เรื่องที่เขียนขาดเอกภาพ

3. เขียนโครงเรื่องไว้คร่าว ๆ ว่าจะเปิดเรื่องอย่างไร ตอนกลางของเรื่องจะเขียนอย่างไรตอนปิดเรื่องจะปิดอย่างไร ต้องกำหนดจุดสุดยอดของเรื่อง การคลี่คลายปัญหาเพื่อนำไปสู่การจบเรื่องให้ดี

4. เขียนโครงเรื่องย่อ ๆ ลงกระดาษ ทบทวนดูวางตัวหรือไม่

5. กำหนดวิธีการเปิดเรื่อง ดำเนินเรื่อง และการจบเรื่องอย่างละเอียดจนกว่าจะพอใจ

6. สร้างตัวละครให้ชัดเจนว่ามีบุคลิกภาพอย่างไร อายุเท่าไร รูปร่างนิสัยใจคอเป็นอย่างไร

7. กำหนดฉากในเรื่องให้ชัดเจนว่าจะใช้สถานที่ใด เรื่องราวเกิดขึ้นในช่วงเวลาใด

8. ทบทวนโครงเรื่องให้ถูกใจแล้วลองนำไปเล่าให้เด็กฟัง เพื่อทดสอบดูว่าเด็กสนุกกับการฟังหรือไม่

9. ทบทวนดูว่าแนวคิดของเรื่อง ทศนะ หรือคุณธรรม กำหนดไว้ครบถ้วนชัดเจนหรือไม่แทรกไว้อย่างแนบเนียนหรือไม่ แล้วปรับปรุงให้สมบูรณ์

10. สำนวนโครงเรื่องวาดีหรือไม่ ตัวละครเอก ดำเนินเรื่องราวรื่นหรือไม่ เนื้อเรื่องมีเอกภาพมีเหตุมีผลหรือไม่

11. กำหนดความยาวของเรื่องว่าจะใช้จำนวนกี่หน้า

ขั้นที่ 2

1. ลงมือเขียนตามลำดับขั้นตอนที่กำหนดไว้โดยละเอียด แล้วตั้งชื่อเรื่อง

2. ทบทวนดูว่าชื่อเรื่องเหมาะสมกับเนื้อเรื่องหรือไม่ น่าสนใจหรือไม่ การดำเนินเรื่องสัมพันธ์ต่อเนื่องกันหรือไม่ แนวคิดของเรื่องชัดเจนหรือไม่ จูงใจคนอ่านได้หรือไม่ ปัญหาของตัวละครได้รับการแก้ไขอย่างสมเหตุสมผลหรือไม่ สนุกเร้าใจหรือไม่ สำนวนภาษาที่ตัวละครใช้เหมาะกับวัยและสถานะของตัวละครหรือไม่ บทสนทนา เหตุการณ์ มากเกินความจำเป็นหรือไม่ เกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่องหรือเปล่า ต้องทบทวนให้ดี และปรับปรุงแก้ไข

3. เมื่อเขียนเสร็จให้เก็บไว้ระยะหนึ่งแล้วนำมาอ่านดูใหม่เพื่อหาข้อบกพร่องแก้ไขจนพอใจ แล้วนำไปให้เด็ก ๆ อ่านดูว่าเด็กเขาใจหรือไม่ ชอบหรือไม่ เขาใจสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อหรือไม่ ปรับปรุงจนพอใจอีกครั้ง

ขั้นที่ 3

1. ทบทวนเรื่องที่เขียนอีกครั้งหนึ่งเพื่อดูสำนวนภาษาและความเป็นเอกภาพของเรื่อง

2. ลงมือเขียนหรือพิมพ์ต้นฉบับ

3. ถ้าต้นฉบับเป็นหนังสือการตูน ต้องจัดทำเป็นบทสคริปละคร มีคำพูดโต้ตอบและคำบรรยายเรื่อง จัดภาพคร่าว ๆ ให้เหมาะสมกับคำบรรยายและบทสนทนา

4. ถ้าต้นฉบับเป็นหนังสือภาพของเด็กก่อนวัยเรียนหรือหนังสือสำหรับเด็กระดับประถมศึกษา ซึ่งมีภาพประกอบทุกหน้าควรจัดทำต้นฉบับจำลอง กำหนดเนื้อเรื่อง เลขหน้า และภาพอย่างหยาบ ๆ ลงในหน้ากระดาษให้ดูสัดส่วน หรือหากวาดภาพไม่ได้ให้เขียนเนื้อเรื่องแล้วเว้นที่สำหรับวาดภาพไว้สำหรับผู้วาดภาพประกอบ

5. อ่านทบทวนต้นฉบับเป็นครั้งสุดท้ายเพื่อดูความถูกต้องเรียบร้อย โดยเฉพาะตัวสะกด

6. จัดส่งต้นฉบับให้บรรณาธิการเพื่อจัดทำภาพประกอบ

ที่กล่าวมานี้ คือ ขั้นตอนการเขียนหนังสือส่งเสริมการอ่านโดยละเอียด ตั้งแต่เขียนเรื่องจนถึงการจัดทำรูปเล่มหรือไม่ก็ส่งต้นฉบับถึงบรรณาธิการ สำนักพิมพ์ เพื่อจัดทำรูปเล่มและจัดพิมพ์ต่อไปการจัดทำรูปเล่มหนังสือส่งเสริมการอ่าน

4. ความสำคัญของหนังสือส่งเสริมการอ่าน

ธวัชชัย มีประเสริฐ (2552, น. 28) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ดังนี้

1. ช่วยให้เด็กได้รับความบันเทิง สนุกสนาน เพลิดเพลิน สนองความต้องการของวัยนักเรียน

2. ช่วยสร้างความคิดคำนึงและความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

3. ช่วยพัฒนาการเรียนด้านภาษาของนักเรียน

4. ช่วยปลูกฝังคุณธรรม เจตคติ

5. ช่วยให้นักเรียนรู้จักอ่านหนังสือ อ่านหนังสือเป็น เกิดนิสัยรักการอ่าน ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่เด็กในอนาคต ในแง่ที่รู้จักใช้การอ่านเป็นเครื่องมือหาความรู้ช่วยให้นักเรียนอ่านหนังสือได้เหมาะสมกับวัย

สรุปได้ว่าหนังสือส่งเสริมการอ่าน เป็นสิ่งที่มีคุณค่าสำหรับเด็กเพราะนอกจากจะช่วยให้ความรู้ ความคิด กับเด็กแล้ว ช่วยให้เด็กได้รับความบันเทิง สนุกสนานเพลิดเพลิน สร้างความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาการใช้ภาษา ส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน และเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และยังช่วยส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และส่งเสริมนิสัยรักการอ่านให้กับเด็ก

4.1.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน (2542) ได้ให้ความหมายของคำ “ภูมิปัญญา” ว่า หมายถึง “พื้นความรู้ความสามารถ” และคำ “ท้องถิ่น” ว่าหมายถึง “ท้องถิ่นที่ใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ” คำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ในปัจจุบันเป็นการให้คำจำกัดความของนักวิชาการซึ่งใช้คำและความหมายแตกต่างกันออกไป บางท่านเรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ภูมิปัญญาไทย” ซึ่งคำศัพท์เหล่านี้มีความหมายใกล้เคียงกัน นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้ให้นิยามของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2552, น. 71) ให้คำอธิบายว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) บางครั้งเรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นกระบวนทัศน์ (Paradigm) ของคนในท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ เพื่อความอยู่รอด และคนในท้องถิ่นจะสร้างความรู้จากประสบการณ์ จากการปฏิบัติเป็นความรู้ ความคิด ที่นำมาใช้ในท้องถิ่นของตนเพื่อการดำรงชีวิตที่เหมาะสม สอดคล้องกับธรรมชาติ ผู้รู้จึงกลายเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับภาษา ยารักษาโรค การดำเนินชีวิตในหมู่บ้านอย่างสงบสุข”

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2553, น. 83) ได้ให้ทัศนะว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะสะสมมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคมและสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสัมพันธ์ที่ท้องถิ่นได้สะสมถ่ายทอดปรับปรุงสืบต่อกันมาปรากฏเป็นความสามารถ วิธีการ เครื่องมือ สามารถใช้ควบคุมสังคม แก้ไขปัญหาหรืออำนวยความสะดวกแก่บุคคลและท้องถิ่น”

ศศิธร ธรรมโสภิต (2553, น. 36) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า หมายถึง องค์ความรู้ความสามารถและทักษะของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของคนแต่ละคน ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ปรุงแต่ง พัฒนา และมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและสภาพธรรมชาติรวมทั้งเหมาะสมกับยุคสมัย

จากทฤษฎีของนักวิชาการที่ได้ให้คำนิยามของภูมิท้องถิ่น ปัญญา สรุปว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถ กิจกรรม ผลงาน ประสบการณ์ ทักษะ ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ปรับปรุง พัฒนา สั่งสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นเวลานานของผู้คนในท้องถิ่นรวมทั้งสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาจากวัสดุ อุปกรณ์ และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิตตลอดจนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยมีการประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทของท้องถิ่น

2. ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พ.ศ. 2542, น. 31) ระบุว่าประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมากมายหลายแขนง แต่มักจะถูกมองว่าล้าหลัง คนบางกลุ่มจึงไม่ค่อยให้ความนิยมและสืบสานกันมากนัก ส่วนใหญ่แล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นมักสืบทอดบอกกล่าวกันเป็นการภายใน เช่น สูตรทำอาหาร หรือตำรับตำราต่าง ๆ ทำให้ไม่เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไป อาจจำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 10 ลักษณะได้ดังนี้ (1) ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและศาสนา ภูมิปัญญาประเภทนี้จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น (2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม เนื่องจากประเพณีและพิธีกรรมเป็นสิ่งที่คนในท้องถิ่นสร้างขึ้น (3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน เป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะต่างๆ โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในวิถีประจำวัน หลังจากนั้นได้สืบทอดโดยการพัฒนาอย่างไม่ขาดสายกลายเป็นศิลปะที่มีคุณค่าเฉพาะถิ่น (4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาหารและผักพื้นบ้าน นอกจากมนุษย์จะนำอาหารมาบริโภคเพื่อการอยู่รอดแล้ว มนุษย์ยังได้นำเทคนิคการถนอมอาหารและการปรุงอาหารมาใช้ (5) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน (6) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม (7) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน (8) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้าน (9) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการประดิษฐ์กรรม (10) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

ธนาคารคลังสมองกรุงเทพมหานคร (2557, น. 2-3) ได้แบ่งภูมิปัญญาผู้สูงอายุที่ควรอนุรักษ์และสืบทอด แบ่งออกเป็นสาขาต่างๆ 6 สาขา ดังนี้

1. สาขาเกษตรกรรม เป็นผู้ที่นำแนวคิด ความรู้และประสบการณ์มีผลงานด้านการทำไร่ทำนา เลี้ยงสัตว์ประมง ทำไร่นาสวนผสม ฯลฯ โตดเด่น เลี้ยงตัวเองและครอบครัวและตัวเองได้อย่างเพียงพอ มีแนวคิดที่ดีแปลกใหม่ที่เป็นประโยชน์และช่วยพัฒนา เช่น ผู้คิดริเริ่มการทำเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรแบบพอเพียง เกษตรที่เอื้อประโยชน์ต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

2. สาขาคหกรรม คือ ผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์และมีผลงานโดดเด่นในด้านต่างๆ เช่น

- 2.1 ด้านอาหาร เป็นต้นตำรับการปรุง มีคุณค่าทางโภชนาการ ใช้วัสดุในท้องถิ่นรู้จักคิดดัดแปลงสูตรอาหาร หรือเป็นผู้ที่สืบสานตำราอาหารที่มีรสเลิศ

- 2.2 ด้านงานประดิษฐ์เครื่องนุ่งห่ม สามารถทำเป็นอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้เช่น ทำผ้าไหม ตัดเย็บเสื้อผ้า

- 2.3 ด้านที่อยู่อาศัย สามารถจัดบ้านเรือนได้น่าอยู่ตามสภาพทำให้มีสุขภาพอนามัยในการอยู่อาศัย

3. สาขาศิลปกรรม

3.1 ด้านจิตรกรรม คือ ความสามารถในการวาดภาพฝาผนัง เขียนภาพลงบนผนังหน้าผา การสลักลาย ฯลฯ

3.2 ด้านประติมากรรม คือ ผู้มีความรู้ความสามารถ มีฝีมือในการปั้นแกะสลักการหล่อ เช่น หล่อพระพุทธรูป ปั้น โอง สลักลวดลาย ฯลฯ

3.3 ด้านสถาปัตยกรรม คือ ผู้มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์เรื่อง การก่อสร้างอาคาร บ้านเรือน โบสถ์ศาลา ศาลพระภูมิ ฯลฯ

3.4 ด้านหัตถกรรม (งานช่างฝีมือ) คือ ผู้มีความรู้ความสามารถในสิ่งที่ทำด้วยมือเช่น เครื่องจักสานต่างๆ

3.5 ด้านงานประดิษฐ์คือ ผู้มีความรู้ความสามารถด้านการจัดทำผลงานเลียนแบบธรรมชาติเช่น การประดิษฐ์ดอกไม้ บายศรีการแต่งลวดลายบนผ้า ฯลฯ

3.6 ด้านดนตรี (นาฏศิลป์และการละเล่นพื้นบ้าน) คือ ผู้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ด้านการเล่นดนตรีการขับร้อง การฟ้อนรำ การละเล่นพื้นบ้าน ฯลฯ

4. สาขาสาธารณสุข คือ ผู้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ด้านการใช้ยาสมุนไพร การรักษาโรคแผนโบราณ การรักษาสุขภาพอนามัย การสืบสานตำราสมุนไพร นวดแผนโบราณ ฯลฯ

5. สาขาภาษาและวรรณกรรม คือ ผู้มีความรู้ความสามารถในการแต่งวรรณกรรมพื้นบ้าน การคิดประดิษฐ์อักษรภาษาถิ่น การสืบสานอักษรโบราณ ฯลฯ

6. สาขาอื่นๆ เช่น ด้านพิธีกรรม ด้านโหราศาสตร์ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี

สรุปได้ว่าประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วย ความรู้ทักษะ และความเชื่อทางพฤติกรรมของบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นสาเหตุของการเกิดภูมิปัญญา ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ในการดำรงชีวิตที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม และจะดำรงอยู่ได้ก็ขึ้นอยู่กับความรู้ทักษะ และความเชื่อทางพฤติกรรมของบรรพบุรุษและขึ้นอยู่กับบุคคลหรือแต่ละชุมชนนั้นๆ สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทำการศึกษารวมประกอบด้วย ภูมิปัญญา สาขากรรม ได้แก่ ด้านอาหารและด้านงานประดิษฐ์เครื่องนุ่งห่ม สาขาศิลปกรรม ได้แก่ ด้านงานประดิษฐ์ด้านหัตถกรรม ด้านดนตรี (นาฏศิลป์และการละเล่นพื้นบ้าน) สาขาสาธารณสุข ได้แก่ ด้านการสืบสานตำราสมุนไพร ด้านการนวดแผนโบราณ เป็นต้น

3. ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนไทย เพราะความรู้และประสบการณ์ที่เกิดจากการสั่งสมมาเป็นระยะเวลายาวนานของบรรพบุรุษนี้ สามารถนำมาปรับใช้ในการ

ดำเนินชีวิตประจำวัน และภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีส่วนช่วยในการพัฒนาและสร้างสรรค์สังคมและประเทศชาติไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าภูมิปัญญาสากล ตามที่นักวิชาการได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2553, น. 14) กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ว่าเป็นระบบของวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างวัฒนธรรม ประกอบด้วย 3 ระบบ ที่มีความสำคัญ ดังนี้

1. ระบบคุณค่า หมายถึง ศีลธรรมของส่วนรวมและจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ที่สร้างสรรค์ มีการแสดงออกในรูปของจักรวาล ความคิดที่ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรม ความอุดมสมบูรณ์และความยั่งยืนของสังคมและธรรมชาติบนพื้นฐานของการเคารพต่อส่วนรวมและเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง

2. ระบบภูมิปัญญา เป็นระบบที่ครอบคลุมวิถีคิดของสังคมไทย เป็นการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับธรรมชาติแวดล้อม ซึ่งปรากฏในรูปของกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การผลิตใหม่ และการถ่ายทอดความรู้ผ่านองค์กรทางสังคมท้องถิ่น เพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อม

3. ระบบอุดมการณ์อำนาจ หมายถึง ศักดิ์ศรีและสิทธิความเป็นมนุษย์ที่จะเสริมสร้างความมั่นใจและอำนาจให้กับคนในชุมชน เพื่อเป็นพลังในการเรียนรู้ สร้างสรรค์ ผลิตใหม่และถ่ายทอดภูมิปัญญาในการพัฒนาสังคมให้เป็นไปตามหลักการของศีลธรรมที่เคารพความเป็นมนุษย์ ความเป็นธรรมและยั่งยืนของธรรมชาติ เพื่อรักษาความเป็นอิสระของตนเอง เมื่อต้องเผชิญหน้ากับการครอบงำจากภายนอก

อนงค์ศิริ วิชาลัย (2552, น. 81) ได้สรุปความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นดังนี้

1. เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่า เพราะเกิดจากการคิดค้นแก้ปัญหา สัมผัสพบเพาะด้วยประสบการณ์มานาน

2. เป็นแนวทางในการดำรงชีวิต ที่ถ่ายทอดให้ลูกหลานสืบต่อกันมาเพื่อความอยู่รอดของแต่ละท้องถิ่น

3. เป็นแนวทางแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตที่ควรเจริญรอยตามบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม

4. เป็นการสร้างความรัก ความผูกพันภายในครอบครัว ทำให้สังคมชุมชนท้องถิ่นเกิดสันติสุข

5. ช่วยพัฒนาการดำเนินชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

6. สามารถนำมาพัฒนา ปรับปรุงและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสังคม

ปัจจุบัน

7. เป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับชนรุ่นหลัง ที่ควรภาคภูมิใจและนำไปศึกษาเรียนรู้
ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสถานศึกษาและชุมชน

8. เป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์และคงใช้เพื่อเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น และ
ประเทศชาติสืบไป

จากความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นักวิชาการกล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า
ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตและความอยู่รอดของท้องถิ่น เป็นมรดกที่บรรพบุรุษได้สั่ง
สม สร้างสรรค์ และสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ซึ่งลูกหลานควรจักภาคภูมิใจและนำมาปรับ
ใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะนอกจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตแล้ว ยังช่วยให้มนุษย์
สามารถปรับตัวได้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม ประการสำคัญ ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถ
นำมาใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศในทุกๆด้านได้อีกด้วย

4. จังหวัดชัยนาท

ความเป็นมาของจังหวัดชัยนาท ชัยนาท แปลตามศัพท์ที่มีความหมายว่า
ชัยชนะที่มีชื่อเสียงบันลือ เป็นเมืองโบราณเมืองหนึ่ง ตัวเมืองเดิมตั้งอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยา
ที่ปากคลองแพรกศรีราชาได้ปากลำน้ำเก่า ตั้งขึ้นหลังเมืองพันธุมวดี (สุพรรณบุรี) เป็นเมืองหน้าด่านของ
สุโขทัย สร้างในสมัยพระยาเลอไทยแห่งกรุงสุโขทัย ระหว่าง พ.ศ. 1860-1879 เมืองนี้จึงได้ชื่อว่า
“เมืองแพรก” หรือ “เมืองสรรค์” มีฐานะเป็นเมืองหน้าด่านทางใต้ เมื่อกรุงสุโขทัยเสื่อมอำนาจลง
เมืองแพรกได้กลายเป็นเมืองหน้าด่านทางตอนเหนือของกรุงศรีอยุธยา ต่อมาได้เกิดชุมชนใหม่ไม่ไกล
จากเมือง มีเจ้าสามพระยาเป็นผู้ครองเมือง ซึ่งต่อมาได้ขึ้นครองกรุงศรีอยุธยา ทรงพระนามว่าสมเด็จพระ
พระบรมราชาธิราชที่ 2 เมืองที่เกิดขึ้นใหม่นี้มีชื่อว่า ชัยนาท ในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ
ได้ย้ายตัวเองออกจากบริเวณแหลมยางมาตั้งตรงฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยาส่วนเมืองสรรค์นั้นเสื่อมลง
เรื่อยๆ เพราะผู้คนได้อพยพมาอยู่ที่ชัยนาทเป็นส่วนใหญ่ ในที่สุดก็กลายเป็นเพียงอำเภอหนึ่งของชัยนาท
เท่านั้น ชัยนาทเป็นเมืองยุทธศาสตร์ที่สำคัญ เคยใช้เป็นที่ตั้งทัพรับศึกพม่าหลายครั้ง และมีชัยชนะทุกครั้ง
ไปจึงเป็นที่มาของชื่อเมืองชัยนาทแห่งนี้ นอกจากชัยนาทจะเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน แต่
ปัจจุบันชัยนาทก็มีชื่อเสียงและมีสินค้าด้านหัตถกรรม การจักสาน การปั้น การทอ การทำเครื่องเบญจรงค์
ที่มีฝีมือประณีต รูปแบบทันสมัย ราคาย่อมเยา มีตลาดจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ โดยฝีมือของชาวบ้าน
กลุ่มต่างๆ อีกด้วยชัยนาทมีเนื้อที่ประมาณ 2,469.74 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น 8 อำเภอ คือ
อำเภอเมืองชัยนาท อำเภอกันคา อำเภอมโนรมย์ อำเภอสรรคบุรี อำเภอสรรพยา อำเภอวัดสิงห์ อำเภอ
หนองมะโมง และอำเภอเนินขาม

สภาพภูมิศาสตร์ จังหวัดชัยนาทตั้งอยู่ในเขตที่ราบลุ่มภาคกลางตอนบน
มีแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำน้อยไหลผ่าน

ที่ตั้งและอาณาเขต จังหวัดชัยนาทเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางตอนบน ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี ลพบุรี สระบุรี และชัยนาท ตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยาและเป็นตอนเหนือสุดของภาคกลาง บนเส้นรุ้งที่ 15 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 100 องศาตะวันออก สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 195 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

อาณาเขตของจังหวัดชัยนาท

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดนครสวรรค์ และอุทัยธานี

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดสิงห์บุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดสิงห์บุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดอุทัยธานี

ขนาดพื้นที่ จังหวัดชัยนาทมีพื้นที่ประมาณ 2,469.746 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,543,591 ไร่ หรือเท่ากับร้อยละ 15.5 ของพื้นที่ในภาคกลางตอนบน

ลักษณะภูมิประเทศ โดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบลุ่มมีพื้นที่ประมาณ ร้อยละ 99.06 ของพื้นที่ทั้งหมด ได้แก่ พื้นที่ตอนล่าง พื้นที่ตอนกลาง ตอนใต้ และตะวันออกของจังหวัด มีลักษณะเป็นที่ราบจนถึงพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาด มีแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำน้อย ไหลผ่านที่ต่าง ๆ ทั่วทุกอำเภอ แม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านอำเภอมโนรมย์ วัดสิงห์ เมืองชัยนาท และสรรพยา แม่น้ำท่าจีนหรือแม่น้ำมะขามเฒ่าไหลผ่าน อำเภอดงสิงห์และหันคา แม่น้ำน้อยไหลผ่านอำเภอเมืองชัยนาทและอำเภอสรรคบุรี นอกจากลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบแล้ว ยังมีเนินเขาเล็ก ๆ เป็นภูเขาที่ไม่สูงมากประมาณ 1-3 กิโลเมตร กระจายอยู่ทั่วไปที่สำคัญ ได้แก่ เขาธรรมามูล ถือเป็นสัญลักษณ์สำคัญของจังหวัดชัยนาท เขาพลอง เขายาย เขาท่าพระ เขากระดี่ เขาใหญ่ เขารัก เขาดิน เขาหลัก เขาสารพัดสี เขาราวเทียน เขาสรรพยา เขาแก้ว เขาพนมเกิน และเขาน้อย เป็นต้น

ทรัพยากรธรรมชาติ การทำเกษตรกรรมส่วนใหญ่เป็นการ ทำนา ปลูกพืชไร่ ไม้ผลยืนต้น สวนผัก และไม้ดอก ส้มโอ ทรัพยากรดิน น่าจะทำประโยชน์อะไรอีก แผนภาพความคิดว่าดินของจังหวัดชัยนาท แบ่งออกเป็น 5 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

ป่าไม้ ในท้องที่จังหวัดชัยนาทจากการสำรวจ โดยภาพทางอากาศจากดาวเทียม ปี พ.ศ. 2536 พบว่า ในเขตจังหวัดมีเพียงร้อยละ 0.24 ประมาณ 60.36 ตารางกิโลเมตร จังหวัดชัยนาท มีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 2 แห่ง คือ

1. ป่าสงวนแห่งชาติ เขาหลัก - เขาช่องลม อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอดงสิงห์ และกิ่งอำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท
2. ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าเขาราวเทียน อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอหันคา และกิ่งอำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท

การชลประทาน จังหวัดชัยนาท มีโครงการของกรมชลประทาน กรมพัฒนา และส่งเสริมพลังงานเข้ามาดำเนินการ เชื่อนเจ้าพระยา เป็นเขื่อนแห่งแรกและเป็นเขื่อน ทดน้ำที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ตั้งอยู่อำเภอสรรพยา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้า- พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทำพิธีเปิดเขื่อน เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2500 เขื่อนชัยนาท เป็นเขื่อนแห่งแรกของประเทศไทย เขื่อนให้ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ มีปลาชุกชุม มีพีชน้ำ มีนกน้ำและ ป้องกันน้ำท่วม

การคมนาคม ไปเหนือล่องใต้ที่จังหวัดชัยนาท ถ้าเราจะเดินทางไปจังหวัดต่างๆ ที่ใกล้เคียง จังหวัดชัยนาทมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกสบาย สามารถเดินทางติดต่อกันระหว่างจังหวัดกับ กรุงเทพมหานครหรือระหว่างจังหวัดใกล้เคียง และอำเภอต่างๆ ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว และสามารถเดินทาง ได้ทั้งทางบกและทางน้ำ เช่น จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดนครสวรรค์

ประชากรและสภาพทางเศรษฐกิจ ปัจจุบันจังหวัดชัยนาท มีประชากร จำนวน 344,096 คน แยกเป็นชาย 169,104 คน เป็นหญิง 174,992 คน

สภาพทางเศรษฐกิจ เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของชัยนาทเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีแม่น้ำสำคัญไหลผ่าน 3 สาย คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำน้อยจึงเหมาะสมสำหรับการประกอบอาชีพทางการเกษตร ด้านการพาณิชย์ ด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรม การปศุสัตว์ การประมง และการสหกรณ์

จังหวัดชัยนาทเป็นจังหวัดที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ติดต่อกันมา ยาวนาน ในหลายพื้นที่ของจังหวัดชัยนาทมีร่องรอยของแหล่งชุมชนโบราณก่อนประวัติศาสตร์ และชุมชน เหล่านั้นได้พัฒนาตัวเองกระจายอยู่ตามลุ่มน้ำเจ้าพระยา ลุ่มน้ำท่าจีน และลุ่มน้ำน้อย จังหวัดชัยนาทตั้งอยู่ ในเขตที่ราบลุ่มภาคกลางตอนบน มีแม่น้ำเจ้าพระยาแม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำน้อยไหลผ่าน นอกจากนี้ยังมี คลองชลประทานขนาดเล็ก กลางและใหญ่ หลายสาย ส่งผลต่อความอุดมสมบูรณ์ทางด้านเกษตรกรรมอย่าง มาก และยังมีภูเขาลึก ๆ กระจายทั่วไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัด ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทางด้านการเกษตร ด้านพาณิชย์ ด้านการอุตสาหกรรมและการหัตถกรรม เป็นต้น

4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสืออื่น ๆ มีนักวิจัยได้ทำการศึกษาดัง รายละเอียด ดังนี้

จุฬาลักษณ์ ลัทธิกุล (2556) ได้วิจัยเรื่อง สร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านนิทานพื้นบ้าน จังหวัดนครสวรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเทศบาลวัดสุคตวราราม จังหวัด นครสวรรค์ โดยวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านนิทานพื้นบ้านจังหวัดนครสวรรค์ สำหรับ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเทศบาลวัดสุคตวราราม จังหวัดนครสวรรค์ และเพื่อตรวจสอบ คุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่านที่สร้างขึ้น ผลการวิจัยพบว่า หนังสือที่สร้างขึ้นมีจำนวน 8 เรื่อง เนื้อหา

เป็นนิทานพื้นบ้านจังหวัดนครสวรรค์ มีภาพสี่ประกอบ และมีคำถามท้ายเล่ม และผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือส่งเสริมการอ่านโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านรูปเล่มและการจัดรูปแบบ สำนวนภาษา เนื้อหา ภาพประกอบ คุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวม เท่ากับ 4.64 แสดงว่ามีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด และ ผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือส่งเสริมการอ่านโดยนักเรียน ด้านรูปเล่มและการจัดรูปแบบ สำนวนภาษา เนื้อหา ภาพประกอบ คุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวม เท่ากับ 2.62 แสดงว่ามีความเหมาะสมในระดับมาก สรุปได้ว่าหนังสือส่งเสริมการอ่านนิทานพื้นบ้านจังหวัดนครสวรรค์ ที่สร้างขึ้นมีคุณภาพเหมาะสมมาก

สิริกาญจน์ ศิริพานิช (2556) ได้วิจัยเรื่อง การสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่องนิทานพื้นบ้านกรุงเทพ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดราชบพิธ กรุงเทพมหานคร โดยวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านเรื่อง “ นิทานพื้นบ้านกรุงเทพ ” สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และเพื่อตรวจสอบคุณภาพหนังสือส่งเสริมการอ่านเรื่อง “ นิทานพื้นบ้านกรุงเทพ ” สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า หนังสือส่งเสริมการอ่านที่สร้างขึ้นมีเนื้อหาเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน จากภาพจิตรกรรมเชิงบานหน้าต่างพระอุโบสถวัด พระเชตุพนวิมลมังคลาราม มีการสอดแทรกคุณธรรม และมีภาพสี่ประกอบ ผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือโดยผู้ทรงคุณวุฒิมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.65 ซึ่งอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด และ ผลการตรวจสอบความคิดเห็นมีต่อหนังสือที่สร้างขึ้นของนักเรียน มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.54 ซึ่งอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด สรุปได้ว่าหนังสือส่งเสริมการอ่านที่สร้างขึ้นมีคุณภาพเหมาะสมในระดับมากที่สุด

ณัฐณี วรรณทร (2558) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด ท้องถิ่นของเรา กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า หนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด ท้องถิ่นของเรา กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ประสิทธิภาพโดยรวมของหนังสือส่งเสริมการอ่านทั้ง 5 เล่ม เท่ากับ 92.64/93.18 ซึ่งมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด

อุษณีย์ สงวนศรี (2562) ได้วิจัยเรื่อง การสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านเรื่อง “ณ เมืองปี” สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านกลางมิตรภาพที่ 44 จังหวัดกระบี่ โดยวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านเรื่อง “ณ เมืองปี” สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านกลางมิตรภาพที่ 44 จังหวัดกระบี่ และเพื่อตรวจสอบคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่านเรื่อง “ณ เมืองปี” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านกลางมิตรภาพที่ 44 จังหวัดกระบี่ ผลการวิจัย พบว่า คุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่านเรื่อง “ณ เมืองปี” ด้านลักษณะของหนังสือ ด้านการใช้ภาษา ด้านเนื้อหา และด้านคุณค่าของหนังสือมีความเหมาะสมมากที่สุดทุกด้าน มีค่าเฉลี่ย 4.78 และ ผลการตรวจสอบคุณภาพโดยนักเรียนด้านลักษณะของหนังสือ ด้านการใช้ภาษา ด้านเนื้อหา และด้าน

คุณค่าของหนังสือ มีความเหมาะสมมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.94 สรุปว่าหนังสือส่งเสริมการอ่านที่สร้างขึ้นมีคุณภาพเหมาะสมในระดับมากที่สุด

ขวัญใจ เลิศฤทธิวิมานแมน (2553) ได้สร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องภูมินามอำเภอพระประแดง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ผลการศึกษาพบว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมแบ่งออกเป็น 6 บท โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของอำเภอพระประแดง และมูลเหตุแห่งการตั้งชื่อหมู่บ้านชาวมอญ จำนวน 17 หมู่บ้าน โดยรูปเล่มมีขนาด 18.5 x 26 ซม. หรือขนาด 8 หน้ายก มีความยาว 79 หน้า มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ 0.67 – 1.00 นอกจากนี้ นักเรียนมีความคิดเห็นต่อหนังสืออ่านเพิ่มเติมในภาพรวมมาก

5. แนวทางการสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน

การสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดชัยนาทนั้น ผู้ศึกษามีแนวทางในการสร้าง ดังนี้

5.1 กำหนดลักษณะของหนังสือ

5.1.1 ลักษณะหนังสือ หนังสือที่สร้างขึ้นคือหนังสือส่งเสริมการอ่าน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ประกอบด้วยเนื้อหา 6 บท ได้แก่ บทที่ 1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาเกษตรกรรม บทที่ 2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม บทที่ 3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาการแพทย์แผนไทย บทที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาภาษาและวรรณกรรม บทที่ 5 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาศาสนาและประเพณี บทที่ 6 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอาหารและโภชนาการ กิจกรรมท้ายบทแต่ละเรื่อง โดยมีภาพประกอบ

5.2 การสร้างและคุณภาพหนังสือ

5.2.1 การสร้างหนังสือ

1) ศึกษาหลักสูตร โดยพิจารณาจากมาตรฐานและตัวชี้วัดกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาพุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 วิเคราะห์ความสอดคล้องของมาตรฐานและตัวชี้วัด เนื้อเรื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนรวมถึงการวัดและประเมินผลที่เหมาะสมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างหนังสือในครั้งนี้

2) ศึกษาเนื้อหาจากหนังสือ เอกสาร บันทึกรายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดชัยนาท

3) ศึกษาหาข้อมูลจากการไปสัมภาษณ์ผู้รู้ในท้องถิ่นต่างๆ

4) กำหนดโครงสร้างของหนังสือ นำผลจากการศึกษาหลักสูตร ข้อมูลและอื่นๆ มาเป็นแนวทางในการวัดดูประสงค์ของหนังสือ เพื่อให้ นักเรียนได้รับประโยชน์และสอดคล้องกับสาระที่ 1

การอ่าน มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน

ตัวชี้วัด

4.1 อ่านออกเสียงบทร้อยแก้ว และบทร้อยกรองได้ถูกต้องเหมาะสมกับเรื่อง
ที่อ่าน

4.2 จับใจความสำคัญจากเรื่องที่อ่าน

4.3 ระบุเหตุและผล และข้อเท็จจริงกับข้อคิดเห็นจากเรื่องที่อ่าน

4.4 ระบุและอธิบายคำเปรียบเทียบกับ คำที่มีหลายความหมายในบริบทต่างๆ
จากการอ่าน

4.5 ตีความคำยากในเอกสารวิชาการ โดยพิจารณาจากบริบท

4.6 ระบุข้อสังเกตและความสมเหตุสมผลของงานเขียนประเภทชักจูงโน้มน้าวใจ

4.7 ปฏิบัติตามคู่มือแนะนำวิธีการใช้งานของเครื่องมือหรือเครื่องใช้ในระดับ
ที่ยากขึ้น

4.8 วิเคราะห์คุณค่าที่ได้รับจากการอ่านงานเขียนอย่างหลากหลายเพื่อนำไปใช้

แก้ปัญหาในชีวิต

4.9 มีมารยาทในการอ่าน

จากวัตถุประสงค์ที่กล่าวมานี้ สามารถมาแบ่งเป็นโครงร่างของเนื้อหาสาระใน
หนังสือ โดยแบ่งเป็นบทๆ นำเสนอเนื้อหาตามลำดับดังนี้

บทที่ 1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาเกษตรกรรม

เรื่องที่ 1 ส้มโอขาวแตงกวา

เรื่องที่ 2 วิถีตาลหรือคนปาดตาลบ้านห้วยกรด

เรื่องที่ 3 เมล็ดพันธุ์ข้าวดำบลนางลือ-ท่าชัย

กิจกรรมท้ายบท

บทที่ 2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

เรื่องที่ 1 ผ้าฝ้ายงามบ้านเนินขาม

เรื่องที่ 2 งานจักสานศิลาदान

เรื่องที่ 3 เบญจรงค์เมืองชัยนาท

กิจกรรมท้ายบท

บทที่ 3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาการแพทย์แผนไทย

เรื่องที่ 1 ตำรายาสมุนไพรหลวงปู่ศุข

เรื่องที่ 2 ยาต้มส้มโอขาวแตงกวา

เรื่องที่ 3 แหมพู่บ้านสวนลำไย

กิจกรรมท้ายบท

บทที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาภาษาและวรรณกรรม

เรื่องที่ 1 ตำนานบึงกระจับใหญ่ เกาะท้าวอุทอง

เรื่องที่ 2 ตำนานวัดเขาสรรพยา

เรื่องที่ 3 เพลงรำมะนา

กิจกรรมท้ายบท

บทที่ 5 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาศาสนาและประเพณี

เรื่องที่ 1 ประเพณีผีนางตั้ง

เรื่องที่ 2 ประเพณีตำข้าวเม่า

เรื่องที่ 3 พิธีบวงสรวงอนุสาวรีย์วีรชนแห่งลุ่มแม่น้ำน้อย (ขุนสรรค์)

กิจกรรมท้ายบท

บทที่ 6 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอาหารและโภชนาการ

เรื่องที่ 1 ข้าวซ้อมมือวัดหัวตะพาน

เรื่องที่ 2 ขนมเส้น อาหารประจำถิ่น บ้านเขียน

เรื่องที่ 3 ข้าวเหนียวหน้าควายลุย

กิจกรรมท้ายบท

5.2.2 การปรับปรุงคุณภาพหนังสือ

การตรวจสอบคุณภาพหนังสือส่งเสริมการอ่านที่สร้างขึ้นมีกระบวนการดังนี้

1) สร้างแบบประเมินสำหรับผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับประสบการณ์ในด้านการสอนและการนิเทศในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยจำนวน 3 คน โดยจัดทำแบบประเมินเป็น 2 ชุด ชุดที่ 1 สำหรับผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ชุดที่ 2 สำหรับนักเรียนเป็นแบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า

2) การตรวจสอบคุณภาพหนังสือโดยผู้เชี่ยวชาญ นำหนังสือส่งเสริมการอ่านเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยจำนวน 3 คน พิจารณาประเมินคุณภาพของหนังสือเป็นแบบสอบถามเพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องพร้อมให้ข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงหนังสือ การตรวจสอบคุณภาพหนังสือใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลคือการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

$$\text{สูตร IOC} = \frac{\sum x}{n}$$

IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องของแบบประเมิน

$\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด
 N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

เกณฑ์การประเมินคุณภาพของหนังสือสรุปได้ดังนี้

(1) ด้านการจัดทำรูปเล่มการพิมพ์ มีความเหมาะสม โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ที่ระดับ 1.00 ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า การออกแบบปกหนังสือสวยงามน่าสนใจ สอดคล้องกับเนื้อหา รูปเล่มน่าอ่าน ขนาดของหนังสือเหมาะสมกับชั้นและวัยของผู้เรียนส่วนประกอบของหนังสือครบถ้วน ขนาดของตัวอักษรเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนและการพิมพ์ตัวสะกดการันต์ถูกต้อง

(2) ด้านเนื้อหา มีความเหมาะสมโดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ที่ระดับ 1.00 ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า การแบ่งเนื้อหาของแต่ละบทมีความเหมาะสม ความยาวของบทเรียนมีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน การเสนอเนื้อหาเป็นลำดับขั้นตอนเข้าใจง่าย เนื้อหาของหนังสือเหมาะสมกับระดับวัยของผู้เรียน เนื้อหาถูกต้องและสอดคล้องกับหลักสูตร รวมทั้งยังให้ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น กิจกรรมท้ายบทมีความสอดคล้องกับเนื้อหา

(3) ด้านการใช้ภาษา มีความเหมาะสมโดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ที่ระดับ 1.00 ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า การใช้ภาษาถูกต้อง ชัดเจนเข้าใจง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนและคำศัพท์ที่ใช้มีความเหมาะสม

(4) ด้านภาพประกอบ มีความเหมาะสม โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ที่ 1.00 ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า ภาพประกอบมีความสัมพันธ์กับเนื้อหา มีสีสันสวยงามชัดเจนน่าสนใจ การจัดวางภาพประกอบเหมาะสมกับหนังสือ ดึงดูดความสนใจให้อยากอ่านเนื้อหาช่วยให้เข้าใจเนื้อหาดียิ่งขึ้น

(5) ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ มีความเหมาะสม โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ที่ 1.00 ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า หนังสือมีส่วนช่วยทำให้นักเรียนเกิดความรักและภาคภูมิใจในจังหวัดชัยนาท ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีนิสัยรักการอ่าน หนังสือมีส่วนช่วยให้นักเรียนเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากการอ่านไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

3) การตรวจสอบคุณภาพของหนังสือ โดยใช้ข้อมูลจากความคิดเห็นของนักเรียน ตรวจสอบคุณภาพของหนังสือในขั้นตอนนี้เป็นการนำหนังสือที่ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญและได้แก้ไขปรับปรุงแล้วไปให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านชัยภูผา อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท จำนวน 10 คน อ่านเพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือส่งเสริมการอ่าน โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า

แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่าเฉลี่ย \bar{X} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) จากโปรแกรมสำเร็จรูป

การหาค่าเฉลี่ย (Mean) ใช้สูตรดังนี้

$$\bar{X} = \frac{\sum x}{n}$$

\bar{X} = ค่าเฉลี่ย

$\sum x$ = ผลรวมของคะแนนของนักเรียนทุกคน

N = จำนวนนักเรียน

การแปลความหมายคุณภาพของหนังสือ ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.51 -5.00 คะแนน หมายถึง มีความเหมาะสมมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.51-4.50 คะแนน หมายถึง มีความเหมาะสมมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.51-3.50 คะแนน หมายถึง มีความเหมาะสมปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.51-2.50 คะแนน หมายถึง มีความเหมาะสมน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.50 คะแนน หมายถึง มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ใช้สูตรดังนี้

$$S.D. = \sqrt{\frac{N\sum x^2 - (\sum x)^2}{N^2}}$$

เมื่อ S.D. แทน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

$\sum x^2$ แทน ผลรวมของคะแนนแต่ละตัว ยกกำลังสอง

$(\sum x)^2$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด ยกกำลังสอง

N แทน จำนวนนักเรียน

5.3 แนวทางการใช้หนังสือ

5.3.1 ความรู้พื้นฐานของผู้เรียน

การใช้หนังสือส่งเสริมการอ่าน ผู้เรียนต้องมีความสามารถในการอ่านเขียนภาษาไทยในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

5.3.2 กิจกรรมการใช้หนังสือ

การใช้หนังสือผู้เรียนต้องทำกิจกรรมคือ อ่านหนังสือส่งเสริมการอ่าน ทำกิจกรรมท้ายบท การประเมินผลเบื้องต้น ตรวจสอบความรู้ของผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยตรวจสอบจากการทำกิจกรรมที่ระบุไว้ท้ายเนื้อหา

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทำให้มีหนังสือส่งเสริมการอ่านเพื่อส่งเสริมทักษะการอ่านกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพิ่มขึ้น

6.2 ช่วยพัฒนาทักษะการอ่านวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และทำให้มี
นิสัยรักการอ่านมากขึ้น

6.3 ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรัก ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

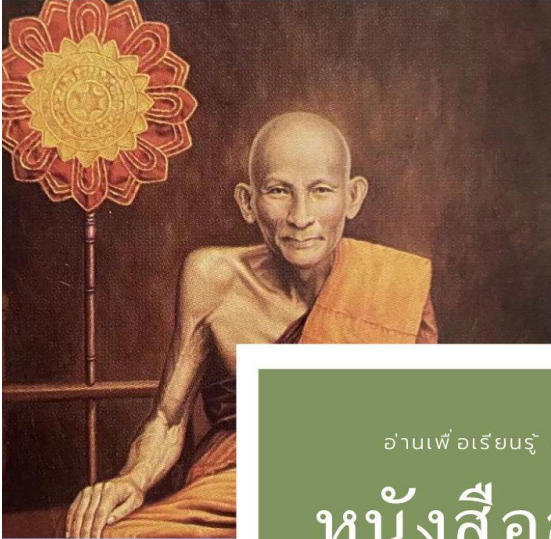
6.4 เป็นแนวทางในการสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านสำหรับครูผู้สอนในชั้นอื่นเพื่อส่งเสริม
การอ่านต่อไป

บทที่ 2

หนังสือส่งเสริมการอ่าน

หนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีจำนวน 6 บท ประกอบด้วย หน้าปก คำนำ สารบัญ คำชี้แจง จุดประสงค์การเรียนรู้
เนื้อหา และกิจกรรมท้ายบท ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- บทที่ 1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาเกษตรกรรม
- บทที่ 2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
- บทที่ 3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาการแพทย์แผนไทย
- บทที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาภาษาและวรรณกรรม
- บทที่ 5 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาศาสนาและประเพณี
- บทที่ 6 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอาหารและโภชนาการ

อ่านเพื่อเรียนรู้ สู่การพัฒนาชีวิต

หนังสือส่งเสริม การอ่าน

เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชยนาท

สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

โรงเรียนบ้านชฎฝาง
อำเภอหันคา จังหวัดชยนาท

บิโถกรจบัไญ
๑๓๓๓ จ.๑๓๓๓

คำนำ

หนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชยันนาท กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผู้จัดทำได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการอ่าน ซึ่งหลักสูตรได้กำหนดให้จัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับหลักภาษาไทย โดยพัฒนาวัตกรรมการศึกษาเป็นหนังสือส่งเสริมการอ่านเพื่อใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นสื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ได้เสนอเนื้อหาของบทเรียนไปที่ละชั้น พร้อมทั้งตั้งคำถามให้ผู้เรียนได้ฝึกการอ่านจับใจความสำคัญ อธิบาย ระบุเหตุและผล มีมารยาทในการอ่าน เพื่อตอบคำถามเป็นขั้นตอน

นอกจากใช้ประกอบการเรียนแล้ว ผู้เรียนยังสามารถนำหนังสือส่งเสริมการอ่านไปศึกษาเพื่อเป็นการทบทวนการอ่านเรื่องราวให้เข้าใจยิ่งขึ้น ในช่วงเวลาอื่นหรือสถานที่อื่น หนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชยันนาท กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีจำนวน 6 บท ดังนี้

- บทที่ 1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาเกษตรกรรม
- บทที่ 2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
- บทที่ 3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาการแพทย์แผนไทย
- บทที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาภาษาและวรรณกรรม
- บทที่ 5 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาศาสนาและประเพณี
- บทที่ 6 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอาหารและโภชนาการ

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือส่งเสริมการอ่านชุดนี้จะเป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนและครูผู้สอนในวิชาภาษาไทยต่อไป

วาสนา ตั้งวัฒนาสิน

กรกฎาคม 2562

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญภาพ	ค
คำชี้แจง	ช
จุดประสงค์การเรียนรู้	ซ
บทที่ 1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาเกษตรกรรม	1
เรื่องที่ 1 ส้มโอบางแก้ว	1
เรื่องที่ 2 วิถีตาลหรือคนป่าดตาลบ้านห้วยกรด	11
เรื่องที่ 3 เมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลงิ้ว-ท่าชัย	18
กิจกรรมท้ายบท	35
บทที่ 2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม	71
เรื่องที่ 1 ผ้าฝ้ายงามบ้านเนินขาม	71
เรื่องที่ 2 งานจักสาน	44
เรื่องที่ 3 เบญจรงค์เมืองชัยนาท	50
กิจกรรมท้ายบท	57
บทที่ 3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาการแพทย์แผนไทย	58
เรื่องที่ 1 ตำรายาสมุนไพรหลวงปู่ศุข	58
เรื่องที่ 2 ยาต้มส้มโอบางแก้ว	66
เรื่องที่ 3 แชมพูบ้านสวนลำไย	71
กิจกรรมท้ายบท	76
บทที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาภาษาและวรรณกรรม	77
เรื่องที่ 1 ตำนานบึงกระจับใหญ่ เกาะท้าวอุทอง	77
เรื่องที่ 2 ตำนานวัดเขาสรพยา	84
เรื่องที่ 3 เพลงรำมะนา	91
กิจกรรมท้ายบท	98

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาศาสนาและประเพณี	99
เรื่องที่ 1 ประเพณีผีนางดั่ง	99
เรื่องที่ 2 ประเพณีตำข้าวเม่า	104
เรื่องที่ 3 พิธีบวงสรวงอนุสาวรีย์วีรชนแห่งลุ่มแม่น้ำน้อย (ขุนสรรค์)	110
กิจกรรมท้ายบท	114
บทที่ 6 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอาหารและโภชนาการ	115
เรื่องที่ 1 ข้าวซ้อมมือวัดหัวตะพาน	115
เรื่องที่ 2 ขนมเส้น อาหารประจำถิ่น บ้านเข็ญ	120
เรื่องที่ 3 ข้าวเหนียวหน้าควายลุย	128
กิจกรรมท้ายบท	132
บรรณานุกรม	133
ภาคผนวก	134

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 แผนที่แสดงให้เห็นถึงแม่น้ำเจ้าพระยาที่ไหลผ่านบริเวณอำเภอมนรมย์	2
ภาพที่ 1.2 นายอำนาจ คุ่มชนะ	3
ภาพที่ 1.3 อุปกรณ์ในการควั่นห่อหรือตอหนัก	4
ภาพที่ 1.4 วิธีเตรียมการปลูก	5
ภาพที่ 1.5 การปลูกลงดิน	6
ภาพที่ 1.6 แมลงวันทองทำลายผลผลิตส้มโอ	6
ภาพที่ 1.7 วิธีการเก็บเกี่ยว	9
ภาพที่ 1.8 คนปวดตาลบ้านห้วยกรด	12
ภาพที่ 1.9 อุปกรณ์การปวดตาล	13
ภาพที่ 1.10 การขึ้นปวดตาล	14
ภาพที่ 1.11 ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์ตาลโตนด ตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท	15
ภาพที่ 1.12 การกรองใบตาล	16
ภาพที่ 1.13 เครื่องใช้จากตาล	17
ภาพที่ 1.14 เมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย	18
ภาพที่ 1.15 กระบวนการเรียนรู้เมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย	20
ภาพที่ 1.16 โครงการพัฒนาเกษตรปราดเปรื่อง	21
ภาพที่ 1.17 การจัดการความรู้ชุมชน	23
ภาพที่ 1.18 โครงการอบรมเยาวชน	24
ภาพที่ 1.19 เมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย	26
ภาพที่ 1.20 งาน “เมล็ดข้าวพันธุ์ดีที่ 1 เมืองไทย” ครั้งที่ 1	27
ภาพที่ 1.21 วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย, ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย	29
ภาพที่ 1.22 นายสำรวม ปานหลุมข้าว เกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จ	30
ภาพที่ 1.23 แปลงนาปลูกข้าว	31
ภาพที่ 1.24 แปลงนาระยะข้าวแก่	32
ภาพที่ 1.25 อุปกรณ์การทอผ้า	39
ภาพที่ 1.26 การทอผ้าฝืน	40

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 1.27 กลุ่มทอผ้าเนินขาม	41
ภาพที่ 1.28 วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าทอโบราณบ้านเนินขาม หมู่ที่ 9 อ.เนินขาม จ.ชัยนาท	42
ภาพที่ 1.29 วัตถุดิบและอุปกรณ์	45
ภาพที่ 1.30 ขั้นตอนการสอนตะกร้า	47
ภาพที่ 1.31 ผู้สืบสานงานเซรามิกและเบญจรงค์	51
ภาพที่ 1.32 วัตถุดิบและอุปกรณ์การทำเซรามิก	52
ภาพที่ 1.33 กระบวนการผลิตเซรามิก	53
ภาพที่ 1.34 วัดปากคลองมะขามเฒ่า อ.วัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท	60
ภาพที่ 1.35 น้ำมันสมุนไพร	63
ภาพที่ 1.36 การเหยียบเหล็กเผาไฟ	64
ภาพที่ 1.37 ส่วนผสมยาต้มสมุนไพรส้มโอขาวแตงกวา	68
ภาพที่ 1.38 ขั้นตอนการผลิตยาต้มสมุนไพรส้มโอขาวแตงกวา	69
ภาพที่ 1.39 อุปกรณ์การแปรรูปแชมพูบ้านสวนลำไย	72
ภาพที่ 1.40 วัตถุดิบการแปรรูปแชมพูบ้านสวนลำไย	73
ภาพที่ 1.41 บึงกระจับใหญ่	80
ภาพที่ 1.42 บริเวณโดยรอบบึงกระจับใหญ่	82
ภาพที่ 1.43 เขาสรรพยา	86
ภาพที่ 1.44 รำรำมะนา	92
ภาพที่ 1.45 ทำรำรำมะนา	94
ภาพที่ 1.46 อุปกรณ์ประกอบการแสดงรำรำมะนา	95
ภาพที่ 1.47 การละเล่นประเพณีผีนางด้ง	100
ภาพที่ 1.48 รูปแบบการละเล่นประเพณีผีนางด้ง	101
ภาพที่ 1.49 พิธีกรรมการตำข้าวเม่า	106
ภาพที่ 1.50 ข้าวเม่า	108
ภาพที่ 1.51 พิธีกรรมบวงสรวงดวงวิญญาณของพ่อขุนสรรค์	112
ภาพที่ 1.52 ขั้นตอนการผลิตข้าวซ้อมมือ	118
ภาพที่ 1.53 ขั้นตอนการทำขนมเส้น	125

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 1.54 งานสืบสานวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นการอนุรักษ์การทำขนมเส้น	126
ภาพที่ 1.55 ส่วนผสมข้าวเหนียวหน้าควายลุย	129
ภาพที่ 1.56 ตลาดย้อนยุคเมืองสรรค์อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท	130

คำชี้แจง

หนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชยันนาท เล่มนี้ เป็นหนังสือที่ต้องการพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความ โดยนำเรื่องจากท้องถิ่นมาให้ความรู้ และเพื่อสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นให้นักเรียน ซึ่งมีคำแนะนำการใช้หนังสือส่งเสริมการอ่าน ดังนี้

1. หนังสือส่งเสริมการอ่านเล่มนี้ประกอบด้วย
 - 1.1 คำชี้แจง
 - 1.2 จุดประสงค์การเรียนรู้
 - 1.3 เนื้อหาเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชยันนาท
 - 1.4 กิจกรรมท้ายบท
2. นักเรียนศึกษาคำชี้แจงการใช้หนังสือส่งเสริมการอ่านให้เข้าใจก่อนปฏิบัติจริง
3. นักเรียนศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้
4. นักเรียนศึกษาสาระความรู้ เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชยันนาท จากหนังสือส่งเสริมการอ่าน
5. นักเรียนทำกิจกรรมท้ายบท แล้วตรวจคำตอบที่ละกิจกรรมจนครบ

ศึกษาคำชี้แจงเข้าใจแล้ว
เราไปศึกษาจุดประสงค์
การเรียนรู้กันต่อเลยจ้า

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. นักเรียนสามารถอ่านจับใจความสำคัญได้
2. นักเรียนอธิบายความเป็นมาของภูมิปัญญาประเภทต่าง ๆ ได้ถูกต้อง
3. นักเรียนสามารถระบุประเด็นสำคัญของภูมิปัญญาแต่ละประเภทได้
4. นักเรียนวิเคราะห์ความสำคัญของภูมิปัญญาแต่ละประเภทได้
5. นักเรียนสามารถบอกแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาแต่ละประเภทได้
6. นักเรียนสามารถยกตัวอย่างภูมิปัญญาที่นักเรียนรู้สึกประทับใจได้

บทที่ 1

ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาเกษตรกรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาเกษตรกรรม

เนื่องจากจังหวัดชัยนาทมีสภาพภูมิศาสตร์ที่อุดมสมบูรณ์เหมาะกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงมีภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาเกษตรกรรมที่สามารถทำเป็นอาชีพหลัก และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่คัดสรรมาเป็นภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดชัยนาท ที่ปรากฏในคำขวัญของจังหวัดที่ว่า “หลวงปู่ศุขลือชา เขื่อนเจ้าพระยาลือชื่อ นามระบือสวนนก ส้มโอดกขาวแตงกวา” อีกทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับวิถีชุมชนและได้รับการส่งเสริมฟื้นฟูเพื่อการท่องเที่ยว ได้แก่ วิถีตาลหรือตาลโตนดบ้านห้วยกรด ภูมิปัญญาดังกล่าวสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนได้โดยตรง ซึ่งในปัจจุบันสามารถจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชนเพื่อถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

เรื่องที่ 1 ส้มโอดกขาวแตงกวา

1.1 ความเป็นมา

ชาวจังหวัดชัยนาทเริ่มปลูกส้มโอดกมาเป็นเวลา 100 ปีแล้ว ส้มโอดกพันธุ์ที่ปลูกมี 3 สายพันธุ์ คือ พันธุ์ขาวแตงกวา พันธุ์ขาวแก้ว พันธุ์ส้มกรุ่น ส้มโอดกที่ได้รับการยอมรับและสร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดชัยนาทมากที่สุดคือ พันธุ์ขาวแตงกวา โดยจังหวัดชัยนาทมีเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอดกและได้รับรางวัลการประกวดส้มโอดก เมืองชัยนาท คือ ลุงผ่องหรือ นายอำนาจ คุ้มชนะ เกษตรกรตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จจนถึงปัจจุบัน (ข้อมูลจังหวัดชัยนาท, 2564)

การปลูกส้มโอดกพันธุ์ขาวแตงกวาส່วนมากนิยมใช้วิธีการควั่นท่อนหรือตอนกิ่ง ทำให้ต้นเจริญเติบโตเร็วและสมบูรณ์ใช้ระยะเวลาผลิติดอกออกผลในเวลา 3 - 4 ปี ส้มโอดกพันธุ์ขาวแตงกวามีราคาสูงกว่าส้มโอดกอื่น ๆ และสร้างรายได้โดยเฉลี่ย 3 เท่าของค่าใช้จ่าย ส้มโอดกพันธุ์ขาวแตงกวาทำให้ครอบครัวมีรายได้ สร้างชื่อเสียงและได้รับการยอมรับว่าเป็นพันธุ์ที่มีรสชาติดีอร่อยกว่าพันธุ์อื่น

ภาพที่ 1.1 แผนที่แสดงให้เห็นถึงแม่น้ำเจ้าพระยา
ที่ไหลผ่านบริเวณอำเภอโนนรมย์

ที่มา : ข้อมูลจังหวัดชัยนาท (2564)

ส้มโอที่ได้รับการยอมรับจนมีชื่อเสียงมี 3 พันธุ์หลัก คือ พันธุ์ขาวแตงกวามีลักษณะเด่นตรงเนื้อส้มที่เรียกว่า “กุ่ม” หรือ “ก้าม” นั้น มีรสชาติหวานกรอบอร่อย ซึ่งเป็นพันธุ์ที่มีชื่อเสียงที่สุดของชัยนาท นอกจากนั้นยังมีพันธุ์ขาวแก้ว ที่มีคุณสมบัติเหมือนพันธุ์ขาวแตงกวาแต่มีขนาดผลเล็กกว่า ส่วนอีกพันธุ์หนึ่งคือ พันธุ์ส้มกรุ่น มีรสชาติหวานอมเปรี้ยว โดยความโด่งดังของส้มโอเป็นที่ยอมรับจนยกให้เป็นหนึ่งในคำขวัญ ประจำจังหวัดที่ว่า

หลวงปู่ศุขลือชา เขื่อนเจ้าพระยาลือชื่อ

นามระบือสวนนก ส้มโอดกขาวแตงกวา

ด้วยเหตุนี้ ต่อมา ชาวชัยนาทจึงทดลองปลูกส้มโอพันธุ์ขาวแตงกวา ในพื้นที่อำเภออื่น ๆ โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมือง ซึ่งสภาพพื้นดินมีความเหมาะสมไม่แพ้อำเภอโนนรมย์

ส้มโอของจังหวัดชัยนาทมีชื่อเสียงมานานแล้ว จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ ยืนยันว่ามีการริเริ่มปลูกกันมาตั้งแต่ 100 ปีก่อน โดยเฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอโนนรมย์ ชาวบ้านย่านถิ่นนี้ได้อาศัยความอุดมสมบูรณ์จากแหล่งน้ำเจ้าพระยา ทำไร่นาและสวนส้มโอกันเป็นลำเป็นสัน

1.2 เกษตรกรตัวอย่างผู้ปลูกส้มโอขาวแตงกวา

ภาพที่ 1.2 นายอำนวย คุ่มชนะ
ที่มา : ข้อมูลจังหวัดชัยนาท (2564)

เกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จในการปลูกส้มโอขาวแตงกวา คือ สวนส้มโอลุงผ่อง-อำนวย จากตัวจังหวัดชัยนาท ข้ามสะพานใหม่เลี้ยวขวาเข้าเส้นทางสรรคบุรี-วัดสิงห์ ไปราว 5 กิโลเมตร จะพบป้ายทางเข้า “สวนลุงผ่อง-อำนวย” เลี้ยวซ้ายเข้าไปอีกราว 3 กิโลเมตร จะพบกับสวนส้มโอของนายอำนวย เกษตรกรชาวสวนผู้กวาดรางวัลจากการประกวดส้มโอเมืองชัยนาทมาหลายครั้งแล้ว ตั้งอยู่เลขที่ 303 หมู่ 6 ตำบลท่าไชย อำเภอมืองชัยนาท

นายอำนวย คุ่มชนะ เกษตรกรชาวอำเภอมืองชัยนาท วัย 41 ปี เป็นบุคคลหนึ่งที่ทำให้การทำงานเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถผลักดันชีวิตให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ได้ จึงเริ่มหันเหมาทดลองทำสวนส้มโอ

ระยะแรกช่วงปี พ.ศ. 2529 ได้แบ่งพื้นที่ส่วนหนึ่งจากผืนนาราว 5 ไร่ ทำการปลูกส้มโอ โดยไม่มีพื้นความรู้วิชาการเกษตรแขนงนี้ “ผมไม่มีความรู้สาขานี้เลย แต่พยายามศึกษาด้วยตนเอง ทั้งเดินทางไปชมสวนอื่นที่เขาประสบความสำเร็จแล้ว และสอบถามข้อมูลจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องบ้าง ถือว่าล้มลุกคลุกคลานมาตลอดจน 10 ปีผ่านไปจนเริ่มเห็นผล” (บทสัมภาษณ์นายอำนวย คุ่มชนะ, 2564)

จนถึงปี 2541 นายอำนวย ได้ขยายพื้นที่จากเดิม 5 ไร่ มาเป็น 20 ไร่ ส่วนนาที่เคยทำก็เลิกไปเพราะพื้นที่ถูกนำมาใช้ทำสวนจนหมด และมีแนวโน้มที่จะขยายออกไปอีก โดยนายอำนวยได้เปรียบเปรยอาชีพนี้ว่า “การปลูกส้มโอเหมือนการเลี้ยงเด็กอ่อน โดยเฉพาะในระยะแรกที่น่ากิ่งเข้ามาปลูกลงดินต้องให้การดูแลอย่างใกล้ชิด ทั้งสภาพความชุ่มชื้นของพื้นดิน และโรคต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับส้มโอพันธุ์ หากดูแลไม่ทั่วถึงแล้ว แม้ลำต้นจะเติบโตขึ้นแต่ผลส้มโอที่ได้ก็จะไม่สมบูรณ์ และต้องโค่นทิ้งไปในที่สุด”

1.3 การปลูกส้มโอชาวแตงกวา

1.3.1 ขั้นตอนการปลูก

ส้มโอแต่ละพันธุ์มีกรรมวิธีและขั้นตอนการปลูกคล้ายกันอาจแตกต่างกันบ้างก็เพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่เนื่องจากส้มโอชาวแตงกวาเป็นพันธุ์ที่ขึ้นชื่อของชัยนาท จึงเน้นไปที่พันธุ์นี้โดยตรง ส้มโอในสวนของนายอำนวย เต็บโตขึ้นบนสภาพพื้นที่ดินเหนียวปนทราย อยู่ใกล้แม่น้ำเจ้าพระยา จึงไม่มีปัญหาสาขาแห้งง้ำ แต่ก็มีการชุดบ่อเพื่อกักตุนน้ำไว้ใช้ในยามจำเป็น โดยมีการให้น้ำด้วยระบบแรงดันผ่านหัวฉีดเป็นรายต้น ซึ่งในส่วนนี้ถือเป็นต้นทุนที่ต้องมีการลงทุนอยู่พอสมควร

1) การเตรียม

อุปกรณ์ที่ใช้ในการควั่นห่อหรือตอนกิ่ง ประกอบด้วย มีด ขุยมะพร้าว ถุงพลาสติก และเชือกฟางหรือลวดตะกั่ว

ภาพที่ 1.3 อุปกรณ์ในการควั่นห่อหรือตอนกิ่ง

ที่มา : เกษตรกรรมจังหวัดชัยนาท (2564)

วิธีเตรียมการปลูก ด้วยการควั่นห่อ หรือตอนกิ่ง

ก

1. เมื่อเลือกได้กิ่งที่สมบูรณ์ตามต้องการแล้ว จึงทำการควั่นกิ่งให้ควั่นกิ่งที่ได้ข้อของกิ่งเล็กน้อย เนื่องจากบริเวณข้อของรากจะงอกเร็ว และได้รากจำนวนมาก รอยควั่นด้านล่างห่างจากรอยควั่นด้านบน เท่ากับความยาวของเส้นวงของกิ่ง

ข

2. กรีดที่เปลือกระหว่างรอยควั่นทั้งสอง ลอกเปลือกตรงรอยควั่นออก ใช้มีดขูดเยื่อเจริญ ซึ่งมีลักษณะเป็นเยื่อสีนํ้าตาล ออกให้หมด เพื่อป้องกันไม่ให้เยื่อเจริญมาประสานกันต่อได้อีก ซึ่งจะทำให้รากไม่งอก สังเกตได้โดยใช้มือจับดู ถ้าหายสีนํ้าตาลแล้วแสดงว่าขูดเยื่อเจริญออกหมดแล้ว

ค

3. นำถุงขุยมะพร้าวที่เตรียมไว้ มาผ่าตรงกลางจากด้านที่มีเชือกมัดจนถึงก้นถุง
4. ใช้มือแหวกขุยมะพร้าวให้แยกออกเป็นร่อง นำไปหุ้มรอยควั่น

ง

5. มัดด้วยเชือกฟางให้แน่นอย่าให้ขุยมะพร้าวหล่นได้

ภาพที่ 1.4 ก, ข, ค, ง วิธีเตรียมการปลูก

ที่มา : เกษตรกรรมจังหวัดชัยนาท (2564)

2) การลงมือปลูกด้วยการควั่นท่อ หรือตอนกิ่ง

ภาพที่ 1.5 การปลูกลงดิน

ที่มา : เกษตรกรรมจังหวัดชัยนาท (2564)

ปลูกลงดิน เมื่อได้พันธุ์ส้มโอแข็งแรงแล้ว จึงนำไปลงหลุมดินที่เตรียมไว้ โดยมากพื้นที่แต่ละแปลงจะปลูกส้มโอเป็นพันธุ์เดียวกัน โดยขุดดินลึกเพียงความสูงของ ถูพลาสติกที่ใช้ชำ คือ ราว 15-20 ซม. เท่านั้น ส่วนความกว้างประมาณ 50 ซม. แกะถูออก แล้วหย่อนลงไป ทั้งต้นพร้อมซีกไม้ยึดลำต้นแล้วรดน้ำก็เป็นอันใช้ได้

3) การดูแล

การดูแลรักษา นับตั้งแต่ การลงมือปลูกไปจนถึงการผลิดอกออกผล เกษตรกรต้องคอยดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด โรคที่มักเกิดขึ้นกับส้มโอ เช่น หนอนชอนใบ และแคงเคอร์ นับเป็นโรคสำคัญที่ต้องใช้ ยากำจัด และยังมีแมลงวันทอง คอยทำลาย ผลผลิตชาวสวนจึงต้องต้นตัวและปรึกษากับ ผู้รู้อยู่เสมอ

ภาพที่ 1.6 แมลงวันทองทำลายผลผลิตส้มโอ

ที่มา : เกษตรจังหวัดชัยนาท (2564)

ส้มโอที่ได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด จะเติบโตไปอย่างต่อเนื่องราว 3-4 ปี จึงจะเริ่มออกดอกให้ผล ระยะนี้สารเคมีและยาฆ่าแมลงบางประเภทอาจต้องถูกนำมาใช้ จากวันแรกที่ดอกเริ่มบานจนผ่านไปราว 7 เดือนครึ่ง จึงจะตัดผลได้

4) การเก็บผลผลิต

ส้มโอพันธุ์ขาวแตงกวาที่ดี ซึ่งตัดออกจากลำต้นในวันแรกจะมีผลกลม ผิวเรียบสีเขียว มีจุดเล็ก ๆ สีเขียวเข้มตลอดทั้งผล เปลือกบาง ควรผึ่งไว้ 1-2 วันเพื่อให้ผลส้มปรับสภาพเสียก่อน บางที่เรียก “ให้ส้มลิ้มต้น” ส่วนน้ำหนักควรอยู่ที่ 1.5-2 กิโลกรัม ถือว่ากำลังพอดี เมื่อนำมาผ่าจะได้รสชาติหวานกรอบอร่อย อมเปรี้ยวเล็กน้อยไม่มีรสขม เป็นเอกลักษณ์ของส้มโอชัยนาทที่แท้จริง

วิธีการเก็บเกี่ยว โดยธรรมชาติส้มโอจะเกิดผลเป็นผลเดี่ยว เป็นพวง 2 ผล หรือ 3 ผลเท่านั้น แต่อุปสรรคในการเก็บเกี่ยวคือขนาดน้ำหนักผลในพื้นที่ลุ่ม ต้นอาจสูง 4-5 เมตร ซึ่งพอจะดำเนินการเก็บเกี่ยวผลได้ แต่ต้นที่ปลูกในที่ดอนย่อมมีขนาดต้นใหญ่จะมีปัญหาการเก็บเกี่ยวมาก วิธีการเก็บเกี่ยวผลส้มโอในปัจจุบันทำได้หลายแบบดังนี้

ก

1. ใช้มีดตัด ในกรณีที่ผลส้มอยู่ระดับต่ำและมือเอื้อมถึง บางครั้งก็จำเป็นต้องปีนต้นหรือใช้บันไดช่วยบ้าง หรือปีนต้นขึ้นไปตัดผลที่อยู่ในทรงพุ่มใกล้ลำต้น เสร็จแล้วโยนลงมาให้คนข้างล่างรับหรือใส่ภาชนะแล้วหย่อนลงมา ในกรณีที่ผลอยู่ที่ชายพุ่มสูง ๆ จำเป็นต้องให้บันไดปีนช่วยการเก็บด้วย วิธีนี้ส้มโอจะมีใบและขี้วัวติดมาแลดูสวยงาม แต่ไม่สะดวกในการโยกย้ายบันได

บ

2. ใช้ จำปา สอย จำปาคือ ไม้ไผ่โปรง เส้นผ่าศูนย์กลาง 3 นิ้ว ยาว 3-4 เมตร ปลายข้างหนึ่งผ่าออกเป็นแฉก ๆ แล้วใช้กะลามะพร้าวมัดลงไปในลำไม้ไผ่ตรงปลายด้านที่ผ่า เพื่อให้ไม้ไผ่บานออก สามารถรองรับผลส้มโอได้ การเก็บด้วยวิธีนี้สามารถเก็บเกี่ยวผลส้มโอที่ติดผลตามชายพุ่มสูง ๆ ได้สะดวก แต่ผลที่ได้จะไม่มีขั้วติดมาด้วย และอาจเสียหายเนื่องจากคมของผิวไม้ไผ่บาดทำให้ผลเป็นแผลและมีการร่วงหล่นบ้าง

ค

3. ใช้กรรไกรแบบตัดหรือหนีบ (แบบอีเต็ง) ตัดแล้วมีใบและขั้วติดมาด้วย จะตัดได้ต่ำหรือสูง ขึ้นกับความยาวของด้าม กรรไกรแบบนี้จะตัดขั้วผลและหนีบผลติดอยู่กับกรรไกร การใช้กรรไกรแบบนี้ ต้องปฏิบัติอย่างนุ่มนวล ไม่เช่นนั้นแล้วจะทำให้ ส้มโอหลุดออกจากปากหนีบแล้วร่วงสู่พื้น ทำให้เกิดความเสียหาย

ค

4. ใช้ขอตัดแบบเชือกกระตุกต่อด้าม ใช้เก็บเมื่อผลอยู่ในที่สูง ๆ เป็นแบบที่นิยมใช้กันอยู่ในปัจจุบัน วิธีนี้ใช้คน 2 คน คนหนึ่งใช้ขอตัดขั้วผลส้มโอ อีกคนหนึ่งคอยเอาสวิงรองรับ การเก็บเกี่ยวแบบนี้จะได้ผลส้มโอที่มีใบและขั้วติดมาด้วย ทำให้ดูสวยงาม

ง

5. ใช้เครื่องเก็บแบบ กวศ.1 เป็นเครื่องมือซึ่งประกอบด้วย กรรไกรหรือมีดตัดกิ่ง มีถุงรองรับผลส้มโอได้ครั้งละ 1 ผล หรือ 1 พวง โดยที่มีขั้วและใบติดมากับผลด้วย ทำให้ไม่ร่วงหล่นบอบช้ำหรือมีบาดแผลใด ๆ มีน้ำหนักเบาสะดวกในการตัดขั้วคลองตัวในการทำงาน สามารถตัดผลตามซอกมุมต่าง ๆ ของต้นส้มโอได้ดีใช้ผู้ปฏิบัติงานเพียง 1 คน

ภาพที่ 1.7 ก, ข, ค, ง วิธีการเก็บเกี่ยว

ที่มา : เกษตรกรรมจังหวัดชัยนาท (2564)

1.3.2 การจำหน่าย

ผลผลิตของชาวสวนส้มโอเมืองชัยนาท ตามปกติจะมีพ่อค้าคนกลางเดินทางมารับซื้อถึงที่ นอกจากนั้นก็ยังมีนักท่องเที่ยวแวะเวียนเข้ามาซื้อไม่ขาดสาย สำหรับชาวสวนนั้นจะเดินทางไปจำหน่ายก็เฉพาะในโอกาสสำคัญ เช่น งานประกวดส้มโอหรือเทศกาลที่สำคัญของจังหวัดชัยนาท และจังหวัดใกล้เคียง โดยราคาจะมีการแยกชนิดพันธุ์ไว้อย่างชัดเจน เช่น ในปี พ.ศ. 2541 ส้มโอแต่ละพันธุ์จะมีราคาจากสวนคือ

ส้มโอพันธุ์ขาวแตงกวา	กิโลกรัมละ	35	บาท
ส้มโอพันธุ์ขาวน้ำผึ้ง	กิโลกรัมละ	30	บาท
ส้มโอพันธุ์ทองดี	กิโลกรัมละ	15	บาท
ส้มโอพันธุ์ขาวหอม	กิโลกรัมละ	15	บาท
ส้มโอพันธุ์ขาวพวง	กิโลกรัมละ	15	บาท

นอกเหนือจากผลผลิตเป็นผลส้มโอแล้ว ยังมีกิ่งชำที่นำรายได้มาสู่ชาวสวน โดยมีการจำหน่ายตั้งแต่ราคากิ่งละ 40 บาทไปจนถึง 400 บาทตามขนาดและความสมบูรณ์ของกิ่งพันธุ์ ทั้งนี้ชาวสวนแนะนำว่า สิ่งที่คุณต้องให้ความสำคัญต่อกิ่งพันธุ์ที่จะนำไปปลูก คือ

ขั้นตอนการขนส่ง ต้องระวังไม่ให้กิ่งพันธุ์กระทบกระเทือนมากจนเกินไป เพราะจะทำให้รากแขนงขาดออกจากกิ่งพันธุ์ เมื่อนำไปปลูกอาจตายได้

สำหรับรายได้ของคนทำสวนส้มโอ นั้น ในระยะ 3-4 ปีแรก ถือเป็นการลงทุนอย่างเดียว แต่หลังจากนั้นเมื่อส้มโอเจริญเติบโตอย่างเต็มที่พร้อมให้ผลผลิต ชาวสวนจะมีรายได้โดยเฉลี่ยเป็น 3 เท่าของค่าใช้จ่าย หรือ 3 : 1 ต่อไร่ต่อปี ซึ่งนับว่าคุ้มค่าในระยะยาว

สรุปชาวจังหวัดชัยนาทเริ่มปลูกส้มโอมาเป็นเวลา 100 ปีแล้ว ส้มโอพันธุ์ที่ปลูกมี 3 สายพันธุ์ คือ พันธุ์ขาวแตงกวา พันธุ์ขาวแก้ว พันธุ์ส้มกรุ่น ส้มโอพันธุ์ที่ได้รับการยอมรับและสร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดชัยนาทมากที่สุดคือ พันธุ์ขาวแตงกวา การปลูกส้มโอขาวแตงกวาทำโดยการควั่นท่อนหรือตอนกิ่ง ส้มโอที่ได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด จะเติบโตไปอย่างต่อเนื่องราว 3-4 ปี จึงจะเริ่มออกดอกให้ผล ระยะนี้สารเคมีและยาฆ่าแมลงบางประเภทอาจต้องถูกนำมาใช้จากวันแรกที่ดอกเริ่มบานจนผ่านไปราว 7 เดือนครึ่ง จึงจะตัดผลได้ จังหวัดชัยนาทมีเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอและได้รับรางวัลการประกวดส้มโอ เมืองชัยนาท คือ ลุงอ่อนหรือ นายอำนาจ คุ้มชนะ เกษตรกรตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จจนถึงปัจจุบัน ส้มโอเมืองชัยนาท โดยเฉพาะพันธุ์ขาวแตงกวาจึงนับว่าเป็นผลผลิตทางการเกษตรที่นำความภาคภูมิใจมาสู่ชาวชัยนาท และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะทางจังหวัดได้ให้ความสำคัญถึงขนาดจัดให้มีงาน “ส้มโอชัยนาท” เป็นประจำขึ้นทุกปี โดยจะจัดในช่วงเดือนสิงหาคม นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้เกษตรกรชาวชัยนาทปลูกส้มโอให้เป็นหนึ่งในอาชีพหลัก อนาคตของเกษตรกรรมแขนงนี้จึงมีแนวโน้มที่ดี เหนือสิ่งอื่นใด คือ ความมุ่งมั่นของเกษตรกรที่ดำเนินการอยู่แล้ว หลายรายยืนยันว่าจะอนุรักษ์สายพันธุ์โดยเฉพาะขาวแตงกวา ซึ่งเป็นพันธุ์ที่มีชื่อเสียงประจำจังหวัด ให้มีคุณภาพดีตลอดไป ส้มโอขาวแตงกวาเมืองชัยนาท จึงถือเป็นหนึ่งในภูมิปัญญาสาขาการเกษตรที่ชาวเมืองมีการถ่ายทอดและพัฒนาพันธุ์จนได้คุณภาพที่ดีในวันนี้

เรื่องที่ 2 วิธีตาลหรือตาลโตนดบ้านห้วยกรด

ตาลโตนดบ้านห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท เป็นชุมชนที่ยังคงอนุรักษ์อาชีพคนปาดตาลและการทำน้ำตาลปึกของดีเมืองชัยนาท เป็นวิถีชีวิตหรือวิถีตาลที่ปัจจุบันยังคงมีผู้ประกอบการอาชีพนี้เหลืออยู่เพียง 20 ราย เพื่ออนุรักษ์อาชีพโบราณที่ทำให้ได้น้ำตาลปึกที่มีคุณภาพหาได้ยาก ยังคงมีอยู่ เพราะจะมีในช่วงเดือนสิงหาคม-ธันวาคมเท่านั้นที่จะมีน้ำตาลโตนดและน้ำตาลปึก นอกจากนี้อาชีพดังกล่าวกำลังจะหมดไปเพราะคนรุ่นใหม่ไม่ทำอาชีพนี้คิดว่าเป็นเรื่องยากที่จะขึ้นตาลโตนดที่มีความสูงมาก ดังนั้นการทำอาชีพคนปาดตาลและการทำน้ำตาลโตนด น้ำตาลปึก กำลังจะหมดไป จึงมีความน่าสนใจที่จะเป็นความรู้แก่คนรุ่นต่อ ๆ ไป

2.1 ความเป็นมา

นับตั้งแต่อดีตอันไกลโพ้นจนถึงราวปี พุทธศักราช 2520 นอกเหนือจากชวานากับทองหุงแล้ว ยังมีวัว ควาย และคันไถ ปะปนอยู่ร่วมเป็นหนึ่งเดียวกับวิถีชวานาไทยถึงวันนี้ สังคมไทยและชวานาไทยเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่ทองหุงเคยอุดมสมบูรณ์ กล้าข้าว ไม่เคยต้องหว่านปุ๋ย เพราะหน้าดินที่มีซังกะเนดหรือตอข้าวตายกลายเป็นปุ๋ยธรรมชาติ กล้าข้าวเติบโตอย่างรวดเร็ว ควบคู่ไปกับการเจริญพันธุ์ของเหล่าแมงมุนนาที่คอยชักใยวางกับดักหลอกล่อแมลงต่าง ๆ ที่บินเข้ามาเจาะกินต้นข้าว

2.2 วิธีตาล

แม้ว่าชวานาในวันนี้จะเปลี่ยนไป แต่คนกลุ่มหนึ่งบ้านห้วยกรดยังคงยึดโยงอยู่กับวิถีชีวิตอย่างดั้งเดิม จนเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นที่คนทั่วไปยกย่องว่าเป็นผู้อนุรักษ์ในอาชีพอันเก่าที่สุดเท่าที่สังคมไทยเคยมี และอาชีพนั้นก็คือ “คนปาดตาล” ในฐานะผู้พิชิตความหวานบนความสูง

คนปาดตาล
บ้านห้วยกรด

ภาพที่ 1.8 คนปาดตาลบ้านห้วยกรด

ที่มา : เกษตรกรรมจังหวัดชัยนาท (2564)

ก่อนแสงแห่งรุ่งอรุณจะสาดฉาบท้องฟ้า คนปาดตาลบ้านห้วยกรด จะลุกขึ้นจัดแจงสัมภาระประจำกาย มีมีดเหน็บในฝักเหน็บข้างลำตัว พร้อมกระบอกตาลจำนวนมากพอต่อการร่อนน้ำตาล เสียงคำรามของรถเครื่องรุ่นเก่า ที่สาขาหลังได้รับการออกแบบ ต่อเป็นโครงไม้แทนสำหรับห้อยกระบอกตาลจะดังขึ้น อันเป็นสัญญาณให้คนในหมู่บ้านรับรู้ถึงการมาเยือนของวันใหม่ รถเครื่องคนเก่าจะหมุนวงล้อตามแรงขับเคลื่อนไปตามถนนขนาดเล็กที่เดิมเคยเป็นนา แต่ได้รับการขยายให้ใหญ่ขึ้นจนเป็นเส้นทางสัญจรของชาวบ้านย่านถิ่น ซึ่งริมถนนไม่ไกลจากที่พักเป็นดงตาลขนาดใหญ่ ที่ขึ้นเรียงรายอยู่ข้างริมทางนั่นเอง

คนปาดตาลในหมู่บ้านนี้จะรับรู้กันเองว่าตาลโตนดที่ขึ้นเรียงรายอยู่นั้นบริเวณใดเป็นของใคร แม้ว่าบางครั้งจะมีการสลับดงขึ้น ก็ถือว่าเป็นไปตามข้อตกลงระหว่างเจ้าของที่ดินกับคนปาดตาล ผู้คนที่ยึดถือแบบอย่างการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันมาอย่างเนิ่นนาน อาชีพของคนปาดตาลก็เช่นกัน พวกเขาจะนำผลพวงที่ได้จากอาชีพนำไปแลกเปลี่ยนเป็นอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น ค่าเช่าต้นตาลที่หนึ่งดงมีประมาณ 30 ต้น จะตกลงค่าตอบแทนกันด้วยน้ำตาลโตนดราว 2 ปีบต่อปี หรือหากจะใช้ไม้ไผ่สีสุก เพื่อมาตัดแบ่งปล้องเป็นกระบอกจะคิดค่าตอบแทนกันเป็นน้ำตาลปึก จะสักก็กิโลกรัมก็ตกลงกันตามจำนวนเล็กน้อยของลำไผ่ ทำกันมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ จนถึงคนรุ่นนี้เงื่อนไขก็ยังเหมือนเดิม โดยธรรมชาติของน้ำตาลจากยอดโตนด หากไหลออกมาโดยไม่มีไม้พะยอมจะอยู่ได้เพียง 2-3 ชั่วโมง ก็จะเสียไม้พะยอมซึ่งมีคุณสมบัติรักษาสภาพให้นานขึ้นกว่าเดิม จึงเป็นสิ่งจำเป็นถึงขนาดหากหาซื้อไม่ได้ ในแถบพื้นที่จะต้องเดินไปตัดไกลถึงจังหวัดอื่นก็ยอม

2.1 ขั้นตอนการปาดตาล

2.1.1 อุปกรณ์ใช้ปาดตาล

ก. มีดเหน็บ

1. มีดเหน็บ เป็นอุปกรณ์สำคัญในการปาดตาล มีดประเภทนี้คนปาดตาลส่วนใหญ่จะว่าจ้างช่างให้ดี เป็นกรณีพิเศษ โดยเหล็กที่ใช้จะต้องเหนียวทนทาน บางครั้ง ใช้ آهنบรดยนต์มาตี คนปาดตาลรู้ดีว่าการใช้มีดเหน็บจะต้องให้ความระมัดระวังมาก เพราะหากเผลอถูกบาดรับรองว่าปวดอย่าบอกใคร จึงจำเป็นต้องทำปลอกสวมไว้ เพื่อให้ง่ายต่อการพกพาและใช้ถนัดมือ เมื่อร่างปายป็นขึ้นไปสู่อุดตาล

ข. กระบอกตาล

2. กระบอกตาล อุปกรณ์ชิ้นนี้มักใช้ไม้ไผ่สีสุก ทำกัน โดยนำมาเลื่อยเป็นปล้องให้ข้อด้านหนึ่งติดไว้ส่วนด้านปลายเลื่อยปล่อย และเจาะรูสำหรับร้อยเชือกให้ง่ายต่อการใช้

ค. ไม้พะยอม

3. ไม้พะยอม ถือเป็นส่วนประกอบสำคัญที่คนปาดตาลจะละเลยไม่ได้ เพราะคุณสมบัติของไม้ชนิดนี้จะช่วยรักษาให้น้ำตาลคงสภาพได้ เวลาจะใช้ปาดตาลจะถากให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่ไว้ในกระบอกตาล เมื่อน้ำตาลหยดลงมากกระทบไม้พะยอมจะทำให้รสชาติคงอยู่ได้ตามเดิม

ภาพที่ 1.9 ก, ข, ค อุปกรณ์การปาดตาล

ที่มา : เกษตรกรรมจังหวัดชัยนาท (2564)

2.1.2 การขึ้นปาดตาล

ภาพที่ 1.10 การขึ้นปาดตาล

ที่มา : เกษตรกรรมจังหวัดชัยนาท (2564)

ท่วงท่าปีนทะยาน มือขวาโอบต้นตาล ส่วนมือซ้ายเหนี่ยวตาพะองถือ เป็นภาพชินตาของชาวบ้านห้วยกรด ในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงธันวาคม คนทำตาลที่นี่จะขึ้นสอง ช่วงคือ ช่วงเช้าและช่วงเย็น โดยน้ำตาลที่ได้ในช่วงเช้าคือ ผลงานที่คนปาดตาลปีนขึ้นไปรอง ตั้งแต่เมื่อเย็นวาน ส่วนน้ำตาลที่ได้ช่วงเย็น คือ การรองกระบอกต่อไปหลังจากเปลี่ยนลงมาเมื่อ ช่วงเช้า คนปาดตาลจึงต้องทำงานสองคาบในแต่ละวัน

2.3 การอนุรักษ์ตาลโตนด

การอนุรักษ์ตาลโตนด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ได้จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์ตาลโตนด ตั้งอยู่ตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2550 เดิมตำบลห้วยกรดมีต้นตาลปลูกอยู่หนาแน่น แต่ถูกโค่นล้มจากการปฏิรูปที่ดิน ส่งผลให้ เหลือเพียงบางส่วน ให้ลูกหลานได้ทำตาลโตนดเพื่อบริโภคและเป็นอาชีพเสริม โดยใช้เวลารว่าง จากการทำนา

ส่วนต่าง ๆ ของตาลโตนดที่สามารถมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น ไม้ต้นตาล เนื้อไม้แข็งมาก สามารถนำมาใช้เป็นส่วนประกอบสร้างบ้าน ทำเฟอร์นิเจอร์ ช่อดอกและวงผลิตน้ำตาลสดพร้อมดื่มและน้ำตาลปึก ผล อายุ 45 วัน นำหัวตาลมาทำอาหารได้ อายุ 65 วัน เฉาะลอนตาล (ตาลสด) ระหว่างเดือนเมษายน-มิถุนายนของทุกปี ผลตาลแก่ เนื้อทำขนมตาล ระหว่างเดือนกรกฎาคม-กันยายนของทุกปี เมล็ดแก่ตาลสุกทำจาวตาล กะลา (เปลือกนอกเมล็ดตาล) นำไปเผาทำถ่านคุณภาพดี อีกทั้งเศษซี้เถ้าสามารถนำไปล้างห้องน้ำได้ด้วย

ปัจจุบันมีนายวิชาญ จุ้ยแจ่ม เป็นประธานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์ตาลโตนด เพื่อสืบทอดองค์ความรู้เรื่องตาลโตนด เช่น การปลูก การแปรรูป การสร้างอาชีพเสริม เป็นต้น

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์ตาลโตนด ได้กำหนดวันปลูกตาลขึ้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์วิถีตาล ทั้งต้นตาลและอาชีพที่เกี่ยวข้องกับตาล ตรงกับวันที่ 24 มิถุนายนของทุกปี เริ่มปีแรกเมื่อ พ.ศ. 2549 เหตุผลที่กำหนดเป็นวันที่ 24 มิถุนายน เพราะเมื่อพ.ศ. 2549 เป็นวันที่ปลูกตาลแล้วมีคนมาร่วมกันเป็นจำนวนมาก

ภาพที่ 1.11 ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์ตาลโตนด ตำบลห้วยกรด อําเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท

ที่มา : ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงการอนุรักษ์ตาลโตนด อําเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท (2564)

นายวิชาญ จุ้ยแจ่ม ประธานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์ตาลโตนด กล่าวถึงสถานการณ์การทำตาลที่อําเภอสรรคบุรีว่า อาชีพขึ้นตาลเป็นอีกอาชีพที่มีคนทำน้อยลง ในปัจจุบัน 2 ตำบลคือ ตำบลห้วยกรด และห้วยกรดพัฒนา มีคนที่ทำอาชีพขึ้นตาลประมาณ 30 คน เท่านั้น ในปี 2563 น่าจะมีจำนวนคนที่เกี่ยวตาลลดลง เนื่องจากทุกบ้านมีภาระหน้าที่ของตัวเอง ไม่มีเวลาว่างมากพอที่จะมาเกี่ยวตาล

ปัจจุบันศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์ตาลโตนดมีการดำเนินงานเพื่อสืบสานภูมิปัญญาวิถีตาล ดังนี้

1. เป็นฐานเรียนรู้เรื่องการทำตาลโตนดโดยการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ตั้งแต่การขึ้นตาล (ขึ้นตาลเล็ก) การผลิตน้ำตาล เตาไฟแบบต่าง ๆ ในการผลิตน้ำตาลโตนด อุปกรณ์ที่จำเป็นในการขึ้นตาลและการผลิตน้ำตาล

2. เป็นศูนย์กลางการรับซื้อน้ำตาลสดจากเกษตรกรที่ไม่พร้อมจะเคี้ยวตาล

3. เคี้ยวน้ำตาลสดให้เป็นน้ำตาลปึกเพื่อจำหน่าย ขายกิโลกรัมละ 25-30 บาท

4. เป็นศูนย์กลางรับซื้อน้ำตาลปึก

5. แปรรูปผลิตภัณฑ์จากตาล อาทิ การกรองใบตาล ใช้สำหรับการมุงหลังคาบ้าน

ปัจจุบันขายในราคา 15 บาท

ภาพที่ 1.12 การกรองใบตาล

ที่มา : ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงการอนุรักษ์ตาลโตนด อำเภอสรรคบุรี
จังหวัดชัยนาท (2564)

การนำส่วนประกอบของตาลมาทำเป็นข้าวของเครื่องใช้ เครื่องประดับ เช่น การสานปลาทะเพียน ดอกไม้ เครื่องประดับสำหรับสุภาพสตรี การทำแจกัน เป็นต้น ทั้งนี้ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวยังไม่สามารถผลิตเพื่อจำหน่ายได้ เนื่องจากมีปัญหาในเรื่องของตลาดและรูปแบบของผลิตภัณฑ์ยังไม่ได้มาตรฐาน

เครื่องใช้จากตาล

ภาพที่ 1.13 เครื่องใช้จากตาล

ที่มา : ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงการอนุรักษ์
ตาลโตนด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท
(2564)

สรุปตาลโตนดบ้านห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท เป็นชุมชนที่ยังคงอนุรักษ์อาชีพคนปาดตาลและการทำน้ำตาลปึกของดีเมืองชัยนาท นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2520 “คนปาดตาล” อาจเป็นเพียงตำนานที่ลูกหลานจะรับรู้ได้จากการอ่านในหนังสือเท่านั้นก็เป็นได้ คนปาดตาลบ้านห้วยกรดปัจจุบันมีราว 20 ราย กลายเป็นกลุ่มคนที่มีคุณค่าในฐานะผู้อนุรักษ์อาชีพโบราณ และน้ำตาลปึกบ้านห้วยกรด จากผลงานของพวกเขาได้รับการยอมรับให้เป็นของดีประจำจังหวัดชัยนาทตราบนานทุกวันนี้ ขั้นตอนการปาดตาล คนทำตาลจะขึ้นตาลโตนด 2 ช่วงคือ ช่วงเช้าและช่วงเย็น ช่วงเช้าคือผลงานที่คนปาดตาลป็นขึ้นไปรองตั้งแต่เมื่อเย็นวาน ส่วนน้ำตาลที่ได้ช่วงเย็นคือ การรองกระบอกต่อไปหลังจากเปลี่ยนลงมาเมื่อช่วงเช้า คนปาดตาลจึงทำงานสองคาบในแต่ละวัน การอนุรักษ์ตาลโตนด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ได้จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงการอนุรักษ์ตาลโตนด เพื่อสืบทอดองค์ความรู้เรื่องตาลโตนด เช่น การปลูก การแปรรูป การสร้างอาชีพเสริม เป็นต้น ปัจจุบันศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์ตาลโตนดมีการดำเนินงานเพื่อสืบสานภูมิปัญญาวิถีตาล เป็นฐานเรียนรู้เรื่องการทำตาลโตนดโดยการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เป็นศูนย์กลางการรับซื้อน้ำตาลสดจากเกษตรกร เคี้ยวน้ำตาลสดให้เป็นน้ำตาลปึกเพื่อจำหน่าย เป็นศูนย์กลางรับซื้อน้ำตาลปึก แปรรูปผลิตภัณฑ์จากตาลและทำอาหารจากตาล

เรื่องที่ 3 เมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย

ภาพที่ 1.14 เมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย

ที่มา : กลุ่มเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ชัยนาท (2564)

3.1 ความเป็นมาของเมืองเมล็ดพันธุ์ข้าว

เกษตรกรจังหวัดชัยนาท โดยเฉพาะกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ - ท่าชัย เป็นกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ที่สำคัญของจังหวัด มีศักยภาพและประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาทมานานเกือบ 30 ปี โดยผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวร่วมกับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาทกระทรวงเกษตรมาตั้งแต่ปี 2522 และในปี 2549 กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของตำบลนี้ได้รับการสนับสนุนโรงปรับปรุงคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวภายใต้โครงการบริหารจัดการแบบบูรณาการ (โครงการผู้ว่า CEO) ซึ่งกลุ่มได้ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพในเชิงพาณิชย์ตั้งแต่นั้นมา และคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ข้าวของกลุ่มฯ ได้รับความเชื่อถือว่า มีมาตรฐานเทียบเท่ามาตรฐานของกรมการข้าว ทำให้ชัยนาทได้ชื่อว่า

เป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี ที่สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีได้หลากหลายพันธุ์ อาทิ ข้าวพันธุ์ชัยนาท 1 ข้าวพันธุ์ปทุมธานี 1 ข้าวพันธุ์สุพรรณบุรี 1 ข้าวพันธุ์สุพรรณบุรี 3 ข้าวพันธุ์พิษณุโลก 2 ข้าวพันธุ์ กข 31 และข้าวพันธุ์ กข 41 เป็นต้นโดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประสานความร่วมมือเพื่อผลักดันให้จังหวัดชัยนาท

เป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีในระดับประเทศ ตั้งแต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวซึ่งได้แก่ ศูนย์วิจัยข้าวชัยนาท และศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท โดยในปี 2556 จะผลักดันให้ชมรมเข้าร่วมมีบทบาทในการตรวจประเมินแปลงขยายพันธุ์ และออกใบรับรองคุณภาพให้กับเมล็ดพันธุ์ที่ได้คุณภาพตามมาตรฐานของชมรม (ซึ่งมีคุณภาพสูงกว่าเมล็ดพันธุ์ ตามพระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. 2518 และที่แก้ไข เพิ่มเติม) เป็นการยกระดับมาตรฐานคุณภาพเมล็ดพันธุ์สามารถเพิ่มมูลค่า และสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ใช้เมล็ดพันธุ์ ในขณะที่สำนักงานเกษตรจังหวัดมุ่งพัฒนากลุ่มเกษตรกรสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัด เพื่อยกระดับความสามารถในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และการใช้เมล็ดพันธุ์คุณภาพดี เพื่อนำไปสู่การผลิตข้าวที่มีคุณภาพ

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดชัยนาทได้ขยายตลาดเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้วยโครงการส่งเสริมย่านการค้าเมล็ดพันธุ์ข้าวปลูกจังหวัดชัยนาท จนในปี 2554 โครงการนี้ได้รับคัดเลือกเป็น 1 ใน 10 เมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศ : เมืองแหล่งเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางสี-ท่าชัย

ภายหลังการเป็นเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้มีการพัฒนาสาขาการผลิตและการส่งเสริมการค้าเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกับกลุ่มเกษตรกรตำบลนางสี-ตำบลท่าชัย ทำให้ระบบการผลิตและการค้ามีประสิทธิภาพ กลุ่มเกษตรกรมีความเข้มแข็ง โดยมีโครงการพัฒนาต่อยอดในสาขาต่างๆ ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ เช่น ศูนย์วิจัยข้าวชัยนาท ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยนาท สำนักงานพาณิชย์จังหวัดชัยนาท สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยนาท หอการค้าจังหวัดชัยนาท และภาคประชาชน เอกชน จนในปี 2556 ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดชัยนาท ได้รับรางวัลสำเภาทองจากสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย จากการพัฒนาย่านการค้าจังหวัดชัยนาท และในปี 2556 จังหวัดชัยนาทได้บรรจุย่านการค้าเมล็ดพันธุ์ข้าวปลูกจังหวัดชัยนาท : เมืองแหล่งเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางสี-ท่าชัย ในปฏิทินท่องเที่ยวของจังหวัด

3.2 กระบวนการเรียนรู้เมืองเมล็ดพันธุ์ข้าว สู่ย่านการค้า

เมืองเมล็ดพันธุ์ข้าวสู่ย่านการค้าตำบลนางลือ-ท่าชัยใช้หลักในการทำงานใช้กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ดังนี้

ภาพที่ 1.15 กระบวนการเรียนรู้เมืองเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย

ที่มา : กลุ่มเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ชัยนาท (2564)

3.2.1 โครงการโรงเรียนชาวนา

กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลนางลือ-ท่าชัยได้ถ่ายทอดเทคโนโลยี สาขาการผลิตและการลดต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เช่น การไม่เผาตอซังหลัง การเก็บเกี่ยว การไถกลบตอซังเพื่อให้เกิดปุ๋ยตามธรรมชาติ การลดอัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ การให้ความรู้สาขาความสัมพันธ์เชิงการผลิตกับระบบนิเวศน์ในแปลงนาการปรับปรุงดิน โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การรับรองมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ การบริหารจัดการและการวางแผนการผลิต การบริหารจัดการตลาด บนพื้นฐานภูมิปัญญาอันปราดเปรื่องของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลนางลือ-ท่าชัย ซึ่งมีความแตกต่างจากเกษตรกรในพื้นที่อื่น ๆ โดยมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวให้เยาวชนรุ่นหลัง อาทิเช่น นักเรียนในโรงเรียน เยาวชนในพื้นที่ผู้มาทัศนศึกษาดูงานและเกษตรกร

ในพื้นที่เปรียบเสมือนพื้นที่ตำบลนางลือ-ท่าชัยเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ มีการเรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกัน มีการทดลองและปฏิบัติงานจริง มีการสืบทอดให้ลูกหลานเกษตรกรได้หันมาประกอบอาชีพการทำอย่างภาคภูมิใจ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในพื้นที่ ผู้ประกอบการ ค้าเมล็ดพันธุ์ข้าว เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการ

หน่วยงานรับผิดชอบคือ ศูนย์วิจัยข้าวชัยนาทและศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท/กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลนางลือ-ท่าชัย

โครงการพัฒนา เกษตรกรปราดเปรื่อง

ภาพที่ 1.16 โครงการพัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่อง

ที่มา : กลุ่มเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ชัยนาท (2564)

3.2.2 โครงการเยาวชนปราดเปรื่อง (Smart Young Farmer)

เพื่อส่งเสริมเยาวชนคนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยเน้นที่การทำแปลงเมล็ดพันธุ์ เพื่อเป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับตนเอง แทนที่จะปลูกเพียงข้าวอย่างเดียวเปรียบเสมือนเป็นการสร้างเกราะป้องกันตนเองวิธีหนึ่ง โดยการถ่ายทอดความรู้ในการทำนาให้กับกลุ่มเยาวชนด้วยการปฏิบัติในสภาพแวดล้อมจริง เพื่อให้เข้าใจถึงจิตวิญญาณของอาชีพทำนาที่เป็นอาชีพหลักของบรรพบุรุษ โดยดำเนินการในพื้นที่ของเกษตรกรในชุมชนใช้พื้นที่แปลงนาเป็นสถานที่เรียนรู้และฝึกปฏิบัติ

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก ได้แก่ กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลนางสี-
ท่าชัย ซึ่งได้วางแผนจะจัดสรรเงินปันผลส่วนหนึ่งมาดำเนินการปรับปรุงต่อเติมอาคารโรงงาน
ปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว” ให้เป็นศูนย์เรียนรู้และห้องนิทรรศการ กระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์
ข้าวและใช้เป็นที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรและผู้สนใจทั่วไป

3.2.3 สาขาการมีส่วนร่วม

เกษตรกรในพื้นที่ ผู้นำชุมชนผู้ประกอบการค้าเมล็ดพันธุ์ข้าวเทศบาลตำบลท่า
ชัย เจ้าหน้าที่ของรัฐ หน่วยงานราชการ และภาคเอกชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาเมือง
เมล็ดพันธุ์ข้าว ดังนี้

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดชัยนาท ได้พัฒนาต่อยอดจากการผลิตและควบคุม
คุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวมาสู่การสนับสนุนการค้าเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีของจังหวัด ด้วยการ
จัดทำโครงการ ดังนี้

- 1) ในปี 2554 จัดทำโครงการ “ย่านการค้าเมล็ดพันธุ์ข้าวปลูกจังหวัดชัยนาท”
- 2) ในปี 2555 ได้รับงบประมาณจากกระทรวงพาณิชย์จัดกิจกรรมส่งเสริม
การตลาด ภายใต้ชื่องาน “เมล็ดข้าวพันธุ์ ดีที่1 เมืองไทย” โดยมีการเจรจาธุรกิจการค้า (Business
Matching) และสามารถจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวในงานได้ 1,685,600 บาท
- 3) ในปี 2556 จังหวัดชัยนาทได้บรรจุงานย่านการค้าเมล็ดพันธุ์ข้าวปลูก
จังหวัดชัยนาท : เมืองแหล่งเมล็ดพันธุ์ข้าวนางสี-ท่าชัยในปฏิทินท่องเที่ยวของจังหวัด โดยบูรณา
การจัดงานส่งเสริมการตลาดร่วมกับสำนักงานเกษตรจังหวัดชัยนาทและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
รวมทั้งชุมชนกำหนดจัดงาน “เมล็ดข้าวพันธุ์ดีที่ 1 เมืองไทยครั้งที่ 2” วันที่ 7-9 พฤษภาคม 2556
ณ ย่านการค้าเมล็ดพันธุ์ข้าวปลูกจังหวัดชัยนาทฯ โดยมีกิจกรรมส่งเสริมการตลาด อาทิ การเจรจา
ธุรกิจการค้า การเสวนาทางวิชาการ การจัดนิทรรศการและการประชาสัมพันธ์สร้างภาพลักษณ์
โดยส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของชุมชนเช่น การรับท้องข้าว การทำ
ขวัญข้าว การอัญเชิญแม่โพสพจากนาข้าวเข้ายุ้งฉาง การทำบุญลานข้าว เป็นต้น เพื่อสร้างชื่อเสียง
ให้ชุมชนและจังหวัด รวมทั้งได้สนับสนุนการใช้เครื่องหมายการค้า (Brand) เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม
และความมั่นใจให้กับผู้ซื้อและส่งเสริมให้นำกลยุทธ์การวางแผนการตลาดมาใช้ในการดำเนินงาน
และ สร้างป้ายเอกลักษณ์ย่านการค้าเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดชัยนาท ทำให้สามารถสร้างรายได้ เข้าสู่
จังหวัดไม่น้อยกว่าปีละ 2,000 ล้านบาท

การจัดการความรู้

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ภาพที่ 1.17 การจัดการความรู้ชุมชน

ที่มา : กลุ่มเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ชัณนาท (2564)

3.2.4 สาขาการจัดการความรู้ของชุมชน (Knowledge Management)

การจัดการการผลิตที่อยู่บนฐานของความรู้เป็นการจัดการการผลิตที่มีประสิทธิภาพ และถ้าความรู้นั้นมาจากการปฏิบัติจริงในอาชีพของตน จะทำให้เกษตรกรเห็นความสำคัญของความรู้ว่าสามารถเป็นจุดเริ่มต้นของการหาวิธีการแก้ปัญหา ดังนั้น กิจกรรมสำคัญในโครงการกลุ่มนี้ จึงเป็นการต่อยอดจากโครงการสาขาการเรียนรู้ข้างต้น กิจกรรมสำคัญของโครงการกลุ่มนี้คือ การบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์จริง และนำความรู้เหล่านั้นมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ประกอบด้วย 3 โครงการแยกตามกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

1) โครงการอบรมเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนชาวนาในเรื่องกระบวนการสร้างความรู้จากการทำนาและแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว เช่น เรียนรู้ว่าจะบันทึก

มีอะไรบ้าง วิธีการเก็บข้อมูล การบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การสร้างองค์ความรู้ ทั้งนี้วิธีการอบรม จะใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นอีกขั้นตอนหนึ่งของการเรียนรู้

2) โครงการอบรมเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการเยาวชนปราดเปรื่อง ในเรื่องกระบวนการสร้างความรู้จากการทำนาและแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว เช่น เรียนรู้ข้อมูลที่จะบันทึกมีอะไรบ้าง วิธีการเก็บข้อมูล การบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การสร้าง องค์ความรู้ ทั้งนี้วิธีการอบรม จะใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนและแกนนำกลุ่มเกษตรกร เพื่อสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญของกระบวนการเรียนรู้

3) การจัดทำคู่มือการเรียนรู้ เผยแพร่สู่กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงเรียน กลุ่มเกษตรกร เป็นต้น

โครงการอบรมเยาวชน

โครงการอบรมเยาวชน

ภาพที่ 1.18 โครงการอบรมเยาวชน

ที่มา : กลุ่มเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ชัยนาท (2564)

ขั้นตอนการดำเนิน

กลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียน, เยาวชน เกษตรกรและผู้สนใจทั่วไป

1. การเรียนรู้ของเยาวชน

1.1 ใช้แปลงนารวมและโรงเรียน (โรงเรียนวัดไฟโพธิ์ทอง) เป็นห้องเรียน เพื่อเรียนรู้เนื้อหาภูมิปัญญาดั้งเดิม วัฒนธรรมประเพณี ทักษะติดต่ออาชีพการทำนา การใช้เทคโนโลยี ขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว การรับรองมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ข้าวด้วยตนเอง การปรับปรุงดิน การลดต้นทุนการผลิต ระบบนิเวศในแปลงนา และการจัดการต่าง ๆ ในนาข้าว รวมถึงการบริหารจัดการสาขาการตลาดและการวางแผนการผลิต

1.2 เกษตรกรในพื้นที่ตำบลนางลือ-ท่าชัย และนักวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐ รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญร่วมเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ในการทำแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว

1.3 กิจกรรมการเรียนรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอย่างต่อเนื่อง ตามระยะการเจริญเติบโตของต้นข้าว

1.4 ผู้เรียนรู้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้ในห้องเรียนไปปฏิบัติในแปลงนา เพื่อศึกษาทดลอง พิสูจน์ทราบให้เห็นผลเชิงประจักษ์

2. การจัดการความรู้ของกลุ่มเยาวชน

2.1 เยาวชนนำข้อมูลปัญหา สิ่งที่ค้นพบจากการทดลองปฏิบัติในแปลงปลูกเมล็ดพันธุ์มาศึกษา วิเคราะห์ แลกเปลี่ยน ตามกำหนดเวลาที่นัดหมายใช้ระบบนิเวศน์ในแปลงนาเป็นโรงเรียนชาวนาเรียนรู้การปรับปรุงดินและลดต้นทุนการผลิต โดยใช้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเรียนรู้วิถีผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้ปลอดภัยปน การบริหารจัดการและวางแผนผลิตพันธุ์ข้าวปลูกโดยพยากรณ์ตามทิศทางการตลาดเรียนรู้การเชื่อมโยงเครือข่ายการตลาดกับเครือข่ายอื่นๆ

2.2 สรุปบทเรียนการเรียนรู้แล้วนำองค์ความรู้มาเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

3.3 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ย่านการค้าเมล็ดพันธุ์ข้าวเป็นแหล่งผลิตและค้าเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จมีดังนี้

3.3.1 กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลนางลือ-ท่าชัยและชมรมผู้ประกอบการผลิต และจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดชัยนาท เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมของย่านการค้า โดยการยึดหลักการ ดังนี้

1) การพึ่งตนเองการขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ เริ่มตั้งแต่กระบวนการคัดเลือกพันธุ์ข้าว กระบวนการผลิต การบำรุงรักษา การป้องกันโรคระบาดและแมลง การตรวจสอบคุณภาพข้าว รวมทั้งสาขาการส่งเสริมการตลาด การประชาสัมพันธ์จัดงานสัปดาห์พัฒนาวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งล้วนต้องใช้การมีส่วนร่วมและการพึ่งพาตนเอง

2) การเสียสละและความสามัคคีจะเห็นได้จาก การจัดงาน “เมล็ดข้าวพันธุ์ดีที่ 1 เมืองไทย” การส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี การรับท้องข้าว การทำขวัญข้าว การอัญเชิญแม่โพสพ จากนาข้าวเข้ายุ้งฉาง การทำบุญลานข้าวล้วนเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจาก เกษตรกร และผู้ประกอบการค้าเมล็ดพันธุ์ข้าว ภาคเอกชน รวมทั้งประชาชนในพื้นที่ จะต้องมียุทธศาสตร์ภาพในการทำงานร่วมกันสิ่งที่น่าสนใจก็คือ

ภาพที่ 1.19 เมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย

ที่มา : กลุ่มเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ชัยนาท (2564)

3) เกษตรกร มักจะทำงานร่วมกันยาก แต่ย่านการค้าเมล็ดพันธุ์ข้าวแห่งนี้ คำนึงถึงผลประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก สามารถทำงานเสียสละทรัพย์ส่วนตัว กำลังสติปัญญา แรงกาย ร่วมกันสร้างสรรค์งานในพื้นที่ดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

4) การสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลนางลือ-ท่าชัย ได้ร่วมกันคิด ทำสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่โดยผสมผสานดำรงสืบทอดประเพณีดั้งเดิม อาทิ เช่น การจัดการความรู้ให้แก่นักเรียน เยาวชน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการทำงานของ ย่านการค้าจังหวัด หรือการจัดงาน “เมล็ดข้าวพันธุ์ ดีที่ 1 เมืองไทย” มีการผสมผสานการจัด นิทรรศการร้านค้า แสดงนวัตกรรมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในเชิงอนุรักษ์ร่วมกับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง และการแสดงประเพณีวัฒนธรรม และทำบุญบำรุงพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่หา ดูได้ยากในยุคปัจจุบัน

ภาพที่ 1.20 งาน “เมล็ดข้าวพันธุ์ดีที่ 1 เมืองไทย” ครั้งที่ 1

ที่มา : กลุ่มเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ชัยนาท (2564)

3.3.2 กลไกภาครัฐ/เอกชน จังหวัดชัยนาทเล็งเห็นว่าข้าวเป็นผลผลิตที่สำคัญของจังหวัด ชัยนาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งศักยภาพสาขาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยเฉพาะกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลนางลือและตำบลท่าชัย เป็นวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งด้วยการสั่งสมประสบการณ์ในการผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าวมากกว่า 30 ปี ทำให้เกษตรกรในพื้นที่ตำบลนางลือและตำบลท่าชัย มีความรู้ความ เข้าใจการผลิตเมล็ดพันธุ์เป็นอย่างดีและพร้อมที่จะพัฒนาเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ ประชาคมอาเซียน (AEC) ในอนาคตอันใกล้นี้ โดยได้มีการดำเนินการร่วมกันทั้งในส่วนของเกษตรกร

ผู้ประกอบการเองและร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนอื่น ๆ อย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด โดยมีขั้นตอนการดำเนินการที่ได้ประโยชน์ร่วมกัน ทำให้ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

- ความสามารถในการเป็นตัวแทนของธุรกิจในพื้นที่
- ความสามารถในการเพิ่มจำนวนสมาชิก การมีส่วนร่วมของสมาชิกและการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการมีความเข้มแข็ง สามารถแข่งขันได้
- การให้ความร่วมมือหน่วยงานทั้งภาครัฐและองค์กรอื่น ๆ
- การมีบทบาทและส่วนร่วมในการจัดทำยุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนาจังหวัดร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ (กรอ./กบจ. กบก.)
- มีการจัดทำแผนงบประมาณและกิจกรรมประจำปี
- การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานบุคคล
- มีการประชาสัมพันธ์ผลงานและภาพลักษณ์

ก. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย

ข. ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย

ที่มารูปภาพ : เพจ Facebook สินชัยพันธุ์ข้าว

ค. ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย

ภาพที่ 1.21 ก วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย
ข, ค ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย

ที่มา : กลุ่มเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ชัยนาท (2564)

3.4 เกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จ

การพัฒนาสายพันธุ์ข้าวไทยโดยนักวิจัย นักพัฒนา นักวิชาการมีอย่างต่อเนื่อง จนขึ้นชื่อลือชาดังกระฉ่อนไปทั่วโลกเกษตรกรชาวนาธรรมดาๆ อย่าง ส้ารวม ปานหลุมข้าว ประธานกลุ่มผู้จัดทำแปลงขยายพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย อ.เมืองชัยนาท จ.ชัยนาท เป็นอีกผู้หนึ่งที่ทำให้สายพันธุ์ข้าวไทยได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง เป็นชาวนาด้วยใจรัก สืบทอด ภูมิปัญญาจากรุ่นปู่ย่าตายาย ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขายกลายเป็นเศรษฐีเงินล้าน

นายสำรวม ปานหลุมข้าว
เกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จ

ภาพที่ 1.22 นายสำรวม ปานหลุมข้าว

เกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จ

ที่มา : กลุ่มเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ชัยนาท (2564)

“สำรวม” เริ่มต้นเล่าให้ฟังถึงความเป็นมาของกลุ่มฯ เมื่อประมาณปี 2522 ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ 4 ชัยนาทเข้ามาส่งเสริมชาวบ้านเกษตรทำนา ช่วงนั้นมีเกษตรกร 9 ราย เข้าร่วมโดยการนำข้าวพันธุ์ กข.7 เข้ามาปลูกในพื้นที่ 200 ไร่ เมื่อเห็นผลที่ได้จึงมีการสืบทอดขยายผล ต่อมาเมื่อประมาณปี 2546 มีสมาชิกเพิ่มเป็น 91 ราย ขยายไปยังพื้นที่ 2 ตำบลผลิตพันธุ์ข้าวชัยนาท 2 และสุพรรณบุรี 1 รวมพื้นที่ 1,957 ไร่ โดยดำเนินงานในรูปแบบของกลุ่มธุรกิจด้วยการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ภายใต้ชื่อ กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย

“กลุ่มจดทะเบียนกับสำนักขยายเมล็ดพันธุ์พืช กรมส่งเสริมการเกษตร กว่าจะมาถึงวันนี้ล้มลุกคลุกคลานพอสมควร ซึ่งรุ่นนี้ถือเป็นรุ่นที่ 2 นับจากรุ่นพ่อรุ่นแม่ ช่วงนั้นถ้าไม่ได้บผู้ว่าราชการจังหวัดมาสนับสนุนก็คงแย่แต่หลังจากปี 2548 ทุกอย่างก็ดีขึ้นถึงขนาดผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวไม่ทันต่อความต้องการของตลาด”

3.4.1 กรรมวิธีทำพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย

การทำพันธุ์ข้าวนี้ไม่ได้เป็นการยุ่งยากไปกว่าการปลูกข้าวปกติเท่าใดนัก หลังจากซื้อพันธุ์ข้าว สำหรับผลิตพันธุ์ข้าว จากศูนย์ขยายเมล็ดพันธุ์พืชที่ 4 จังหวัดชัยนาทแล้ว ดำเนินการดังนี้

แปลงนาปลูกข้าว

ภาพที่ 1.23 แปลงนาปลูกข้าว

ที่มา : กลุ่มเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ชัยนาท (2564)

1. เลือกแปลงนาที่มีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ การเตรียมแปลง ต้องกำจัดข้าวเรือในนาออกให้หมด โดยการไถพรวนแล้วไถน้ำเข้าให้ข้าวเรืองอก
2. ไถคราดกำจัดข้าวเรือก่อนหว่านข้าว
3. หลังจากข้าวงอกทำการกำจัดข้าวปนที่ ทำให้พันธุ์ข้าวไม่บริสุทธิ์ทำทั้งหมดทุกระยะการเจริญเติบโต อย่างน้อย 4 ครั้งคือ
 - ระยะต้นอ่อน ดูสีของต้นว่าจะมีสีตรงตามลักษณะพันธุ์หรือไม่และผิดปกติไปจากต้นอื่น ๆ หรือไม่ สิ่งที่สังเกตง่าย ๆ คือ ลักษณะการเจริญเติบโตของต้น ได้แก่ ทรงกอ ความสูงใบ ขนาดของใบลักษณะการชูใบ บางพันธุ์ใบตั้ง บางพันธุ์ใบแผ่บางพันธุ์ใบตก
 - ระยะเจริญเติบโตหรือระยะแตกกอ ดูลักษณะทรงกอ การแตกกอ ความสูงสีต้นกาบใบและใบ
 - ระยะออกดอก กำจัดต้นที่ออกดอกไม่พร้อมกัต้นข้าวส่วนใหญ่
 - ระยะข้าวแก่ ดูลักษณะเมล็ด สีของเปลือกให้ตรงตามพันธุ์ ลักษณะต่างๆ ของต้นในการพิจารณาข้าวปนหรือข้าวกลายพันธุ์ ข้าวพันธุ์เดียวกันควรมีการเจริญเติบโตสม่ำเสมอ

กันออกดอกพร้อมกัน ไม่ควรแตกต่างกันมากเกินกว่า 7 วันเมล็ด มีหางเมล็ดที่มีหางมักจะปรากฏเสมอในต้นข้าวกลายพันธุ์รวง ลักษณะของรวงข้าวแต่ละพันธุ์แตกต่างกัน ความสั้นยาวของรวง ความถี่ นอกจากนี้ ข้าวเจ้าบางพันธุ์ จะมีท้องไข่ ก่อนการเก็บเกี่ยวตรวจดูในแปลงอีกครั้งหนึ่ง ถ้าเห็นว่า มีต้นข้าวบางต้นยังมี ลักษณะผิดไปจากต้นข้าวส่วนใหญ่ เช่น ลำต้นสูงหรือต่ำผิดปกติ ให้เกี่ยวออกต่างหาก

ภาพที่ 1.24 แปลงนาระยะข้าวแก่

ที่มา : กลุ่มเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ชัยนาท (2564)

เมื่อเห็นว่าต้นข้าวในแปลงสุกแก่เสมอกันดีจะทำการเกี่ยวขนาดพื้นที่ ด้วยเครื่องนวดที่ทำ ความสะอาดอย่างดีไม่มีเมล็ดข้าวอื่นตกค้างอยู่ นำไปตากและเข้าเครื่องแยกสิ่งเจือปน แล้วนำมาตาก แดด 1-2 แดด ฝัดให้สะอาดแล้วบรรจุกระสอบเก็บไว้ในที่แห้งร่มเย็น มีอากาศถ่ายเท พร้อมทั้งจะ จำหน่าย

เมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางสี-ท่าชัย

ข้าวที่ทำแน่นอนต้องมีคุณภาพ มาตรฐานต้องมาอันดับหนึ่งชวานาที่อื่น ๆ ก็
สามารถทำได้ แต่ต้องเน้นตั้งแต่ทำแปลง จุดเด่นเมล็ดพันธุ์คุณภาพเน้นมากที่สุด ถ้าทำได้มี
คุณภาพตามหลักวิชาการ ผลผลิตที่ได้ก็ตกแก่ผู้บริโภค ฉะนั้นข้าวนางลือ-ท่าชัยคุณภาพต้องมา
ก่อน

วิธีการจำหน่ายคือใช้ระบบวิสาหกิจ รวมกลุ่มกันขายในราคาเมล็ดพันธุ์กิโลกรัมละ
22 บาทหรือเกวียนละ 22,000 บาทโดยวางระเบียบให้สมาชิกถือหุ้นๆละ 100 บาทถือได้ไม่เกิน
200 หุ้นต่อคน รายได้เฉลี่ยในกลุ่มมีประมาณ 27 ล้านบาทในปี 2551 นับเป็น ความโชคดีของ
กลุ่มเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริม ชาวบ้านมีรายได้ เกษตรกรมีเมล็ดพันธุ์ที่ดี มีคุณภาพใช้
ภายหลังได้รับการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ และมีการพูดกันปากต่อปาก ของกลุ่มเกษตรกร
ที่นาชาวบ้าน 2ตำบลยังเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้พื้นที่อื่นเข้ามาศึกษาดูงาน

สำรวจ บอกว่าการทำตรงนี้ไม่ใช่ทำแค่รุ่นนี้รุ่นเดียวแล้วจบกันไป แต่ทุกคนยัง
คิดถึงรุ่นลูกรุ่นหลานหรือเรียกได้ว่าเป็นผู้สืบทอดรุ่นที่สามหากนับจากตัวเขาเข้ามาสานต่อ
ซึ่งเชื่อว่ารุ่นที่สามจะสานต่อที่ดีขึ้น มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ เพราะลูกหลานเรียนจบ
ออกมามีการศึกษาที่สูงสามารถนำมาใช้ประโยชน์ เขายังเชื่อมั่นว่าชวานาไม่มีวันล่มสลายตราบ
ใดที่ทุกคนยังต้องกินข้าว หากมองเห็นอนาคต ใครก็อยากมาทำเพราะเป็นงานที่เป็นเจ้านาย
ตัวเอง แม้แต่ผู้ช่วยของเขายังเรียนจบปริญญาตรีสาขานิติศาสตร์ เจ้าหน้าที่หรือคนทำงานใน
ท้องถิ่นหลายคนล้วนเรียนจบไม่น้อยกว่าระดับปริญญาตรี

นั่นคือบางบทบาทต่อจากคำบอกเล่าของเกษตรกรชวานาเงินล้านเมืองชัยนาท
ที่เขาเชื่อมั่นเสมอมา ชวานาไม่มีวันตายหากคนยังต้องประทังความหิวด้วยอาหาร แต่ชวานา
ต้องรู้จักปรับตัว พึ่งพาการบริหารจัดการที่ดีเพื่อความอยู่รอด และผู้บริโภคควรกินอย่างรู้
คุณค่าหยาดเหงื่อชวานา แคะนี้คนปลูกก็สุขใจ

สรุปเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย เป็นกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย เป็นกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ที่สำคัญของจังหวัดชัยนาท มีศักยภาพและประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาทมานานเกือบ 30 ปี โดยผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวร่วมกับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาทกระทรวงเกษตรมาตั้งแต่ปี 2522 และในปี 2549 กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของตำบลนี้ได้รับการสนับสนุนโรงปรับปรุงคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวภายใต้โครงการบริหารจัดการแบบบูรณาการ (โครงการผู้ว่า CEO) ซึ่งกลุ่มได้ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพในเชิงพาณิชย์ตั้งแต่นั้นมา และคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ข้าวของกลุ่มฯ ได้รับความเชื่อถือว่า มีมาตรฐานเทียบเท่ามาตรฐานของกรมการข้าว ทำให้ชัยนาทได้ชื่อว่าเป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี ที่สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีได้หลากหลายพันธุ์ อาทิ ข้าวพันธุ์ชัยนาท 1 ข้าวพันธุ์ปทุมธานี 1 ข้าวพันธุ์สุพรรณบุรี 1 ข้าวพันธุ์สุพรรณบุรี 3 ข้าวพันธุ์พิษณุโลก 2 ข้าวพันธุ์ กข 31 และข้าวพันธุ์ กข 41 เป็นต้น โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประสานความร่วมมือเพื่อผลักดันให้จังหวัดชัยนาท เป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีในระดับประเทศ ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดชัยนาทได้รับรางวัลสำเภาทองจากสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย จากการพัฒนาย่านการค้าจังหวัดชัยนาท และในปี 2556 จังหวัดชัยนาทได้บรรจุงานย่านการค้าเมล็ดพันธุ์ข้าวปลูกจังหวัดชัยนาท เมืองแหล่งเมล็ดพันธุ์ข้าว นางลือ-ท่าชัย ในปฏิทินท่องเที่ยวของจังหวัด กระบวนการเรียนรู้เมืองเมล็ดพันธุ์ข้าวสู่ย่านการค้านี้ ได้แก่ โครงการโรงเรียนชาวนา โครงการเยาวชนปราดเปรื่อง และโครงการย่านการค้าเมล็ดพันธุ์ข้าวปลูกจังหวัดชัยนาท เกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จคือ นายสำรวม ปานหลุมข้าว ปัจจุบันคือประธานกลุ่มผู้จัดทำแปลงขยายพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย สืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นปู่ย่าตายาย ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขายกลายเป็นเศรษฐีเงินล้าน จุดเด่นของข้าวต้องมีคุณภาพมาตรฐานต้องมาอันดับหนึ่ง ต้องเน้นตั้งแต่ทำแปลง จุดเด่นเมล็ดพันธุ์คุณภาพเน้นมากที่สุด ถ้าทำได้มีคุณภาพตามหลักวิชาการ ผลผลิตที่ได้ก็ตกแก่ผู้บริโภค ฉะนั้นข้าว นางลือ-ท่าชัย คุณภาพต้องมาก่อน

กิจกรรมท้ายบท

คำชี้แจง ให้นักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นและตอบคำถามจาก

เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาเกษตรกรรมชัณษาท

1. นักเรียนอธิบายความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นส้มโอขาวแตงกวาเป็นมาอย่างไร

.....

.....

.....

2. นักเรียนอธิบายวิธีการแปดตาล มีขั้นตอนอย่างไร

.....

.....

.....

3. นักเรียนสรุปความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นส้มโอขาวแตงกวา วิธีตาลหรือตาลโตนด และเมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลนางลือ-ท่าชัย

.....

.....

.....

4. นักเรียนอธิบายแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นวิธีตาลหรือตาลโตนดสามารถทำได้อย่างไร

.....

.....

.....

5. จากการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรมชัณษาททั้งหมดนี้ นักเรียนมีความประทับใจภูมิปัญญาท้องถิ่นใด เพราะอะไร

.....

.....

.....

บทที่ 2 ภูมิปัญญาท้องถิ่น
สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอุตสาหกรรม และหัตถกรรม

จังหวัดชัยนาท ในพื้นที่บ้านเนินขาม นับเป็นแหล่งหนึ่งที่ชาวบ้านทอผ้าฝ้ายกัน เป็นลำเป็นสัน ผลงานของที่นี่ถือเป็นจุดเด่นของจังหวัดที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง เพราะสวยและงามเป็นที่ถูกใจแก่ผู้พบเห็น

เรื่องที่ 1 ผ้าฝ้ายงามบ้านเนิน

1.1 ความเป็นมา

คนไทยทั่วทุกภาครู้จักการทอผ้ามาอย่างช้านาน แต่ละท้องถิ่นล้วนมีวิธีการและ ศิลปะเฉพาะถิ่น สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาที่คนรุ่นปัจจุบันรับการถ่ายทอดจากบรรพชน และ รังสรรค์ออกมาด้วยการผนวกกับรูปแบบสมัยใหม่จนได้ชิ้นงานอันวิจิตร

จุดเด่นของผ้าทอมือแต่ละผืน อาจคล้ายกันในรูปแบบ ลวดลาย และสีสันทัน แต่จะไม่ เหมือนกันทุกประการเพราะเป็นงานมือ ซึ่งงานลักษณะเช่นนี้นานาประเทศถือว่าเป็นงานชิ้น เดียวในโลก ผ้าฝ้ายทอจาก สองมือจึงมีความหมายอันทรงคุณค่าเมื่อเทียบกับผ้าที่ผ่านการทอ จากเครื่องจักรในโรงงาน

บ้านเนินขาม อยู่ในกิ่งอำเภอนเนินขาม ไม่ไกลจากอำเภอหันคา หากมุ่งหน้าไปทาง ทิศตะวันตกเพียง 4-5 กิโลเมตร จะพบชุมชนใหญ่ที่ชาวบ้านเกาะกลุ่มรวมตัวกันอยู่ตั้งบ้านเรือน เป็นแถวแนวตลอดสองฟากถนน และลึกเข้าไปตลอดหมู่ที่ 6 ถึงหมู่ที่ 9 ผู้คนส่วนใหญ่ยึดการ ทอผ้าเป็นอาชีพเสริมกิ่งอำเภอนเนินขาม จังหวัดชัยนาท นับเป็นแหล่งย่านคนไทยเชื้อสายลาว เวียงจันทน์ ซึ่งในอดีตบรรพบุรุษของคนที่นี่อพยพมาจากฝั่งลาว และพลิกผืนดินทำการหว่านไถ จนก่อร่างสร้างตัวและอยู่เกาะกลุ่มรวมกันมาจนถึงทุกวันนี้

ชาวไทยเชื้อสายลาวเวียงจันทน์ที่นี่ ได้รับการถ่ายทอดทางภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษที่พกพาความรู้มาจากถิ่นฐานเดิม ในสาขาต่าง ๆ อย่างมากมายและหนึ่งในภูมิปัญญานั้นคือ การทอผ้าด้วยสองมือโดยมีกี่กระตุกเป็นอุปกรณ์หลักในการทอ

ป่าเข็มทอง ทองสุวรรณ ชาวบ้านย่านกึ่งอำเภอเนินขาม วัย 60 ปี เล่าว่า ผู้คนที่นี้ โดยเฉพาะแม่บ้านและลูกผู้หญิงรู้จักการทอผ้ามาแต่ดั้งเดิมและสืบทอดกันเรื่อยมา

“สมัยก่อนทำกันแบบบ้านใครบ้านมัน ทุกบ้านจะมีกี่กระตุกตั้งไว้ใต้ถุนเรือน คือว่างเมื่อใดก็ทำเมื่อนั้น ไม่มีการกำหนดกะเกณฑ์ ผ้าทอที่ได้ก็มักนำมาใช้ภายในครอบครัว โดยไม่ต้องไปซื้อหาที่ไหน” ป่าเข็มทองเล่า

จนถึงราวปีพุทธศักราช 2526 เกิดกระแสการอนุรักษ์ผ้าทอมือขึ้นทั่วประเทศมีกลุ่มคนสนใจเดินทางไปยังท้องที่บ้านเนินขาม เพื่อถามไถ่ขอซื้อผ้าเก่าที่ทอมือด้วยลวดลายและสีสันอันเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น ชาวบ้านที่นี่จึงเห็นว่า ผ้าเก่านับวันจะหมดไป แต่ความต้องการของคนส่วนใหญ่ยังมีอยู่ อีกทั้งฝีมือของผู้คนท้องถิ่นก็มีอยู่อย่างเหลือเฟือเพื่อจึงรวมตัวกันเป็น “กลุ่มทอผ้าเนินขาม”

คุณวันทา เผือกผ่อง ประธานกลุ่มทอผ้าเนินขาม วัย 52 ปี เล่าว่าในระยะแรกช่วงปี พ.ศ. 2526 การทอผ้ายังคงรูปแบบที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำกัน จนกระทั่งถึงปีพ.ศ. 2537 จึงเริ่มรื้อฟื้นผ้าทอลายตีนจก สับซิด และไหมมัดหมี่ขึ้นมา

“เมื่อแรกรื้อฟื้นผ้าทอลายต่าง ๆ ขึ้นมานั้น ได้รับการยอมรับจากผู้คนทั่วไปทันที จนชาวบ้านที่นี่ภูมิใจกันมากที่มีผู้คนให้ความสนใจในฝีมือ จึงทำกันอย่างจริงจัง จนถึงทุกวันนี้ ผ้าทอของกลุ่มแม่บ้านที่เนินขาม มีผู้คนรู้จักมากขึ้น”

1.2 กระบวนการทอผ้าฝืน

อุปกรณ์ทอผ้าที่สำคัญประกอบด้วย กงหลา หลักด้าย และกี่กระตุก ผ้าทอมือที่เห็นทั่วไปนั้นกว่าจะได้แต่ละผืนไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะต้องผ่านกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ มากมาย โดยมีความชำนาญของผู้ทำเป็นส่วนประกอบสำคัญ จึงจะได้ผ้าฝืนสวย

ก. กง เป็นอุปกรณ์ที่ใช้
สำหรับปั่นด้ายเข้าหลอด
ใช้ควบคู่กับหลา

ข. หลักด้าย ใช้สำหรับ
ปักหลอดภัยที่ปั่นแล้วเสียบ
ลงไปในแกนบนหลักตาม
จำนวนที่กำหนด

หลักด้าย ก่อนจะดึงปลายเส้นด้ายจากทุกหลอดมารวมกัน แล้ว “รำด้าย” โดยสลับแต่ละเส้นอย่างชำนาญ จากนั้นจึง “เดินด้าย” ก่อนนำไปใส่ฟืม

ค. กี่กระตุก

เป็นเครื่องทอที่ต่อด้วยไม้

ภาพที่ 1.25 ก,ข,ค อุปกรณ์การทอผ้า

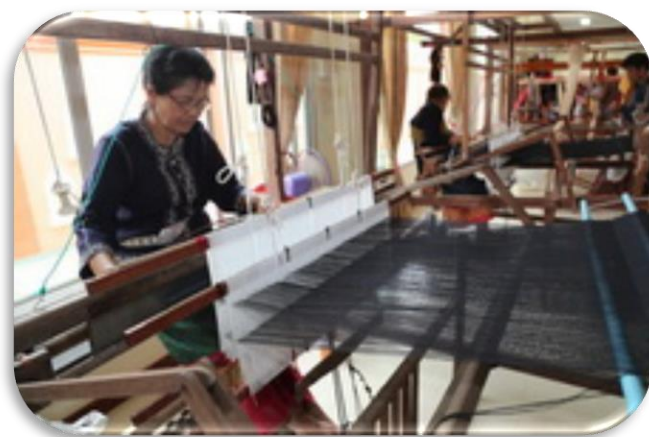
ที่มา : กลุ่มทอผ้าเนินขามชัยนาท (2564)

กี่กระตุก เป็นเครื่องทอที่ต่อด้วยไม้ทั้งหมด ส่วนประกอบของกี่แต่ละอย่าง ล้วนมีส่วนสัมพันธ์ต่อการทอผ้าให้ได้เป็นผืน อาทิ ตะก้อ แป้นกี่ รางกระสวย กระสวย มือกระตุก และฟืม เป็นต้น

1.3 ขั้นตอนการทอ

หมุนกงม้วนด้าย เริ่มจากนำด้ายที่ผ่านการจัดเป็นใจมาใส่ในหลาแล้วดึงปลายด้ายม้วนเข้าที่ตามหลัก ก่อนจะขมวดปลายด้ายจากทุกหลอดมารวมกัน แล้ว “รำด้าย” โดยการใช้ นิ้วมือเกี่ยวเส้นด้ายสลับกันไป เมื่อครบแล้วนำไปยึดไว้ที่หลักด้ายล่าง ก่อนจะ “เดินด้าย” จนได้ความยาวตามที่ต้องการ

ร้อยพันหวี หลังจากเดินด้ายเสร็จแล้วนำไปหวีม้วนเรียงใส่ที่ใบพัดหรือโม่ม่เล่ ก่อนจะเรียงเส้นด้ายใส่ในฟืมที่ละเส้นจนครบ โดยมีอุปกรณ์ที่เรียกว่า “เทา” เป็นตัวแบ่งด้าย ยื่นให้สลับกันเพื่อช่วยให้กระสวยซึ่งเป็นอุปกรณ์ใส่ “ด้ายขวาง” วิ่งผ่านไปมาจนเส้นด้ายเรียง สลับขัดกันอย่างลงตัว

การทอผ้าฝืน

ภาพที่ 1.26 การทอผ้าฝืน

ที่มา : กลุ่มทอผ้าเนินขามชัยนาท (2564)

การทอผ้าฝืน ผ้าทอม้วนหนึ่งจะมีความยาวประมาณ 60 เมตร สามารถนำมาตัดเป็นผ้าฝืนความยาวประมาณ 1.80 เมตร ได้ประมาณ 33 ฝืน หากมีผู้ซื้อต้องการคนทอผ้าจะใช้วิธีทอไปตัดแบ่งขายไป เพราะหากจะรอให้ทอเสร็จ 60 เมตร ต้องใช้เวลานานหลายเดือน

คนทำผ้าจะสั่งบนที่นึ่ง ซึ่งทำเป็นแกนไม้วางพาดขวางช่วงกลางของกึ่งกระตุกกลางแกนไม้นี้จะใช้ไม้ไผ่ตอกเรียงเป็นรูปสี่เหลี่ยมพอหย่อนกันลงนึ่งได้ แต่โดยวิธีการทำงานแล้ว ที่นึ่งนี้จะเป็นเพียงอุปกรณ์ที่ช่วยให้คนทอผ้าได้พึง เนื่องจากระหว่างการทอ ทั้งเท้าและมือจะต้องทำงานอย่างสัมพันธ์กัน อุปกรณ์นี้จึงเป็นเพียงตัวช่วยพยุงเพื่อให้ผู้ทอได้ใช้กันยันไว้เท่านั้นเอง

คนทอผ้าจะเหยียบแผ่นไม้สาขาล่างและใช้ข้อมือกระตุกให้ลูกตบกระแทกกระสวย กระสวยจะวิ่งไปตามราง พร้อม ๆ กับใช้มือขวาดึงพืม ตบเส้นด้ายให้แน่น ทุกอิริยาบถจะเป็นไปอย่างสัมพันธ์และสอดคล้องกันอย่างพอดี ผ้าฝืนที่ได้แต่ละนิ้วแต่ละคืบจะถูกม้วนไว้ภายในกัจจนกระทั่งได้ความยาวตามกำหนดจึงจะตัดเป็นผ้าฝืนจำหน่ายออกไป

1.4 การสืบสานแหล่งศิลปหัตถกรรม

ปัจจุบันผลงานของชาวบ้านเนินขาม ที่จัดกลุ่มรวมตัวกันเป็น “กลุ่มทอผ้าเนินขาม” นี้ได้รับการยอมรับให้เป็นชุมชนคุณภาพ ทำให้หัตถกรรมทอผ้าของจังหวัดชัยนาทได้แพร่ชื่อออกไป โดยเฉพาะในโอกาสสำคัญ ๆ กลุ่มทอผ้าเนินขามจะได้รับการทาบทามให้ไปสาธิตการทออยู่เป็นประจำ

ภาพที่ 1.27 กลุ่มทอผ้าเนินขาม

ที่มา : กลุ่มทอผ้าเนินขามชัยนาท (2564)

นอกเหนือจากชื่อเสียงแล้วจากรายได้เสริมทำให้คนทอผ้าเกิดความภาคภูมิใจในผลงาน จากเดิมที่ใช้เวลาว่างมารวมกันทอเพียงไม่กี่คน ปัจจุบันกลายเป็นแหล่งทอผ้าที่มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จึงเป็นแหล่งสร้างงานภายในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

ปัจจุบันกลุ่มทอผ้าเนินขามรับอาสาเป็นวิทยากรให้สถานศึกษาต่าง ๆ ในจังหวัดชัยนาท โดยพวกเขาหวังว่าสิ่งที่พยายามในวันนี้จะมีส่วนยืดอายุงานหัตถศิลป์แขนงนี้ให้ดำรงตลอดไป

การยอมรับงานสาขาภูมิปัญญาไทยเป็นไปอย่างเชื่องช้า อนาคตและการสืบสานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นเรื่องที่คนไทยต้องช่วยกัน โดยทั้งภาครัฐและเอกชนต้องสอดประสานกันอย่างเป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ดี แม้ว่าผลงานของชาวเนินขามจะได้รับการยอมรับ และมีความพยายามของกลุ่มชาวบ้านที่ต้องการให้เยาวชนรุ่นใหม่ ได้มีโอกาสเรียนรู้และสัมผัสกับหัตถศิลป์ แต่เนื่องจากสังคมสาขาวัตถุได้เจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็วและยาวนาน จึงทำให้การยอมรับงานสาขาภูมิปัญญาไทยเป็นไปอย่างเชื่องช้า

จะเห็นได้ว่ากลุ่มชาวบ้านที่มารวมตัวกันทำงานนี้ มีอายุต่ำสุดอยู่ที่ 40 ปีจึงเป็นเรื่องที่ต้องหันมามองอย่างจริงจัง ประกอบกับวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมานั้น เป็นสิ่งยืนยันได้เป็นอย่างดีว่าความเจริญทางสาขาวัตถุอย่างรวดเร็ว แต่ขาดการสั่งสมทางภูมิปัญญา ไม่สามารถนำพาให้ประเทศชาติและสังคมพัฒนาไปในทางที่ถูกต้องได้

อนาคตและการสืบสานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นเรื่องที่คนไทยต้องช่วยกัน โดยทั้งภาครัฐและเอกชนต้องสอดประสานกันอย่างเป็นรูปธรรม

ภาพที่ 1.28 วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าทอโบราณบ้านเนินขาม
หมู่ที่ 9 อ.เนินขาม จ.ชัยนาท

ที่มา : กลุ่มทอผ้าเนินขามชัยนาท (2564)

สรุปผ้าฝืนงามบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท ในพื้นที่บ้านเนินขาม นับเป็นแหล่งหนึ่งที่ชาวบ้านทอผ้าฝืนกัน เป็นล่ำเป็นสัน ผลงานของที่นี่ถือเป็นจุดเด่นของจังหวัดที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางเพราะสวยและงามเป็นที่ถูกใจแก่ผู้พบเห็น จุดเด่นของผ้าทอมือแต่ละฝืน อาจคล้ายกันในรูปแบบ ลวดลาย และสีสันทัน แต่จะไม่เหมือนกันทุกประการเพราะเป็นงานมือ ซึ่งงานลักษณะเช่นนี้นานาประเทศถือว่าเป็นงานชิ้นเดียวในโลก ผ้าฝืนทอจาก สองมือจึงมีความหมายอันทรงคุณค่าเมื่อเทียบกับผ้าที่ผ่านการทอจากเครื่องจักรในโรงงาน “กลุ่มทอผ้าเนินขาม” คุณวันทา เพ็ญผ่อง ประธานกลุ่มทอผ้าเนินขาม วัย 52 ปี เริ่มขึ้นระยะแรกช่วงปี พ.ศ. 2526 การทอผ้ายังคงรูปแบบที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำกัน จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2537 จึงเริ่มรื้อฟื้นผ้าทอลายตีนจก สับชิต และไหมมัดหมี่ขึ้นมา ขั้นตอนการทอผ้าฝืน ผ้าทอม้วนหนึ่งจะมีความยาวประมาณ 60 เมตร สามารถนำมาตัดเป็นผ้าฝืนความยาวประมาณ 1.80 เมตร ได้ประมาณ 33 ฝืน หากมีผู้ซื้อต้องการ คนทอผ้าจะใช้วิธีทอไปตัดแบ่งขายไป เพราะหากจะรอให้ทอเสร็จ 60 เมตร ต้องใช้เวลานานหลายเดือน ปัจจุบันผลงานของชาวบ้านเนินขาม ที่จัดกลุ่มรวมตัวกันเป็น “กลุ่มทอผ้าเนินขาม” นี้ได้รับการยอมรับให้เป็นชุมชนคุณภาพ ทำให้หัตถกรรมทอผ้าของจังหวัดชัยนาทได้แพร่ชื่อออกไป โดยเฉพาะในโอกาสสำคัญ ๆ กลุ่มทอผ้าเนินขามจะได้รับการทาบทามให้ไปสาธิตการทออยู่เป็นประจำ

เรื่องที่ 2 งานจักสาน

2.1 ความเป็นมา

จังหวัดชัยนาท งานจักสานไม้ไผ่เข้าเครื่องหวยยังมีให้เห็นอยู่ทั่วทุกพื้นที่ เพราะวิถีชีวิตส่วนใหญ่ของชาวบ้านยังผูกพันอยู่กับไม้ไผ่ที่มีกอดันไผ่ขึ้นแทรกตามที่ดินของชาวบ้านทั่วไป เพียงแค่เดินไปตัดก็สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้แล้ว

คนไทยแต่ละท้องถิ่นล้วนมีภูมิปัญญามาแต่บรรพบุรุษ จากพื้นความรู้ในวิถีชีวิตประจำวัน สร้างสรรค์เครื่องมือเครื่องใช้ประจำบ้าน โดยใช้ธรรมชาติแวดล้อมใกล้ตัวมาดัดแปลงเป็นประโยชน์ใช้สอย เช่น นำไม้ไผ่มาจักสานส้อมช้อน ขอบสวิง กระด้ง กระจาด กระเตง และอีกมากมาย

พื้นที่ตำบลศิลาदानมีอยู่หลายหมู่บ้านทำเครื่องจักสานกันทั้งนั้น เช่น สานกระเตงหรือสานกระด้ง ตามความชำนาญของแต่ละพื้นที่ สำหรับหมู่บ้าน 3 และหมู่บ้าน 4 พื้นที่ของบ้านหาดมะตูม ทำงานจักสาน สานกระบุง กระจาดและกระจาดหัว โดยชาวบ้านจะรวมตัวกันทำงานบนศาลาริมถนนในหมู่บ้าน บริเวณตำบลศิลาदान อำเภอมนोरมย์ ชาวบ้านแทบทุกหลังคาเรือนประกอบอาชีพทำนา และใช้พื้นที่รอบบริเวณบ้านทำสวน และปลูกพืชผักสวนครัว ผลผลิตสร้างรายได้แทบทุกหลังคาเรือนมีใช้จ่ายไม่ขาดสน เช่น พืชไร่อย่างตำลึงและชะอม แต่ละบ้าน จะเด็ดขายส่งพ่อค้าคนกลางที่รับซื้อ เพื่อส่งต่อไปยังตลาดไทแหล่งค้าขายส่งสินค้าทางการเกษตรที่ใหญ่ที่สุดของไทย ย่านจังหวัดปทุมธานี

นอกจากนั้น กอไผ่สีสุกที่พุ่งยอดเปียดลำอยู่ในกอ ก็นำมาใช้ประโยชน์สาขาการจักสาน โดยไม่ต้องเสียเงินถึง 80-90 บาท เพื่อแลกซื้อกับไผ่สีสุกหนึ่งลำ ไผ่สีสุกในแถบถิ่นนี้มีปล้องลำใหญ่เหมาะแก่การนำมาผ่าแบ่งจักเป็นตอกเป็นไฟ ส่วนใหญ่แล้วทุกวันพ่อบ้านที่ว่างเว้นจากภารกิจประจำวันจะตัดไผ่ให้แม่บ้านนำมาทำเครื่องจักสาน และอาจร่วมช่วยกันทำไปคุยไปจนโพล่เพล่เลยก็มี

2.2 วัสดุดิบและอุปกรณ์ที่สำคัญ

1. เลื่อยคั้นธนู
2. มีดโค้ง
3. มีดผ่าไม้
4. มีดเหลาดอก
5. มีดจ๊กตอก
6. ดินสอ
7. ตลับเมตร
8. คีมปากแหลม
9. ที่เลื่อยตอกกว้าง
10. ไม้ไผ่สีสุก

ภาพที่ 1.29 วัสดุดิบและอุปกรณ์

ที่มา : กลุ่มงานจักสานอำเภอมนอธรรมย์ ชัยนาท (2564)

งานทำเครื่องจักสานมีไม้ไผ่สีสุก หวายชมและหวายหอม หรือหวายแก้วเป็น วัสดุดิบสำคัญ ส่วนอุปกรณ์ที่จำเป็นก็คกงหนี่ไม้พ่นมีดผ่าไม้ อาจเป็นมีดเหล็บ ฝ่หนึ่งซี่ กว้าง 2.5 ซม. จะสามารถทำดอกเส้นจิวได้ถึง 25 เส้น

ผู้ทำจะกตคมมีดลงไปสาขาบนของไม้ จักไปเรื่อยให้ลึกลงไปเพียง 8-10 ซม. จากนั้นผู้ทำจะใช้มือซ้ายจับซี่ไม้ และใช้มือขวาออกแรงบีบเส้นตอกที่จักไว้บนปลายไม้ ให้เป็น แนวโค้ง ระหว่างนั้นโคนของตอกที่ยังติดอยู่กับเนื้อไม้จะค่อย ๆ ฉีกตัวลึกลงไปตามแนวไม้

เส้นตอกจะยาวขึ้นเรื่อย ๆ จากแรงดัด ทำอย่างนี้อย่างต่อเนื่องจนสุดปลายไม้ ซึ่งเป็นบริเวณ ปล้องไม้จะได้ตอกเส้นจิวถึง 25 เส้น โดยแต่ละเส้นยังเกาะกลุ่มอยู่กับซี่ไม้ เมื่อนำไปใช้เพียง กดคมมีดลงไปทีโคนตอก แต่ละเส้นก็จะหลุดขาดออกจากกันทันที

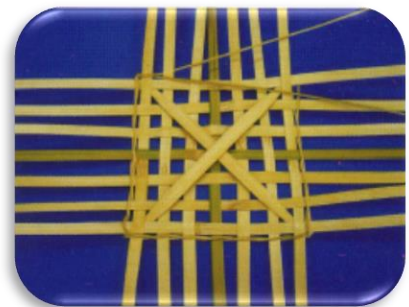
ตอกเส้นจิวที่ได้ในขั้นตอนนี้ จะนำไปสานช่วงบนของภาชนะซึ่งจะช่วยให้เกิดความสวยงามมากกว่าการสานด้วยตอกขนาดเส้นธรรมดาทั่วไป

2.3 ขั้นตอนการทำ

เมื่อได้เส้นตอกทั้ง 3 ขนาดแล้ว จึงเริ่มลงมือ สาน โดยทั่วไปการสานเส้นตอกพื้น ทำง่าย ๆ ด้วย การ นำซี่ดเป็นลายสอง เมื่อได้ขนาดความกว้าง 5 นิ้ว ยาว 5 นิ้ว ผู้ทำจะใช้ไม้ตอกลงไปตามเส้นตอกที่สานเกาะตัว กันเพื่อให้เส้นตอกเบียดกระชับแน่นกันมากยิ่งขึ้น แล้ว เหล่าไม้ซี่ดกันขนาดกว้าง 1 ซม. หนา 0.5 ซม. และยาว 16.5 ซม. ขึ้น 2 ชั้น โดยเสียมปลายไม้ทุกสาขาให้แหลม เพื่อใช้สอดขัดรองกันกระຈาด

ก

ข

หลังจากได้ส่วนที่เป็นกันกระຈาดแล้ว ผู้ทำจะตัดฝืน ตอกซี่ดให้ตั้งขึ้นเข้าหากันโดยใช้น้ำประพรมให้เส้นตอก อ่อนตัว แล้วใช้ ตอกเวียนสานขัดเป็นวงกลมไปเรื่อย ๆ

ระหว่างสานต้องจับและบังคับทิศทางให้ดี มิเช่นนั้นกระຈาดจะเบี้ยวได้ ผู้ทำจะกำหนดเอาเอง ว่าจะใช้ตอกเวียนกี่รอบ เช่นกำหนดไว้ 8 รอบ เมื่อสานครบแล้วก็หยุด

จากนั้นจึงเริ่มใช้ตอกสั้นจิวสานขัด
ต่อเนื่องไป อาจกำหนดไว้ 15-20 รอบก็ทำไป
ตามนั้นขั้นตอนนี้จะได้กระจาดที่มีรูปทรง
ตามแบบแต่จะยังไม่เรียบร้อย

ง

ค

หลังจากที่ได้กระจาดในขั้นตอนนี้ ผู้ทำจะเหลาไม้
ขนาดยาว 5 ซม. 4 ชิ้น เพื่อเสียบเข้ามุมกระจาดสำหรับทำ
เป็นขา โดยปลายสาขาหนึ่งเสียบให้แหลมบางเพื่อเสียบเข้า
แผ่นตอก อีกสาขาตัดตรงเพื่อเป็นขารอง จากนั้นจึงนำ
หวายมาผ่าแบ่งครึ่งแล้วรัดยึดขาทั้งสี่สาขาให้แน่นหนา
ก่อนจะถักสวดลายลงไปเพื่อความสวยงาม

ภาพที่ 1.30 ก, ข, ค, ง ขั้นตอนการสอนตะกร้า

ที่มา : กลุ่มงานจักสานอำเภอมนรมย์ ชัยนาท (2564)

สำหรับเครื่องบนของกระจาด คนจักสานจะทำการเหลาไม้ไผ่ขนาดกว้าง 2 ซม.
ความหนาถักลงไปในตัวไม้เล็กน้อย โดยกะความยาวให้ได้ตามเส้นรอบวงของกระจาด ทำอย่าง
นี้ 2 เส้น งานแต่ละชิ้นที่เกิดจากความพิถีพิถันกว่าจะสำเร็จลุล่วงได้บางชิ้นงานใช้เวลาหลายวัน
เช่น การสานกระจาดหิ้วมีฝาปิด แม้จะดูเหมือนว่ามีราคาสูงเมื่อเทียบกับกระจาดแบบทั่วไป
และกระบุงขนาดเล็ก แต่กว่าจะเสร็จสิ้นได้ใช้เวลา 4-5 วัน ขณะที่ราคาจำหน่ายเพียง 450 บาท
โดยเฉลี่ยวันหนึ่งจึงมีรายได้ไม่ถึง 100 บาท

นอกจากนั้นในงานที่เป็นกระจาดและกระบุงทั่วไปมีราคาอยู่ที่ใบละ 50-100 บาท
ในหนึ่งรายหากขยันอาจทำได้สัก 1 ชิ้น เมื่อเทียบกับรายได้จึงจัดว่าไม่สูง แต่โดยเนื้อหาของ
การทำงาน ชาวบ้านย่านศิลาदान มุ่งไปที่การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ซึ่งส่วนใหญ่แม้จะ
ได้รับผลตอบแทนไม่สูงนักแต่ทุกคนก็พอใจ ที่มีผู้เห็นความสำคัญของงาน

2.4 การสืบสานงานจักสาน

ปัจจุบันอำเภอโนนรมย์ จึงเป็นแหล่งสำคัญสาขางานจักสานที่คนไทยทั่วประเทศ และชาวต่างชาติให้การยกย่องว่างานหัตถกรรมที่นี่เป็นหนึ่งในไม่แพ้ใคร การทำงานถือเป็นการสร้างสรรค์ชีวิตให้มีคุณค่า แม้ว่างานนั้นจะไม่บรรลุผลซึ่งค่าตอบแทน ชาวศิลปินก็เช่นกัน พวกเขาเห็นว่าแทนที่จะปล่อยเวลาให้หมดไปกับการพูดคุย สู้ทำงานไปคุยไปยังให้ประโยชน์มากกว่า จึงไม่แปลกที่จะเห็นว่าริมถนนบนศาลาภายในหมู่บ้านจะมีชาวบ้านมานั่งรวมกลุ่ม ทำการจักสานกันด้วยสีหน้าและแววตาที่สดใส

ผลพวงของการทำงานนี้ นอกจากก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในชิ้นงานแล้ว ยังสร้างชื่อเสียงให้คนทั่วไปได้รู้จักวิถีชีวิตของผู้คนที่นี้ เกิดผลในวงกว้าง ดังจะเห็นได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางมาเยี่ยมชมและต่างประหลาดใจเมื่อพบว่าหัตถศิลป์จากสองมือชาวนาไทย สามารถสร้างสรรค์งานอย่างมีคุณค่าได้ปานนี้ คนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาในระดับสูงกว่าคนพื้นบ้าน ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับงานภูมิปัญญาสาขานี้ อนาคตงานจักสานศิลปินจะดำเนินไปในทิศทางใด หากคนรุ่นใหม่ ที่พยายามอนุรักษ์ศิลปะบนผิวไม้ไผ่หมดว้ย และล่องลอยไป

แม้ว่าผลงานของชาวศิลปิน อำเภอโนนรมย์ จะได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางก็จริง แต่ชิ้นงานส่วนใหญ่ที่ได้รับการบรรจุถ่ายทอด กลับออกมาจากฝีมือของชาวบ้านวัยกลางคนไปจนถึงวัยชรา สะท้อนให้เห็นว่าลักษณะของงานประเภทนี้ ไม่ค่อยเป็นที่พึงพอใจต่อคนรุ่นใหม่ ที่ดำเนินวิถีชีวิตไปตามกระแสสังคมอันมุ่งเน้นความเป็นเลิศสาขาการแข่งขัน สร้างฐานะ คนทำงานจักสานหลายรายยืนยันว่า ลูกหลานของพวกเขาหากรายได้ได้รับการศึกษามากก็จะฝังตัวในเมืองหลวงที่มีการศึกษาระดับรองลงมาจะใช้แรงงานอยู่ในโรงงานอุตสาหกรรมใกล้บ้าน และที่น่าเป็นห่วงผู้ที่อยู่ในวัยรุ่นและได้รับการศึกษาน้อย ชอบที่จะรวมกลุ่มกับคนวัยเดียวกัน โดยขาดความเอาใจใส่ในการทำงานสาขานี้ จึงเป็นกรณีที่หลายฝ่ายอันมีส่วนเกี่ยวข้องควรพิจารณาหาแรงจูงใจ เพื่อให้ภูมิปัญญาสาขานี้อยู่คู่กับท้องถิ่นและคนไทยสืบไป

สรุปงานจักสานศิลาदान ตำบลศิลาदान อำเภอมนोरมย์ จังหวัดชัยนาท เป็นงานจักสาน ไม้ไผ่เข้าเครื่องหวายยังมีให้เห็นอยู่ทั่วทุกพื้นที่ เพราะวิถีชีวิตส่วนใหญ่ของชาวบ้าน ยานถิ่นผูกพันอยู่กับไม้ไผ่ที่มีกอดันไผ่ขึ้นแทรกตามที่ดินของชาวบ้านทั่วไป เพียงแค่เดินไปตัดก็สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้แล้ว ขั้นตอนการทำงานจักสานศิลาदानเป็นงานทำเครื่องจักสานมี ไม้ไผ่สีสุก หวายขมและหวายหอม หรือหวายแก้ว เป็นวัตถุดิบสำคัญ ส่วนอุปกรณ์ที่จำเป็นก็คง หนีไม้พั้นมีดผ่าไม้ อาจเป็นมีดเหล็ก ไม้หนึ่งซี่ กว้าง 2.5 ซม. จะสามารถทำดอกเส้นจิวได้ถึง 25 เส้น ในงานที่เป็นกระจาดและกระจุงทั่วไปมีราคาอยู่ที่ใบละ 50-100 บาท ในหนึ่งรายหาก ขยันอาจทำได้สัก 1 ชิ้น เมื่อเทียบกับรายได้จึงจัดว่าไม่สูง แต่โดยเนื้อหาของการทำงาน นอกจากนี้อำเภอมนोरมย์ ยังเป็นแหล่งสำคัญสาขางานจักสานที่คนไทยทั่วประเทศและ ชาวต่างชาติให้การยกย่องว่างานหัตถกรรมที่นี่เป็นหนึ่งในไม่แพ้ใคร การทำงานถือเป็นการ สร้างสรรค์ชีวิตให้มีคุณค่า แม้ว่าจะงานนั้นจะไม่บรรลุผลซึ่งค่าตอบแทน ชาวศิลาदानก็เช่นกัน พวกเขาเห็นว่าแทนที่จะปล่อยให้หมดไปกับการพูดคุย ผู้ทำงานไปคุยไปยังให้ประโยชน์ มากกว่า จึงไม่แปลกที่จะเห็นว่าริมถนนบนศาลาภายในหมู่บ้านจะมีชาวบ้านมานั่งรวมกลุ่ม ทำการจักสานกันด้วยสีหน้าและแววตาที่สดใส

เรื่องที่ 3 เบญจรงค์เมืองชัยนาท

3.1 ความเป็นมา

ชัยนาท เป็นอีกแหล่งหนึ่งที่มีการสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมและภูมิปัญญาสาขาการทำภาชนะ แม้ว่าปัจจุบันเมืองนี้จะมีผู้ทำภาชนะประเภทเซรามิกและเบญจรงค์อยู่เพียงรายเดียว แต่ก็ยังเป็นรายเดียวแห่งคุณภาพ ที่ก่อให้เกิดการสร้างงานแก่คนในท้องถิ่นและสามารถนำเงินตราเข้าสู่จังหวัดมิใช่น้อย

คนไทยรู้จักการทำภาชนะมานานแล้ว ในอดีตเป็นภาชนะดินเผาและมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง โดยจะเห็นได้จากหลักฐานวัตถุโบราณที่กระจายอยู่ตามแหล่งชุมชนโบราณทั่วประเทศ โดยเฉพาะเครื่องถ้วยชามสังคโลกที่ผลิตขึ้นในสมัยสุโขทัย ซึ่งมีทั้งที่เตาสุโขทัย ศรีสัชนาลัย และพิษณุโลก เป็นสิ่งสะท้อนถึงวิวัฒนาการสาขาภูมิปัญญาของมนุษย์ในพื้นที่นั้นได้เป็นอย่างดี

เครื่องถ้วยชามสังคโลก ที่ได้รับการยอมรับว่างดงามที่สุด เห็นจะเป็นในใบที่มีการเขียนลายก่อนชุบเคลือบ ลวดลายส่วนใหญ่จะเป็นสีน้ำเงินเข้ม สีดำและสีน้ำตาล ส่วนภาพที่ปรากฏบนลายเส้นและจุดระบายมักออกมาในรูปกงจักร ปลา ดอกไม้ รวมถึงสัตว์อื่น ๆ เช่น กุ้ง หอย และหูก ฯลฯ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตผู้คนในสมัยนั้นที่ผูกพันกับความอุดมสมบูรณ์ สมกับคำว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว”

จากความวิจิตรพิสดารของภูมิปัญญาบรรพบุรุษ ที่ยังคงหลักฐานให้เห็นถึงปัจจุบัน ได้นำไปสู่การเลียนแบบอย่างและพัฒนาชิ้นงานออกไปจากคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ละเลยที่จะนำ

จุดเด่นของอดีตมาผสมผสานกับความเปลี่ยนแปลงอันเกิดขึ้นตามห้วงเวลาที่ผ่านมา ผลงานเครื่องถ้วยชามหรือภาชนะอื่นใดในวันนี้จึงมีความหลากหลายทั้งรูปทรง ลวดลายและสีสันทัน ผ่านการรังสรรค์จากสองมือของคนรุ่นปัจจุบัน

3.2 ผู้บุกเบิกชัชยนาทเซรามิก

ภาพที่ 1.31 ผู้สืบสานงานเซรามิกและเบญจรงค์

ที่มา : กลุ่มงานเบญจรงค์จังหวัดชัชยนาท (2564)

บนถนนเส้นชัชยนาท-สุพรรณบุรี ออกจากตัวเมืองข้ามสะพานใหม่ที่ทอดขวางแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงออกไปราว 10 กิโลเมตร สาขาซ้ายมือเป็นที่ตั้งของ “ชัชยนาทเซรามิก” โรงงานขนาดย่อม ผลิตและจำหน่ายเครื่องเคลือบลายครามเบญจรงค์ และสีมุก โดยมีเจ้าของเป็นหญิงวัยกลางคนที่คนทั่วไปรู้จักกันดีในนาม “ป้าเล็ก”

ป้าเล็กเล่าว่า พื้นฐานของครอบครัวเป็นชาวนา แต่โดยส่วนตัวได้ไปทำงานยังพื้นที่จังหวัดนครปฐม และให้มีโอกาสพบกับชิ้นงานเซรามิก และงานเคลือบภาชนะประเภทเบญจรงค์ ซึ่งรับซื้อจากเจ้าของโรงงานย่านอ้อมน้อยและเปิดร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ประเภทนี้มายาวนาน ทำให้คุ้นเคยและรู้จักกับงานนี้เป็นอย่างดี

จนถึงปี พ.ศ. 2536 จึงได้มีโอกาสกลับมาลงทุนยังจังหวัดชัยนาท โดยระยะแรกใช้บ้านเป็นสถานที่ทำงาน ใช้เงินลงทุนที่ได้จากการเก็บหอมรอมริบ และหยิบยืมคนใกล้ชิดจนได้เงินทุนจำนวน 2 ล้านบาท ส่งงานที่ได้จากโรงงานนี้ไปจำหน่ายต่อที่สวนสามพราน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นแหล่งค้าขายแต่เดิม จนปัจจุบันมีวงจำหน่ายเพิ่มเติมที่บริเวณสวนนกจังหวัดชัยนาท และบริเวณสาขาหน้าโรงงานในปัจจุบัน

“ป่าเลี้ก” บอกว่างานทุกชิ้นที่ผลิตออกสู่ตลาด ถือเป็นชิ้นเดียวในโลกเนื่องจากเป็นงานมือ ที่ใช้แรงงานในกลุ่มเครือญาติร่วมกันลงมือทำทั้งสิ้นถือเป็นความภาคภูมิใจอย่างหนึ่งที่ได้มีโอกาสสร้างงานแก่คนในท้องถิ่น แม้จะเพียงกว่ายี่สิบชีวิตก็ตาม

3.2 วัตถุดิบและอุปกรณ์

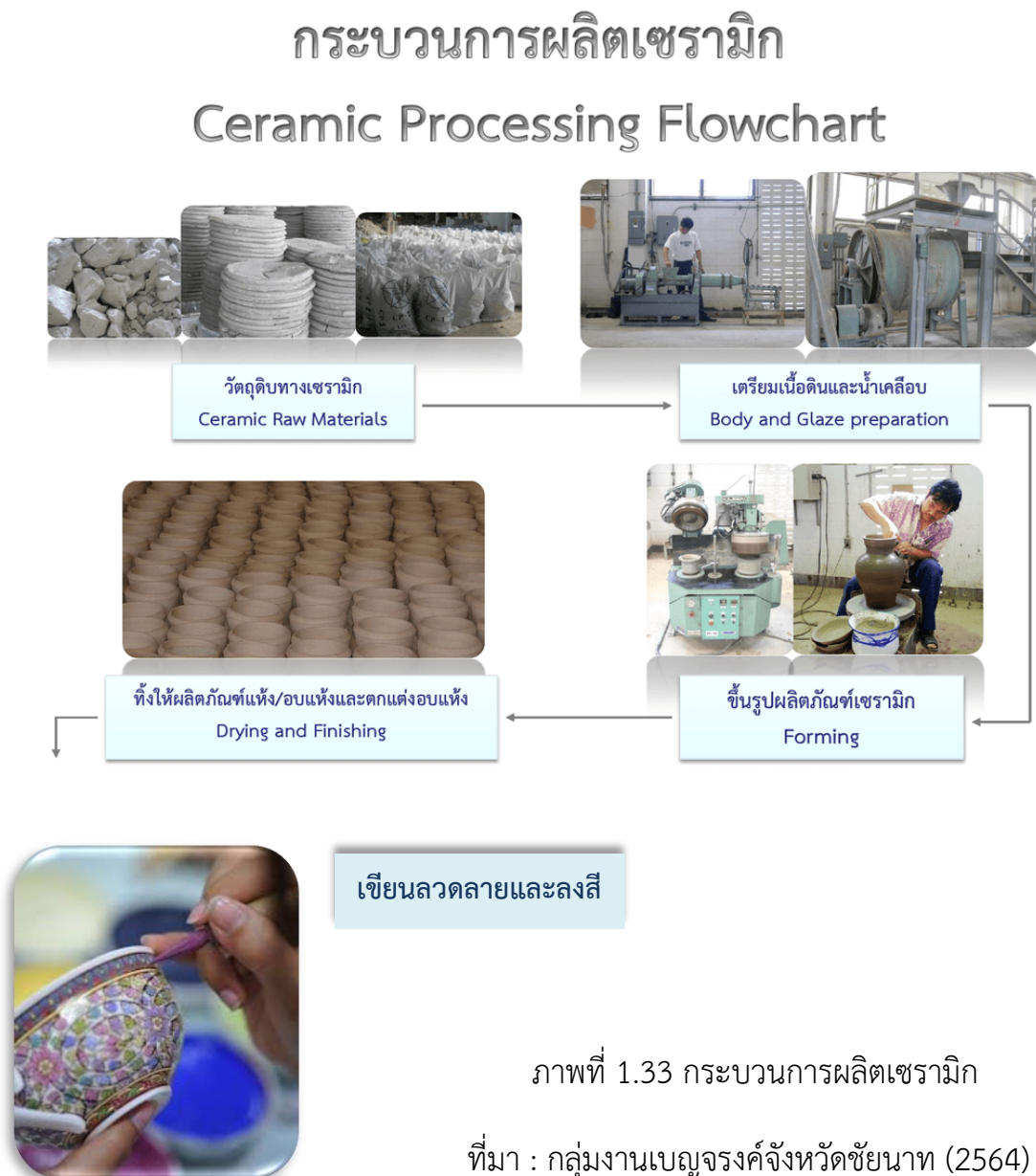

ภาพที่ 1.32 วัตถุดิบและอุปกรณ์การทำเซรามิก

ที่มา : กลุ่มงานเบญจรงค์จังหวัดชัยนาท (2564)

หัตถกรรมเซรามิก เป็นงานที่ต้องใช้อุปกรณ์และวัตถุดิบมากมายหลายอย่าง อาทิ แบบพิมพ์ปูนปลาสเตอร์ เครื่องจักรขึ้นแบบ เตาเผา สีใต้เคลือบ สีบนเคลือบ สีน้ำเคลือบ และ ดินคอมปาวนด์ เป็นต้น

3.3 กระบวนการผลิตเซรามิก

ภาพที่ 1.33 กระบวนการผลิตเซรามิก

ที่มา : กลุ่มงานเบญจรงค์จังหวัดชัยนาท (2564)

การผลิตเครื่องลายคราม เริ่มจากนำดินคอมปาวนด์ ซึ่งมีคุณสมบัติพิเศษในการทำ ภาชนะประเภทนี้โดยตรง มาปั้นเป็นลูกทรงกลมขนาดพอเหมาะกับการทำภาชนะหนึ่งชิ้นนำดิน นั้นมาวางลงบนแบบพิมพ์ใส่ไปในเครื่องปั้นที่เรียกว่า “เครื่องจี้กขึ้นแบบ” เครื่องมือนี้จะทำ หน้าทีกลึงดินจนได้รูปทรงตามแบบ โดยผู้ทำจะคอยใช้ไม้ปลายแหลมปาดปากภาชนะส่วนเกิน ออกไป ทิ้งไว้ให้แห้งทั้งแบบ เมื่อดินแห้งแล้ว แกะออกจากแบบ พร้อมแกะแบบพิมพ์อีกส่วนหนึ่ง ที่หล่อไว้ในแบบปูนปลาสเตอร์ นำมาประกอบเข้าด้วยกัน พร้อมตกแต่งให้ได้รูปทรงและผิว เรียบตามแบบ แล้วนำมาประกอบเข้าด้วยกัน พร้อมตกแต่งให้ได้รูปทรงและผิวเรียบตามแบบ แล้วนำมาขัดด้วยมือโดยใช้ฟองน้ำช่วยเกลา

หลังจากนั้น นำภาชนะที่ยังเป็นดินดิบไปเผาเตาแก๊สโดยใช้ความร้อนที่อุณหภูมิ 750 องศาเซลเซียส แล้วนำออกมาปล่อยให้แห้งให้เย็น ก่อนนำเขียนลายครามด้วยมือที่ละชิ้น โดยใช้สีใต้เคลือบ แล้วนำไปเคลือบด้วยน้ำเคลือบใส ก่อนนำเข้าเตาเผาอีกครั้งที่อุณหภูมิ 1,250 องศาเซลเซียส นาน 12 ชั่วโมง จะได้เครื่องเคลือบลายครามที่สมบูรณ์ ก่อนนำไปบรรจุเป็น ผลิตภัณฑ์จำหน่ายต่อไป

การทำเครื่องเบญจรงค์มีขั้นตอนช่วงแรกคล้ายทำเครื่องลายคราม โดยหลังจาก ดินคอมปาวนด์ผ่านกระบวนการปั้นด้วย “เครื่องจี้กขึ้นแบบ” แล้วทำการตกแต่งรายละเอียด ให้เรียบร้อยทิ้งไว้ให้แห้งก่อนนำมาเคลือบด้วยน้ำเคลือบใส จากนั้นนำไปเผาเตาแก๊สด้วย ความร้อนที่ 1,250 องศาเซลเซียสนาน 12 ชั่วโมง จึงนำออกมา เป็นเครื่องเคลือบไม่มีลาย

จากนั้นช่างเขียนลายจะลงมือเขียนลายด้วยหมึกสีทองชนิดพิเศษลงไปก่อนที่ช่างระบายสีจะบรรจุแต่งแต้มสีเส้นตามช่องว่างต่างๆ จนเสร็จสิ้น และก่อนนำเข้าเตาเผาช่างเขียนจะทำกรวนทอง โดยนำภาชนะมาวางบนแป้นหมุน แล้วใช้พู่กันจุ่มสีทองวนรอบขอบภาชนะ และจุดต่าง ๆ ที่จำเป็น แล้วจึงนำเข้าเตาเผาด้วยความร้อนที่ 800 องศาเซลเซียส นาน 6 ชั่วโมง 30 นาที จึงจะได้เครื่องเบญจรงค์มีสีเส้นหลากหลายนั่นลายด้วยขอบสีอย่างสวยงาม

3.4 การสืบสานงานเซรามิก

พื้นที่จังหวัดชัยนาท สิ่งที่ได้รับประการแรกคือ การได้ใช้แรงงานในพื้นที่โดยเริ่มจากนำญาติพี่น้องที่ว่างงานมาฝึกฝีมือและพัฒนาไปตามลำดับ จนกล่าวได้ว่าแรงงานในโรงงานนี้เป็นคนงานที่มีความพร้อมสาขาศิลปะการเขียนลายและลงสี

ส่วนประโยชน์ในสาขาอื่นนั้น เนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์ที่เน้นความสวยงาม โดยเฉพาะเครื่องเบญจรงค์ ผู้ซื้อนิยมซื้อไปเก็บสะสมเพื่อชื่นชมความงาม อายุของผลิตภัณฑ์จึงยาวนานขึ้นกว่าการนำไปใช้งานเหมือนภาชนะประเภทอื่น ประการสำคัญยังมีส่วนช่วยประชาสัมพันธ์จังหวัดชัยนาทในฐานะผลิตภัณฑ์ประเภทวิจิตรศิลป์ที่มีผู้ทำเพียงรายเดียวในจังหวัด

แรงงานส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงวัยรุ่นไปจนถึงวัยกลางคน ดังนั้นโอกาสของการสืบสานหัตถศิลป์สาขานี้จึงมีแนวโน้มที่ดี และจะดียิ่งหากได้รับโอกาสจากการส่งเสริมของภาครัฐอีกทางหนึ่ง

กิจการประเภทนี้ เป็นงานที่ต้องใช้ต้นทุนสูง ตั้งแต่ในระยะเริ่มต้นจนถึงกระบวนการผลิต โดยเฉพาะวัตถุดิบแต่ละประเภท เช่น สีบางชนิดมีราคาสูงถึงหน่วยละเป็นหมื่นบาท ดังนั้น หากเศรษฐกิจภายในประเทศเอื้ออำนวยให้เกิดสภาพคล่องโดยทั่วไป ความต้องการชิ้นงานประเภทนี้ก็จะยังคงมีอยู่ต่อไป นอกจากนี้ภาครัฐและหน่วยงานราชการ อาจต้องยื่นมือเข้ามาส่งเสริมให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้ทำสามารถมีรายมาอุดหนุนแรงงานในกิจการ หากปล่อยไปตามกระแสทางเศรษฐกิจ ภูมิปัญญาสาขานี้ อาจต้องชะงักตัวลง

สรุปเบญจรงค์เมืองชัยนาท เป็นอีกแหล่งหนึ่งที่มีการสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมและภูมิปัญญาสาขาการทำภาชนะ แม้ว่าปัจจุบันเมืองนี้จะมีผู้ทำภาชนะประเภทเซรามิกและเบญจรงค์อยู่เพียงรายเดียว แต่ก็ป็นรายเดียวแห่งคุณภาพ ที่ก่อให้เกิดการสร้างงานแก่คนในท้องถิ่น และสามารถนำเงินตราเข้าสู่จังหวัดมิใช่น้อย “ชัยนาท เซรามิก” โรงงานขนาดย่อม ผลิตและจำหน่ายเครื่องเคลือบลายครามเบญจรงค์ และสีมุก ตั้งอยู่ที่ถนนเส้นชัยนาท-สุพรรณบุรี จังหวัดชัยนาท โดยมีเจ้าของเป็นหญิงวัยกลางคนที่คนทั่วไปรู้จักกันดีในนาม “ป้าเล็ก” ขั้นตอนการผลิตเครื่องลายคราม เริ่มจากนำดินคอมปาวนด์ ซึ่งมีคุณสมบัติพิเศษในการทำภาชนะประเภทนี้โดยตรง มาปั้นเป็นลูกทรงกลมขนาดพอเหมาะกับการทำภาชนะหนึ่งชิ้นนำดินนั้นมาวางลงบนแบบพิมพ์ใส่ไปในเครื่องปั้นที่เรียกว่า “เครื่องจึกขึ้นแบบ” เครื่องมือนี้จะทำหน้าที่กลึงดินจนได้รูปทรงตามแบบ โดยผู้ทำจะคอยใช้ไม้ปลายแหลมปาดปากภาชนะส่วนเกินออกไปทิ้งไว้ให้แห้งทั้งแบบ เมื่อดินแห้งแล้ว แกะออกจากแบบ พร้อมแกะแบบพิมพ์อีก จากนั้นนำไปเผา จากนั้นช่างเขียนลายด้วยหมึกสีทองชนิดพิเศษลงไปก่อนที่ช่างระบายสีจะบรรจุแต่งแต้มสีเส้นตามช่องว่างต่าง ๆ จนเสร็จสิ้น การสืบสานงานเซรามิก เนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์ที่เน้นความสวยงาม โดยเฉพาะเครื่องเบญจรงค์ ผู้ซื้อนิยมซื้อไปเก็บสะสมเพื่อชื่นชมความงาม อายุของผลิตภัณฑ์จึงยาวนานขึ้นกว่าการนำไปใช้งานเหมือนภาชนะประเภทอื่น ประการสำคัญยังมีส่วนช่วยประชาสัมพันธ์จังหวัดชัยนาทในฐานะผลิตภัณฑ์ประเภทวิจิตรศิลป์ที่มีผู้ทำเพียงรายเดียวในจังหวัด

กิจกรรมท้ายบท

คำชี้แจง : ให้นักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นและตอบคำถามจาก

เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรมชัยนาท

1. นักเรียนอธิบายความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายงามบ้านเนินขามเป็นมาอย่างไร

.....

.....

.....

2. นักเรียนอธิบายวิธีการงานจักสานศิลาดาน มีขั้นตอนอย่างไร

.....

.....

.....

3. นักเรียนสรุปความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายงามบ้านเนินขาม
งานจักสานศิลาดานและเบญจรงค์เมืองชัยนาท

.....

.....

.....

4. นักเรียนอธิบายแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นงานจักสานศิลาดานสามารถทำได้
อย่างไร

.....

.....

.....

5. จากการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรมชัยนาททั้งหมดนี้ นักเรียนมีความ
ประทับใจภูมิปัญญาท้องถิ่นใด เพราะอะไร

.....

.....

.....

บทที่ 3 ภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาแพทย์แผนไทย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาแพทย์แผนไทย

เรื่องที่ 1 ตำรายาสมุนไพร

1.1 ความเป็นมา

วิถีชีวิตของคนไทยในสมัยโบราณ เมื่อโรคร้ายไข้เจ็บมาเยือน ชาวบ้านจะเสาะหาสมุนไพรพื้นบ้านเท่าที่พอจะหาได้ มาบรรเทาอาการต่างๆ เหล่านั้น เมื่อไม่หายก็ต้องไปพึ่งหมอยา หรือที่ปัจจุบันเราเรียกกันว่า “แพทย์แผนไทย” ผู้มีความรู้และประสบการณ์ในการปรุงยาสมุนไพร ต่อสู้กับโรคร้ายไข้เจ็บอย่างเชี่ยวชาญ ซึ่งสูตรยาบางตัวในยุคนั้น ยังต้องใช้คาถากำกับยาในการรักษาโรคอีกด้วย

วัดปากคลองมะขามเฒ่า หรือเดิมชื่อ วัดอุทอง ในสมัยนั้น มีความรุ่งเรืองความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยเป็นแหล่งศึกษาพุทธาคม ตำรายามีพระธรรมกรรมฐาน และการเล่นแร่แปรธาตุ อีกทั้งมีทำเลตั้งอยู่ริมน้ำเจ้าพระยา ไปมาสะดวกจึงเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้รักษาผู้ป่วยสาขาการแพทย์พื้นบ้าน มีการต้มสมุนไพร เป่าพ่น จับเส้น

ต่าง ๆ นา ๆ จึงมีผู้รู้และผู้อยากศึกษา ได้เข้ามาเรียนรู้และแลกเปลี่ยนวิชากันมา โดยตลอด ซึ่งหลวงปู่ศุข ท่านได้ถ่ายทอดการใช้ยาสมุนไพรในการรักษาโรคให้กับลูกศิษย์และบุคคลทั่วไป แต่ไม่มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานมีเพียงตำรับตำรายาจากผู้สืบทอดที่ได้เล่าเรียนจากหลวงปู่ศุข ตั้งแต่สมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ โดยหลวงปู่บอกกล่าวให้จดบ้าง จากตำราที่ท่าน เขียนด้วยลายมือเองบ้าง ตำรายาหลวงปู่ศุข มีสรรพคุณแก้โรคได้หลายขนาน อาทิ ยาแก้โรคมะเร็ง โรคเก๊าท์ โรคเบาหวาน ยาแก้สารพัดพิษ ยาแก้ลมอัมพาตเหน็บชา อายุวัฒนะ เป็นต้น

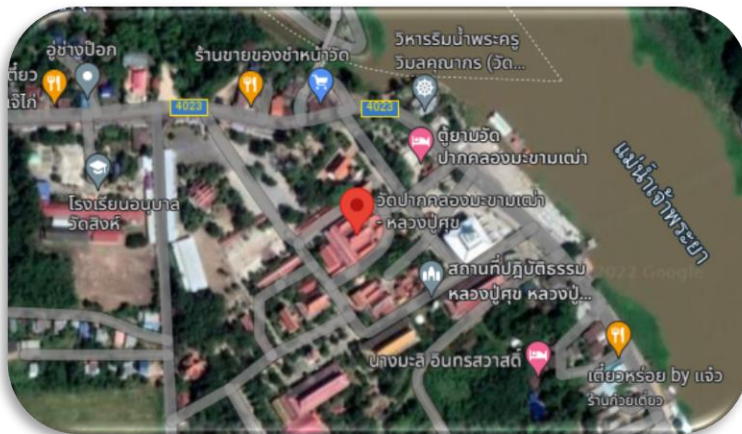
1.2 การอนุรักษ์สืบสานตำรายา

ตำรับยาของหลวงปู่ศุขมีหลายขนาน บางตำรับก็สูญหายไป บางตำรับก็ยังคงมีอยู่ ซึ่งลูกศิษย์ลูกหาที่ได้สืบทอดภูมิปัญญาของท่านมีมากมาย ส่วนมากเป็นผู้ที่เข้ามาบวชเรียน ในพระพุทธศาสนา โดยมีหลวงปู่ศุขเป็นพระอุปัชฌาย์ อาทิ หลวงพ่อบุญอยู่ (อุปสมบทที่ วัดหนองพญา ตำบลมะขามเต่า ต่อมาได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดหนองน้อย ซึ่งท่านได้ สงเคราะห์รักษาญาติโยมมิได้ขาด) อาจารย์กลับ แสงเขียว (อดีตเจ้าอาวาสวัดดอนตาล เป็นผู้ ที่รับใช้ใกล้ชิดหลวงปู่ในสมัยนั้น หลังหลวงปู่ชราภาพ หลายท่านได้ลาสิกขาบทมาใช้ ชีวิตฆราวาสเป็นหมอยา) อาจารย์พร แสงเขียว (ลาสิกขาบทมาใช้ชีวิตฆราวาสเป็นหมอยา) อาจารย์เสร็จ ฉิมดี (ปัจจุบันนางมาลัย ฉิมดี บุตรสาว ได้นำตำราของพ่อไปปรุงยารักษาโรคอัม พฤษ อัมพาต ให้กับชาวบ้าน) อาจารย์เนตร เฟงกลิ่น อาจารย์ดำ ปรีชาจารย์ ชุนเอียดแพทย์ เชื้ออภัย เป็นต้น ลูกศิษย์ที่ครอบครองตำราที่ได้จดบันทึกเป็นเอกสาร ที่เหลืออยู่นับได้มีทั้งสิ้น มีประมาณ 11 ราย ผู้สืบทอดโดยตรงเสียชีวิตไปหมดแล้ว เป็นเพียงทายาทที่ครอบครองไว้ เท่านั้น

ส่วนศิษย์เอกหลวงปู่ศุข ที่ได้รับการกล่าวขานว่าเป็น “หมอเทวดา” นั่นคือ พลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ เจ้าฟ้าที่สืบทอดวิชาคุณและ คัมภีร์ยาในพระนาม “หมอพร” ที่ทรงใช้ชีวิตบั้นปลายดำเนินรอยตามหลวงปู่ศุข โดยเป็น “หมอ” ที่มีพระอัจฉริยภาพสาขาสุนทรียภาพอย่างเอนกอนันต์ จนได้รับพระราชสมัญญาว่า “พระบิดาแพทย์แผนไทย” หมอพรยังทรงรวบรวมและบันทึกสูตรยาต่าง ๆ ทั้งตำรายา แผนโบราณและแผนปัจจุบันที่ได้ทรงศึกษา เพิ่มเติมไว้ในสมุดข่อยฝัพระหัตถ์ ทรงตั้งชื่อตำรา

เล่มนี้ว่า “พระคัมภีร์อดีตสภาระวรรค โบราณกรรม และปัจจุบันกรรม” ความผูกพันระหว่างอาจารย์กับศิษย์คู่นี้เป็นที่ประจักษ์กันดีอยู่แล้ว และเป็นที่น่าสังเกตว่า หลวงปู่ศุขได้มรณภาพโดยโรครุขรา ในปี พ.ศ. 2466 (สิริอายุได้ 76 ปี) ซึ่งเป็นปีเดียวกับที่กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ สิ้นพระชนม์อีกด้วย

ปัจจุบันจังหวัดชัยนาท ได้อนุรักษ์สืบสานตำรายาสมุนไพรหลวงปู่ศุข โดยรวบรวมติดตามสูตรตำรับตำราเหล่านี้ จากบรรดาลูกศิษย์หลวงปู่ศุข ที่มีตำรายาสมุนไพรครอบครองอยู่ ทั้งใบช่อย ใบลาน สมุดตำรายาโดยได้อ่านและแปลตำรายาสมุนไพรจากภาษาขอม (หลวงปู่ศุขรอบรู้เรื่องภาษาขอมโบราณ) ภาษาไทยโบราณ ให้เป็นภาษาไทยปัจจุบันที่เข้าใจง่าย นำมารวบรวมไว้ในอาคารแสดงตำรายาสมุนไพร หลวงปู่ศุข ที่ทางจังหวัดจัดสร้างขึ้นพร้อมกับอาคารบริการนวดไทย ซึ่งได้เปิดให้บริการแก่ประชาชนได้เข้าชม เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2557 เพื่อส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตำรายาสมุนไพร เป็นคลังปัญญาให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษาอนุรักษ์เรียนรู้และดูแลสุขภาพตนเอง โดยหันมาใช้ภูมิปัญญาไทย และยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรม ศาสนา และวิถีชีวิตพื้นถิ่นยังได้จัดงานมหกรรมตำรายาหลวงปู่ศุข และการนวดแผนไทยจังหวัดชัยนาทขึ้นเป็นประจำทุกปีอีกด้วย

ภาพที่ 1.34 วัดปากคลองมะขามเต่า
อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท

ที่มา : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท (2564)

หากใครได้ไปเยือนวัดมะขามเฒ่าแห่งนี้ ต้องไปศึกษาหาความรู้สาขาการแพทย์แผนไทย ได้ที่อาคารแสดงตำรายาสมุนไพร หลวงปู่ศุข และอย่าลืมแวะไปชมภาพเขียนสีน้ำมันเป็นรูปหลวงปู่ศุขยืนเต็มตัวถือไม้เท้า พร้อมทั้งภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวพุทธประวัติในพระอุโบสถ ซึ่งเป็นฝีพระหัตถ์ของกรมหลวงชุมพรฯ อันเป็นภาพเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าพบปัญจวัคคีย์ ที่ทรงตั้งใจวาดถวายแด่หลวงปู่ศุข ในวาระที่วัดปากคลองมะขามเฒ่าสร้างอุโบสถหลังใหม่ พ.ศ. 2433 เป็นภาพที่หาชมได้ยาก เพราะในแต่ละปี ทางวัดจะเปิดให้ชมเพียงไม่กี่ครั้งเฉพาะในโอกาสพิเศษจริง ๆ เท่านั้น

1.3 ตัวอย่างบางส่วนจากตำรายาสมุนไพรหลวงปู่ศุข

ตัวอย่างบางส่วนจากตำรายาสมุนไพรหลวงปู่ศุขที่รวบรวมสูตรยาสมุนไพรโบราณต่าง ๆ คัดมาพอเป็นสังเขปให้ได้พอเห็นภาพ ใครมีเวลาให้ไปลองหาอ่านได้ พิสูจน์แล้วว่าสัมฤทธิ์ผล มีแม้กระทั่งสูตรลดความอ้วนที่ไม่ต้องไปเสียเงินซื้อยาราคาแพงมาใช้ ซึ่งท่านสามารถพิสูจน์ได้ด้วยตัวเอง โดยปรับให้เข้ากับยุคสมัย อย่างในสูตรที่ให้นำบอระเพ็ดที่ตากจนแห้งดีแล้วมาบดให้เป็นผง ผสมกับน้ำผึ้งแท้ ปั้นเป็นลูกกลอนขนาดเท่าเมล็ดพุทรา ใช้รับประทานครั้งละ 3 เม็ด เวลาก่อนอาหารเช้า ทุกวันติดต่อกันประมาณ 1 เดือน ความอ้วนจะค่อย ๆ ลดลงไปตามลำดับ โดยไม่เสื่อมเสียสุขภาพและไม่เป็นการทรมาณสังขารอีกด้วย มีสรรพคุณชะงัดนักแลฯ ในยุคสมัยนี้ท่านสามารถจะซื้อแบบผงที่บดละเอียดมาแล้ว หรือซื้อแบบที่เป็นแคปซูลมาใช้แทนก็ได้ สูตรยากัดฝ้าก็มี ท่านว่า เอาใบชี้เหล็กอ่อน 1 ขมื่นอ้อย 1 ข้าวบุด 1 กลี้อเล็กน้อย 1 ตำพอก กัดฝ้า เป็นต้น

ตัวอย่างยาสมุนไพรรักษาโรค

• ยาแก้โรคมะเร็ง

ขนานที่ 1 แสมทั้ง 2 แก่นขี้เหล็ก ชั้นทองพยาบาทกำแพงเจ็ด รากพุงดอ รากสะแก รากขนุนสำปะลอ รากสาเก รากกรวย กำมะถันทั้ง 2 ชุมเห็ดเทศ ทุกอย่างทีกล่าวมานี้หั่นสิ่งละ 2 บาท รวมกับ ทองพันชั่งหนักสิ่งละ 12 บาท ยา 12 สิ่งนี้ ต้มกินก่อนอาหารเช้า เย็น 7 วันหาย

• ยาแก้ความดันสูงความดันต่ำ

ต้นเหี่ยวปลาหมอ 1 โตไม่รู้ล้ม 1 ต้นงวงช้าง 1 กาฝากมะม่วงกะล่อน 1 ยา 4 อย่างนี้รวมกันต้มกินเช้า เย็น หายแล

• ยาแก้ลมอัมพาตเหน็บชา

เอาการบูร 1 ตำลึง เอากวักไพล 10 บาท ว่านนางคำ 10 ตำลึง ยางงวงช้างทั้ง 5 กำมือ 1 รวมตำคั้นเอาน้ำได้เท่าใด เอาน้ำส้มสายชูใส่เท่านั้น เมื่อทารินใส่ถ้วยแล้วเอาดินประสิวใส่หีบ 1 แล้วทาหายแล

การรักษาน้ำมันสมุนไพร

ส่วนผสม โดยการเตรียมสมุนไพร
3 ชนิดคือ น้ำมันมะพร้าว 3 ปีบ
ยาตำ 2 กก. และผิวคล้า 3 กก.

ภาพที่ 1.35 น้ำมันสมุนไพร

ที่มา : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท (2564)

วิธีทำ นำส่วนผสมทั้ง 3 ชนิดใส่กระทะใบบัวเคียวไฟอ่อน ๆ จนกว่า
ผิวคล้าจะกรอบ (ประมาณ 1 ชม.) ทิ้งไว้ให้เย็นตักใส่ปีบ

วิธีรักษา โรคกระดูกแตก กระดูกหัก กระดูกชั้น

1. ดึงและจัดกระดูกที่หักแตกให้เข้าที่ให้เรียบร้อยในระหว่างจัดกระดูกให้ท่อง
พระคาถาประสานบาตรของพระพุทธเจ้า โดยตั้งนะโม 3 จบ ท่องพระคาถา “จัตตาโร ปัตเต ยถา
เอโก ปัตโต ตถา อฐิถาติ” เป่าลงไปที่กระดูกหักกระดูกแตก 3 ครั้ง

2. ใช้เปลือกไม้ไผ่ขนาดเล็กหุ้มที่กระดูกหัก กระดูกแตก โดยใช้ด้ายใจถักมัดรอบเปลือก แล้ว
ใช้น้ำมันนวดทาอีกครั้ง เป็นอันเสร็จพิธี ใช้เวลารักษาประมาณ 15 วัน

คุณสมบัติของสมุนไพรทั้ง 3 ชนิด น้ำมันมะพร้าว มีสรรพคุณซึมซาบเข้าเส้นเอ็น รักษา
โรคเส้นทั้งหลาย ตำรายาไทยแผนโบราณ จัดน้ำมันมะพร้าวเป็นยารสมัน นิยมใช้บำรุงไขข้อ กระดูก
เส้นเอ็น บำรุงผิวให้ชุ่มชื้นซึมเข้าสู่ผิวหนังทำให้ยาซึมเข้าไปด้วย ยาออกฤทธิ์ใต้ผิวหนัง
แต่น้ำมันมะพร้าวแห้งช้า จึงไม่ต้องทาบ่อย ๆ ข้อเสียคือเหนียว ทำให้เปื้อนเสื้อผ้า ล้างออกยาก และ
มีกลิ่นเหม็นหืน

ยาตำ รักษาเนื้อเน่า แก่แผลอักเสบ ผิวคล้า มีสรรพคุณสมานเนื้อที่เป็นแผล แก้พิษไข้
(ตำรายาไทยจัดเป็นยารสเย็น ต้นกล้า มีลักษณะคล้ายต้นข่าและต้นไผ่ลำเล็ก ๆ ขึ้นทั่วไปตาม
ริมบึง ริมน้ำ พบมากบริเวณวัดนมโฆ ตำบลเขาแก้ว อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท)

การรักษาด้วยน้ำสมุนไพรและการ เหยียบเหล็กเผาไฟ

ส่วนผสม เตรียมสมุนไพร
4 ชนิด คือ น้ำมันมะพร้าว 1 กก.
ผิวมะกรูด 1กก. หัวไพล 1 กก.
และการบูร ½ กก.

ภาพที่ 1.36 การเหยียบเหล็กเผาไฟ

ที่มา : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท (2564)

วิธีทำ นำผิวมะกรูด และหัวไพลหั่นฝอยแล้วใส่ครกตำให้ละเอียดนำส่วนผสมทั้งหมดเทลงในภาชนะเคลือบ เช่น กะละมัง ขณะผสมตัวยาสุมุนไพรร่องบทสวดอิติปิโส 3 จบ

วิธีรักษา

1. ตีเตาไฟแล้วนำเหล็กแบนเผาไฟจนเหล็กแดง
2. ท่องพระคาถาดับพิษไฟ โดยตั้งนะโม 3 จบ แล้วท่องพระคาถาบท “พระโมคคัลลาดับไฟนรก” ดังนี้ “เอโระ โมคคัลลาโน นะระกัตตัง โลหะกุมพีริสสะ ว่าอัคคี ปัตติ กรรมมะติ” แล้วพ่นน้ำมันดับพิษไฟ
3. ยกเท้าข้างที่ถนัดลงไปในกะละมังน้ำมัน ยกเท้าขึ้นแล้วเหยียบเท้าลงไปบนเหล็กที่ร้อนจัดบนเตาไฟ ยกเท้าลงจากเตาเหยียบคนไข้ที่นอนรอรักษาทำเช่นนี้ประมาณ 1 ชั่วโมงแล้วแต่อาการมากน้อย

สรุปตำรายาสุมุนไพรรหลวงปู่ศุข วัดปากคลองมะขามเฒ่า หรือเดิมชื่อ วัดอู่ทอง ในสมัยนั้น มีความรุ่งเรืองความรู้ ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยเป็นแหล่งศึกษาพุทธาคม ตำรายามีพระธรรมกรรมฐาน และการเล่นแร่แปรธาตุ อีกทั้งมีทำเลตั้งอยู่ริมน้ำเจ้าพระยา ไปมา

สะดวกจึงเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้รักษาผู้ป่วยสาขาการแพทย์พื้นบ้าน มีการตั้งสมุนไพรรูปแปง จับเส้น ซึ่งหลวงปู่ศุข ท่านได้ถ่ายทอดการใช้ยาสมุนไพรรักษาโรคให้กับลูกศิษย์และบุคคลทั่วไป แต่ไม่มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานมีเพียงตำรับตำรายาจากผู้สืบทอดที่ได้เล่าเรียนจากหลวงปู่ศุข ตั้งแต่สมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ โดยหลวงปู่บอกกล่าวให้จดบ้างจากตำราที่ท่าน เขียนด้วยลายมือเองบ้าง ตำรายาหลวงปู่ศุข มีสรรพคุณแก้โรคได้หลายขนาน อาทิ ยาแก้โรคมะเร็ง โรคเก๊าท์ โรคเบาหวาน ยาแก้สารพัดพิษ ยาแก้ลมอัมพาตเหน็บชา อายุวัฒนะ เป็นต้น การถ่ายทอดภูมิปัญญาตำรายาสมุนไพรรูปแปง ลูกศิษย์ที่ครอบครองตำราที่ได้จดบันทึกเป็นเอกสาร ที่เหลืออยู่นับได้มีทั้งสิ้นมีประมาณ 11 ราย ผู้สืบทอดโดยตรงเสียชีวิตไปหมดแล้ว เป็นเพียงทายาทที่ครอบครองไว้เท่านั้น ปัจจุบันจังหวัดชัยนาท ได้อนุรักษ์สืบสานตำรายาสมุนไพรรูปแปง โดยรวบรวมติดตามสูตรตำรับตำราเหล่านี้ จากบรรดาลูกศิษย์หลวงปู่ศุข ที่มีตำรายาสมุนไพรรูปแปงครอบครองอยู่ ทั้งใบข่อย ใบลาน สมุดตำรายาโดยได้อ่านและแปลตำรายาสมุนไพรรูปแปงจากภาษาขอม ภาษาไทยโบราณ ให้เป็นภาษาไทยปัจจุบันที่เข้าใจง่ายขึ้นมารวบรวมไว้ในอาคารแสดงตำรายาสมุนไพรรูปแปง ที่ทางจังหวัดจัดสร้างขึ้นพร้อมกับอาคารบริการนวดไทย วัดปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ซึ่งได้เปิดให้บริการแก่ประชาชนได้เข้าชม เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2557 เพื่อส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตำรายาสมุนไพรรูปแปง เป็นคลังปัญญาให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษาอนุรักษ์ เรียนรู้และดูแลสุขภาพตนเอง โดยหันมาใช้ภูมิปัญญาไทย และยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรม ศาสนา และวิถีชีวิตพื้นถิ่นยังได้จัดงานมหกรรมตำรายาหลวงปู่ศุข และการนวดแผนไทยจังหวัดชัยนาทขึ้นเป็นประจำทุกปี

เรื่องที่ 2 ยาดมส้มโอขาวแตงกวา

2.1 ความเป็นมา

ปี 2564 เข้าสู่ “สังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์” ตามหลักเกณฑ์ที่ว่า คือมี “คนแก่” อายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่า 20% ของประชากรทั้งประเทศ ซึ่งนิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” (Older person) ขององค์การสหประชาชาติ หมายถึง ประชากรทั้งเพศชายและหญิงที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งก็ตรงกับนิยามผู้สูงอายุของประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ซึ่งการที่ประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงอายุนี้นี้ รัฐบาลได้มีการกำหนดให้เป็น “วาระแห่งชาติ” คุณรุ่งนภา นิติสิริ หรือ ครูรุ่ง อยู่บ้านเลขที่ 306/11 หมู่ที่ 1 ตำบลหันคา อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท ชำนาญการวัยเกษียณ ใช้เวลาว่างทำงานอดิเรกสร้างรายได้ ด้วยการนำเอาวัสดุเหลือทิ้งจากส้มโอที่เป็นผลไม้ขึ้นชื่อของจังหวัดชัยนาทมาสร้างมูลค่า นำเปลือกส้มโอมาแปรรูปจนสำเร็จเกิดขึ้นมาเป็นผลิตภัณฑ์ “ยาดมสมุนไพร ส้มโอขาวแตงกวา” ที่มีกลิ่นหอมเป็นเอกลักษณ์ด้วยการผสมผสานสมุนไพรกว่า 9 ชนิดไว้ด้วยกัน

ครูรุ่ง เล่าถึงจุดเริ่มต้นสร้างอาชีพจากงานอดิเรกว่า เดิมตนเองทำงานเป็นข้าราชการครู เมื่อถึงวัยเกษียณกลับมาอยู่บ้านว่างๆ จึงอยากหาอะไรทำแก้เบื่อ เริ่มต้นจากการปลูกพืชผักข้างบ้านและเลี้ยงไม้ประดับแค้กัตสที่ชื่นชอบไว้ สร้างรายได้เล็กๆ น้อยๆ จนกระทั่งวันหนึ่งได้รับการชักชวนจาก ครูรัตนา พัฒนานุพงษ์ ประธานวิสาหกิจชุมชนสวนสารพัดดีเพื่อสุขภาพ ได้รวมกลุ่มผู้เกษียณอายุและสมาชิกมาใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ด้วยการพัฒนาอาชีพเพื่อพัฒนาเป็นสินค้าชุมชนที่มีคุณภาพ ก็เริ่มสนใจและได้ทดลองเข้าไปศึกษาเรียนรู้ จนเกิดเป็นการสร้างรายได้เสริมขึ้นมา และเห็นสิ่งอื่นไดนอกเหนือจากเรื่องของรายได้แล้ว การรวมกลุ่มให้ผู้สูงอายุมาร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน ถือเป็นการผ่อนคลายอย่างหนึ่ง เพราะได้พบปะเพื่อนๆ รุ่นเดียวกัน และสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน สร้างรอยยิ้ม สร้างความสุขที่เกิดจากมิตรภาพตรงนี้ได้

2.2 การถ่ายทอดอาชีพเสริมสำหรับผู้สูงอายุ

ครูรุ่ง บอกว่า งานแปรรูปยาตม ถือเป็นอาชีพเสริมที่สุดยอดสำหรับผู้สูงอายุ เพราะเป็นงานที่ไม่หนักใช้แรงไม่เยอะ สามารถนั่งทำได้แบบสบาย ๆ ใช้เวลาไม่มากในการทำ เหมาะกับผู้สูงวัยที่เกษียณแล้วมารวมตัวกันสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างคุณค่าให้กับตัวเอง หรือถ้าจะให้พูดแบบติดตลก ยาตมก็เหมาะกับผู้สูงอายุตรงที่ได้ทำไปดมไปนั่นเอง ครูรุ่งเล่าให้ฟังพร้อมเสียงหัวเราะ

ครูรุ่ง เล่าต่อว่า ที่มาของยาตมสมุนไพร ส้มโอขาวแตงกวา เกิดขึ้นจากความคิดของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่อยากจะนำเปลือกส้มโอที่ถูกทิ้งโดยเปล่าประโยชน์มาทำให้เกิดมูลค่า เนื่องจากมองเห็นว่าเปลือกส้มโอมีความหอม และเปลือกส้มโอจะมีน้ำมันหอมระเหย เมื่อสูดดมเข้าไปจะกระตุ้นประสาทให้ตื่นตัว ช่วยคลายเครียดได้ จึงมีความสนใจที่จะหยิบเอาเปลือกส้มโอที่มีมากนำมาต่อยอดสร้างมูลค่าเพิ่มทำเป็นยาตมสมุนไพรจากเปลือกส้มโอ

2.3 ขั้นตอนการแปรรูป

ส่วนผสม

1. ผิวส้มโอ
2. ลูกกระวาน
3. กานพลู
4. ลูกผักชี
5. พริกไทยดำ
6. อบเชยเทศ
7. โกรฐหัวบัว
8. ดอกจันทร์
9. ผิวมะกรูด
10. พิมเสน
11. การบูร
12. เมนทอล
13. น้ำมันยูคาลิปตัส

ภาพที่ 1.37 ส่วนผสมยาต้มสมุนไพรส้มโอขาวแตงกวา

ที่มา : กลุ่มยาต้มสมุนไพรส้มโอขาวแตงกวา
จังหวัดชัยนาท (2564)

วิธีทำ

1. นำเปลือกส้มโอ มาขูดเอาแต่ผิว จากนั้นซอยให้เป็นชิ้นเล็กๆ แล้วนำไปตากแดด สัก 2-3 แดด
 2. เมื่อดอกแดดจนแห้งแล้ว ให้นำส่วนผสมสมุนไพรทุกชนิดเข้าไปอบเพื่อฆ่าเชื้อ แล้วนำมาใส่ในภาชนะแยกตามแต่ละชนิดของสมุนไพร
- จากนั้นเมื่อเตรียมในส่วนผสมสมุนไพรเสร็จเรียบร้อยแล้ว มาถึงขั้นตอนการบรรจุใส่ขวด แล้วนำเอาผ้าโปร่งตาข่าย มาตัดให้ได้ขนาดที่สามารถห่อสมุนไพรทั้ง 9 ชนิดได้

3. เตรียมผ้าโปร่งตาข่ายและขวด ไว้สำหรับใส่ยาต้ม เมื่อห่อสมุนไพรทั้ง 9 ชนิดเสร็จแล้ว นำไปใส่ไว้ในขวดที่เตรียมไว้ (สาเหตุที่ต้องห่อก็เพื่อป้องกันไม่ให้เศษผงของสมุนไพรเข้าไปในจมูกขณะที่กำลังสูดดม)

4. เมื่อใส่สมุนไพร 9 ชนิด เข้าไปในขวดแล้ว มาถึงขั้นตอนของการทำน้ำยาต้ม โดยนำพิมเสน การบูร เมนทอล ผสมเข้าด้วยกันแล้วคนจนส่วนผสมละลาย จากนั้นเติมน้ำมันยูคาลิปตัสลงไป แล้วคนต่ออีกครั้งจนส่วนผสมทั้งหมดละลายเป็นเนื้อเดียวกัน เกิดเป็นน้ำใสๆ

5. นำน้ำยาต้มที่ทำไว้ ตักใส่ขวดเพิ่มความหอมสดชื่น ประมาณ 4 ซ่อนชา ปิดฝาหมักทิ้งไว้ประมาณ 7 วัน เพื่อให้น้ำยาต้มทำละลายกับสมุนไพร ทำให้มีกลิ่นหอมมากขึ้น

ภาพที่ 1.38 ขั้นตอนการผลิตยาต้มสมุนไพรส้มโอขาวแตงกวา

ที่มา : กลุ่มยาต้มสมุนไพรส้มโอขาวแตงกวาจังหวัดชัยนาท (2564)

สรรพคุณ

สุดดมเพื่อบรรเทาอาการคัดจมูก แก้ววงเวียนศีรษะ เนื่องจากมีกลิ่นบำบัดช่วยให้ผ่อนคลาย ช่วยให้ผู้รู้สึกตื่นตัว สดชื่น

2.4 การสืบสานวิถีสาธิตกิจกรรมชุมชน

ครูรุ่ง บอกเล่าถึงรายได้จากการทำยาตมสมุนไพรให้ฟังว่า ปัจจุบันนี้รายได้จากการขายยาตมยังไม่มากนัก แต่ถือว่าเป็นการเริ่มต้นสร้างรายได้ที่ดี ได้รับผลตอบแทนที่ดีจากลูกค้าผู้สูงอายุเป็นพิเศษ และเหนือสิ่งอื่นใดนอกจากรายได้ที่ได้รับแล้ว สิ่งที่ได้มากกว่าคือความสุขสำหรับคนวัยเกษียณ ได้พบปะผู้คนได้เจอเพื่อนในวัยเดียวกัน ในส่วนตรงนั้นนับว่าเกินความคาดหมายที่จะได้รับแล้ว

ฝากถึงวัยเกษียณอยากทำอาชีพเสริม “อยากจะแนะนำสำหรับวัยเกษียณที่อยากจะหากิจกรรมทำแก้เบื่อหรือหางานสร้างรายได้ ให้เริ่มต้นจากบริเวณรอบบ้าน ก่อน จะปลูกผักกินเองหรือเลี้ยงไม้ดอกไม้ประดับที่ชื่นชอบก่อนก็ได้ แต่จะยิ่งดีไปกว่านั้นถ้าในหมู่บ้านของใครมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนก็ให้ลองเดินเข้าไปสมัครเป็นสมาชิก หรือว่ามีคนชักชวนให้เข้าร่วมกลุ่มอันนี้สมควรมาก เมื่อเข้าไปแล้วมีความสุข ได้เจอคนมากมาย เจอเพื่อน ไม่เจียบเหงา แล้วได้มีอาชีพด้วย อย่างครูหลังจากที่เกษียณมาแล้วก็มาทำยาตมส่วนหนึ่ง แล้วที่บ้านครูก็ทำผักปลอดสารพิษ เลี้ยงแคนต์สขายด้วย ไม่ว่าจะงานอะไรถ้าทำด้วยใจรักก็สามารถสร้างคุณค่าให้กับตัวเองได้ทั้งนั้น อายุเป็นเพียงแค่ตัวเลข” ครูรุ่ง กล่าวทิ้งท้าย

สรุปยาตมส้มโอขาวแตงกวา ที่มาของยาตมสมุนไพร ส้มโอขาวแตงกวา เกิดขึ้นจากความคิดของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่อยากจะนำเปลือกส้มโอที่ถูกทิ้งโดยเปล่าประโยชน์มาทำให้เกิดมูลค่า เนื่องจากมองเห็นว่าเปลือกส้มโอมีความหอม และเปลือกส้มโอจะมีน้ำมันหอมระเหย เมื่อสุดดมเข้าไปจะกระตุ้นประสาทให้ตื่นตัว ช่วยคลายเครียดได้ จึงมีความสนใจที่จะหยิบเอาเปลือกส้มโอที่มีมากนำมาต่อยอดสร้างมูลค่าเพิ่มทำเป็นยาตมสมุนไพรจากเปลือกส้มโอ ผู้เริ่มต้นและถ่ายทอดภูมิปัญญาคือ คุณรุ่งนภา นิตสิริ หรือ ครูรุ่ง อยู่บ้านเลขที่ 306/11 หมู่ที่ 1 ตำบล หันคา อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท ข้าราชการวัยเกษียณ ใช้เวลาว่างทำงานอดิเรก สร้างรายได้ ด้วยการนำเอาวัสดุเหลือทิ้งจากส้มโอที่เป็นผลไม้ขึ้นชื่อของจังหวัดชัยนาท มาสร้างมูลค่า นำเปลือกส้มโอมาแปรรูปจนสำเร็จเกิดขึ้นมาเป็นผลิตภัณฑ์ “ยาตมสมุนไพร ส้มโอขาวแตงกวา” ที่มีกลิ่นหอมเป็นเอกลักษณ์

ด้วยการผสมผสานสมุนไพรกว่า 9 ชนิดไว้ด้วยกัน สรรพคุณสุดคมเพื่อบรรเทาอาการคัดจมูก แก้
วิงเวียนศีรษะ เนื่องจากมีกลิ่นบำบัดช่วยให้ผ่อนคลาย ช่วยให้รู้สึกตื่นตัว สดชื่น

เรื่องที่ 3 แชมพูบ้านสวนลำไย

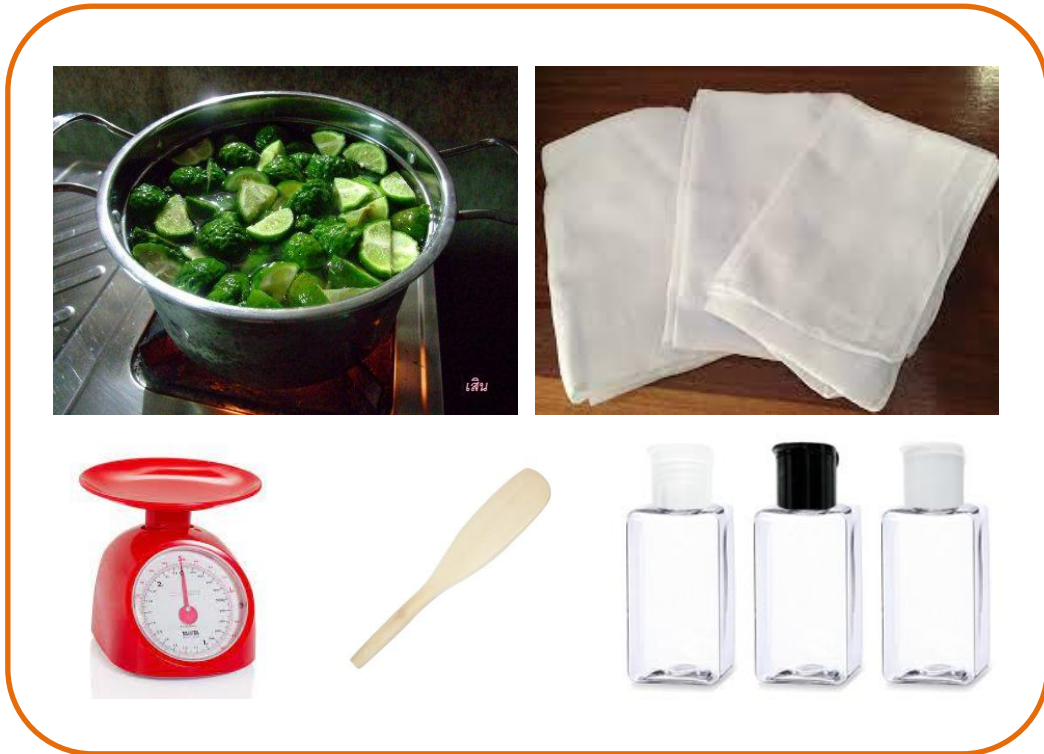
3.1 ความเป็นมา

สมุนไพรเกิดขึ้นมาพร้อมกับโลก และมนุษย์รู้จักการนำสมุนไพรมาใช้เป็นอาหาร ยา
รักษาโรค ยาบำรุง ตลอดจนผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ เช่น สบู่ ยาสระผม ผงซักฟอกกันมานานแล้ว เช่น ที่
บ้านสวนลำไย ในเขตอำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท เป็นอีกแห่งที่มีการนำสมุนไพรมาทำเป็น
ผลิตภัณฑ์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน

กลุ่มแม่บ้านสวนลำไย เกิดจากการรวมตัวของคนในหมู่บ้านราวปี พุทธศักราช 2520
เพื่อประกอบอาชีพเสริมหลังว่างจากการทำนา โดยนำสมุนไพรที่มีอยู่ เช่น ตะไคร้มะกรูด มะนาว
กระชาย ว่านหางจระเข้ ดอกอัญชัน มาเป็นวัตถุดิบในการผลิต แล้วนำไปจำหน่ายที่ตลาดในตัวเมือง

ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรของที่นี่มีตั้งแต่ฟริกแกงไปจนถึงยาสระผม ครีมนวดผม ครีม
อาบน้ำ และน้ำยาล้างจาน

3.2 ขั้นตอนการแปรรูป

ภาพที่ 1.39 อุปกรณ์การแปรรูปแชมพูบ้านสวนลำไย

ที่มา : กลุ่มแม่บ้านสวนลำไยจังหวัดชัยนาท (2564)

อุปกรณ์ในการทำแชมพูผสมสมุนไพร

1. เตาแก๊ส
2. หม้อเคลือบ
3. เครื่องชั่ง
4. ไม้พาย
5. ขวดพร้อมฝาสำหรับบรรจุ
6. ผ้าขาวบาง

ภาพที่ 1.40 วัตถุประสงค์การแปรรูปแช่มพูนบ้านสวนลำไย

ที่มา : กลุ่มแม่บ้านสวนลำไยจังหวัดชัยนาท (2564)

วัตถุประสงค์ในการทำแช่มพูนสมุนไพรมะกรูด

1. มะกรูด 1 กิโลกรัม (มะกรูดที่นำมาทำแช่มพูนควรเป็นมะกรูดตามธรรมชาติปลูกเอง ไม่ใช้สารเคมี เพราะอาจทำให้เกิดการระคายเคืองจากสารเคมีได้)
 2. ผงฟอง 100 กรัม
 3. ลาโนลิน 50 กรัม (เป็นไขมันดีสกัดจากธรรมชาติ)
- (ส่วนผสมในข้อ 2 กับ 3 หาซื้อได้ตามร้านเคมีภัณฑ์)

ขั้นตอนการทำ

1. นำลูกมะกรูดไปล้างน้ำให้สะอาด ตัดส่วนที่เน่าเสีย หรือ เป็นรอยแมลงเจาะออกให้สะอาด
2. ผ่าครึ่งแกะเมล็ดออก แล้วหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ใส่ให้ได้ 3/4 ของความจุหม้อเติมน้ำตามลงไปพอให้ท่วมมะกรูดในหม้อ (อย่าใส่จนเต็มหม้อ เพราะเวลาต้มน้ำเดือดมะกรูดจะพองตัว และ น้ำจะเกิดฟองจนล้นออกมาจากหม้อ)
3. ต้มให้เดือด จนได้มะกรูดหลายๆ แบบในภาพ (เป็นหัวเขื่อน้ำมะกรูดเข้มข้น)
4. แล้วนำไปเทใส่เครื่องปั่น ปั่นให้ละเอียด

5. จากนั้นนำมารองเอาเศษเปลือกชิ้นใหญ่ๆออก จะได้น้ำมะกรูดละเอียดที่ปนผิวเปลือกมะกรูด เป็นตัวยาชั้นดีในการบำรุงเส้นผมและหนังศีรษะ พักไว้ในถังเติมส่วนผสมอีกสองอย่างเข้าไปแล้วคนให้เข้ากัน

- ลาโนลิน ละลายน้ำร้อนก่อนนำไปผสม (ไขมันสกัดจากธรรมชาติ ช่วยให้เส้นผมเงามัน และมีน้ำหนัก ช่วยให้หนังศีรษะไม่แห้ง และ ลดการเกิดรังแค)

- ผงฟอง สำหรับช่วยให้มีฟองเวลาสระผม ให้ความรู้สึกเหมือนแชมพูปกติ ละลายน้ำก่อนใส่ลงไป (ซึ่งหากใครแพ้แชมพูแบบมีฟอง ไม่ต้องใส่ก็ได้)

ส่วนผสมในปริมาณข้างต้นนั้นกรอกใส่ขวด ขวดละ 600 cc ได้ประมาณ 3 ขวด หรือเกือบๆ 2 ลิตร แช่เก็บไว้ในตู้เย็นสามารถเก็บไว้ได้นานประมาณ 3 เดือนเวลานำมาใช้ก็เอาออกมาเทใส่ผมแล้วสระผมตามปกติ หมักทิ้งไว้ประมาณ 5-10 นาที แล้วล้างออก ไม่ต้องใช้ครีมนวดตาม

แชมพูมะกรูดนี้ เป็นแชมพูที่ไม่มีส่วนผสมของสารที่ทำให้เกิดอาการแพ้ และให้ผลลัพธ์ดี ทั้งช่วยให้ผมเงามัน ตรงสวย มีน้ำหนัก หนังศีรษะไม่แห้ง ลดรังแค ในแชมพูยี่ห้อดังหลายๆยี่ห้อ ก็ได้นำเอาสารสกัดจากมะกรูดไปใช้เป็นส่วนผสมของแชมพูเหมือนกัน

ในสาขาขายได้จากกลุ่มแม่บ้านนั้น เนื่องจากการจัดระบบกันเป็นรูปแบบสมาชิก และมีเงินปันผล ดังนั้นในส่วนของคนทำงานกับสมาชิกทั่วไปจึงมีรายได้ต่างกันตามสัดส่วนคือ ผู้ทำซึ่งหมายถึงร่วมกันทำทุกกระบวนการโดยเป็นที่งานนั้นจะมีส่วนแบ่ง เป็นค่าแรงจากรายได้ของยอดจำหน่ายร้อยละ 60 หักภายนอกร้อยละ 30 เข้ากลุ่มแม่บ้านฯ ร้อยละ 5 พัฒนาหมู่บ้านร้อยละ 4 และสวัสดิการของคนในกลุ่มร้อยละ 1

ปัจจุบันผลงานของกลุ่มแม่บ้านสวนลำไยได้นำไปสู่การสร้างรายได้ภายในชุมชน และก่อให้เกิดความสามัคคีของคนในชุมชนอย่างแท้จริง นับเป็นอีกแหล่งหนึ่งของความพยายามสร้างสรรค์งานจากสิ่งที่มีอยู่ให้เกิดค่ามากที่สุด

พร้อมกันนี้การดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านสวนลำไยยังได้กลายเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้คนทั่วไป ตลอดจนสำนึกที่ดีของเยาวชนในชุมชนต่อการยึดถือและปฏิบัติตาม

ถึงวันนี้กลุ่มแม่บ้านสวนลำไยได้รับการจัดให้เป็นกลุ่มงานพัฒนาอาชีพและสร้างเสริมรายได้ภายในชุมชน โดยได้รับเกียรติจากรางวัลชนะเลิศระดับจังหวัดและกำลังขยายไปสู่ระดับภาคและประเทศต่อไป

สรุปแชมป์บ้านสวนลำไย เกิดจากกลุ่มแม่บ้านสวนลำไย ที่บ้านสวนลำไย อำเภอ
สรรพยา จังหวัดชัยนาท เกิดจากการรวมตัวของคนในหมู่บ้านราวปี พุทธศักราช 2520 เพื่อ
ประกอบอาชีพเสริมหลังว่างจากการทำนา โดยนำสมุนไพรที่มีอยู่ เช่น ตะไคร้ มะกรูด มะนาว
กระชาย ว่านหางจระเข้ ดอกอัญชัน มาเป็นวัตถุดิบในการผลิต แล้วนำไปจำหน่ายที่ตลาดใน
ตัวเมือง ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรของที่นี่มีตั้งแต่พริกแกงไปจนถึงยาสระผม ครีมนวดผม
ครีมอาบน้ำ และน้ำยาล้างจาน การถ่ายทอดภูมิปัญญาเป็นกลุ่มแม่บ้านนั้น เนื่องจากมีการ
จัดระบบกันเป็นรูปแบบสมาชิกและมีเงินปันผล ดังนั้นในส่วนของคนทำงานกับสมาชิกทั่วไป
จึงมีรายได้ต่างกันตามสัดส่วนคือ ผู้ทำซึ่งหมายถึงร่วมกันทำทุกกระบวนการโดยเป็นทีมงานนั้น
จะมีส่วนแบ่ง เป็นค่าแรงจากรายได้ของยอดจำหน่ายร้อยละ 60 หักภายนอกร้อยละ 30
เข้ากลุ่มแม่บ้านฯ ร้อยละ 5 พัฒนาหมู่บ้านร้อยละ 4 และสวัสดิการของคนในกลุ่มร้อยละ 1
ปัจจุบันผลงานของกลุ่มแม่บ้านสวนลำไยได้นำไปสู่การสร้างรายได้ภายในชุมชน และก่อให้เกิด
ความสามัคคีของคนในชุมชนอย่างแท้จริง นับเป็นอีกแหล่งหนึ่งของความพยายามสร้างสรรค์
งานจากสิ่งที่มีอยู่ให้เกิดค่ามากที่สุด

กิจกรรมท้ายบท

คำชี้แจง ให้นักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นและตอบคำถามจาก

เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาแพทย์แผนไทยชยันนาท

1. นักเรียนอธิบายความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นตำรายาสมุนไพรหลวงปู่ศุข เป็นมาอย่างไร

.....

.....

.....

2. นักเรียนอธิบายวิธีการทำยาต้มส้มโอขาวแตงกวา มีขั้นตอนอย่างไร

.....

.....

.....

3. นักเรียนสรุปความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นตำรายาสมุนไพรหลวงปู่ศุข ยาต้มส้มโอขาวแตงกวา และแชมพูบ้านสวนลำไย

.....

.....

.....

4. นักเรียนอธิบายแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นแชมพูบ้านสวนลำไยสามารถทำได้อย่างไร

.....

.....

.....

5. จากการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านแพทย์แผนไทยชยันนาททั้งหมดนี้ นักเรียนมีความประทับใจภูมิปัญญาท้องถิ่นใด เพราะอะไร

.....

.....

.....

บทที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาภาษาและวรรณกรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาภาษาและวรรณกรรม

เรื่องที่ 1 ตำนานบึงกระจับใหญ่ เกาะท้าวอู่ทอง

1.1 ความเป็นมา

บึงกระจับใหญ่ เกาะเมือง เป็นเกาะที่ตั้งเด่นอยู่กลางน้ำ โดยรอบเรียกรวมกันว่า “บึงกระจับใหญ่” บริเวณสาขาเหนือของเกาะมีชื่อเรียกว่า “วังเบิก” มีลักษณะเป็นเว็งบึงน้ำกว้าง ทางตะวันตกเฉียงใต้ มีชื่อเรียกว่า “วังซ้อง” ส่วนเกาะเล็กเกาะน้อย ทางทิศใต้ของเกาะเมือง มีชื่อเรียกว่า “เกาะยายหลาน” เกาะสาขาเหนือเรียกว่า “เกาะแขวนดาบ” และเกาะสาขาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเรียกว่า “เกาะข่อยทองหูก” สำหรับตำนานของบึงกระจับใหญ่ เกาะเมือง มีเรื่องเล่าสืบทอดกันมาแต่ดึกดำบรรพ์ไม่มีหลักฐาน

ปรากฏชัดเจนแน่นอนและไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ว่ามีตั้งแต่ยุคใดสมัยใด

ในตำนานเล่าว่า กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ไม่รู้ว่ำนานเท่าใดยังมีสำนักตักศิลาแห่งหนึ่งมีพระฤๅษีผู้ปรารถนาพรื่องสรรพวิชาทั้งปวงเป็นเจ้าของสำนัก ชื่อเสียงโด่งดังร้อยเอ็ดเจ็ดหัวเมืองจึงมีศิษยานุศิษย์มาฝากเนื้อฝากตัว เพื่อศึกษาเล่าเรียนเป็นจำนวนมากรุ่นแล้วรุ่นเล่า จำนวนไม่น้อย และที่กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ก็ไม่แพ้กัน ในจำนวนนี้มีศิษย์พิเศษกว่าศิษย์ ทั้งปวงอยู่ 2 คน มีชื่อว่า ธนุกรด และธนูทอง ทั้งคู่ต่างปัญญาไวไหวพริบดีเรียนเก่ง จึงเป็นที่รักของอาจารย์อย่างยิ่งทั้งสองมีความรักใคร่สามัคคีกันเป็นอันดี ถึงกับตม่น้ำสาบานกันต่างสัญญาว่า “มีสุขร่วมเสพมีทุกข์ร่วมต้าน” ตายแทนกันได้ทุกเมื่อครั้งเวลาผ่านไปไม่นานก็สามารถเรียนจบหลักสูตรพร้อม ๆ กัน จึงตกลงใจร่วมกันขอลาพระอาจารย์ที่เคารพกลับไปยัง

บ้านเมืองของตน พระอาจารย์เมื่อทราบความประสงค์ของศิษย์สุดที่รักก็ไม่ขัดข้อง เพราะจบหลักสูตรแล้ว ขอถือโอกาสกล่าวอบรมเป็นการให้โอวาทครั้งสุดท้ายตามสมควรและได้ชี้ทางให้ทั้งคู่เดินทางไปยังทิศอุดรจะประสบความสำเร็จสมตั้งใจปรารถนาทุกประการคำไหนอนนั้น รอนแรมด้วยความอดทน จนกระทั่งวันหนึ่งได้พบบ่อน้ำอันศักดิ์สิทธิ์ 3 บ่อ พร้อมรอยจารึกอธิบายความอย่างละเอียดของการใช้ “บ่อน้ำกรด” “บ่อเงิน” และสุดท้ายคือ “บ่อทอง” ทั้งสองช่วยกันอ่านรอยจารึกนั้นอย่างละเอียดถี่ถ้วนด้วยปัญญาไว จึงเข้าใจทะลุปรุโปร่ง และปรึกษาหารือกันอย่างดีและมีข้อตกลงร่วมกัน ให้ธนูทองลงชุบตัวก่อน เสร็จแล้วจึงเป็นธนูกรดตามลำดับ เพื่อไม่ให้เสียเวลา ธนูทอง จึงชำระร่างกายให้สะอาดหมดจดแล้วกระโจนลงบ่อน้ำกรด ทันทีทันใดนั้นร่างกายก็ถูกน้ำกรดละลายหมดไหม้ไปสิ้น คงเหลือแต่หัวใจลอยอยู่ ธนูกรดไม่รอช้าคว้าได้หัวใจของเพื่อนรักโยนลงบ่อเงิน บ่อทองตามลำดับ ทันใดนั้นก็ปรากฏร่างกายเป็นทองส่องไสภาในชั่วพริบตาเดียว

ต่อไปก็ถึงคราวธนูกร บ้างเริ่มดำเนินการอย่างเช่นเดียวกับธนูทอง ครั้นกระโดดลงสู่บ่อน้ำกรดร่างกายก็หมดไหม้เหลือแต่หัวใจ ธนูทอง มีหน้าที่จับหัวใจโยนลงบ่อเงินและบ่อทอง แต่ธนูทองเกิดโมโหจิต เกรงว่าเพื่อนจะดีเหมือนตน จึงคิดหักหลังเพื่อนลี้มสัญญาที่เคยให้ต่อกันไว้สิ้น กลับเดินหนีไปตาลำพัง ปล่อยให้หัวใจดวงน้อยของธนูกรดแช่อยู่ใน บ่อน้ำกรดนั่นเอง ครั้นเวลาผ่านสามวันเจ้าของบ่อศักดิ์สิทธิ์ได้มาตรวจดูบ่อของตน พบหัวใจลอยอยู่ในบ่อน้ำกรด ไม่ทราบว่าเป็นของผู้ใด แต่ด้วยความเมตตาสงสาร หากปล่อยทิ้งไว้ก็จะตายเปล่า จึงรีบคว้าหัวใจของธนูกรดโยนลงบ่อเงิน บ่อทองตามลำดับ ฉับพลัน ธนูกรดก็กลายเป็นคนได้อีกครั้ง แต่กลับมีร่างกายใหญ่โตผิดมนุษย์เนื้อตัวเต็มไปด้วย จุดและรอยต่างดำ และดูน่าเกลียดน่ากลัวยิ่งนัก เพราะผิวน้ำของบ่อผู้มีคุณธรรมจึงตั้งชื่อให้กับธนูกรดว่า “ท้าวโกแสนห้า” ท้าวโกแสนห้า รู้ความจริงทั้งหมดว่าอะไร เป็นอะไรก็บันดาลโทษะ เพื่อนเราไม่น่าทำอย่างนี้เลย เผาเรือน เล่นไม่ซื่อ น้ำสาบานไร้ค่า ประกาศกร้าวจะติดตามล้างผลาญให้จงได้

จึงได้ออกตามหาตัวธนูทองโดยไม่ชักช้าเมื่อผ่านไป ณ แห่งหนตำบลใดจะจับวัว ควาย ของชาวบ้านกินเป็นอาหารวันละหลาย ๆ ตัว สร้างความเดือดร้อนแก่ชาวบ้านเป็นอันมาก จึงเรียกเหตุการณ์เช่นนี้ว่า “ห้ากินควาย” เพราะวัว ควายจะตายเป็นเปื้อนข่อยอันกล่าวถึง ธนูทอง คิดว่า ธนูกรด คงสิ้นชีวิตในบ่อน้ำกรดไปแล้ว จึงรีบเดินทางต่อไปในที่สุดสามารถตั้งตนเป็นใหญ่ขึ้นครองเมืองชื่อว่า “อู่ทอง” พร้อมกันนั้นก็เปลี่ยนชื่อตนตามชื่อเมืองเสียใหม่ว่า “ท้าวอู่ทอง” เสวยสุขอยู่ได้ไม่นานได้ทราบข่าวของท้าวโกแสนห้าก็ยังเกิดความกลัว

จึงอพยพผู้คนทั้งเมืองไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองอุทอง สร้างบ้านเมืองใหม่ชื่อว่า “เมืองการุ้ง” ปัจจุบันอยู่ในเขตบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ท้าวโกแสนห้าทราบเรื่องก็ตามติดไปอย่างไม่ลดละ จนกระทั่งเมืองการุ้ง ฝ่ายท้าวอุทอง เห็นจวนตัวจึงรีบหนีอย่างไม่คิดชีวิตไปทางทิศตะวันออกจนกระทั่งถึงบึงแห่งหนึ่งซึ่งก็คือ “บึงกระจับใหญ่” นั่นเอง พิจารณาเห็นว่า เป็นทำเลที่เหมาะสมสำหรับสร้างเมืองใหญ่ จึงได้เกณฑ์แรงงานใช้จอบ เสียม ขุดดิน ให้มีลักษณะเป็นเนินตรงกลางบึง เรียกชื่อว่า “เกาะเมือง” ด้วยประการฉะนี้

ท้าวอุทองรวมทั้งบริวารทั้งหลายได้พักอาศัยอย่างมีความสุขสำราญอีกวาระหนึ่ง พร้อมกันนั้นก็สร้างวังต่าง ๆ ขึ้น อาทิ “วังซ้อง” วันดี คืนดี จะมีเสียงซ้อง กลอง ประโคม ขับกลุ่มดังไปทั่วบริเวณ ส่วนท้าวอุทองจะลงไปอยู่ในน้ำ โดยซ่อนตัวอยู่ในที่บระขังใบใหญ่ ล่ามไว้ด้วยโซ่ เมื่อมีความประสงค์จะขึ้นบกเหล่าบริวารทั้งปวงจะดึงโซ่ขึ้นมาเป็นการซ่อนตัวให้รอดพ้นจากการติดตามของท้าวโกแสนห้า มีความตั้งใจว่าจะยึดเกาะเมืองเป็นเรือนตายจะไม่อพยพเคลื่อนย้ายอีกต่อไป ดังนั้นเพื่อความรอบคอบหากจะขึ้นจากน้ำบริวารจะต้องตรวจตรา ความเรียบร้อย และความปลอดภัยก่อนทุกครั้ง

บริเวณที่ขึ้นมาบนบกเรียกว่า “วังเบิก” หมายถึงการไหลขึ้นพ้นจากน้ำนั่นเอง ขอย้อนกล่าวถึงท้าวโกแสนห้า ได้ติดตามท้าวอุทองเพื่อผู้ทรยศถึงเมืองการุ้ง ค้นหาจนแทบพลิกแผ่นดิน ก็หาพบไม่ จึงติดตามร่องรอยไปทางทิศตะวันออก ที่สุดก็เดินทางมาถึงยังบึงกระจับใหญ่ บังเกิดความกระหายน้ำเป็นกำลัง จึงหยุดการเดินทางไว้ชั่วขณะ พักลงดื่มน้ำในบึง และปลดศาสตราวุธ (อาวุธมีคม) แขนไว้กับต้นไม้ แล้วเดินลงไปดื่มน้ำและชำระร่างกายให้คลายความเหน็ดเหนื่อยอ่อนล้าบังเอิญไปสะดุดสายโซ่ที่ล่ามที่บระขังใบใหญ่ จึงเปิดดูภายในทันใดนั้นก็ต้องตกตะลึง พบท้าวอุทองศัตรูตัวร้ายซ่อนตัวอยู่ด้วยความโกรธแค้นจึงเข้าจับตัว ท้าวอุทองแล้วเอาดาบบั่นศีรษะเท่านั้นยังไม่สาสมใจ นำเอาศีรษะที่ตัดไป เสียบประจานไว้บนศาลเกาะเมือง ส่วนพรรคพวกและบริวารที่เหลือ ท้าวโกแสนห้า ได้สาบให้กลายเป็นบรรดาสัตว์ น้อยใหญ่เพื่อเฝ้าอยู่ที่บึงกระจับใหญ่และเกาะเมืองตลอดไป

ภาพที่ 1.41 บึงกระจับใหญ่

ที่มา : บึงกระจับใหญ่จังหวัดชัยนาท (2564)

1.2 เดินแพ..แลวิถี “บึงกระจับใหญ่” เกาะเมืองท้าวอุทอง

“บึงกระจับใหญ่” ตั้งอยู่อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท เป็นบึงธรรมชาติขนาดใหญ่ มีเกาะกลางบึงชื่อว่า "เกาะเมืองท้าวอุทอง" มีเนื้อที่ทั้งหมด 1,100 ไร่ โดยเนื้อที่บริเวณเกาะเมืองประมาณ 115 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัยของนกนานาชนิด โดยส่วนใหญ่แล้วนกที่ไปอาศัยภายในบริเวณนี้จะมีนกปากห่างและนกเป็ดน้ำ ส่วนไฮไลต์ของที่นี่จะเป็นการเดินทางบนแพลูกบวบที่สร้างจากไม้ไผ่ที่เชื่อมต่อเข้าไปยังเกาะเมือง ซึ่งชาวบ้านในอำเภอได้จัดทำขึ้นเพื่อใช้เดินเข้าไปชมนกในบริเวณเกาะเมืองท้าวอุทอง เนื่องจากสมัยก่อนนี้ไม่มีเส้นทางที่เชื่อมเข้าไปยังเกาะได้ ถ้าจะเข้าไปต้องอาศัยเรือของชาวบ้านแถวนั้นค่ะ แต่ปัจจุบันมีทั้งแพลูกบวบและทางเข้าไปในเกาะ โดยสามารถขับรถเข้าไปเที่ยวชมภายในเกาะได้แล้ว ซึ่งการเดินทางมายัง บึงกระจับใหญ่นั้นก็ไม่ยาก หากขับรถมาจากเส้นทางบางบัวทอง-สุพรรณบุรี ให้ขับมุ่งหน้ามายังอำเภอหันคา จะมีป้ายบอกทางไปบึงกระจับใหญ่ตลอดเส้นทาง เจอสี่แยกไฟแดงเลี้ยวซ้ายมาที่ถนนวางยาว-

ท่าโบสถ์ ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร ก็จะเห็นบึงกระจับอยู่สาขา ขวามือมีทางลูกรังเข้ามาประมาณ 300 เมตร ขับเข้ามาสาขาในได้เลยค่ะ ถ้าใครอยากมาชมวิถีชีวิตของชาวบ้านแถวนี้ แนะนำให้มาตอนเช้าตรู่

เมื่อมาถึงที่นี่แล้วก็ต้องไม่พลาดที่จะมาเดินบนแพลูกบวบเพื่อชมธรรมชาติและวิถีชีวิตของชาวบ้านในยามเช้า

ภายในบริเวณบึงจะเป็นมีต้นตาลอยู่เป็นจำนวนมาก โดยจะเป็นที่อยู่อาศัยของนกปากห่างที่บินเกาะอยู่ด้านบนยอดตาล มีสระบัวและมีควาย ควายเผือกอาศัยอยู่ภายในบริเวณเกาะ

ภายในบริเวณรอบ ๆ เกาะสามารถนำจักรยานเข้าไปปั่น ออกกำลังกาย หรือสามารถปั่นจักรยานบริเวณรอบ ๆ บึงกระจับใหญ่ ก็จะได้เห็นวิถีของชาวนา พุงนาสวย ๆ หรือจะมาวิ่งเล่นภายในเกาะ ดูนก ศึกษาธรรมชาติ เพราะเกาะนี้ได้ชื่อว่า เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ด้วยค่ะ

แต่ก่อนนี้บริเวณในบึงจะมีแต่ต้นไม้เยอะมาก เป็นป่าที่มีบ้านของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ภายในเกาะ 2-3 หลัง แต่ตอนนี้ทางการได้พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเลยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ก็ยังคงรักษาธรรมชาติภายในเกาะไว้อยู่

เกาะเมืองทำวอู่ทองยังขึ้นชื่อว่าเป็นสถานที่ที่ชมพระอาทิตย์ตกดินที่สวยงามมากจริง ๆ แนะนำว่าถ้ามาเที่ยวกันอยากให้มาช่วงเย็นหรือไม่ก็ช่วงเช้าไปเลย เพราะที่นี้ มีพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกสวยไม่แพ้กันเลย

ภาพที่ 1.42 บริเวณโดยรอบบึงกระจับใหญ่

ที่มา : บึงกระจับใหญ่จังหวัดชัยนาท (2564)

สรุปตำนานบึงกระจับใหญ่ เกาะท้าวอุทองเป็นเกาะที่ตั้งเด่นอยู่กลางน้ำ โดยรอบเรียกรวมกันว่า “บึงกระจับใหญ่” บริเวณสาขาเหนือของเกาะมีชื่อเรียกว่า “วังเบิก” มีลักษณะเป็นเว้ากว้าง ทางตะวันตกเฉียงใต้ มีชื่อเรียกว่า “วังซ้อง” ส่วนเกาะเล็กเกาะน้อย ทางทิศใต้ของเกาะเมือง มีชื่อเรียกว่า “เกาะยายหลาน” เกาะสาขาเหนือ เรียกว่า “เกาะเขวนดาบ” และเกาะสาขาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเรียกว่า “เกาะข่อยทองหูก” สำหรับตำนานของบึงกระจับใหญ่ เกาะเมือง มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาแต่ดึกดำบรรพ์ไม่มีหลักฐานปรากฏชัดเจนแน่นอน “บึงกระจับใหญ่” ตั้งอยู่อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท เป็นบึงธรรมชาติขนาดใหญ่ มีเกาะกลางบึงชื่อว่า "เกาะเมืองท้าวอุทอง" มีเนื้อที่ทั้งหมด 1,100 ไร่ โดยเนื้อที่บริเวณเกาะเมืองประมาณ 115 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัยของนกนานาชนิด โดยส่วนใหญ่แล้วนกที่ไปอาศัยภายในบริเวณนี้จะมีนกปากห่างและนกเป็ดน้ำ ส่วนไฮไลต์ของที่นี่จะเป็นการเดินทางบนแพลูกบวบที่สร้างจากไม้ไผ่ที่เชื่อมต่อเข้าไปยังเกาะเมือง สามารถเข้าไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้หลากหลาย ทั้งเดินเที่ยว ปั่นจักรยาน และเกาะนี้ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

เรื่องที่ 2 ตำนานวัดเขาสรรพยา

2.1 ความเป็นมา

ตำนาน“เขาสรรพยา”เรื่องเล่าเกี่ยวข้องกับบรรณคดี “รามเกียรติ์” เขาสรรพยา ตั้งอยู่ที่หมู่ 1 ต.สรรพยา อ.สรรพยา จ.ชัยนาท เขาถูกนี้อยู่กลางทุ่งนาและชาวบ้านได้ขึ้นไปพบโบราณสถานบนเขา เช่น พระอุโบสถ เจดีย์ ศาลาการเปรียญ ซึ่งชำรุดทรุดโทรมมาก และเขาแห่งนี้ยังมีสิ่งที่น่าสนใจคือ ถ้ำน้ำมนต์หรือถ้ำพระฉาย ถ้ำกบ ถ้ำลับแลหรือถ้ำมหาสมบัติ ถ้ำค้างคาวอีกด้วย ชื่อของตำบลและอำเภอสรรพยา มีความเกี่ยวข้องกับบรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ เช่นเดียวกับท้องถิ่นอื่นๆ ในบริเวณจังหวัดใกล้เคียง เช่น จ.ลพบุรี ทุ่งพระมหาสตร ทะเลชุบศรในจังหวัดลพบุรี ฯลฯ ซึ่งผู้เฒ่าผู้แก่ได้เล่าให้ฟังว่า มีเรื่องพิศดารปลุกย่อยอีกมากมายพอปะติดปะต่อเป็นเรื่องได้ดังนี้

เล่ากันว่า เมื่อพระลักษมณ์รบกับกุมภกรรณและเสียที่ถุ๊กหมอกโมกข์ศักดิ์ พิเภกได้ทูลให้พระรามทรงทราบถึงฤทธิ์ของหมอกและยาที่จะแก้ไข จึงได้มีพระบัญชาให้หนุมานไปเอาสังกรณีตรีชวา หรือสรรพยาหนุมานได้หะไปที่เขาหลวง แต่ไม่รู้จักสังกรณีตรีชวา จึงร้องถามหาอยู่ที่ดินเขา ก็ได้ยินขานรับอยู่บนยอดเขา เมื่อขึ้นไปยอดเขาร้องถามหาอีกก็ได้ยินขานรับอยู่

ตื่นเขา ในที่สุดหนุมานโกรธพอได้ยินขานรับบทยอดเขาก็หักเอากลางเขา แยกเหาะไป เมื่อเหาะไปได้สักพักก็บิส่วนหนึ่งทิ้งไปกลายเป็นเขาขยายในเขตอำเภอเมืองชัยนาทปัจจุบัน

ขณะที่เหาะต่อมารู้สึกกระหายน้ำยิ่งนัก แลเห็นบึงใหญ่อยู่กลางทางจึงแวะเอาเขาวางลงริมบึง (ภายหลังเรียกบึงนี้ว่า “บึงสรรพยา”) วกน้ำสาขาทะวันตกเฉียงใต้ขึ้นดื่มทำให้บริเวณนี้ลึกกว่าที่อื่นๆ (ต่อมาบึงสรรพยาตื่นเขิน บึงเล็กลงปัจจุบันเหลือแต่ “บึงอรพิม”) เนื่องจากบริเวณนี้เป็นดินเลน เขาที่หนุมานวางไว้ได้ยุบจมดินจนติดแน่น เมื่อหนุมานดื่มน้ำแล้วจึงยกเขาไม่ขึ้น แต่บางท่านว่าเมื่อหนุมานกระหายน้ำ ได้เหาะลงวางเขากลางทุ่งนาแล้วเดินไปขอน้ำเด็กเลี้ยงควาย แต่เด็กเลี้ยงควายเห็นหนุมานเป็นลิงนอกจากจะไม่ให้น้ำแล้วยังหยอกล้อเล่นอีกด้วย หนุมานโกรธเดินไปดื่มน้ำที่แม่น้ำ (เจ้าพระยา) ทางเดินไปกลับเป็นลำรางข้างวัดโบสถ์ (วัดร้าง) ชาวบ้านเรียกว่า “บางโบสถ์” (ปัจจุบันตื่นเขินแล้ว) ขณะที่เดินไปดื่มน้ำนั้นเขาได้งอกรากติดกับพื้นดิน เมื่อหนุมานได้ดื่มน้ำแล้วกลับมายกเขาไม่ขึ้น จึงเรียกสังกรณีตรีชาวเช่นครั้งก่อนแล้วหักเอายอดเขาสาขาทิศใต้ไป เขาสรรพยาสาขาทิศใต้จึงลาดลง ก่อนจากไปหนุมานนึกเคืองว่าบนเขานี้มีสรรพยารักษาได้ทุกอย่าง แต่คนที่นี่ใจจัดขอแค่น้ำ ก็ไม่ให้กินเลยสาปไว้ว่าอย่าให้คน (เกิด) สรรพยาใช้ยา ถูกกับโรคใดๆ เลย (แต่คน-เกิด-ที่อื่นมาเอาสรรพยาไปรักษาโรคหาย) และสลัดขน เป็นต้นละมานให้เข้าหูเพื่อป้องกันคนขึ้นไปหาสรรพยาบนเขา แล้วหนุมานก็เหาะนำเขาไป แต่โดยที่เป็นยอดเขามีขนาดเล็กลง หนุมานได้คอนเขาไปแล้วเอาไปวางที่เกิดเหตุ จึงเรียกสืบกันมาว่า “เขาสมอคอน” (หรือสะโหมคอนตามสำเนียงชาวบ้าน) ที่ตำบลสมอคอน อ.ท่าม่วง จ.ลพบุรี ปัจจุบัน

เมื่อหนุมานได้สาปไว้ ตอนแรกชาวบ้านก็เรียกว่า “เขาสาปยา” แต่ภายหลังเรียกแก้เคล็ดเป็นเขาสรรพยา (สับ-พะ-ยา) ส่วนบึงที่ หนุมานวกน้ำดื่มก็เรียกบึงสรรพยา เนื่องจากบริเวณนี้เป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงมีตะกอนมาทับถม บึงจึงตื่นเขินเป็นที่นาไปแล้วมากเหลือบางส่วนปัจจุบันเรียกบึงอรพิม (แต่ก็ตื่นเขินเป็นที่นาเป็นส่วนใหญ่ บางท่านจึงเรียกว่า “หนองอรพิม”) บางท่านว่าบึงอรพิมนี้เกิดในสมัยกรุงศรีอยุธยา ตอนที่พมามาทำสร้างพระพุทธรูปที่งดงามและใหญ่ที่สุด ทางกรุงศรีอยุธยารับทำและได้มอบให้ศรีธนชัยรับผิดชอบ แต่ศรีธนชัยใช้ไม้ไผ่สานเอาดินพอกแล้วลงรักปิดทองลงพม่า ฝ่ายพม่าให้คนมาสอดแนมเห็นเช่นนั้นจึงรีบกลับไปบอกพวกของตน และพบขณะนำพระพุทธรูปล่องแพมาตามลำน้ำพอพม่าได้ทราบเช่นนั้นก็คิดหนี จะนำพระพุทธรูปกลับไปด้วยก็ลำบากและชักช้า จึงได้ทำลายแพทั้งพระพุทธรูป ด้วยความใหญ่และหนักของพระพุทธรูป (เล่ากันว่า ปลาช่อนขนาดปลาสี่

ปลาห้า หรือขนาดลำแขนผู้ชายหนักประมาณ 1 ก.ก. อยู่ในรูพระนาสิก (จมูก) ได้ จึงเกิดหวังน้ำเป็น “บึงอรพิม” เชื่อกันว่าพระพุทธรูปยังคงจมอยู่ในบึงอรพิม แต่จะปรากฏหรือไม่ให้ผู้ใช้พบเห็นก็ได้...

ภาพที่ 1.43 เขาสรรพยา

ที่มา : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท (2564)

2.2 ที่ตั้งเขาสรรพยา

เขาสรรพยา ตั้งอยู่ในเขตท้องที่ หมู่ 1 ตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยาจังหวัดชัยนาท ภูเขาลูกนี้เดิมชื่อว่า เขาสับยา ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นเขาสรรพยาเดิมไม่ค่อยมีใครรู้จักเป็นเพียงภูเขที่ตั้งอยู่กลางทุ่งนา การเดินทางไปลำบาก จนกระทั่งชาวบ้านได้ขึ้นไปค้นพบวัตถุโบราณบนภูเขา เช่นพระอุโบสถ เจดีย์ ศาลาการเปรียญซึ่งโบราณสถานเหล่านี้ได้ชำรุดทรุดโทรมมาก นอกจากนี้เขาสรรพยายังมีสิ่งที่น่าสนใจและศึกษามากมาย เช่น ถ้ำน้ำมนต์หรือถ้ำพระฉาย

มีน้ำอันศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านเชื่อกันว่าสามารถรักษาโรคได้ ทุกชนิด ถ้ำกบ ถ้ำลับแลหรือ ถ้ำมหาสมบัติ ถ้ำค้างคาว ซึ่งมีต้นกรณิและตรีชวา ซึ่งเป็น ยาสมุนไพร

ภูเขาแห่งนี้เป็นภูเขาที่มีตำนานเกี่ยวกับเรื่องรามเกียรติ์ มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ เรื่องรามเกียรติ์ ตอนหนึ่งว่า เมื่อพระลักษมณ์ถูกหอกโมกขศักดิ์ ของกุมภกรรณ หนุมาน ซึ่งเป็นทหารเอกได้ขันอาสาเอาตัวยา ชื่อ “สังกรณี” และ “ตรีชวา” ณ เขาสรรพยา แห่งนี้เพื่อนำไปบดเป็นกษัยผสมกับน้ำในแม่น้ำปัญจมหานที เอาไปพอกที่บาดแผล ซึ่งจะทำให้ หอกโมกขศักดิ์หลุดจากตัวพระลักษมณ์

ลักษณะความสวยงามและทิวทัศน์ของเขาสรรพยา ขึ้นไปตามบันไดขึ้นเขาราว 200 ขั้น จะพบกับรูปหนุมานซึ่งเป็นรูปปั้นแกะสลักจากหินขนาดใหญ่ และมีถ้ำน้ำมนต์ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เมื่อขึ้นไปบนเขามองลงมาจากข้างบน จะเห็นทิวทัศน์สวยงามตามธรรมชาติ ของท้องทุ่ง และบริเวณรอบ ๆ มีต้นไม้โดยเฉพาะต้นตาลขึ้นเรียงรายดูสวยงาม

2.3 สถานที่และสิ่งที่สำคัญ

สถานที่และสิ่งสำคัญที่น่าสนใจบนเขาสรรพยา คือ

1. ถ้ำ มีจำนวนมาก ไตแก ถ้ำกบ ถ้ำลับแล และถ้ำค้างคาว
2. ลานตะกรอ (ลักษณะเป็นลานกว้างยอดเขา) ขนาดกว้าง 50 x 50 เมตร
3. ต้นสังกรณีตรีชวา ซึ่งเป็นยาสมุนไพรที่ชาวบ้านนำมารักษาโรค

2.4 อัตลักษณ์ของมรดกภูมิปัญญา

ชื่อของตำบลและอำเภอสรรพยา มีความเกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ เช่นเดียวกับชื่อท้องถิ่นอื่น ๆ ในบริเวณเขตจังหวัดใกล้เคียงเช่น เมืองลพบุรี หุบพระหมาสตร ทะเลชุบศรในจังหวัดลพบุรี เป็นต้น ในพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 เรื่องรามเกียรติ์ ได้กล่าวถึง เขาสรรพยาในศึกกุมภกรรณครั้งที่ 2 ซึ่งรบกับพระลักษมณ์ กุมภกรรณไต่พุง หอกโมกขศักดิ์ถูก

พระลักษมณ์สลบไป พวกนายกองจะจุดแก้ไขอย่างไรก็หาเขยื้อนได้ไม่ เพราะเป็นหอกศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในพิภพจึงทูลพระรามว่า

ซึ่งพระนงตองหอกอสุรินทร	ยังไม่สิ้นชีวิตสังขาร
แมนไธสังกรณีตรีชวา	กับปญจมหานที
ประสมแปนโอสถบดพอก	ใหญ่แกหอกโมกษศักดิ์ยักษ
พระลักษมณ์ก็จะคืนสมประดี	ภูมิจงดำริตรการ ฯ

พระรามได้มีพระบัญชาให้หนุมานไปเก็บสังกรณีตรีชวาหรือสรรพยา ซึ่งอยู่ที่เขาสรรพยามาแก้ไข พระลักษมณ์ หนุมานจึงรีบเหาะไป

ครั้นถึงสรรพยาสิงขร	วานรลงเดินริมเนินผา
รองเรียกสังกรณีตรีชวา	อยู่ไหนออกมาอย่าขาคี
ไต่ยีนขานขางลงลงไปคน	กลับขึ้นไปกูอยู่บนคีรีศรี
จึงเอาหางกระหวัดรัตคีรี	มือกระบี่คอยจับสรรพยา ฯ

เขาสรรพยาในเรื่องรามเกียรติ์ที่กล่าวมานี้ เชื่อกันว่าเป็นเขาสรรพยาที่ตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท นี้เอง ซึ่งผู้เฒ่าผู้แก่ได้เล่าให้ฟัง มีเรื่องพิสดารปลีกย่อยอีกมากมายพอปะติดปะต่อเป็นเรื่องได้ดังนี้

เล่ากันว่า เมื่อพระลักษมณ์รบกับกุมภกรรณและเสียที่ถูกหอกโมกษศักดิ์ พิเภก ไททูลให้พระรามทรงทราบถึงฤทธิ์ของหอกและยาที่จะแก้ไข จึงได้มีพระบัญชาให้หนุมานไปหาสังกรณีตรีชวาหรือสรรพยา หนุมานได้เหาะไปที่เขาหลวง แต่ไม่รู้จักสังกรณีตรีชวา จึงร้องถามหาอยู่ตืนเขา ก็ได้ยีนขานรับอยู่บนยอดเขา เมื่อขึ้นไปยอดเขาแล้วถามหาอีกก็ได้ยีนขานรับอยู่ตืนเขา ในที่สุดหนุมานโกรธพอไต่ยีนขานรับบนยอดเขาก็หักเอากลางเขาแบกเหาะไป เมื่อเหาะไปได้สักพักก็บิสวนหนึ่งทิ้งไปกลายเป็นเขาขยายในเขตอำเภอเมืองชัยนาทปัจจุบันขณะที่เหาะต่อมารูสึกกระหายน้ำยิ่งนักและเห็นบึงใหญ่อยู่กลางทางจึงแวะเอาเขาวางลงริมบึง (ภายหลังเรียกบึงนี้ว่า “บึงสรรพยา”) วกน้ำตานตะวันตกเฉียงใต้ขึ้นดื่มทำให้บริเวณนี้เรียกอีกกว่าที่อื่น ๆ

(ต่อมาบึงสรรพยาตื่นขึ้นบึงเล็กลงปัจจุบันเหลือแต่ “บึงอรพิม”) เนื่องจากบริเวณนี้ไปดินเลน เขาที่หนุมานวางไวได้ยุบจมดินจนติดแน่น เมื่อหนุมานดื่มน้ำแล้วจึงยกเขาไม่ขึ้น

แต่บางทานวาเมื่อหนุมานกระหายน้ำ ได้เหาะลงวางเขากลางทุ่งนาและเดินไปขอน้ำเด็กเลี้ยงควาย แต่เด็กเลี้ยงควายเห็นหนุมานเปลื้องนอกจากจะไม่ให้น้ำแล้วยังหยอกล้อเล่นอีกด้วย หนุมานโกรธเดินไปดื่มที่แม่น้ำ (เจ้าพระยา) ทางเดินไปกลับเป็นลำรางวัดโบสถ์ (วัดร้าง) ชาวบ้านเรียกว่า “บางโบสถ์” (ปัจจุบันตื่นขึ้นแล้ว) ขณะที่เดินไป ดื่มน้ำนั้นเขาได้งอกรากติดกับพื้นดิน เมื่อหนุมานได้ดื่มน้ำแล้วกลับมายกเขาไม่ขึ้น จึงเรียกสังกรณีตรีชาวเขนครึ่งก่อนแล้วหักเอายอดเขาด้านทิศเหนือไป เขาสรรพยาด้านทิศเหนือจึงลาดลง ก่อนจากไปหนุมานนึกเคืองวามบนเขานี้มีเรียกสรรพยารักษาได้ทุกโรค แต่คนที่นี่ใจจัดขอแค่น้ำก็ไม่ให้กินเลยสาปไววาวยาใหญ่คนที่เกิดที่ สรรพยาใหญ่ถูกกับโรคใด ๆ เลย (แต่คนที่เกิดที่อื่นมาเอาสรรพยาไปรักษาโรคหาย) และสลัดขนเป็นต้นหญ้าละมาน เพื่อป้องกันคนขึ้นไปหาของบนเขาสรรพยาแล้วหนุมานก็เหาะนำยอดเขาไป แต่โดยที่ยอดเขานั้นเล็ก หนุมานจึงคอนแล้วเอาไปวางไว้ที่เกิดเหตุ ซึ่งเรียวกากันสืบมาว่า “เขาสมอคอน” (หรือสะโมคอน ตามสำเนียงพื้นบ้าน) ในเขตจังหวัดลพบุรี

เมื่อหนุมานได้สาปไว้ ณ เขาที่ตนยกมาแล้ว ชาวบ้านจึงเรียกเขาว่าต่อมาว่า “เขาสาปยา” ในตอนแรก ภายหลังต่อมาเรียกเป็นสรรพยา (สับ-พะ-ยา) สนวนบึงสรรพยาที่หนุมานได้วางน้ำดื่มนั้น ต่อมาได้ตื่นขึ้นลงเหลือบางส่วนที่มีชื่อเรียกต่อมาว่า บึงอรพิม บึงนี้บางทานวาเกิดขึ้นเมื่อครั้งศรีธรรมาธิราชในสมัยกรุงศรีอยุธยา พมาทาสรางพระพุทธรูปที่ใหญ่และงามที่สุดแห่ง ทางกรุงศรีอยุธยารับคำทาและได้มอบให้ศรีธรรมาธิราชควบคุมการก่อสร้าง แต่ศรีธรรมาธิราชใจไม่ไผ่สานเอาดินพอกแล้วลงรักปิดทองลงพมา ฝ่ายพมาสงคนมาสอดแนมเมื่อเห็นศรีธรรมาธิราชสร้างพระพุทธรูปที่ใหญ่และงามมาก จึงรีบกลับไปบอกพวกของตน พอได้ทราบข่าวเช่นนั้น ก็คิดหนีกลับเมือง ครั้งจะนำพระพุทธรูปกลับไปด้วยก็ลำบาก เพราะพระพุทธรูปใหญ่มาก ผลที่สุดจึงทำลายแพและทิ้งพระพุทธรูป ความใหญ่และหนักของพระพุทธรูป จึงทำให้เกิดห้วงน้ำ คือ บึงอรพิมปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในบริเวณบึงสรรพยาที่ แห่งไปแล้วนั่นเอง

คำอธิบาย : รามเกียรติ์ เป็นวรรณคดีที่มีความผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตไทยแต่โบราณกาล ปรากฏเป็นชื่อบ้านนามเมือง มงคลนาม หรือมีอิทธิพลสอดแทรกอยู่ในวรรณคดีและตำนานต่าง ๆ เช่น ในหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ด้านที่ 3

ได้กล่าวถึงสถานที่ชื่อถ้ำพระราม แม่แตธรรมเนียนิยมในการขนานพระนามของพระมหา-
กษัตริยวา พระรามาธิบดี พระรามเศวร พระนารายณ การตั้งชื่อบ้านนามเมือง เช่น อยุธยา
บึงพระราม ก็ล้วนได้รับอิทธิพลจากเรื่องรามเกียรติ์ทั้งสิ้น

สรุปตำนานวัดเขาสรรพยา ตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท เกี่ยวข้อง
กับวรรณคดี “รามเกียรติ์” เขาสรรพยา ตั้งอยู่ที่หมู่ 1 ต.สรรพยา อ.สรรพยา จ.ชัยนาท เขาลูกนี้
อยู่กลางทุ่งนาและชาวบ้านได้ขึ้นไปพบโบราณสถานบนเขา เช่น พระอุโบสถ เจดีย์ ศาลาการ-
เปรียญ ซึ่งชำรุดทรุดโทรมมาก และเขาแห่งนี้ยังมีสิ่งที่น่าสนใจคือ ถ้ำน้ำมนต์หรือถ้ำพระฉาย
ถ้ำกบ ถ้ำลับแลหรือถ้ำมหาสมบัติ ถ้ำค้างคาว ภูเขาแห่งนี้เป็นภูเขาที่มีตำนานเกี่ยวกับเรื่อง
รามเกียรติ์ มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ตอนหนึ่งว่า เมื่อพระลักษณถูกหอกโมกขศักดิ์
ของกุมภกรรณ หนุมาน ซึ่งเป็นทหารเอกได้ขึ้นอาสาเอาตัวยา ชื่อ “สังกรณี” และ “ตรีชวา”
ณ เขาสรรพยาแห่งนี้เพื่อนำไปบดเป็นกษัยผสมกับน้ำในแม่น้ำปัญจมหานที เอาไปพอกที่
บาดแผล ซึ่งจะทำให้หอกโมกขศักดิ์หลุดจากตัวพระลักษณ อັตลักษณ์ของมรดกภูมิปัญญา-
ท้องถิ่นชื่อของตำบลและอำเภอสรรพยา มีความเกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ เช่นเดียวกับชื่อท้องถิ่นอื่น ๆ ในบริเวณเขตจังหวัดใกล้เคียงเช่น เมืองลพบุรี ทุ่งพรหมาสตร ทะเลชุบศร
ในจังหวัดลพบุรี เป็นต้น ในพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 เรื่องรามเกียรติ์ ได้กล่าวถึงเขาสรรพยาใน
ศึกกุมภกรรณครั้งที่ 2 ซึ่งรบกับพระลักษณณ์ ลักษณะความสวยงามและทิวทัศน์ของเขาสรรพยา
ขึ้นไปตามบันไดขึ้นเขาราว 200 ชั้น จะพบกับรูปหนุมานซึ่งเป็นรูปปั้นแกะสลักจากหินขนาดใหญ่
ใหญ่ และมีถ้ำน้ำมนต์ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เมื่อขึ้นไปบนเขามองลงมาจากข้างบน จะเห็น
ทิวทัศน์สวยงามตามธรรมชาติของท้องทุ่ง และบริเวณรอบ ๆ มีต้นไม้โดยเฉพาะต้นตาลขึ้นเรียง
รายดูสวยงาม

เรื่องที่ 3 เพลงรำมะนา

รำมะนา เป็นการแสดงพื้นบ้านของชาวตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ซึ่งแตกต่างไปจากรำโทน ที่นิยมเล่นกันทั่วไปทุกภาคของประเทศไทยเมื่อประมาณ 50 กว่าปีที่ผ่านมา เนื่องจากการใช้ดนตรีประกอบจังหวะแตกต่างกัน คือ “รำโทน” ใช้ “โทน” เป็นดนตรีหลักในการประกอบการเล่นรำโทน ส่วนชาวตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ใช้กลอง “รำมะนา” เป็นดนตรีหลักในการประกอบการเล่นรำมะนา

3.1 ความเป็นมา

ประวัติเพลงรำมะนา จากคำบอกเล่าของนายทองคำ โจษจันทร์ (โรงเรียนห้วยกรด-วิทยา, 2536, น. 1) ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องเพลงรำมะนา กล่าวว่าการรำรำมะนานั้น แต่เดิมมาจากการเล่นเพลงโทน ซึ่งเป็นการร้องประกอบการตีโทนตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 7 ต่อมาชาวห้วยกรดคิดว่าไม่มีความสุขเท่าที่ควรจึงเปลี่ยนเครื่องดนตรีจากโทนมาเป็นรำมะนา และคิดเนื้อร้องทำรำประกอบการแสดงทำให้ได้ความสนุกสนานมากขึ้น เป็นการแสดงที่มีผู้แสดงทั้งชายและหญิงวงหนึ่งประมาณ 12 คู่ การแสดงส่วนใหญ่ใช้แสดงในงานนักขัตฤกษ์และงานประเพณีต่าง ๆ หรือการว่าจ้างไปแสดง

จากการสอบถามผู้เล่นเพลงรำมะนาหลายคนกล่าวว่า ชาวชัยนาทเริ่มเล่นเพลงรำมะนาในสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ประมาณ พ.ศ. 2485 ผู้ริเริ่มคือนายหริ่ม คล้ายจันทร์ อดีตกำนันตำบลห้วยกรด ต่อมาก็เงียบหายไปจนถึงปี พ.ศ. 2516 นายอุทัย อนันตสมบูรณ์ นายอำเภอสรรคบุรี ได้คิดริเริ่มการเล่นรำมะนาของตำบลห้วยกรดขึ้นอีก ชาวบ้านจึงเริ่มหันมานิยมเล่นกันอย่างจริงจัง การเล่นทำให้ชาวบ้านรู้จักกันและเล่นกันได้ทุกคน ขณะที่เล่นผู้เล่นจะยืนล้อมวงเป็นวงแล้วจุดตะเกียงตั้งไว้ตรงกลางวง ได้มีการส่งเข้าประกวดตามงานวัดภายในอำเภอและจังหวัด จนได้รางวัลที่ 1 มาโดยตลอด

ความเด่นของรำรำมะนาของจังหวัดชัยนาทคือ ภาษาท่าซึ่งตีบทมาจากเพลงที่ร้องโต้ตอบกันในการรำรำ ทั้งเนื้อร้องและท่ารำใช้วิธีจดจำสืบทอดกันมา อาจมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อร้องและท่ารำไปตามยุคกระนั้นก็ตามลีลารำรำของชาวห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ในยุคปี พ.ศ. 2542 ก็ยังมีลีลาที่อ่อนช้อยงดงามที่นำความชื่นชอบให้แก่ผู้พบเห็นเสมอ ผู้รำรำจะมีอารมณ์สีหน้า ท่าทางคล้อยตามบทเพลงได้อย่างเหมาะสมเจาะ แสดงท่าที่เกี่ยวพาราสีกันอย่างน่าเอ็นดู ซึ่งจะหาชมได้ยากขึ้นทุกวัน สมควรแก่การศึกษาละบันทึกไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษาและมีการสืบทอดต่อไป

ภาพที่ 1.44 รำรำมะนา

ที่มา : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท (2564)

“รำรำมะนา” จากการสืบค้นพบว่าได้มีการเริ่มเล่นกันมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2484 สมัย สงครามโลกคราญโลกครั้งที่ 2 โดยครั้งแรกเริ่มจะเรียกว่ารำเดี่ยวหรือรำโทน ตามเครื่องดนตรี (โทน) ที่ใช้ตีประกอบการแสดงเป็นหลัก ต่อมาได้มีการใช้กลองรำมะนาในการตีประกอบจังหวะ จึงเปลี่ยน ชื่อมาเรียก “รำรำมะนา” ซึ่งผู้ที่คิดริเริ่มเพลงร้องและทำการฝึกซ้อมการแสดงรำมะนาคนแรก คือ ครู บางที่เป็นครูโชนอยู่ที่ตำบลห้วยกรด ต่อมาจึงมีป่าแจ้จ้ง อินทรวานิช และนายหลวน คงแชน เป็นผู้คิด แต่งเพลงร้องขึ้นมา โดยบทเพลงจะแต่งตามโอกาสที่จะแสดง เช่น พิธีแก้บน เทศกาล ประเพณีต่าง ๆ แล้วสอดแทรกเนื้อหาการร้องเกี่ยวกับการเกี่ยวพาราสิ การชมธรรมชาติ ฯลฯ

3.2 บทเพลง/เนื้อหาสาระ

การร้องเพลงจะร้องพร้อม ๆ กัน ทั้งผู้ร้องและผู้รำ บทเพลงส่วนมากจะเป็นการร้อง โต้ตอบกันระหว่างชายหญิง เนื้อหาสาระของบทร้องจะกล่าวถึง การไหว้ครู บูชาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การเกี่ยวพาราสิ การชมธรรมชาติ สภาพสังคม ความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต การบรรยายเหตุการณ์ในยุคสมัยนั้น ๆ

อธิบายทำรำรำมะนา

รำรำมะนา ชายหญิงหลายคู่จะรำล้อมกันเป็นวง ผู้ชายจะอยู่วงใน ผู้หญิงจะอยู่ วงนอก เดินรำไปตามทิศทางทวนเข็มนาฬิกา บางเพลงจะรำอยู่กับที่ เช่น เพลงไหว้ครู สำหรับทำ รำที่ใช้ในการรำมะนานั้น ได้กำหนดเป็นมาตรฐาน ส่วนใหญ่จะรำตีบทจากเนื้อร้อง บางทำเป็น ทำรำพื้นเมืองที่จดจำรำสืบทอดกันต่อ ๆ มา หรือทำรำอะไรก็ได้ตามความสนุกสนาน แต่จะมี ทำรำที่เป็นหลักผู้เล่นรำมานานจะตีบททำรำได้คล้ายคลึงกัน เช่น

ทำไหว้

ก. ทำไหว้ เมื่อเนื้อร้องกล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือ พระมหากษัตริย์

ทำซึ้นิ้ว (ทำที่โน่น)
สื่อถึงสิ่งที่อยู่ไกลมาก

ข. ทำซึ้นิ้ว (บน) เมื่อเนื้อร้องกล่าวถึงสถานที่
(ไกล) สิ่งที่อยู่สูง เช่นดวงจันทร์

ทำดม

ค. ทำดม หอม เมื่อเนื้อร้องกล่าวถึงการดม,
หอม กลิ่นดอกไม้

ทำตัวเรา

ง. ทำตัวเรา, ฉัน เมื่อเนื้อร้องกล่าวถึง ตัวเอง

ภาพที่ 1.45 ก, ข, ค, ง ทำรำรำมะนา

ที่มา : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท (2564)

นอกจากนี้ยังมีท่ารำอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก เพลงรำมะนาที่ชาวบ้านห้วยกรด
ชื่นชอบเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายและนิยมนำมาเล่นรำมะนากันเกือบทุกครั้งที่ม้งานมีหลายเพลง
ตัวอย่างเช่น เพลงไหว้ครู

3.3 แหล่งที่ปรากฏการแสดง

สมัยก่อนจะพบเห็นการแสดงในงานนักขัตฤกษ์ และงานประเพณีต่าง ๆ งานวัด หรือการว่าจ้างไปแสดงในงานบุญต่าง ๆ เช่นงานบวช ปัจจุบัน จะพบเห็นการแสดงรำร่ามะนา น้อยมาก นอกจากจะเป็นการแสดงที่มีการว่าจ้างไปเล่นในขบวนแห่ต่าง ๆ หรือเป็นการแสดงของนักเรียนโดยสถานศึกษาจัดเพื่อต้อนรับผู้มาเยือน

โอกาสที่เล่นหรือแสดง

การแสดงรำร่ามะนาจะแสดงได้ทุกโอกาสที่แสดงความสุขสนุกร่าเริง การแสดงในงานประเพณีต่าง ๆ งานวัด งานแก้บนหลวงพ่อ หรือในบางครั้งเมื่อมีคนต่างถิ่นมาว่าจ้างให้ไปแสดง ก็จะไปแสดงตามที่ว่าจ้างเพื่อหารายได้เสริม ซึ่งในการแสดงแต่ละครั้งจะไม่ใช่เวทีในการแสดงแต่จะใช้บริเวณลานวัดเป็นสถานที่ในการแสดง โดยในบริเวณที่แสดงจะวางครกไม้ที่ใช้สำหรับตำแป้งขนมจีนไว้ตรงกลาง เพื่อให้ผู้แสดงกระยะการรำไปรอบ ๆ บริเวณได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และถ้ามีการแสดงในตอนกลางคืนจะมีการจุดตะเกียงหรือได้วางไว้บนครกอีกทีหนึ่ง

อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

ภาพที่ 1.46 อุปกรณ์ประกอบการแสดงรำร่ามะนา

ที่มา : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท (2564)

เครื่องดนตรี เครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดงรำมะนาประกอบด้วย รำมะนา (รำมะนา ลำตัด) ฉิ่ง ฉาบ และกรับ

ลักษณะการแสดง

การแสดงรำมะนาจะรำเป็นวง วงหนึ่งประมาณ 6-12 คู่ แล้วแต่ความพร้อมของผู้เล่นและสถานที่ ร้องรำเดินกันเป็นวง บางจังหวะชาย-หญิง จะหันหน้าเข้าหากันในลักษณะเกี่ยวพาราสี หรือต่อว่าต่อขาน

เครื่องแต่งกาย

การแสดงรำมะนาเป็นการแสดงพื้นบ้านไม่มีพิธีรีตอง การแต่งกายจึงเป็นไปตามลักษณะพื้นบ้าน ในบางครั้งจะมีการนัดหมายกันว่าจะใส่เสื้ออะไร สีพื้นหรือเป็นดอก ซึ่งจะเป็นการนัดหมายกันในแต่ละครั้ง ในระดับจังหวัดได้มีการประยุกต์เครื่องแต่งกาย โดยอาศัยเทียบเคียงจากประวัติความเป็นมาของรำมะนาว่ามาจากรำโทนในสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ประมาณ พ.ศ. 2485 ในการแสดงรำมะนาฝ่ายหญิงจะนุ่งผ้าถุงหรือถุงสำเร็จแทนโจงกระเบน สวมหมวก ฝ่ายชายจะนุ่งกางเกงขายาวแทนนุ่งกางเกงแพรหรือผ้าม่วง ดังนั้นการแต่งกายของรำมะนาจึงไม่ได้ กำหนดอะไรที่เป็นกฎเกณฑ์แต่จะเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของกลุ่มผู้เล่น

สรุปเพลงรำมะนา เป็นการแสดงพื้นบ้านของชาวตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ความเป็นมาการรำรำมะนานั้น แต่เดิมมาการจากเล่นเพลงโทน ซึ่งเป็นการร้องประกอบการตีโทนตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 7 ต่อมาชาวห้วยกรดคิดว่าไม่มีความสุขเท่าที่ควรจึงเปลี่ยนเครื่องดนตรีจากโทนมาเป็นรำมะนา และคิดเนื้อร้องทำรำประกอบการแสดงทำให้ได้ความสนุกสนานมากขึ้น เป็นการแสดงที่มีผู้แสดงทั้งชายและหญิงวงหนึ่งประมาณ 12 คู่ การแสดงส่วนใหญ่ใช้แสดงในงานนักขัตฤกษ์และงานประเพณีต่าง ๆ หรือการว่าจ้างไปแสดงในสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ประมาณ พ.ศ. 2485 ผู้ริเริ่มคือ นายหิรัญ คล้ายจันทร์ อดีตกำนันตำบล ห้วยกรด เครื่องดนตรีที่ใช้ เครื่องดนตรี เครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดงรำมะนา ประกอบด้วย รำมะนา (รำมะนาลำตัด) ฉิ่ง ฉาบ และกรับ ลักษณะการแสดง การแสดงรำมะนา จะรำเป็นวง วงหนึ่งประมาณ 6-12 คู่ แล้วแต่ความพร้อมของผู้เล่นและสถานที่ ร้องรำเดินกันเป็นวง บางจังหวะชาย-หญิง จะหันหน้าเข้าหากันในลักษณะเกี่ยวพาราสี หรือต่อว่าต่อขาน

การแต่งกาย ในการแสดงรำมะนาฝ่ายหญิงจะนุ่งผ้าถุง หรือถุงสำเร็จแทนโจงกระเบน สวมหมวก ฝ่ายชายจะนุ่งกางเกงขาวแทนนุ่งกางเกงแพรหรือผ้าม่วง ในปัจจุบันนายอุทัย อนันตสมบูรณ์ นายอำเภอสรรคบุรี ได้คิดริเริ่มการเล่นรำมะนาของตำบลห้วยกรดขึ้นอีก ชาวบ้านจึงเริ่มหันมานิยมเล่นกันอย่างจริงจัง การเล่นทำให้ชาวบ้านรู้จักกันและเล่นกันได้ทุกคน ขณะที่เล่นผู้เล่นจะยืนล้อมวงเป็นวงแล้วจุดตะเกียงตั้งไว้ตรงกลางวง ได้มีการส่งเข้าประกวดตามงานวัดภายในอำเภอและจังหวัด จนได้รางวัลที่ 1

กิจกรรมท้ายบท

คำชี้แจง ให้นักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นและตอบคำถามจาก

เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาภาษาและวรรณกรรมชยันนาท

1. นักเรียนอธิบายความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นตำนานบึงกระจับใหญ่

เกาะท้าวอุ๋ทองเป็นมาอย่างไร

2. นักเรียนอธิบายโอกาสที่แสดงเพลงรำมะนา อูปกรณ์ ลักษณะและเครื่องแต่งกาย

มีขั้นตอนอย่างไร

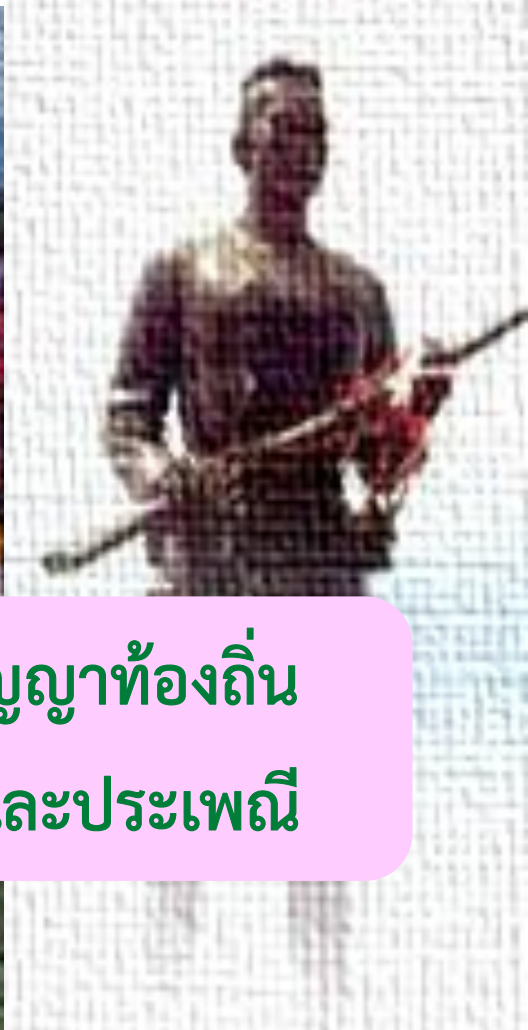
3. นักเรียนสรุปความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นตำนานบึงกระจับใหญ่ เกาะท้าวอุ๋ทอง

ตำนานวัดเขาสรรพยา และเพลงรำมะนา

4. นักเรียนอธิบายแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพลงรำมะนาสามารถทำได้อย่างไร

5. จากการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรมชยันนาททั้งหมดนี้ นักเรียนมี

ความประทับใจภูมิปัญญาท้องถิ่นใด เพราะอะไร

บทที่ 5 ภูมิปัญญาท้องถิ่น
สาขาศาสนาและประเพณี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาศาสนาและประเพณี

เรื่องที่ 1 ประเพณีผีนางด้ง

1.1 ความเป็นมา

สืบเนื่องมาจากประชาชนตำบลกุตจอก ซึ่งอพยพมาจากประเทศลาวและได้นำ การละเล่นพื้นบ้านมาเล่นสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

นางด้ง เป็นการละเล่นแต่ครั้งสมัยโบราณ ซึ่งผู้สืบทอดมาตั้งแต่ครั้งสมัยปู่-ย่า ตา-ยาย ซึ่งแต่ก่อนจะมีการละเล่นอย่างอื่นอีกมากมาย จากการสอบถามผู้สูงอายุคนแก่คนแก่ ของหมู่บ้านเล่าให้ฟังว่า สมัยก่อนจะมีการละเล่นมากมายหลายอย่างตามความเชื่อถือ ผี สาง เทวดา จะเข้าแค้แขนของคนทรง และยังมีการละเล่นอีกบางอย่างที่คนเฒ่าคนแก่ได้เล่าให้ฟังว่า ผี สาง เทวดา จะเข้าทรงทั้งตัว คือ นางแม่สี นางซ่าง แต่ปัจจุบันจะเหลือการละเล่นเพียงแค้ นางด้งเท่านั้น แต่บางปีก็จะมีการละเล่น นางหัวควาย นาไซ นางซ่อง บ้างแต่ก็ไม่ค่อยนิยม ที่นิยมมากและก็จะเล่นสืบทอดกันมาตลอดคือ นางด้ง จะเล่นกันตั้งแต่เด็กไปจนถึงผู้ใหญ่ และ อีกอย่างที่คนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟังให้คือ ที่การละเล่นทั้งหลายที่กล่าวมานี้ช่วงหลังๆ จนถึง

ปัจจุบันไม่ได้เล่น ก็เพราะว่าคนไม่เหมือนแต่ก่อนและก็ปากคนไม่เหมือนแต่ก่อนและก็ปากคนไม่เหมือนสมัยก่อนไม่ค่อยรักษาขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม บางครั้งชอบพูดจาไม่เป็นมงคลตามคำเชื่อถือจึงทำให้ ผี สาง เทวดา ไม่ทรงลงมาประทับเข้าทรง การละเล่นเหล่านี้จะเล่นกันในเวลากลางคืนยกเว้นวันพระ และจะเล่นกันในช่วงเทศกาลสงกรานต์และวันสงกรานต์ของชาวบ้านชุมชนจะเล่นกันทั้งหมด 7 วัน วันสุดท้ายของวันสงกรานต์คือวันที่ 19 เมษายน จะมีพิธีรดน้ำดำหัวคนเฒ่าคนแก่และสรงน้ำพระ จะทำสืบทอดกันมาทุกปี

1.2 วิธีเล่น

ภาพที่ 1.47 การละเล่นประเพณีผีนางดั่ง

ที่มา : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท (2564)

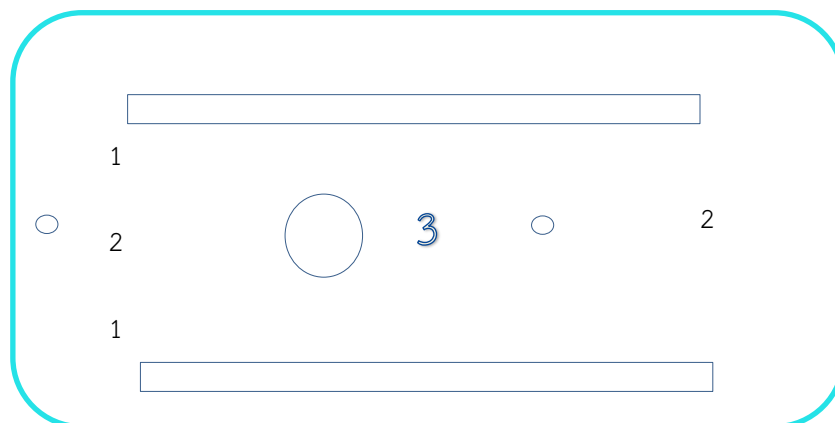
การละเล่นใช้สถานที่ที่เป็นลานกลางแจ้ง ไม่มีสิ่งกีดขวาง มักจะเล่นในวันตรุษสงกรานต์ ตอนกลางคืน ในการละเล่นนี้ผู้เล่นจะประกอบด้วย ผู้เชิญผีนางดั่งเป็นผู้หญิง 2 คน ผู้ร้องเป็นผู้ที่ดูการละเล่น นอกจากนี้ยังมีผู้ซักถามสิ่งที่อยากรู้อีก 1 คน ส่วนอุปกรณ์ที่ใช้ในการเล่นประกอบด้วย สากยาว (สากมือ) ไม้ใช้ตำข้าวในสมัยโบราณ 2 อัน กระจดขนาดพอเหมาะ 1 ใบ ผ้าขาวไว้คลุมกระจดเวลาเชิญ ผีนางดั่ง แล้วยังมีดอกไม้ธูปเทียนอีก 2 ชุด กับไม้คานอีก 1 อัน

บทร้องการเล่นผีนางดั่ง

นางดั่งเอ๋ยเข้าป่าระหง กระจดแม่มาย เขาตากเปลือกแดง เขาแทงแมงเม่า ขอเชิญพระเจ้ามาเข้านางดั่ง (ร้องซ้ำไปเรื่อย ๆ)

ผู้เชิญผีนางตั้ง 2 คน ใช้สาวบริสุทธ์นำกระดิ่งของหญิงม่าย นำผ้าสีขาวคลุมกระดิ่ง พร้อมกับผู้หญิงอีก 10 คน ไปที่ทางสามแพร่ง นำดอกไม้ธูปเทียนไปเชิญด้วยเมื่อไปถึงแล้วก็กล่าวเชิญผี (คนที่ตายไปแล้วในหมู่บ้านนั้นเป็นใครก็ได้) ขอเชิญมาเล่นผีนางตั้ง

เพื่อลูกหลานจะได้รู้ความเป็นไปในท้องถิ่นของตน ทั้งสาขาส่วนตัว คู่ครอง ความเป็นอยู่ และสมควรปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข เมื่อเชิญผีนางตั้งมาแล้วก็จะมานั่งระหว่างสากตำข้าว ผู้เชิญจะจับกระดิ่งตั้งขึ้น ผู้ร้องก็จะร้องเพลงผีนางตั้งพร้อม ๆ กัน และปรบมือให้จังหวะ จนกระทั่งกระดิ่งที่ผู้เชิญผีนางตั้งมีอาการสั่นและกระดิ่งจะเต้นขึ้นลงจนผ้าคลุมสีขาวหลุดออก ต่อจากนั้นผู้ถามจะถามว่าเป็นผีชื่ออะไร โดยใช้ไม้คานให้ผู้เชิญนางตั้งจับและเขียนตามที่ผีนางตั้งเข้า การซักถามจะถามลักษณะที่ว่าใช้ หรือไม่ ถ้าใช้ให้กระดิ่งเต้นขึ้นสูง ๆ ถ้าไม่ใช้ให้กระดิ่งนอนลง

รูปแบบของการเล่น

1. การวางสากตำข้าว
2. คนเชิญผีนางตั้ง
3. กระดิ่ง
4. ผู้ดูและร่วมกันร้องเพลง

ภาพที่ 1.48 รูปแบบการละเล่นประเพณีผีนางตั้ง

ที่มา : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท (2564)

เมื่อเล่นกันจนเป็นที่หายสงสัย หมดคำถามจะถามแล้ว ผู้เชิญก็จะเชิญผีนางด้งกลับ โดยนำกระดิ่งเดินไปยังทางสามแพร่งและบอกให้กลับได้

เรื่องและเนื้อหาที่นำมาเล่น เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของตนเอง ครอบครัว สังคมในท้องถิ่น

พิธีกรรมและความเชื่อ เชื่อว่าผู้ที่ตายไปแล้วในหมู่บ้านท้องถิ่นนั้น ยังให้ความคุ้มครองดูแลลูกหลาน และลูกหลานสมควรทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ พร้อมระลึกถึงคุณงามความดีของบรรพบุรุษ

1.3 สภาพปัจจุบันและอนาคต

หมู่บ้านตำบลกุดจอก ได้อพยพมาประมาณ 4-5 ชั่วคนแล้ว และยังมีการเล่น เช่นนี้มาอย่างสม่ำเสมอสืบทอดต่อ ๆ กันมา ถึงแม้ว่าผู้คนในหมู่บ้านนี้จะไปทำงานยังต่างจังหวัด เมื่อถึงวันสงกรานต์ทุกคนจะกลับมาทำบุญ และกลางคืนทุกคนจะมาร่วมกันเล่นผีนางด้ง เพราะเคยเล่นกันมาตั้งแต่เด็ก ๆ ซึ่งให้ทั้งความสนุกสนานและเกิดความรักสามัคคี

สรุปประเพณีผีนางด้ง เป็นการละเล่นแต่ครั้งสมัยโบราณ ซึ่งผู้สืบทอดมาตั้งแต่ครั้ง สมัยปู่-ย่า ตา-ยาย การละเล่นใช้สถานที่ที่เป็นลานกลางแจ้ง ไม่มีสิ่งกีดขวาง มักจะเล่นในวัน ตรุษสงกรานต์ ตอนกลางคืน ในการละเล่นนี้ผู้เล่นจะประกอบด้วย ผู้เชิญผีนางด้งเป็นผู้หญิง 2 คน ผู้ร้องเป็นผู้ที่ดูการละเล่น นอกจากนี้ยังมีผู้ชักถามสิ่งที่ยากรู้อีก 1 คน ส่วนอุปกรณ์ที่ใช้ นั้นประกอบด้วย สากยาว (สากมือ) ไม้ใช้ตำข้าวในสมัยโบราณ 2 อัน กระจดขนาดพอเหมาะ 1 ใบ ผ้าขาวไว้คลุมกระจดเวลาเชิญผีนางด้ง แล้วยังมีดอกไม้ธูปเทียนอีก 2 ชุด กับไม้คานอีก 1 อัน พิธีกรรมและความเชื่อ เชื่อว่าผู้ที่ตายไปแล้วในหมู่บ้านท้องถิ่นนั้น ยังให้ความคุ้มครอง ดูแลลูกหลาน และลูกหลานสมควรทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ พร้อมระลึกถึง คุณงามความดี ของบรรพบุรุษ หมู่บ้านตำบลจุดจอก ได้อพยพมาประมาณ 4-5 ชั่วคนแล้ว และยังมีการเล่น เช่นนี้มาอย่างสม่ำเสมอสืบ தொடต่อกันมา ถึงแม้ว่าผู้คนในหมู่บ้านนี้จะไปทำงานยัง ต่างจังหวัด เมื่อถึงวันสงกรานต์ทุกคนจะกลับมาทำบุญ และกลางคืนทุกคนจะมาร่วมกันเล่นผี นางด้ง เพราะเคยเล่นกันมาตั้งแต่เด็ก ๆ ซึ่งให้ทั้งความสนุกสนานและเกิดความรักสามัคคี

เรื่องที่ 2 ประเพณีตำข้าวเม่า

2.1 ความเป็นมา

ประเพณีการตำข้าวเม่า เป็นประเพณีที่มาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว มีทั้งการร้องรำ แข่งขันการตำข้าวเม่าอย่างสนุกสนานรื่นเริงเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน เมื่อทำนาเสร็จแล้ว ผ่านเวลาสักระยะหนึ่ง จนลมเหนือล่อง เข้าทำนองออกพรรษา ก็ประมาณช่วง เดือน ตุลาคม ถึง พฤศจิกายน ขึ้นอยู่กับว่า เริ่มตำนาเร็วหรือช้านั่นเอง หรือขึ้นอยู่กับข้าวที่แก่พอทำ ข้าวเม่า ข้าวเม่าเป็นอาหารหวานอย่างหนึ่งของชาวไทยที่ประกอบอาชีพ ทำนา ชาวนารู้จักทำ ข้าวเม่ากันมาตั้งแต่ครั้งโบราณ โดยใช้เมล็ดข้าวเจ้าหรือข้าวเหนียวที่มีรวงแก่ใกล้จะเก็บเกี่ยวได้ นำมาคั่ว ต้มนำไปรับประทานได้เลย ถ้าทำสุกใหม่ ๆ ก็จะมีนิ่ม หรือบางคนก็จะนำไป คลุกเคล้าด้วยน้ำตาลทราย มะพร้าวและเกลือ รับประทานแทนขนมหวาน แต่ในปัจจุบัน การตำข้าวเม่ากำลังจะสูญหายไปจากชาวนาไทย เนื่องจากสังคมเกษตรกรรมกำลังเปลี่ยนแปลง ไป แต่ในบางท้องถิ่นก็ยังคงมีประเพณีตำข้าวเม่า เนื่องจากสภาพชีวิตของชุมชนยังมีความผูกพันอยู่กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การตำข้าวเม่าเป็นประเพณีหนึ่งซึ่งนอกจากจะนำ ความสนุกสนานรื่นเริงมาสู่ชาวบ้านแล้วยังทำให้ได้กินของอร่อย และสามารถตากแห้งเก็บไว้กิน ได้ตลอด ทั้งปี ในสมัยก่อนนั้น การตำข้าวเม่ามักจะทำในเวลากลางคืน จะเป็นคืนเดือนมีดหรือ คืนเดือนหงายก็ได้แล้วแต่สะดวก ในระหว่างคั่วข้าวเม่าบนเตาไฟจะมีประเพณีการเล่นของหนุ่ม

สาวโดยนำเอามะพร้าวทึนทึกขวางไปที่เตาไฟทำให้ภาชนะที่ใช้คั่วข้าวเม่าแตกกระจายหรือบวบู้บี้ จะทำให้บรรยากาศสนุกสนาน คนขวางที่แอบอยู่ในมุมมืดจะวิ่งหนี ผู้ที่กำลังทำข้าวเม่าก็จะช่วยกันวิ่งไล่จับเอาตัวมาทำโทษ โดยเอาดินหม้อทาหน้า หลังจากนั้นก็จะช่วยกันตำข้าวเม่าโดยใช้ครกไม้ตำข้าวเปลือกและสากไม้มาช่วยกันตำให้เป็นข้าวเม่าในแต่ละจังหวัดและแต่ละท้องถิ่นในประเทศไทย มีประเพณีตำข้าวเม่ามานานแล้ว ซึ่งแต่ละท้องถิ่นได้ฟื้นฟูวัฒนธรรมการทำข้าวเม่าไว้ให้ลูกหลานรุ่นหลังได้สืบทอด และระลึกถึงวัฒนธรรมที่มีค่ามาแต่โบราณ และถือว่าจะต้องปฏิบัติสืบต่อไปทุกปี โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ชาวนารุ่นใหม่ได้เรียนรู้และสืบทอดประเพณีการทำข้าวเม่า และเผยแพร่ออกไปให้กว้างขวาง เป็นการเสริมสร้างความสามัคคีของคนในท้องถิ่น และส่งเสริมให้อนุชนรุ่นหลังช่วยกันอนุรักษ์ประเพณีการทำข้าวเม่า

2.2 ประเพณีตำข้าวเม่าจังหวัดชัยนาท

ข้าวเม่าเป็นอาหารหวานอย่างหนึ่งของชาวไทยภาคกลางที่ประกอบอาชีพทำนา ชาวนารู้จักทำข้าวเม่ากันมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล โดยใช้เมล็ดข้าวเจ้าหรือข้าวเหนียว ที่มีรวงแก่ใกล้จะเก็บเกี่ยวได้ นำมาคั่ว ต่ำ แล้วนำไปรับประทานได้เลย ถ้าทำสุกใหม่ ๆ ก็จะมีหรือบางคนก็จะนำไปคลุกเคล้าด้วยน้ำตาลทราย มะพร้าวและเกลือ รับประทานแทนขนมหวาน แต่ในปัจจุบันการทำข้าวเม่ากำลังจะสูญหายไปจากชาวนาไทย เนื่องจากจังหวัดชัยนาทเป็นสังคมเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนาปลูกข้าวจึงทำให้สภาพชีวิตของชุมชนมีความผูกพันอยู่ในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การตำข้าวเม่าเป็นประเพณีหนึ่ง ซึ่งนอกจากจะนำความสนุกสนานรื่นเริงมาสู่ชาวบ้านแล้วยังทำให้ได้กินของอร่อย และสามารถตากแห้งเก็บไว้กินได้ตลอดทั้งปี

ในสมัยก่อนการทำข้าวเม่ามักจะทำในเวลาากลางคืน จะเป็นคืนเดือนมืดหรือคืนเดือนหงายก็ได้แล้วแต่สะดวก ในระหว่างคั่วข้าวเม่าบนเตาไฟจะมีประเพณีการเล่นของหนุ่มสาวโดยนำเอามะพร้าวทึนทึกขวางไปที่เตาไฟทำให้ภาชนะที่ใช้คั่วข้าวเม่าแตกกระจายหรือบวบู้บี้ จะทำให้บรรยากาศสนุกสนาน คนขวางที่แอบอยู่ในมุมมืดจะวิ่งหนี ผู้ที่กำลังทำข้าวเม่าก็จะช่วยกันวิ่งไล่จับเอาตัวมาทำโทษ โดยเอาดินหม้อทาหน้า

หลังจากนั้นก็ช่วยกันตำข้าวเม่า โดยใช้ครกไม้ตำข้าวเปลือกและสากไม้มาช่วยกันตำให้เป็นข้าวเม่า

ในจังหวัดชัยนาทมีประเพณีตำข้าวเม่ามานานแล้ว และได้เลิกไปหลายปี ชาวบ้านบางน้ำพระ (วัดพระแก้ว) หมู่ 10 ตำบลแพรภคคีรราช อำเภอสรรคบุรี ได้ฟื้นฟูวัฒนธรรมการทำข้าวเม่าไว้ให้ลูกหลานรุ่นหลังได้สืบทอด และระลึกถึงวัฒนธรรมที่มีค่ามาแต่โบราณโดยได้จัดกิจกรรมนี้มาตั้งแต่ปี 2539 จนถึงปัจจุบัน และถือว่าเป็นต้องปฏิบัติสืบต่อไปทุกปี โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ชาวนารุ่นใหม่ได้เรียนรู้และสืบทอดประเพณีการทำข้าวเม่า และเผยแพร่ออกไปให้กว้างขวาง เป็นการเสริมสร้างความสามัคคีของคนในท้องถิ่น และส่งเสริมให้อุณูชนรุ่นหลังช่วยกันอนุรักษ์ประเพณีการทำข้าวเม่าสืบไป

2.3 พิธีกรรม

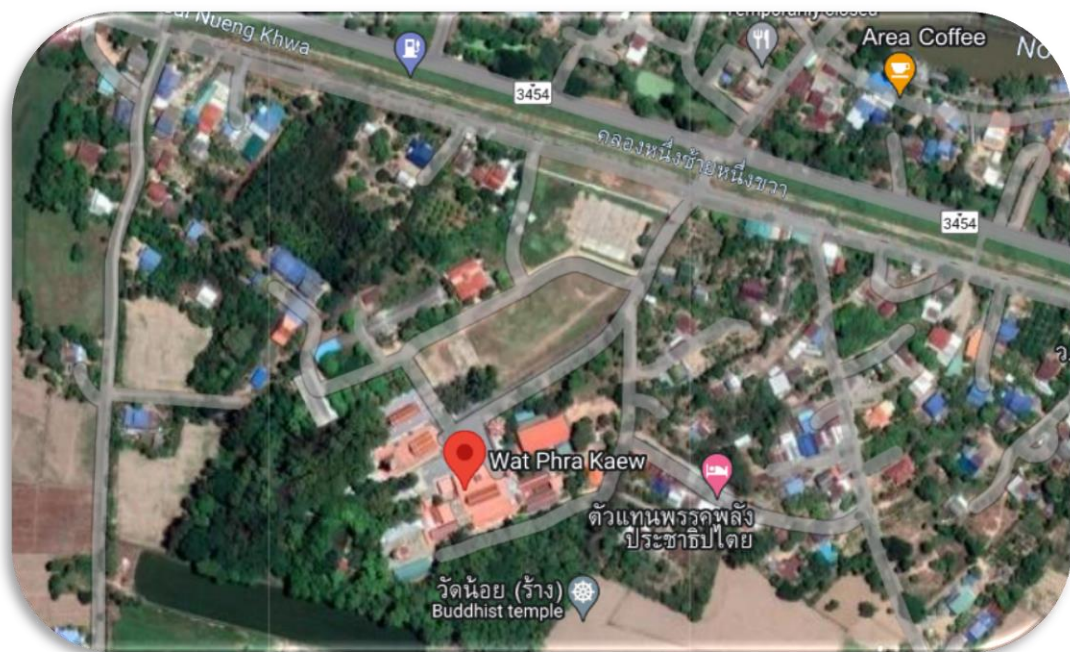
ชาวบ้านและคณะกรรมการจัดงาน จะมาพร้อมกันที่ลานตากข้าววัดพระแก้ว เวลาประมาณ 17.00 น. หลังจากนั้นจะมีการสาธิตการทำข้าวเม่า และมีกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อความสนุกสนานในงาน เช่น การชูดมะพร้าว การตำข้าวเม่า การกินข้าวเม่า งบประมาณที่ใช้ในการจัดงานได้รับบริจาคจากคณะกรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้าน ครู-อาจารย์ หน่วยงานราชการต่าง ๆ

ภาพที่ 1.49 พิธีกรรมการตำข้าวเม่า

ที่มา : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท (2564)

เมื่อถึงระยะเวลาที่ข้าวออกรวง เมล็ดข้าวมีสีเหลืองอมเขียวหรือมีสีเหลืองเกือบทั้งรวง ชาวนานก็จะเก็บเกี่ยวและมัดรวมเป็นกำ ๆ ประมาณ 7-8 กำมือ ใช้ผ้าขาวม้าห่อนำกลับบ้าน เมื่อมาถึงบ้านวางรวงข้าวบนกระดังใบใหญ่ใช้เท้าเหยียบย่ำลงบนรวงข้าวที่นำมากองรวมกัน (เรียกว่า “การนวดข้าว”) จนกระทั่งเมล็ดข้าวหลุดร่วงออกมาจากรวงหมด หลังจากนั้นฝัดเอาเมล็ดข้าวที่สีบออกให้หมด นำไปใส่กระบุงใช้เกลือปนโรยลงไปพอประมาณ ต่อไปก็ก่อไฟโดยใช้ฟืนแห้ง ๆ มีก้อนเส้าวางรอบ ๆ กองไฟ 3 ก้อน เมื่อไฟติดดีแล้วตั้งหม้อดินหรือกระทะขนาดใหญ่บนก้อนเส้า ใช้ถั่วแระตากเมล็ดข้าวในกระบุง 1-2 ถ้วย ใส่ลงในหม้อดินหรือกระทะ ใช้ไม้ไผ่เหลาปลายแหลมยาวประมาณ 1 ศอกเศษ ตรงปลายแหลมเสียบติดกับก้ามมะพร้าวที่มีเปลือกติดอยู่ ตัดสั้นขนาด 1 ฝ่ามือตามขวาง ใช้สำหรับคนเพื่อให้เมล็ดข้าวในหม้อดินหรือกระทะถูกความร้อนได้ทั่วถึงกัน จนกระทั่งได้ยินเสียงข้าวในหม้อดินหรือกระทะแตก แล้วให้รีบยกลง เทข้าวลงในครกแล้วช่วยกันตำ สังเกตเมล็ดข้าวจะมีลักษณะสีแบนทั่วทั้งหมด แล้วนำมาใส่ในกระดังแล้วฝัดแยกส่วนที่เป็นผงหรือปนมาก ๆ ออก แล้วนำไปเก็บในภาชนะ

2.4 อุตลักษณ์ (ที่โดดเด่น)

ข้าวเม่า นับเป็นของกินอีกอย่างหนึ่ง ที่เด็กๆ กินได้ ผู้ใหญ่กินดี ข้าวเม่า คือข้าวที่ถูกตำ หรือทุบ จนเม็ดข้าวแบน ซึ่ง ทำจากข้าวเหนียวที่ไม่อ่อนเกินไป ไม่แก่เกินไป อยู่ในช่วงวัยแรกสุ่น ที่เลยระยะน้ำนมแล้ว ข้างในเปลือกข้าวเริ่มแข็งตัวเป็นเม็ด มีสีขาว และห่อหุ้มด้วยเยื่อบางๆ สีเขียว ซึ่งเยื่อสีเขียวนี้ เมื่อข้าวแก่ จะกลายเป็นสีน้ำตาลและกลายเป็นรำ อันเป็นแหล่งรวมของวิตามินหลายชนิด

ภาพที่ 1.50 ข้าวเม่า

ที่มา : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท (2564)

สรุปประเพณีตำข้าวเม่า เป็นประเพณีที่มาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว มีทั้งการร้องรำ แข่งขันการตำข้าวเม่าอย่างสนุกสนานรื่นเริงเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน เมื่อทำนาเสร็จแล้ว ผ่านเวลาสักระยะหนึ่ง จนลมเหนือล่อง เข้าทำนองออกพรรษา ก็ประมาณช่วง เดือน ตุลาคม ถึง พฤศจิกายน ข้าวเม่าเป็นอาหารหวานอย่างหนึ่งของชาวไทยภาคกลางที่ประกอบอาชีพทำนาชาวนารู้จักทำข้าวเม่ากันมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล โดยใช้เมล็ดข้าวเจ้าหรือข้าวเหนียว ที่มีรวงแก่ใกล้จะเก็บเกี่ยวได้ นำมาคั่ว ตำ แล้วนำไปรียบประทานได้เลย ถ้าทำสุกใหม่ ๆ

ก็จะนิ่มหรือบางคนก็จะนำไปคลุกเคล้าด้วยน้ำตาลทราย มะพร้าวและเกลือ รับประทานแทนขนมหวาน ชาวบ้านบางน้ำพระ (วัดพระแก้ว) หมู่ 10 ตำบลแพรกศรีราชา อำเภอสรรคบุรี ได้ฟื้นฟูวัฒนธรรมการทำข้าวเฒ่าไว้ให้ลูกหลานรุ่นหลังได้สืบทอด และระลึกถึงวัฒนธรรมที่มีค่า มาแต่โบราณโดยได้จัดกิจกรรมนี้มาตั้งแต่ปี 2539 จนถึงปัจจุบัน และถือว่าจะต้องปฏิบัติสืบต่อไปทุกปี โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ชาวนารุ่นใหม่ได้เรียนรู้และสืบทอดประเพณีการทำข้าวเฒ่า และเผยแพร่ออกไปให้กว้างขวาง เป็นการเสริมสร้างความสามัคคีของคนในท้องถิ่น และส่งเสริมให้อนุชนรุ่นหลังช่วยกันอนุรักษ์ประเพณีการทำข้าวเฒ่าสืบไป

เรื่องที่ 3 พิธีบวงสรวงอนุสาวรีย์วีรชน แห่งลุ่มแม่น้ำน้อย (ขุนสรรค์)

3.1 ความเป็นมา

“ขุนสรรค์”บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์เมืองสรรคบุรี เมื่อปีระกา พุทธศักราช 2308 ประมาณ 240 ปีเศษล่วงมาแล้ว พม่าได้ยกทัพมาตีหัวเมืองใหญ่น้อยแตกพ่าย จนกระทั่งไปหยุดยั้งอยู่ ณ บ้านบางระจัน ไม่อาจฝ่าแนวต้านทานของชาวบ้านบางระจันที่จับอาวุธขึ้นสู้ปกป้องมาตุภูมิ คนไทยที่รวมตัวกันครั้งนั้นเพียง 400 คนเศษ แต่ก็สู้ด้วยเลือดแห่งความรักและหวงแผ่นดินของทุกคน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงนิพนธ์ไว้ในหนังสือ “ไทยรบพม่า” ตอนหนึ่งทรงเล่าไว้ว่า ชาวบ้านรวบรวมชายฉกรรจ์ได้ 400 คน มีหัวหน้าชื่อ ขุนสรรค์ นายพันเรื่องเป็นกำนัน นายทองเหม็น นายจันทนวดเขียว นายทองแสงใหญ่ ช่วยกันตั้งค่ายขึ้น ได้นิมนต์พระอาจารย์โชติวัดเขา นางบวช แขวงเมืองสุพรรณบุรี ซึ่งชาวบ้านนับถือว่าเป็นผู้รู้วิทยาคมมาเป็นกำลังใจ อนุสรณ์แห่งความหลังยังปรากฏอยู่คือ ซากโบสถ์วิหาร และบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ เวลาชาวบ้านบางระจันจะออกรบ พระอาจารย์ธรรมโชติได้ให้ทุกคนลงอาบน้ำในสระซึ่งสระนี้ถือว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์และมหัศจรรย์ ปรากฏว่าชาวบ้านบางระจัน

สามารถต่อสู้พม่าเอาชนะได้ถึง 7 ครั้ง 7 หน จนพม่าหวั่นไหวเกรงกลัวฝีมือคนไทยในการรบพุ่งของชาวบ้านบางระจัน

ในวันที่ 19 มกราคมของทุกปี ชาวชัยนาท โดยเฉพาะชาวอำเภอสรรคบุรีจะทำพิธีบวงสรวงดวงวิญญาณขุนสรรค์ ท่านเป็นบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ไทยคนหนึ่ง ขุนสรรค์เป็นหนึ่งในผู้นำชาวบ้านบางระจันที่ช่วยกันต่อสู้พม่าเพื่อรักษาแผ่นดินเกิดอย่างกล้าหาญ จนได้รับขนานนามว่า “วีรชนแห่งลุ่มน้ำน้อย”

อนุสาวรีย์ขุนสรรค์ ตั้งอยู่หน้าว่าการอำเภอสรรคบุรี ซึ่งห่างจากตัวจังหวัดชัยนาท 20 กิโลเมตร ก่อนที่กรุงศรีอยุธยาจะเสียกรุงเป็นครั้งที่ 2 ได้เกิดวีรชนค่ายบางระจัน ซึ่งได้รวมตัวกันต่อสู้กับพม่าโดยมีพระอาจารย์ธรรมชาติเป็นผู้นำ ขุนสรรค์ ก็เป็นหนึ่งในผู้นำชาวบ้านบางระจันที่ร่วมกันต่อสู้กับพม่าอย่างกล้าหาญ เชื่อกันว่าขุนสรรค์ชาวเมืองสรรคบุรีมีตำแหน่งเป็นกำนันปกครองเมืองสรรค์ ได้รวมไทยอาสาป้องกันชาติ ออกรบเป็นหน่วยกล้าตายเข้าต่อสู้กับทัพพม่าถึง 7 ครั้ง แต่ไม่สำเร็จ เนื่องจากมีกำลังน้อยและถูกโต้ตอบด้วยปืนใหญ่และปืนเล็กจนในที่สุดขุนสรรค์และพรรคพวกก็เสียชีวิตใน ค่ายพม่า หลังจากที่ได้พยายามต่อสู้กับทัพพม่าอย่างห้าวหาญ แม้จะทำการไม่สำเร็จแต่ก็ได้ฝากชื่อเสียงไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ภาคภูมิใจ

ชาวชัยนาททุกคนโดยเฉพาะชาวอำเภอสรรคบุรี ไม่เคยลืมวีรกรรมอันยิ่งใหญ่ของขุนสรรค์และให้การยกย่องว่าเป็นไทยอาสาป้องกันชาติคนแรกของอำเภอสรรคบุรี ชาวอำเภอสรรคบุรี ตระหนักถึงความสำคัญ และภาคภูมิใจในวีรกรรมของบรรพบุรุษ จึงได้รวบรวมทรัพย์สินเงินทองก่อสร้างรูปจำลอง “ขุนสรรค์” ขึ้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2525 โดยเชิญนายมนตรี ตระหนกตัน ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยนาท เป็นประธานเททองหล่อรูปจำลอง ณ วัดวิหารทอง ตำบลเทียงแท้ อำเภอสรรคบุรี เสร็จแล้วนำมาประดิษฐานบนท่านยืน ณ บริเวณหน้าว่าการอำเภอสรรคบุรี เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ชนรุ่นหลัง

อนุสาวรีย์ขุนสวรรคร์ ขนาดสูง 2.50 เมตร ใช้เงินทุนทั้งสิ้น 400,000 บาทและได้ทำพิธีเปิดและสมโภชครั้งแรกเมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2526 หลังจากนั้นทุก ๆ ปี ก็มีการบวงสรวงและสมโภชสืบมานับเป็นประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญประเพณีหนึ่ง

3.2 เกียรติคุณที่ได้รับ

จากความกล้าหาญ ยอมเสียสละชีวิตต่อสู้กับข้าศึก เพื่อประเทศชาติของขุนสวรรคร์ ชาวไทยและชาวชัชนาท ยกย่อง เทิดทูนว่า ขุนสวรรคร์ เป็น "วีรบุรุษแห่งลุ่มน้ำน้อย" ชาวชัชนาทได้ร่วมกัน สละทรัพย์เพื่อสร้างอนุสาวรีย์ "ขุนสวรรคร์" เมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2525 ประดิษฐาน ไว้ ณ หน้าที่ว่าการอำเภอสรรคบุรี เพื่อเป็นการน้อมสักการะดวงวิญญาณพ่อขุนสวรรคร์ วีระบุรุษแห่งลุ่มแม่น้ำน้อยไทยอาสาป้องกันชาติคนแรกของจังหวัดชัชนาท ที่เสียสละชีวิตต่อสู้กับพม่า เพื่อรักษาผืนแผ่นดินไทยไว้ให้คงอยู่ตกทอดแก่ลูกหลานไทยจนถึงทุกวันนี้

3.3 การถ่ายทอดพิธีกรรม

ภาพที่ 1.51 พิธีกรรมบวงสรวงดวงวิญญาณของพ่อขุนสวรรคร์

ในช่วงเช้าของวันที่ 19 มกราคม จะมีพิธีบวงสรวงดวงวิญญาณของพ่อขุนสวรรคร์ ในช่วงเวลากลางคืนมีมหรสพสมโภช 2 วัน คือ วันที่ 19-20 มกราคม มีการแข่งขันเซปักตะกร้อขุนสวรรคร์คัพ ซึ่งถ้วยรางวัลและเงินรางวัลที่ยิ่งใหญ่ทุกปี เพื่อเป็นอนุสรณ์ให้เยาวชนรุ่นหลังได้ระลึกถึงความกล้าหาญ สละชีพเพื่อชาติของพ่อขุนสวรรคร์

ที่มา : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัชนาท (2564)

อำเภอสรรคบุรี จัดพิธีบวงสรวงดวงวิญญาณขุนสรรค์ วีรบุรุษแห่งลุ่มน้ำน้อย นครบสูศึกษาระจันจนพลีชีพเพื่อแผ่นดิน หลังนำชาวบ้านรบพม่าถึง 7 ครั้งทีบริเวณสนามหน้าทีว่าการอำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท นายวีระศักดิ์ ศรีโสภา รองผู้ว่าราชการจังหวัดชัยนาท เป็นประธานพิธีบวงสรวงดวงวิญญาณขุนสรรค์ วีรชนแห่งลุ่มน้ำน้อย ครั้งที่ 38 โดยอำเภอสรรคบุรี ร่วมกับ ชมรมลูกขุนสรรค์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งในอำเภอสรรคบุรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และพ่อค้าประชาชนชาวอำเภอสรรคบุรี จัดงานขึ้น เพื่อระลึกถึงขุนสรรค์ หนึ่งในวีรบุรุษชั้นหัวหน้า ทีอาสาป้องกันชาติ นำราษฎรต่อสู้กับพม่าเพื่อรักษาแผ่นดินเกิด เมื่อครั้ง พ.ศ.2308 ทีพ่ายกทัพ มารุกรานประเทศไทย ร่วมกับชาวบ้านบางระจัน แม้วางานอาสาครั้งนั้นจะไม่สำเร็จด้วยความขาดแคลนทั้งกำลังพลและอาวุธ แต่สามารถต่อสู้เอาชนะทหารพม่าได้ถึง 7 ครั้ง 7 หน จนพม่าหวั่นไหวเกรงกลัวฝีมือการรบพุ่งของชาวบ้านบางระจันทีต่อสู้อย่างกล้าหาญ และได้ฝากชื่อเสียงไว้ให้กึกก้องไปทั้งแผ่นดิน ทียอมสละเลือดเนื้อ และชีวิต เพื่อรักษาผืนแผ่นดินไทย

ซึ่งเมืองสรรคบุรีเป็นเมืองโบราณทีตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน้อย มีประวัติศาสตร์ทีน่าศึกษาและท่องเที่ยว เนื่องจากมีแหล่งโบราณสถานทีสำคัญ ๆ อยู่จำนวนมาก เช่น วัดสองพี่น้อง วัดมหาธาตุ วัดพระยาแพรก ซึ่งเป็นศาสนสถานสมัยอยุธยาตอนต้น วัดโตนดหลายทีมีสถาปัตยกรรมแบบเฉพาะของสมัยสุโขทัย และวัดพระแก้ว ทีเป็นราชินีแห่งเจดีย์ทั้งมวลหนึ่งเดียวในเอเชียอาคเนย์ โดยภายในงานมี ขบวนแห่ของแต่ละท้องถิ่น การประกวด แต่งกายเหมือนขุนสรรค์ และชมการแสดงลิเกคอนเสิร์ตอีกด้วย

สรุปพิธีบวงสรวงอนุสาวรีย์วีรชนแห่งลุ่มน้ำน้อย (ขุนสรรค์) “ขุนสรรค์” บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์เมืองสรรคบุรี เมื่อปีระกา พุทธศักราช 2308 ประมาณ 240 ปีเศษล่วงมาแล้ว ในวันที่ 19 มกราคมของทุกปี ชาวชัยนาท อนุสาวรีย์ขุนสวรรค ตั้งอยู่หน้าทีว่าการอำเภอสรรคบุรี ซึ่งห่างจากตัวจังหวัดชัยนาท 20 กิโลเมตร โดยเฉพาะชาวอำเภอสรรคบุรีจะทำพิธีบวงสรวงดวงวิญญาณขุนสรรค์ ท่านเป็นบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ไทยคนหนึ่ง ขุนสรรค์เป็นหนึ่งในผู้นำชาวบ้านบางระจันทีช่วยกันต่อสู้พม่าเพื่อรักษาแผ่นดินเกิดอย่างกล้าหาญ จนได้รับขนานนามว่า “วีรชนแห่งลุ่มน้ำน้อย” การถ่ายทอดพิธีกรรม ในช่วงเช้าของวันที่ 19 มกราคม จะมีพิธีบวงสรวงดวงวิญญาณของพ่อขุนสรรค์ ในช่วงเวลากลางคืนมีมหรสพสมโภช 2 วัน คือ วันที่ 19-20 มกราคม มีการแข่งขันเซปักตะกร้อขุนสรรค์คัพ ซึ่งถ้วยรางวัลและเงินรางวัลทียิ่งใหญ่ทุกปี เพื่อเป็นอนุสรณ์ให้เยาวชนเพื่อเป็นการน้อมสักการะดวงวิญญาณพ่อขุนสรรค์ วีรบุรุษแห่งลุ่มน้ำน้อยไทยอาสาป้องกันชาติคนแรกของจังหวัดชัยนาท ทีเสียสละชีวิตต่อสู้กับพม่า เพื่อรักษาผืนแผ่นดินไทยไว้ให้คงอยู่ตกทอดแก่ลูกหลานไทยจนถึงทุกวันนี้

กิจกรรมท้ายบท

คำชี้แจง ให้นักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นและตอบคำถามจาก

เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาศาสนาและประเพณีชยันนาท

1. นักเรียนอธิบายความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นประเพณีผีนางตั้งเป็นมาอย่างไร

.....

.....

.....

2. นักเรียนอธิบายวิธีการตำข้าวเฒ่า มีขั้นตอนอย่างไร

.....

.....

.....

3. นักเรียนสรุปความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นประเพณีผีนางตั้ง ประเพณีตำข้าวเฒ่า และพิธีบวงสรวงอนุสาวรีย์วีรชนแห่งลุ่มแม่น้ำน้อย (ขุนสรรค์)

.....

.....

.....

4. นักเรียนอธิบายแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำข้าวเฒ่าสามารถทำได้อย่างไร

.....

.....

.....

5. จากการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศาสนาและประเพณีชยันนาททั้งหมดนี้ นักเรียนมีความประทับใจภูมิปัญญาท้องถิ่นใด เพราะอะไร

.....

.....

.....

**บทที่ 6 ภูมิปัญญาท้องถิ่น
สาขาอาหารและโภชนาการ**

ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอาหารและโภชนาการ

เรื่องที่ 1 ข้าวซ้อมมือวัดหัวตะพาน

1.1 ความเป็นมา

เมื่อ ปี พ.ศ. 2534 - 2535 ได้เกิดภาวะราคาข้าวเปลือกตกต่ำประชาชนเดือดร้อน คณะกรรมการหมู่บ้านบ้านหัวตะพานและพระที่รักษาการแทนเจ้าอาวาส (พระอาจารย์ดำเนิน ถามวโร) ในขณะนั้น ประชุมชาวบ้านเพื่อระดมความคิดที่ประชุมเสนอให้มีการสีข้าวจำหน่าย จึงได้เกิดความคิดการแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวซ้อมมือออกจำหน่ายเอง มีการรวมกลุ่มดำเนินการ สมาชิกก่อตั้ง 24 คน ระดมทุนและใช้สถานที่วัด เป็นที่ทำการกลุ่ม

วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริมรายได้
- (2) เพื่อฟื้นฟูอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

กิจกรรม ผลิตข้าวซ้อมมือ ราคาต่อถุง (2 ก.ก.) ถุงละ 40 บาท (อาจเปลี่ยนแปลงได้)

เริ่มแรกนำไปจำหน่ายตามริมทางถนนสายสุพรรณบุรี-ชัยนาท และตามสถานที่ราชการ หรือหน่วยงานต่าง ๆ ของจังหวัดชัยนาทโดยการผลิตข้าวซ้อมมือแบบดั้งเดิมสมัยโบราณ เพื่ออนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทย เยาวชนรุ่นหลังจะได้ศึกษาวัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อวิถีชีวิตของคนไทย

1.2 การทำงานของกลุ่มแม่บ้าน

การทำงานของกลุ่มแม่บ้าน พระอาจารย์ดำเนิน ถานวโร เป็นคณะกรรมการ อำนวยการ มีคณะกรรมการบริหารแผนกต่าง ๆ มีหัวหน้า รองหัวหน้า กรรมการฝ่ายตลาด ฝ่ายจัดซื้อ ฝ่ายการเงิน ฝ่ายผลิต ฯลฯ การผลิตข้าวซ้อมมือใช้เวลาค่าหลังเสร็จจากงานบ้าน คือ เวลา 18.00 – 21.00 น. สมาชิกที่ว่างงานก็จะมาตำข้าวซ้อมมือโดยวัดหัวสะพานเป็นศูนย์กลางของกลุ่ม วันรุ่งขึ้นจะต้องมาฝัด เก็บกากบรรจุถุงทำให้สมาชิกมีรายได้วันละประมาณ 120 บาท รายได้ต่อเดือนประมาณ 1,500-3,000 บาทต่อคน ในวันหนึ่ง ๆ จะผลิตข้าวซ้อมมือได้ประมาณ วันละ 1-2 ตัน มีสมาชิกมาตำข้าวครั้งละประมาณ 9-15 คน ปัจจุบันกลุ่มแม่บ้านวัดหัวสะพาน มีสมาชิก 95 คนมีเงินทุนหมุนเวียน 35,000 บาท ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยราชการต่าง ๆ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสรรคบุรี สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานเกษตรจังหวัด ฯลฯ

1.3 ขั้นตอนการผลิตข้าวซ้อมมือ

ขั้นตอนการผลิตข้าวซ้อมมือ มีดังนี้

1. นำข้าวเปลือกมาสี กะเทาะเปลือกให้เป็นข้าวกล้อง
2. นำข้าวที่กะเทาะเปลือกแล้วมาฝัดเอาแกลบออกให้เหลือแต่ข้าวกล้อง

ก. การกะเทาะเปลือก

ข. ตำด้วยสากตะลุมพุก

3. การนำข้าวกล้องมาใส่ครก ใช้สากตะลุมพุกตำพอสมควร
4. นำข้าวที่ตำหรือซ้อมมือแล้ว มาร่อนในตะแกรงเพื่อคัดรำและปลายข้าวออก
5. นำข้าวที่คัดรำและปลายข้าวออกแล้วมาใส่กระด้ง ฝัดเอาฝุ่นผงออกและเก็บกาก

ค. ใส่กระด้งฝัดเอาฝุ่นผงออก

6. นำข้าวที่เก็บกากแล้วมาบรรจุถุง ถุงละ 2 กิโลกรัม

ง. บรรจุถุง

ภาพที่ 1.52 ก, ข, ค, ง ขั้นตอนการผลิตข้าวซ้อมมือ

ที่มา : กลุ่มแม่บ้านข้าวซ้อมมือจังหวัดชัยนาท (2564)

7. นำข้าวที่บรรจุถุงแล้วมาพูนปากถุงให้เรียบร้อยพร้อมที่จะวางจำหน่าย

1.4 สถานที่จำหน่าย

การจำหน่ายข้าวซ้อมมือ สมาชิกท่านใดจะนำไปจำหน่ายก็สามารถนำไปจำหน่ายก่อน เมื่อจำหน่ายหมดแล้วก็นำต้นทุนมาคืนทางกลุ่มฯ ประชาชนผู้สนใจมารับเอาไปจำหน่ายตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น สวนนกชัยนาท กรุงเทพฯ พิจิตร พิษณุโลก นครปฐม สุพรรณบุรี ฯลฯ ปัจจุบันข้าวซ้อมมือวัดหัวตะพานได้รับความนิยมจากประชาชนทั่วประเทศ เป็นที่ยอมรับและเป็นต้นแบบ ตลอดจนชาวต่างประเทศได้เข้าชมกิจการของกลุ่ม เช่น ประเทศศรีลังกา ปากีสถาน และนักศึกษาจากประเทศญี่ปุ่นได้มาวิจัยเกี่ยวกับข้าวซ้อมมือสรุปได้ว่ามีวิตามินบี 1 มากกว่าข้าวขาวถึง 4 เท่า วิตามินต่าง ๆ มากกว่า 20 ชนิด ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย

สรุปข้าวซ้อมมือวัดหัวตะพาน เริ่มขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 - 2535 เกิดจากภาวะราคาข้าวเปลือกตกต่ำประชาชนเดือดร้อน คณะกรรมการหมู่บ้านบ้านหัวตะพานและพระที่รักษาการแทนเจ้าอาวาส (พระอาจารย์ดำเนิน ถานวโร) ในขณะนั้น ประชุมชาวบ้านเพื่อระดมความคิดที่ประชุมเสนอให้มีการสีข้าวจำหน่าย จึงได้เกิดความคิดการแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวซ้อมมือออกจำหน่ายเอง มีการรวมกลุ่มดำเนินการ สมาชิกก่อตั้ง 24 คน ระดมทุนและใช้สถานที่วัด เป็นที่ทำการกลุ่ม เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริมรายได้และฟื้นฟูอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัจจุบันเป็นกลุ่มแม่บ้าน โดยมีพระอาจารย์ดำเนิน ถานวโร เป็นคณะกรรมการอำนวยการ ปัจจุบันกลุ่มแม่บ้านวัดหัวตะพานมีสมาชิก 95 คน มีเงินทุนหมุนเวียน 35,000 บาท ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยราชการต่าง ๆ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสรรคบุรี สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานเกษตรจังหวัด

เรื่องที่ 2 ขนมเส้น อาหารประจำถิ่น บ้านเข็ญ

2.1 ความเป็นมา

บ้านเข็ญ สืบสานวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น อนุรักษ์การทำ “ขนมเส้น” อาหารประจำถิ่น เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ปลุกจิตสำนึกให้เด็กเยาวชนและประชาชนทั่วไปได้เกิดความรู้สึกตระหนักและเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบสานภูมิปัญญาและคุณค่าทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ขนมจีน เป็นอาหารคาวชนิดหนึ่ง ทำด้วยแป้งเป็นเส้นกลม ๆ คล้าย เส้นหมี่ กินกับน้ำยา น้ำพริก เป็นต้น อาหารชนิดนี้ ภาษาเหนือเรียก "ขนมเส้น" ภาษาอีสานเรียก "ข้าวปุ้น" และภาคใต้เรียก "หนมจีน" ขนมจีน เป็นผลิตภัณฑ์อาหารที่แปรรูปมาจากแป้งธรรมชาติในรูปของเส้นแป้งสุก สีขาว ขนาดเล็ก มีความนุ่ม ลื่น นิยมใช้รับประทานแทนข้าวคู่กับน้ำยาขนมจีนชนิดต่างๆ หรือรับประทานคู่กับอาหารอื่น ๆ เช่น ส้มตำ และเมนูยำต่าง ๆ การแปรรูปขนมจีนถือเป็นภูมิปัญญาในการแปรรูปแป้งของคนไทยมาตั้งแต่สมัยอยุธยา สมัยก่อนนิยมใช้เป็นอาหารต้อนรับแขกในงานบุญต่าง ๆ ที่ขาดเสียมิได้ จนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังคงใช้เป็นอาหารอย่างหนึ่งสำหรับทุกเทศกาลงานบุญต่าง ๆ รวมถึงกลายเป็นอาหารที่นิยมรับประทานแทนข้าวได้ทุกเมื่อ

2.2 วัตถุดิบและขั้นตอนการทำ

วัตถุดิบ

ข้าว ข้าวเป็นวัตถุดิบหลักในการทำขนมจีน โดยทั่วไปจะใช้ข้าวเจ้า จะไม่ใช่ข้าวเหนียว เพราะไม่ต้องการให้ขนมจีนเหนียวมาก โดยข้าวที่ใช้จะมีอายุหลังการเก็บเกี่ยวประมาณ 3 เดือน ถึง 1 ปี ไม่ควรเป็นข้าวเก่า เพราะจะทำให้ขนมจีนมีสีเหลืองมากการผลิตขนมจีนในระดับชุมชนมักใช้ข้าวเจ้าเม็ดเต็มหรือข้าวเจ้าเกรดที่ใช้บริโภคทั่วไป เช่น ข้าวหอมมะลิ แต่หากเป็นในระดับโรงงานมักใช้ข้าวหักหรือปลายข้าวเป็นหลักและค่อนข้างเป็นข้าวเกรดปานกลาง

น้ำ น้ำที่ใช้ในทุกขั้นตอนการผลิตสามารถใช้ได้ทั้งน้ำฝน และน้ำประปา แต่ทั่วไปนิยมใช้น้ำประปามากที่สุด น้ำฝนจะมีใช้น้อยบางพื้นที่ชนบทเท่านั้น ส่วนน้ำบาดาลก็สามารถใช้ได้เช่นกัน ในเฉพาะบางพื้นที่ที่ไม่มีปัญหาในเรื่องน้ำบาดาลเค็มหรือน้ำกร่อยมาก และเมื่อสุบขึ้นมาแล้ว ควรเก็บในบ่อพักเสียก่อนก่อนนำมาใช้

เกลือ เกลือที่ผสมในขนมจีนใช้เพื่อป้องกันการเน่า เพิ่มรส และลดความเปรี้ยวของขนมจีน อาจเป็นเกลือสมุทรหรือเกลือสินเธาว์ก็ได้ แต่ควรมีความขาว และบริสุทธิ์มากพอ

สีผสมอาหาร ในบางครั้งการทำขนมจีนอาจต้องการเพิ่มสีสันให้แก่ขนมจีน เช่น สีชมพู สีเหลือง สีม่วง และสีเขียว เป็นต้น เพื่อให้ขนมจีนมีสีสันที่น่ารับประทานมากขึ้น และช่วยดึงดูดความสนใจในทางการตลาดได้อีกทาง สีผสมอาหารที่ใช้ ควรเป็นสีผสมอาหารจากธรรมชาติ เช่น สีเขียวจากใบเตย สีม่วงจากดอกอัญชัน สีชมพูจากดอกเฟื่องฟ้า สีเหลืองจากดาวเรือง เป็นต้น

ขั้นตอนการทำ

ก. การแช่ข้าว

1. การทำความสะอาด และแช่ข้าวเป็นขั้นตอนแรก ด้วยการนำข้าวมาแช่ในน้ำ และล้างทำความสะอาด โดยเฉพาะสิ่งปนเปื้อนที่มักลอยอยู่ชั้นบนหลังแช่ข้าวในน้ำหลังล้างเสร็จให้แช่ข้าวสักพัก ก่อนนำเข้าสู่ขั้นตอนการหมัก

ข. การหมักข้าว

2. การหมักข้าว การหมักข้าวเป็นกระบวนการที่ใช้จุลินทรีย์เข้าช่วยย่อยแป้ง และทำให้เกิดกลิ่น ด้วยการหมักข้าวทั้งแบบแห้ง และแบบแช่น้ำ แต่ทั่วไปนิยมหมักแห้งมากที่สุด การหมักแห้งเป็นวิธีการหมักที่ไม่ต้องแช่ข้าว แต่จะให้น้ำแก่เมล็ดข้าวเป็นช่วงๆ เพื่อให้แป้งในเมล็ดข้าวมีการดูดซับน้ำ เกิดภาวะเหมาะสมของจุลินทรีย์ และทำให้น้ำมาบดได้ง่ายขึ้น

ขั้นตอนการหมักมีดังนี้- นำข้าวที่ล้างทำความสะอาด และแช่ได้เหมาะสมแล้ว ใส่ในภาชนะที่มีรู ให้น้ำไหลผ่านได้ เช่น ตะกร้าไม้ไผ่ ตะแกรงลวด เป็นต้น การหมักจะเป็นการให้น้ำแก่เมล็ดข้าวทุกวัน แบบไม่มีการแช่ ซึ่งมักจะหมักนาน 2-3 วัน (โรงงานมักหมักประมาณ 1-2 วัน/ครัวเรือน 2-3 วัน)- เมื่อหมักข้าวครบตามวันที่ต้องการ ให้สังเกตข้าวที่พร้อมนำมาใช้ ซึ่งจะมีลักษณะเม็ดพองโต มีสีใสออกคล้ำเล็กน้อย เมื่อปีบจะเปื่อยยุ่ยง่าย มีกลิ่นแรงจากการหมัก ซึ่งถือว่าลักษณะเหล่านี้เหมาะสำหรับนำมาบดขั้นต่อไปทั้งนี้ การหมักข้าวไม่ควรหมักนานเกิน 3-4 วัน เพราะจะทำให้ข้าวมีสีคล้ำ และมีกลิ่นคล้ายกลิ่นข้าวบูดได้ โดยจุลินทรีย์ที่ตรวจพบ ได้แก่ *Bacillus subtilis*, *Lactobacillus plantarum* เป็นต้น

การบดข้าวเป็นขั้นตอนนำข้าวมาบดผ่านเครื่องบดเพื่อให้เมล็ดข้าวแตกเป็นผงขนาดเล็ก โดยมักบดขณะที่ข้าวอิม่น้ำ ร่วมกับเติมน้ำขณะบด โดยข้าวที่บดจะแตกเป็นผงละลายมากับน้ำ ผ่านผ้าขาวสำหรับกรองให้ไหลลงตุ่ม ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจเติมเกลือประมาณ 4 ส่วน สำหรับป้องกันการเติบโตของเชื้อจุลินทรีย์

ค. การนอนแป้ง

การนอนแป้งการนอนแป้งเป็นขั้นตอนที่ใช้ในระดับครัวเรือน ด้วยการแช่น้ำแป้งให้ตกตะกอน น้ำแป้งส่วนบนจะมีสีเหลือง และสิ่งปนเปื้อนสีดำคล้ำจะลอยอยู่บนสุด ในขั้นตอนนี้ จะทำการล้างน้ำแป้ง ด้วยการให้น้ำ และปล่อยให้ตกตะกอน ซึ่งจะทำให้แป้งขาวสะอาด และมีกลิ่นน้อยลง

การทับน้ำหรือการไล่น้ำขั้นตอนนี้เป็นวิธีการกำจัดน้ำออกจากน้ำแป้ง ด้วยการนำน้ำแป้งใส่ผ้าขาวที่มัดห่อให้แน่น แล้วนำของหนักมาทับเพื่อให้น้ำไหลซึมผ่านออก ขั้นตอนนี้จะใช้เวลาประมาณ 1 วัน หลังจากนั้นจะได้ก้อนแป้งที่มีน้ำประมาณ 40-50 เปอร์เซ็นต์

การต้มหรือนึ่งแป้งเป็นขั้นตอนที่ทำให้แป้งสุกประมาณ 25-35 เปอร์เซ็นต์ เท่านั้น เพื่อไม่ให้แป้งเหนียวมากเกินไป สำหรับระดับครัวเรือนจะใช้วิธีการต้ม ส่วนในโรงงานจะใช้วิธีการนึ่งแทนในระดับครัวเรือนจะใช้วิธีการปั้นแป้งเป็นก้อนๆ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 20-25 ซม. นำใส่เสวียนหย่อนลงต้มในน้ำเดือด โดยให้แป้งสุกเข้าสาขาในประมาณ 1-3 ซม. เท่านั้น อย่าให้แป้งสุกมากเกินไป เพราะจะทำให้โรยเส้นได้ยาก

การนวดแป้ง เป็นขั้นตอนการนำก้อนแป้งมาบีบให้ส่วนแป้งสุก และแป้งดิบผสมกัน ซึ่งอาจใช้มือหรือเครื่องจักรหรือครกไม้สำหรับชาวชนบท โดยสังเกตเนื้อแป้งขณะนวด หากแป้งแห้งมากให้ผสมน้ำร้อน หากแป้งเหนียวติดกันมากให้ผสมแป้งดิบ ก้อนแป้งที่เหมาะสมสำหรับโรยเส้นนั้น จะข้าวประมาณ 1 กิโลกรัม ที่ทำให้ได้ก้อนแป้งเหลวหนักประมาณ 3-3.5 กิโลกรัม มีลักษณะเป็นก้อนแป้งอ่อนนอกเหลวเล็กน้อยในขั้นตอนการนวดแป้ง หากต้องการเพิ่มสีสังขมจีนให้มีสีต่างๆจะทำในขั้นตอนนี้ ด้วยการผสมอาหารผสมลงนวดพร้อมก้อนแป้งให้มีสีเนื้อเข้ากัน

การกรองเม็ดแป้ง ในบางครั้งแป้งสุกอาจจับเป็นก้อนในขั้นตอนการนวดแป้ง หากนำไปโรยเส้นอาจทำให้เส้นขนมจีนไม่ต่อเนื่องได้ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกรองแป้งหลังนวดด้วยผ้าขาวเสยก่อนเพื่อกำจัดก้อนแป้งสุกออกไปให้หมด

ง. การโรยเส้น

การโรยเส้น การโรยเส้นเป็นขั้นตอนสำคัญที่ทำให้ขนมจีนเป็นเส้น ด้วยการบีบต้นก้อนแป้งเหลวให้ไหลผ่านรูขนาดลงในน้ำเดือดเพื่อทำให้เส้นสุก โดยยังคงรูปร่างเส้นเหมือนเดิม ซึ่งในระดับครัวเรือนจะใช้แวนหรือฝอยแวนจะมีลักษณะเป็นแผ่นโลหะทรงกลมที่มีรูขนาดเล็กจำนวนมาก แวนนี้จะถูกเย็บติดแน่นกับถุงผ้าที่ใช้สำหรับใส่ก้อนแป้งเหลว

หลังจากนั้น รวบปลายผ้าเข้าหากัน และบีบต้นแป้งให้ไหลผ่านรูลงหม้อต้มฝอย มีลักษณะเป็นหม้อทรงกลมขนาดเล็ก 2 อัน อันแรกสาขาล่างมีรูขนาดเล็กจำนวนมาก สาขาบนมีรูเล็กติดสองข้างสำหรับจับ อันที่สองมีลักษณะเหมือนกันแต่เล็กกว่า และสามารถวางสวมอันแรกได้ ซึ่งจะใช้สำหรับต้นก้อนแป้งให้ไหลผ่านรูของอันแรกลงหม้อต้ม ส่วนระดับโรงงานมักใช้ปั๊มแรงดันต่อท่อต้นก้อนแป้งเหลวผ่านตะแกรงที่มีรูขนาดเล็กลักษณะคล้ายแวนลงหม้อต้ม ซึ่งจะประหยัดแรงงาน และได้เส้นขนมจีนที่รวดเร็วกว่าเมื่อบีบเส้นลงหม้อต้มแล้ว ให้พยายามรักษาความร้อนให้คงที่ และรองจนกว่าเส้นขนมจีนจะลอยตัว จึงใช้ตะแกรงหรือกระชูดักขึ้นมา การทำให้เย็น และจัดเรียงเส้น เป็นขั้นตอนสุดท้ายใน การทำขนมจีน

ภายหลังจากต้มเส้นให้สุก ลอยขึ้นด้านบนหม้อแล้ว ต่อมาจะใช้ตะแกรงหรือกระชูดักเส้นขนมจีนขึ้นมา แล้วจุ่มลงน้ำเย็นทันที รองจนเส้นเย็นพร้อมสามารถใช้มือจับได้

จ. การจับเส้น

ภาพที่ 1.53 ก, ข, ค, ง, จ ขั้นตอนการทำขนมเส้น

ที่มา : กลุ่มแม่บ้านขนมเส้นบ้านเขื่อนจังหวัดชัยนาท (2564)

2.3 การอนุรักษ์และฟื้นฟู

งานสืบสานวิถี
วัฒนธรรมท้องถิ่น
อนุรักษ์การทำ
“ขนมเส้น”

ภาพที่ 1.54 งานสืบสานวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นการอนุรักษ์การทำขนมเส้น

ที่มา : กลุ่มแม่บ้านขนมเส้นบ้านเขื่อนจังหวัดชัยนาท (2564)

ชัยนาท - เทศบาลตำบล บ้านเขื่อน สืบสานวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น อนุรักษ์การทำ “ขนมเส้น” อาหารประจำถิ่น เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ปลุกจิตสำนึกให้เด็กเยาวชนและประชาชนทั่วไปได้เกิดความตระหนักและเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและสืบสาน ภูมิปัญญาและคุณค่าทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน

วัดพิชัยนาวาส ต.บ้านเขื่อน อ.หันคา จ.ชัยนาท นายสยาม วงศ์เส็ง นายกเทศมนตรี ตำบลบ้านเขื่อน อ.หันคา จ.ชัยนาท เป็นประธานเปิดกิจกรรม สืบสานวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น โครงการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมและวันสำคัญของชาติ ประจำปี 2561 ซึ่งเทศบาลตำบล บ้านเขื่อนจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมสนับสนุนและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ปลุกจิตสำนึกให้เด็ก เยาวชนและประชาชนทั่วไปได้เกิดความตระหนักและเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู

และสืบสานภูมิปัญญาและคุณค่าทางวัฒนธรรม โดยมีเด็ก เยาวชน และประชาชน จำนวนกว่า 600 คน เข้าร่วมงาน

สรุปขนมเส้น อาหารประจำถิ่น บ้านเข็ญ เป็นการสืบสานวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น อนุรักษ์การทำ “ขนมเส้น” อาหารประจำถิ่น เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ปลุกจิตสำนึกให้เด็กเยาวชนและประชาชนทั่วไปได้เกิดความตระหนักและเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบสาน ภูมิปัญญาและคุณค่าทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเทศบาลตำบลบ้านเข็ญ และ วัดพิชัยนาวาส ต.บ้านเข็ญ อ.หันคา จ.ชัยนาท นายสยาม วงศ์เส็ง นายกเทศมนตรีตำบลบ้านเข็ญ อ.หันคา จ.ชัยนาท เป็นประธานเปิดกิจกรรม สืบสานวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น โครงการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมและวันสำคัญของชาติ ประจำปี 2561 เพื่ออนุรักษ์การทำ “ขนมเส้น” อาหารประจำถิ่น เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ปลุกจิตสำนึกให้เด็กเยาวชนและประชาชนทั่วไปได้เกิดความตระหนักและเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบสาน ภูมิปัญญาและคุณค่าทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน

เรื่องที่ 3 ข้าวเหนียวหน้าควายลุย

3.1 ความเป็นมา

ชัยนาทเป็นจังหวัดเล็กๆ ทางภาคกลางตอนบนของไทย มีความอุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย มีแม่น้ำท่าจีนตัดผ่าน ดินดี ปลูกอะไรก็ขึ้น จนเรียกได้ว่าเป็น “อู่ข้าวอู่น้ำ” ของภาคกลาง กว่าครึ่งของชัยนาทเป็นพื้นที่ปลูกข้าว แต่การทำนาปลูกข้าวที่นี้ระยะหลัง ๆ มีปัญหาภัยแล้ง ทำให้ผลผลิตลด จากที่เคยผลิตได้ 3 รอบต่อปี ก็เหลือเพียงแค่ 1 รอบต่อปี ทำให้รายได้ของเกษตรกรหดหาย นั่นคือคำบอกเล่าของ “ทิพย์วัน เนตรนาค” หรือ “ผู้ใหญ่เก็ง” ผู้ใหญ่บ้านหญิงคนแรกแห่งบ้านท่าสำโรง อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท

เมื่อทำนามีปัญหา รายได้หด จึงเกิดการสร้างอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชน โดยตั้งศักยภาพภูมิปัญญาชาวชัยนาทสั่งสมกันมานับร้อยปี คือ เรื่องการทำขนมไทยขาย มาสร้างเป็นอาชีพเสริม ไม่ว่าจะเป็นการทำส้มแผ่น กล้วยตาก ขนมไทย ขนมหวานเพื่อนำไปขายที่ตลาดออก. และนั่นเป็นจุดเริ่มต้นการรวมกลุ่มของชาวบ้านในนาม “วิสาหกิจชุมชนแม่บ้านอินเตอร์ (ผู้ใหญ่เก็ง)”

“ข้าวเหนียวหน้าควายลุย” อาหารความฝันเมืองของชาวไทยทรงดำ เมฆุขนมหวานขึ้นชื่อของจังหวัดชัยนาท หากินได้เฉพาะที่ตลาดย้อนยุคเมืองสรรค์ อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท เท่านั้น

ขนมไทยส่วนใหญ่ ที่มีข้าวเหนียวมูนเป็นพระเอกหลัก มักจะโรยด้วยหน้าด้วย กุ้งแห้งสังขยา หน้ามะม่วง หน้าปลาแห้ง หรือผลไม้ต่าง ๆ แต่ครานี้มาแปลก เป็นข้าวเหนียวมูนเหมือนกัน แต่หน้า "ควายลุย" ที่ทำมาจากน้ำตาลโตนด

ส่วนผสม

1. ข้าวเหนียวเปียก
2. น้ำตาลทราย
3. กะทิมะพร้าว
4. เกลือป่น
5. เนื้อมะพร้าวอ่อน, เนื้อลำใย หรือเผือก (อย่างใดอย่างหนึ่ง)
6. น้ำสะอาด

ภาพที่ 1.55 ส่วนผสมข้าวเหนียวหน้าควายลุย

ที่มา : กลุ่มแม่บ้านขนมข้าวเหนียวหน้าควายลุยจังหวัดชัยนาท (2564)

3.2 ขั้นตอนการทำ

1. นำข้าวเหนียวมาซาวกับน้ำให้สะอาด
2. นำข้าวเหนียวที่ซาวสะอาดแล้วใส่หม้อเติมน้ำต้มจนข้าวแตกเม็ดบานเหมือนกับ

ข้าวต้มก้วย

3. เติมน้ำตาลทรายให้มีความหวานพอเหมาะ เคี้ยวต่อจนมีความเหนียวพอประมาณ

4. ใส่เนื้อมะพร้าวอ่อน, เนื้อลำไย หรือเนื้อเผือกที่หั่นเป็นก้อนเหมือนลูกเต๋า อย่างใดอย่างหนึ่งลงในหม้อต้มข้าวเหนียวแล้วต้มต่อจนส่วนผสมในหม้อสุกแล้วยกลงจากเตา

5. นำหัวกะทิจากมะพร้าว มาเคี่ยวด้วยไฟอ่อน ๆ จนเดือดแล้วเติมเกลือป่นลงไปเล็กน้อยให้มีความเค็มเล็กน้อยก็จะได้น้ำกะทิเค็ม

ในการรับประทานขนมข้าวควายลุย ควรเติมน้ำกะทิเค็มลงในขนมเล็กน้อยเพื่อให้ขนมมีความหอมของน้ำกะทิและมีรสเค็มเพื่อช่วยตัดความหวานของขนมให้มีรสชาติที่กลมกล่อมน่ารับประทานยิ่งขึ้น

ขนมข้าวควายลุยนี้เป็นชื่อเรียกของกลุ่มคนลาวโซ่ง โดยทั่วไปแล้วเราจะรู้จักกันในชื่อของข้าวเหนียวเปียก เป็นขนมที่ทำกันง่ายและสะดวกไม่ยุ่งยากนัก เหมาะสำหรับใช้ต้อนรับแขกที่มาช่วยลงแรงทำงานที่ต้องใช้กำลังงานต่าง ๆ เพราะข้าวเหนียวที่นำมาปรุงขึ้นเมื่อรับประทานแล้วจะอิมานานช่วยให้กระชุ่มกระชวยอยู่ตลอดการทำงาน

3.3 สถานที่จำหน่าย

ภาพที่ 1.56 ตลาดย้อนยุคเมืองสรรคบุรี

อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท

ที่มา : กลุ่มแม่บ้านขนมข้าวเหนียวหน้าควายลุย
จังหวัดชัยนาท (2564)

ลิ้มรสเมนูขนมไทยชื่อดังที่สุดประหลาด “ข้าวเหนียวหน้าควายลุย” อาหารพื้นเมืองของชาวไทยทรงดำ เมนูขนมหวานรสอร่อยขึ้นชื่อของจังหวัดชัยนาท

“ข้าวเหนียวหน้าควายลุย” ขนมไทยโบราณท้องถิ่นหากินได้เฉพาะที่ตลาดย้อนยุคเมืองสรรค์ อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท เพียงเท่านั้น ทำมาจากถั่วเขียวและเผือกกวนรวมกับกะทิ แล้วใส่น้ำตาลโตนด กวนให้เข้ากันจนออกมาเป็นลักษณะเหมือนโคลนในปลักควาย จึงกลายเป็นจุดกำเนิดของชื่อ “ข้าวเหนียวหน้าควายลุย” อาหารท้องถิ่นของอำเภอสรรคบุรี แต่ปัจจุบันนี้หากินได้ยาก เหลือเพียงแค่ที่ “ตลาดย้อนยุคเมืองสรรค์” เพียงเท่านั้น

สรุปข้าวเหนียวหน้าควายลุย เป็นอาหารความฝันเมืองของชาวไทยทรงดำ ขนมข้าวควายลุยนี้เป็นชื่อเรียกของกลุ่มคนลาวโซ่ง โดยทั่วไปแล้วเราจะรู้จักกันในชื่อของข้าวเหนียวเปียก เป็นขนมที่ทำกินง่ายและสะดวกไม่ยุ่งยากนัก เหมาะสำหรับใช้ต้อนรับแขกที่มาช่วยลงแรงทำงานที่ต้องใช้กำลังงานต่าง ๆ เพราะข้าวเหนียวที่นำมาปรุงขึ้นเมื่อรับประทานแล้วจะอิ่มนานช่วยให้กระชุ่มกระชวยอยู่ตลอดการทำงาน ได้มีการอนุรักษ์เมนูขนมหวานขึ้นชื่อของจังหวัดชัยนาท หากินได้เฉพาะที่ตลาดย้อนยุคเมืองสรรค์ อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท เท่านั้น เป็นการสร้างอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชน โดยตั้งศักยภาพภูมิปัญญาชาวชัยนาทสั่งสมกันมานับร้อยปี คือ เรื่องการทำขนมไทยขาย มาสร้างเป็นอาชีพเสริม ไม่ว่าจะเป็นการทำส้มแผ่น กล้วยตาก ขนมไทย ขนมหวาน เพื่อนำไปขายที่ตลาด อดก. และนั่นเป็นจุดเริ่มต้นการรวมกลุ่มของชาวบ้านในนาม “วิสาหกิจชุมชนแม่บ้านอินเตอร์ (ผู้ใหญ่เก็ง)” ซึ่งในปัจจุบันหารับประทานได้ที่อำเภอสรรคบุรี “ตลาดย้อนยุคเมืองสรรค์” เพียงเท่านั้น

กิจกรรมท้ายบท

คำชี้แจง ให้นักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นและตอบคำถามจาก

เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอาหารและโภชนาการชัณษาท

1. นักเรียนอธิบายความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวซ้อมมือวัดหัวตะพานเป็นมาอย่างไร

.....

.....

.....

2. นักเรียนอธิบายวิธีการทำข้าวเหนียวหน้าควายลุย มีขั้นตอนอย่างไร

.....

.....

.....

3. นักเรียนสรุปความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวซ้อมมือ ขนมเส้นอาหารประจำถิ่นบ้านเข็ญ และข้าวเหนียวหน้าควายลุย

.....

.....

.....

4. นักเรียนอธิบายแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวซ้อมมือสามารถทำได้อย่างไร

.....

.....

.....

5. จากการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารและโภชนาการชัณษาททั้งหมดนี้ นักเรียนมีความประทับใจภูมิปัญญาท้องถิ่นใด เพราะอะไร

.....

.....

.....

บรรณานุกรม

- กลุ่มแม่บ้านขนมข้าวเหนียวหน้าควายลุยจังหวัดชัยนาท. (2564). **ข้าวเหนียวหน้าควายลุย. ชัยนาท.**
- กลุ่มทอผ้าบ้านเนินขามชัยนาท. (2564). **กลุ่มทอผ้าบ้านเนินขาม. ชัยนาท.**
- กลุ่มแม่บ้านขนมเส้นบ้านเขื่อนจังหวัดชัยนาท. (2564). **งานสืบสานวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นการอนุรักษ์การทำขนมเส้น. ชัยนาท.**
- กลุ่มแม่บ้านสวนลำไยจังหวัดชัยนาท. (2564). **ชมพู่สวนลำไยจังหวัดชัยนาท. ชัยนาท.**
- กลุ่มเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ชัยนาท. (2564). **เมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางสี่อ-ท่าชัย. ชัยนาท.**
- กลุ่มงานเบญจรงค์จังหวัดชัยนาท. (2564). **งานเชรามิกและเบญจรงค์ชัยนาท. ชัยนาท.**
- บึงกระจับใหญ่จังหวัดชัยนาท. (2564). **ตำนานบึงกระจับใหญ่จังหวัดชัยนาท. ชัยนาท.**
- ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์ตาลโตนด ตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท. (2564). **ศูนย์การเรียนรู้อนุรักษ์ตาลโตนด. ชัยนาท.**
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท. (2564). **ประเพณีและวัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท. ชัยนาท.**
- สำนักงานจังหวัดชัยนาท. (2564). **ประวัติจังหวัดชัยนาท. ชัยนาท.**
- สำนักงานเกษตรกรรมจังหวัดชัยนาท. (2564). **เกษตรกรรมจังหวัดชัยนาท. สำนักงานเกษตรกรรมจังหวัดชัยนาท.**
- สายน้ำ เสฐฐพงศ์. (2542). **สองมือของชานา : ภูมิปัญญาคนชัยนาท. กรุงเทพฯ: แสงปัญญา เลิศ.**

ภาคผนวก

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - นามสกุล	นางสาววาสนา ตั้งวัฒนาศิน
ตำแหน่ง	ครู โรงเรียนบ้านชฎูฝาง
ประวัติการศึกษา	- ระดับปริญญาตรี ครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ - ระดับปริญญาโท ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศ.ศม.) สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ แขนงวิชาหลักสูตรและการสอน วิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช จังหวัดนนทบุรี
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนบ้านชฎูฝาง อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท

บทที่ 3

สรุปการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัณษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดชัณษา สรุปผลได้ดังนี้

1. สรุปการศึกษา

1.1 วัตถุประสงค์การศึกษา

1.1.1 เพื่อสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัณษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดชัณษา

1.1.2 เพื่อตรวจสอบคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัณษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดชัณษา

1.2 ขอบเขตการศึกษา

หนังสือส่งเสริมการอ่านเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัณษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดชัณษา ประกอบด้วยเนื้อหา 6 บท ได้แก่ บทที่ 1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาเกษตรกรรม บทที่ 2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม บทที่ 3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาการแพทย์แผนไทย บทที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาภาษาและวรรณกรรม บทที่ 5 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาศาสนาและประเพณี บทที่ 6 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอาหารและโภชนาการ กิจกรรมท้ายบทแต่ละเรื่อง โดยมีภาพประกอบ

1.3 การสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน

ผู้ศึกษาได้วางแผนในการสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน ดังนี้

1.3.1 ศึกษาหลักสูตร โดยพิจารณาจากมาตรฐานและตัวชี้วัดกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาพุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 วิเคราะห์ความสอดคล้องของมาตรฐานและตัวชี้วัด เนื้อเรื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนรวมถึงการวัดและประเมินผลที่เหมาะสมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างหนังสือในครั้งนี้

1.3.2 ศึกษาเนื้อหาจากหนังสือ เอกสาร บันทึกรายการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดชัณษา

1.3.3 ศึกษาหาข้อมูลจากการไปสัมภาษณ์ผู้รู้ในท้องถิ่นต่างๆ

1.3.4 กำหนดโครงสร้างของหนังสือ นำผลจากการศึกษาหลักสูตร ข้อมูลและอื่นๆ มาเป็นแนวทางในการวัตถุประสงค์ของหนังสือ เพื่อให้นักเรียนได้รับประโยชน์และสอดคล้องกับ สาระที่ 1

การอ่าน มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน

มาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และมีนิสัยรักการอ่าน

ตัวชี้วัด

ท 1.1 ม.1/1 จบใจความสำคัญจากเรื่องที่อ่าน

จากวัตถุประสงค์ที่กล่าวมานี้ สามารถมาแบ่งเป็นโครงร่างของเนื้อหาสาระในหนังสือ โดยแบ่งเป็นเนื้อหาตามลำดับดังนี้

เล่มที่ 1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรม

เล่มที่ 2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรม

เล่มที่ 3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านแพทย์แผนไทย

เล่มที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรม

เล่มที่ 5 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศาสนาและประเพณี

เล่มที่ 6 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารและโภชนาการ

1.3.5 สร้างกิจกรรมท้ายบททุกบท จำนวน 5 ข้อ เน้นการศึกษาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

1.3.6 พิมพ์รูปเล่ม สร้างหนังสือเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

1.3.7 สร้างแบบประเมินคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน โดยครอบคลุม 5 ด้าน คือ ด้านการจัดทำรูปเล่มการพิมพ์ ด้านเนื้อหา ด้านการใช้ภาษา ด้านภาพประกอบ และด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ และแบบมาตราประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

1.3.8 ให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านภาษาไทย จำนวน 3 คน พิจารณาประเมินคุณภาพของหนังสือและประเมินเพื่อวัดความพึงพอใจ โดยใช้แบบมาตราประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ พร้อมข้อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงหนังสือ

1.3.9 ให้นักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านซึ้งผาง อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท ทั้งเพศชายและเพศหญิง จำนวน 10 คน อ่านและประเมิน เพื่อวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อคุณภาพหนังสือ โดยใช้แบบมาตราประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

1.3.10 จัดทำรายงานสรุปผลการศึกษา การสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านซึ้งผาง อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท ต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง

1.4 สรุปผลการสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน

1.4.1 ลักษณะหนังสือส่งเสริมการอ่าน

หนังสือส่งเสริมการอ่าน ที่สร้างขึ้นมีลักษณะดังต่อไปนี้

1) หนังสือส่งเสริมการอ่านที่สร้างขึ้น เป็นหนังสือส่งเสริมการอ่าน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อายุระหว่าง 11-13 ปี แหล่งที่มาของหัวข้อเรื่องมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดชัยนาท นำมาสร้างเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตร และตัวชี้วัดกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โดยได้กำหนดชื่อหนังสือว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โครงสร้างของเนื้อหาประกอบด้วย เนื้อเรื่อง ภาพประกอบ คำอธิบายประกอบด้วยเนื้อหา และกิจกรรมท้ายบท ซึ่งภาพประกอบเป็นภาพถ่ายจากสถานที่จริง แนวการเขียนเป็นแบบสารคดี และบันเทิงคดี รูปเล่ม หนังสือใช้รูปเล่มมาตรฐานทั่วไป

2) โครงสร้างเนื้อหาที่นำมาสร้างหนังสือ ประกอบไปด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท 6 เรื่อง คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาเกษตรกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาการแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาภาษาและวรรณกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาศาสนาและประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอาหารและโภชนาการ

1.4.2 ผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือส่งเสริมการอ่าน

1) ผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือ โดยผู้เชี่ยวชาญ

ผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ด้วยแบบแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ซึ่งมีรายการประเมินอยู่ 5 ด้าน ปรากฏผลดังนี้

(1) ด้านการจัดทำรูปเล่มและการพิมพ์

ด้านการจัดทำรูปเล่มและการพิมพ์ โดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน มีความเห็นว่า ทุกรายการประเมิน อยู่ในระดับที่เหมาะสม โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 ได้แก่ การออกแบบปกหนังสือน่าสนใจ ชวนให้เปิดอ่าน การออกแบบปกเหมาะสมกับเนื้อหา ส่วนประกอบของหนังสือครบถ้วนตามประเภทของหนังสือ ขนาดของรูปเล่มเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน ขนาดของตัวอักษรเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน การพิมพ์ตัวสะกด การันต์ ถูกต้องตามหลักภาษาไทย

(2) ด้านเนื้อหา

ด้านเนื้อหา มีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 โดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน มีความเห็นว่า เนื้อหาให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท การแบ่งเนื้อหาในแต่ละบท มีความเหมาะสม หัวข้อเรื่องมีความสัมพันธ์กับเนื้อหา การลำดับเนื้อหาต่อเนื่อง เข้าใจง่าย ชวนติดตาม ความยาวของเนื้อหาในแต่ละบทเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน ความยากง่ายของเนื้อหาเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน เนื้อหาส่งเสริมความรัก และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นให้แก่ผู้อ่าน กิจกรรมท้ายบทมีความสอดคล้องกับเนื้อหา กิจกรรมท้ายบทมีความเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน

(3) ด้านภาพประกอบ

ด้านภาพประกอบมีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 โดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน มีความเห็นว่า ภาพประกอบมีความเหมาะสมกับเนื้อหา การจัดวางภาพประกอบมีความเหมาะสมกับหน้าหนังสือ ภาพประกอบมีความชัดเจน น่าสนใจขนาดของภาพประกอบเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน ภาพประกอบช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้นจำนวนของภาพประกอบเหมาะสมกับเนื้อหา

(4) ด้านการใช้ภาษา

ด้านการใช้ภาษามีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 โดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน มีความเห็นว่า การใช้ภาษาถูกต้อง ชัดเจน เข้าใจง่าย ภาษาที่ใช้สละสลวยน่าอ่าน การใช้ภาษาเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน ภาษาที่ใช้อธิบายเนื้อหา มีความชัดเจน เข้าใจง่าย

(5) ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ

ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับมีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 โดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านมีความเห็นว่า หนังสือเล่มนี้ส่งเสริมให้ผู้อ่านมีความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท หนังสือเล่มนี้ให้ความรู้เกี่ยวกับภาษาและความเชื่อ ผู้อ่านนำความรู้ที่ได้จากหนังสือเล่มนี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ หนังสือเล่มนี้เป็นสื่อส่งเสริมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง หนังสือเล่มนี้ส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดความรัก และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง หนังสือเล่มนี้ส่งเสริมให้ผู้อ่านมีนิสัยรักการอ่าน

สรุปผลความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่านโดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน พบว่า ทุกรายการประเมิน อยู่ในระดับที่เหมาะสม โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00

2) ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อหนังสือส่งเสริมการอ่าน

ผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือ โดยให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านซึ้งฝาง อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท ทั้งเพศชายและเพศหญิง จำนวน 10 คน ประเมินเพื่อแสดงความคิดเห็นต่อหนังสือส่งเสริมการอ่าน โดยใช้แบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ซึ่งมีรายการประเมิน 5 ด้าน ปรากฏผล ดังนี้

(1) ด้านการจัดทำรูปเล่ม นักเรียนมีความเห็นว่า การออกแบบปกหนังสือ น่าสนใจ ชวนให้เปิดอ่าน ขนาดรูปเล่มของหนังสือมีความเหมาะสม ขนาดของตัวอักษรมีความเหมาะสม ซึ่งมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.62)

(2) ด้านเนื้อหา นักเรียนมีความเห็นว่า เนื้อหาให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท การลำดับเนื้อหาเข้าใจง่าย ชวนติดตาม เนื้อหาเหมาะสมไม่ง่าย หรือยากเกินไป เนื้อหาอ่านแล้วเกิดความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น กิจกรรมท้ายบท

มีความสอดคล้องกับเนื้อหากิจกรรมท้ายบทมีความเหมาะสมไม่ง่ายหรือยากเกินไป ซึ่งมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 4.42, S.D. = 0.61)

(3) *ด้านภาพประกอบ* นักเรียนมีความเห็นว่า ภาพประกอบมีความชัดเจน น่าสนใจ ภาพประกอบช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น จำนวนของภาพประกอบไม่มากหรือน้อยเกินไป ซึ่งมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 4.50, S.D. = 0.64)

(4) *ด้านการใช้ภาษา* นักเรียนมีความเห็นว่า ภาษาที่ใช้ชัดเจน เข้าใจง่าย ภาษาที่ใช้น่าอ่าน และชวนติดตาม ซึ่งมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 4.40, S.D. = 0.70)

(5) *ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ* นักเรียนมีความเห็นว่า หนังสือเล่มนี้ทำให้นักเรียนมีความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท หนังสือเล่มนี้ให้ความรู้เกี่ยวกับภาษาและความเชื่อ ความรู้ที่ได้รับจากหนังสือเล่มนี้ นักเรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ หนังสือเล่มนี้ทำให้นักเรียนเกิดความรัก และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น หนังสือเล่มนี้ทำให้นักเรียนชอบอ่านหนังสือมากขึ้น ซึ่งมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 4.26, S.D. = 0.67)

สรุปผลการแสดงความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อภาพรวมของหนังสือส่งเสริมการอ่าน พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 4.38, S.D. = 0.65)

1.4.3 สรุปผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือส่งเสริมการอ่านโดยรวม

1) ผู้เชี่ยวชาญมีการแสดงความคิดเห็นในภาพรวมของหนังสือส่งเสริมการอ่านอยู่ในระดับที่เหมาะสม โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00

2) นักเรียนมีการแสดงความคิดเห็นในภาพรวมของหนังสือส่งเสริมการอ่านอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 4.38

2. อภิปรายผล

ผลของการศึกษาเรื่อง การสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดชัยนาท พบผลที่น่าสนใจ ดังนี้

2.1 ด้านการจัดทำรูปเล่ม

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่า หนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท มีความเหมาะสมมาก (\bar{X} = 3.78, S.D. = 0.35) เนื่องจากการออกแบบปกหนังสือที่น่าสนใจ ชวนให้เปิดอ่าน การออกแบบปกเหมาะสมกับเนื้อหา ส่วนประกอบของหนังสือครบถ้วนตามประเภทของหนังสือ ขนาดของรูปเล่มเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน ขนาดของตัวอักษรเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน การพิมพ์ตัวสะกด การันต์ ถูกต้องตามหลักภาษาไทย ส่วนนักเรียนมีความคิดเห็นว่า หนังสือส่งเสริมการ

อ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชยันตา มีความเหมาะสมภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 4.30, S.D. = 0.62) เนื่องจากการออกแบบปกหนังสือน่าสนใจ ชวนให้เปิดอ่าน ขนาดรูปเล่มของหนังสือมีความเหมาะสม ขนาดของตัวอักษรมีความเหมาะสม ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2545ก : 3-4) ที่กล่าวว่า ปกเป็นส่วนแรกที่สุดของเล่มทำหน้าที่ควบคุมรูปเล่ม และนำไปสู่เนื้อหาภายในเล่มดังนั้น ปกหนังสือจึงมีความสำคัญทั้งในด้านความคงทน งดงาม และความมีเสน่ห์เร้าใจ ปกหนังสือทั่วไปจึงมักใช้กระดาษที่แข็งและหนากว่าเนื้อหาภายในเล่ม นอกจากนี้ยังมีภาพที่น่าสนใจ ชักชวนให้ติดตามเรื่องราวภายในเล่ม รวมทั้งชื่อหนังสือ และชื่อผู้เขียนเรื่องด้วย และจินตนา ไบกาซูยี (2542, น. 41-11347) กล่าวว่า iva การออกแบบหนังสือ ได้แก่ ขนาดรูปเล่มส่วนหน้า ส่วนกลาง และส่วนท้ายของหนังสือภาพประกอบในเรื่อง และภาพปก รวมไปถึงจำนวนหน้าทั้งหมดต้องมีความเหมาะสมกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ภิญญาพร นิตยประภา (2537, น. 70-71) ที่กล่าวว่า การออกแบบปกต้องดึงดูดความสนใจของเด็กและภาพต้องตรงกับเนื้อเรื่อง

สรุปได้ว่า ด้านการจัดทำรูปเล่มและการพิมพ์ของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ผู้ศึกษาสร้างขึ้นตามขั้นตอน โดยผ่านการพิจารณาแก้ไขให้มีความเหมาะสมตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญจึงทำให้หนังสือส่งเสริมการอ่านมีความเหมาะสม

2.2 ด้านเนื้อหา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่ามีเหมาะสมมาก (\bar{X} = 4.00, S.D. = 0.86) เนื่องจาก เนื้อหาให้ความรู้ตรงกับเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นชยันตา ไม่ยาวและเข้าใจง่าย เนื้อหา มีความเหมาะสมและมีความสัมพันธ์กัน ส่วนนักเรียนมีความคิดเห็นว่ามีเหมาะสมภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 4.42, S.D. = 0.61) ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของเจดจ์ คชฤทธิ์ (2554, น. 125) ได้บอกลักษณะหนังสือเด็กที่ดีว่าด้านเนื้อหาต้องไม่ซับซ้อนหรือยากต่อความเข้าใจ ทั้งยังต้องทำให้เด็กเกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน สอดแทรกสาระความรู้สร้างสรรค์ ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ แม้นมาส ขวลิขิต ขวลิขิต (2546:3) ที่กล่าวถึงลักษณะเนื้อหาว่า เนื้อหาที่น่าสนใจ การดำเนินเรื่องเร้าใจชวนให้ติดตาม เนื้อหาของเรื่องเหมาะสมกับวัยไม่ยาวเกินไปหรือสั้นเกินไป

สรุปได้ว่า ด้านเนื้อหาในหนังสือส่งเสริมการอ่านมีความเหมาะสม ผู้อ่านมีความรู้ความเข้าใจในท้องถิ่นของตน และส่งเสริมให้มีความรักและภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นและเรื่องราวต่าง ๆ

2.3 ด้านภาพประกอบ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่ามีเหมาะสมมาก (\bar{X} = 3.94, S.D. = 1.53) เนื่องจากภาพประกอบมีความเหมาะสมกับเนื้อหา และเหมาะสมกับวัยของนักเรียน มีความชัดเจน น่าสนใจ ส่วนนักเรียนมีความคิดเห็นว่ามีเหมาะสมภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X} = 4.50, S.D. = 0.64) ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของภิญญาพร นิตยประภา (2537, น. 70-71) ที่กล่าวว่า การจัดภาพประกอบให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องสอดคล้องกับเนื้อหาในหนังสือ สอดคล้องกับแนวคิดของ สนั่น มีชั้นหมาก (2537) ได้กล่าวว่า

ภาพประกอบควรมีความชัดเจน มีความสมจริง นอกจากนั้นผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าภาพประกอบมีความชัดเจนน่าสนใจ มีความเหมาะสม

สรุปได้ว่า หนังสือส่งเสริมการอ่านนี้ มีการจัดภาพปกที่สวยงาม สดใส และมีภาพประกอบที่หลากหลาย มีการอธิบายภาพได้ชัดเจน สีสันสะดุดตา ทำให้หนังสือส่งเสริมการอ่านนี้มีคุณภาพด้านภาพประกอบมาก

2.4 ด้านการใช้ภาษา

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่า หนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท มีความเหมาะสมมาก (\bar{X} = 3.75, S.D. = 1.24) เนื่องจากการใช้ภาษาถูกต้อง ชัดเจน เข้าใจง่าย ภาษาที่ใช้สละสลวยน่าอ่าน การใช้ภาษาเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน ภาษาที่ใช้อธิบายเนื้อหา มีความชัดเจน เข้าใจง่ายส่วนนักเรียนมีความคิดเห็นว่า หนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท มีความเหมาะสมภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X} = 4.40, S.D. = 0.70) เนื่องจากภาษาที่ใช้ชัดเจน เข้าใจง่าย ภาษาที่ใช้น่าอ่าน และชวนติดตาม ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2545 ก, น. 3-4) ที่กล่าวว่า เนื้อหาในหนังสือทุกเล่มควรเขียนถูกต้อง มีการจัดย่อหน้า และวรรค ตั้งอย่างเหมาะสม นอกจากนั้นยังอาจใช้ขนาดและแบบของตัวอักษรช่วยเน้นให้การอ่านเป็นไปอย่างสนุกสนานเพลิดเพลินมากขึ้น นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับแนวคิดของ จินตนา ไบกาซูยี (2542, น. 41-47) ที่กล่าวว่าแก่นเรื่อง ต้องมีความชัดเจน ไม่คลุมเครือ มีแก่นเรื่องเพียงเรื่องเดียว หรือถ้ามีหลายเรื่องควรมีการเชื่อมโยงเป็นแนวเรื่องเดียวกัน

สรุปได้ว่า หนังสือส่งเสริมการอ่านที่สร้างขึ้นมีการใช้ภาษาที่เหมาะสมในการนำไปให้นักเรียนอ่าน เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านและส่งเสริมให้ผู้อ่านมีนิสัยรักการอ่าน อีกทั้งยังสร้างความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนอีกด้วย

2.5 ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่ามีความเหมาะสมมาก (\bar{X} = 3.78, S.D. = 1.18) เนื่องจาก หนังสือส่งเสริมให้ผู้อ่านมีความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท สามารถนำไปใช้ชีวิตประจำวันได้ นักเรียนจึงเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง และนักเรียนมีนิสัยรักการอ่าน ส่วนนักเรียนมีความคิดเห็นว่ามีความเหมาะสมภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 4.26, S.D. = 0.67) ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับ จินตนา ไบกาซูยี (2542, น. 8-9) ที่กล่าวว่าความสำคัญของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ช่วยปลูกฝังคุณธรรม เจตคติ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้เกิดขึ้นกับเด็ก มีความสอดคล้องกับแนวคิดของเอื้อสุภา ส่องสว่าง (2551, น. 16) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหนังสือส่งเสริมการอ่าน เพื่อปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน คุณธรรมและการกระทำสิ่งที่ดี ส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงาม

สรุปได้ว่า หนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท ผู้ศึกษาสร้างขึ้นมีความเหมาะสมในด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ เนื่องจากจังหวัดชัยนาทมีภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละสาขา

ที่น่าสนใจ ควรแก่การอนุรักษ์ไว้ และผู้อ่านสามารถนำความรู้ ข้อคิด และประโยชน์ที่ได้รับจากการอ่านไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

2.6 สรุปภาพรวมของหนังสือ

สรุปได้ว่า หนังสือส่งเสริมการอ่านเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาทที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ มีผลการตรวจสอบคุณภาพโดยรวมของเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ จากการประเมินคุณภาพหนังสือทุกด้าน สามารถสรุปคุณภาพของหนังสือโดยรวมได้ว่า หนังสือมีคุณภาพและมีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน โดยมีผลการประเมินระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X} = 3.85) และผลการตรวจสอบคุณภาพโดยรวมของหนังสือของนักเรียน จากการประเมินคุณภาพโดยรวมของหนังสือจากนักเรียน สามารถสรุปคุณภาพของหนังสือโดยรวมได้ว่า หนังสือมีคุณภาพเหมาะสมกับผู้เรียนในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X} = 4.38) สามารถนำไปพัฒนาการอ่านของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า หนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาทที่สร้างขึ้น ตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญและความคิดเห็นของนักเรียนมีความเหมาะสมมากที่สุดทั้ง 5 ด้าน โดยมีการนำเรื่องในท้องถิ่นมาสร้างเป็นหนังสือ มีการลำดับเนื้อหาที่เหมาะสม มีภาพประกอบที่น่าสนใจเหมาะสมกับเนื้อหา มีการใช้ภาษาที่ชัดเจน เข้าใจง่าย สามารถนำไปใช้พัฒนาทักษะการอ่านของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระที่ 1 การอ่าน มาตรฐานที่ ท.1.1 ที่กำหนดไว้ว่า ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และมีนิสัยรักการอ่าน

3. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะ มีดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำหนังสือไปใช้ มีดังนี้

3.1.1 ครูควรศึกษาหนังสือส่งเสริมการอ่านในเรื่องอื่น ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมให้นักเรียนรักการอ่านมากยิ่งขึ้น

3.1.2 ครูควรจัดกิจกรรมเสริมสร้างการใช้หนังสือส่งเสริมการอ่าน เช่น กำหนดให้นักเรียนทำโครงการตามความสนใจ เป็นต้น เพื่อให้นักเรียนได้มีความคิดสร้างสรรค์ในการเรียนรู้การเขียนหนังสือและการอ่านเพื่อค้นคว้าหาข้อมูลด้วยตนเอง

3.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

3.2.1 ควรพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่านในรูปของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์แบบมัลติมีเดีย

3.2.2 ควรเลือกเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างเป็นหนังสือส่งเสริมการอ่านสำหรับระดับชั้นอื่น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545 ก). *การผลิต การเลือก และการใช้หนังสือ เพื่อสนองหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: คุรุสภา ลาดพร้าว.
- _____. (2553). *คู่มือการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- _____. (2554). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.
- ขวัญใจ เลิศฤทธิวิมานแมน. (2553). *การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ภูมินามอำเภอพระประแดง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อำเภอพระประแดงจังหวัดสมุทรปราการ*. (การศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- จินตนา ไบกาชุย. (2542). *การเขียนสื่อการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- _____. (2552). *หลักเกณฑ์ในการจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม ในเอกสารประกอบการประชุมการจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือกรมวิชาการ.
- จุฬาลักษณ์ ลักธิกุล. (2556). *การสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านนิทานพื้นบ้านจังหวัดนครสวรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเทศบาลวัดสุคตวราราม จังหวัดนครสวรรค์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- เจด็จ คชฤทธิ์. (2554). *เด็กกับหนังสือ*. กรุงเทพฯ: บ้านหนังสือ.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2553). *การจัดการเรียนรู้แนวใหม่*. นนทบุรี: สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ณัฐณี วรรณ. (2558). *การพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด ท้องถิ่นของเรา กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ปทุมธานี.
- ดวงรัตน์ สาขะจันทร์. (2553). *การพัฒนาความสามารถในการอ่านจับใจความภาษาไทย โดยใช้หนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุดคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, สุรินทร์.
- ถวัลย์ มาศจรัส. (2553). *ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 3: ภาคกลางและภาคตะวันออก*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

- นวนน้อย จรุงสมานิตศักดิ์. (2556). การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องภูมินามอำเภอท้ายเหมือง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา. (วิทยานิพนธ์ปริญญา-ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ภิญญาพร นิตยะประภา. (2534). การผลิตหนังสือสำหรับเด็ก. กรุงเทพฯ. โอเดียนสโตร์.
- แม่นมาส ขวลิต. (2540). หนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน. กรุงเทพฯ: จันทระเกษม.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: นามมีบุ๊คพับลิเคชั่น.
- โรงเรียนบ้านขลุ่ยผาง. (2563). ข้อมูลผลการทดสอบการอ่านในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้าน-ขลุ่ยผาง อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท. ชัยนาท.
- ศมลชนก โคตรมุงคุณ. (2556). การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ภูมินามอำเภอกำแพงแสน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศูนย์วิจัยและพัฒนาศึกษา จังหวัดนครปฐม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ศศิธร ธรรมโสภิต. (2553). บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตคลองสาน สังกัด กรุงเทพมหานคร. (สารนิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์.) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- สนั่น มีชันหมาก. (2537). เอกสารคำสอนวิชาประถมศึกษา 625 วิจารณ์วรรณกรรมสำหรับเด็ก. กรุงเทพฯ: เท็ดโปรโมชันแอนดแอตเวอร์ไทซิง.
- สำนักงานเขตธนบุรี. (2557). เอกสารโครงการธนาคารคลังสมองกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ.
- ลำลี รักสุทธิ. (2553). คู่มือการจัดทำสื่อวัฒนธรรมและแผนฯประกอบสื่อวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: พัฒนาการศึกษาศึกษา.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร.
- สิริกาญจน์ ศิริพานิช. (2556). การสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านเรื่องนิทานพื้นบ้านกรุงเทพ สำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดราชบพิศ. (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- อนงค์ศิริ วิชาลัย. (2552). แหล่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น. เชียงใหม่: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

- อุษณีย์ สงวนศรี. (2562). การสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านเรื่อง “ณ เมืองปี่” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านกลางมิตรภาพที่ 44 จังหวัดกระบี่. (การศึกษาค้นคว้าอิสระ-ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- เอื้อสุภา ส่องสว่าง. (2551). การสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง พระยาพิชัยดาบหัก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, ราชบุรี.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญด้านคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ

แบบแสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

ตารางแสดงผลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญด้านคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน

1. ชื่อ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิกา พรหมมาศ

สถานที่ทำงาน อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

วุฒิการศึกษา

ปริญญาเอก ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ภาษาศาสตร์) มหาวิทยาลัยนเรศวร

ปริญญาโท ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การสอนภาษาไทย) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประสบการณ์หรือความชำนาญ

- ทักษะภาษาเพื่อพัฒนาอาชีพ
- การเขียนเชิงวิชาการและวิชาชีพ
- การสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ
- ภาษาศาสตร์กับการสอน
- เทคนิคผู้ประกาศสาร
- การพูดเชิงวิชาการ
- เทคนิคงานเลขานุการ
- เทคนิคการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารในงานสำนักงาน
- การเขียนหนังสือราชการ : บันทึก หนังสือภายนอก การเขียนรายงานการประชุม
- การเขียนเพื่อประชาสัมพันธ์
- ศิลปะการใช้ภาษาไทยในงานจัดอบรม ประชุม และกิจการพิเศษ
- การเขียนคำกล่าวในพิธีต่าง ๆ
- งานพิธีกร-พิธีการ/ผู้ดำเนินรายการ

2. ชื่อ ผู้ช่วยศาสตราจารย์นวพร คำเมือง

สถานที่ทำงาน อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

วุฒิการศึกษา

ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยบูรพา

ประสบการณ์หรือความชำนาญ

- ทักษะการใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร
- วิทยากรเรื่องการเขียนเอกสารราชการ
- วิทยากรเรื่องการเขียนรายงานการประชุม
- วิทยากรเรื่องการสอนภาษาไทย
- ผ่านการทดสอบเป็นผู้ประกาศจากกรมประชาสัมพันธ์
- กรรมการตัดสินการประกวดต่าง ๆ ทางด้านภาษาไทย

3. ชื่อ อาจารย์สุชาดา ตั้งศิรินทร์

สถานที่ทำงาน อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

วุฒิการศึกษา

ปริญญาโท ศีษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศษ.ม) การสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) ภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร

ประสบการณ์หรือความชำนาญ

- ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารสำหรับครู
- วิธีสอนภาษาไทยสำหรับประถมศึกษา
- วิธีสอนภาษาไทยสำหรับมัธยมศึกษา
- การออกแบบและจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย
- วิจัยทางการสอนภาษาไทย

ที่ อว.0602.16 (บ) / 511

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

1 สิงหาคม 2565

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเครื่องมือวิจัย

เรียน อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

- สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. หนังสือส่งเสริมการอ่าน จำนวน 1 เล่ม
2. แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 1 ชุด

ด้วยนางสาววาสนา ตั้งวัฒนาสิน นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาหลักสูตรและการสอน วิชาเอกภาษาไทย สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษา ค้นคว้าอิสระ เรื่อง การสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท

การจัดทำค้นคว้าอิสระเรื่องดังกล่าว นักศึกษาได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลและได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาค้นคว้าอิสระไว้ขั้นหนึ่งแล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุม เนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติ และสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย ทางสาขาวิชาจึงขอความอนุเคราะห์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิกา พรหมมาศ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บุคลากรในหน่วยงานของท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบ และให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการศึกษาค้นคว้าอิสระของนักศึกษาผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่นๆ นักศึกษาจะนำเรียนด้วยตนเอง

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบพระคุณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.นิรนาท แสนสา)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์

ฝ่ายบัณฑิตศึกษา
โทร. 0-2504-8505
โทรสาร. 0-2503-3566-7
เบอร์โทรศัพท์นักศึกษา 081-780-5020

ที่ อว.0602.16 (บ) / 511

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

1 สิงหาคม 2565

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเครื่องมือวิจัย

เรียน อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

- สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. หนังสือส่งเสริมการอ่าน จำนวน 1 เล่ม
2. แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 1 ชุด

ด้วยนางสาววาสนา ตั้งวัฒนาสิน นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาหลักสูตรและการสอน วิชาเอกภาษาไทย สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษา ค้นคว้าอิสระ เรื่อง การสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชยันนาท สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอหันคา จังหวัดชยันนาท

การจัดทำค้นคว้าอิสระเรื่องดังกล่าว นักศึกษาได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลและได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาค้นคว้าอิสระไว้ชิ้นหนึ่งแล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีคุณภาพครบถ้วนเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติ และสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย ทางสาขาวิชาจึงขอความอนุเคราะห์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์นพพร คำเมือง อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บุคลากรในหน่วยงานของท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการศึกษาค้นคว้าอิสระของนักศึกษาผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่นๆ นักศึกษาจะนำเรียนด้วยตนเอง

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณ
ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.นิรนาท แสนสา)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์

ฝ่ายบัณฑิตศึกษา

โทร. 0-2504-8505

โทรสาร. 0-2503-3566-7

เบอร์โทรศัพท์นักศึกษา 081-780-5020

ที่ อว.0602.16 (บ) / ส11

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

1 สิงหาคม 2565

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเครื่องมือวิจัย

เรียน อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

- สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. หนังสือส่งเสริมการอ่าน จำนวน 1 เล่ม
2. แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 1 ชุด

ด้วยนางสาววาสนา ตั้งวัฒนาสิน นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาหลักสูตรและการสอน วิชาเอกภาษาไทย สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษา ค้นคว้าอิสระ เรื่อง การสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท

การจัดทำค้นคว้าอิสระเรื่องดังกล่าว นักศึกษาได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลและได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาค้นคว้าอิสระไว้ชั้นหนึ่งแล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติ และสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย ทางสาขาวิชาจึงขอความอนุเคราะห์ อาจารย์สุชาติ ตั้งศิรินทร์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บุคลากรในหน่วยงานของท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการศึกษาค้นคว้าอิสระของนักศึกษาผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่นๆ นักศึกษานำเรียนด้วยตนเอง

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.นิรนาท แสนสา)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์

ฝ่ายบัณฑิตศึกษา
โทร. 0-2504-8505
โทรสาร. 0-2503-3566-7
เบอร์โทรศัพท์นักศึกษา 081-780-5020

**แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับคุณภาพ
ของหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท**

คำชี้แจง โปรดพิจารณาในแต่ละข้อคำถามต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่าน

5	เห็นด้วยมากที่สุด
4	เห็นด้วยมาก
3	เห็นด้วยปานกลาง
2	เห็นด้วยน้อย
1	เห็นด้วยน้อยที่สุด

ข้อ	หัวข้อ/เนื้อหา	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
1	ด้านการจัดทำรูปเล่ม					
1.1	การออกแบบปกหนังสือน่าสนใจ ชวนให้เปิดอ่าน					
1.2	การออกแบบปกเหมาะสมกับเนื้อหา					
1.3	ส่วนประกอบของหนังสือครบถ้วนตามประเภทของหนังสือ					
1.4	ขนาดของรูปเล่มเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน					
1.5	ขนาดของตัวอักษรเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน					
1.6	การพิมพ์ตัวสะกด การันต์ ถูกต้องตามหลักภาษาไทย					
2	ด้านเนื้อหา					
2.1	เนื้อหาให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท					
2.2	การแบ่งเนื้อหาในแต่ละบท มีความเหมาะสม					
2.3	หัวข้อเรื่องมีความสัมพันธ์กับเนื้อหา					
2.4	การลำดับเนื้อหาต่อเนื่อง เข้าใจง่าย ชวนติดตาม					
2.5	ความยาวของเนื้อหาในแต่ละบทเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน					
2.6	ความยากง่ายของเนื้อหาเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน					
2.7	เนื้อหาส่งเสริมความรัก และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นให้แก่ผู้อ่าน					
2.8	กิจกรรมท้ายบทมีความสอดคล้องกับเนื้อหา					
2.9	กิจกรรมท้ายบทมีความเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน					
3	ด้านภาพประกอบ					
3.1	ภาพประกอบมีความเหมาะสมกับเนื้อหา					
3.2	การจัดวางภาพประกอบมีความเหมาะสมกับหน้าหนังสือ					
3.3	ภาพประกอบมีความชัดเจน น่าสนใจ					

ข้อ	หัวข้อ/เนื้อหา	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
3.4	ขนาดของภาพประกอบเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน					
3.5	ภาพประกอบช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น					
3.6	จำนวนของภาพประกอบเหมาะสมกับเนื้อหา					
4	ด้านการใช้ภาษา					
4.1	การใช้ภาษาถูกต้อง ชัดเจน เข้าใจง่าย					
4.2	ภาษาที่ใช้สละสลวยน่าอ่าน					
4.3	การใช้ภาษาเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน					
4.4	ภาษาที่ใช้อธิบายเนื้อหามีความชัดเจน เข้าใจง่าย					
5	ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ					
5.1	หนังสือเล่มนี้ส่งเสริมให้ผู้อ่านมีความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นชัชชนาท					
5.2	หนังสือเล่มนี้ให้ความรู้เกี่ยวกับภาษาและความเชื่อ					
5.3	ผู้อ่านนำความรู้ที่ได้จากหนังสือเล่มนี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้					
5.4	หนังสือเล่มนี้เป็นสื่อส่งเสริมการเรียนรู้การสอนโดยใช้กระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง					
5.5	หนังสือเล่มนี้ส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดความรัก และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง					
5.6	หนังสือเล่มนี้ส่งเสริมให้ผู้อ่านมีนิสัยรักการอ่าน					

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ ผู้ประเมิน

(.....)

ตำแหน่ง

วันที่ เดือน พ.ศ.

ผลการประเมินความคิดเห็นที่มีต่อหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท โดยผู้เชี่ยวชาญ

ผู้ศึกษาได้ออกแบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญ โดยแบ่งเป็น 5 ด้าน คือ ด้านการจัดทำรูปเล่ม ด้านเนื้อหา ด้านภาพประกอบ ด้านการใช้ภาษา และด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ โดยใช้มาตราส่วน 5 ระดับ และเกณฑ์การตัดสินใจจากคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.51-5.00 คะแนน หมายถึง มีความเหมาะสมมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.51-4.50 คะแนน หมายถึง มีความเหมาะสมมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.51-3.50 คะแนน หมายถึง มีความเหมาะสมปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.51-2.50 คะแนน หมายถึง มีความเหมาะสมน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.50 คะแนน หมายถึง มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

ผลการสำรวจความคิดเห็นที่มีต่อหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาทโดยการสอบถามผู้เชี่ยวชาญ ปรากฏผล ดังนี้

ตารางผนวกที่ 1.1 แสดงผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือส่งเสริมการอ่านด้านการจัดทำรูปเล่ม โดยผู้เชี่ยวชาญ

1	ด้านการจัดทำรูปเล่ม	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	แปลผล
		5	4	3	2	1			
1.1	การออกแบบปกหนังสือน่าสนใจชวนให้เปิดอ่าน		3				4.00	0.00	มาก
1.2	การออกแบบปกเหมาะสมกับเนื้อหา		3				4.00	0.00	มาก
1.3	ส่วนประกอบของหนังสือครบถ้วนตามประเภทของหนังสือ		2		1		3.33	1.41	ปานกลาง
1.4	ขนาดของรูปเล่มเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน	1		2			3.67	0.00	มาก
1.5	ขนาดของตัวอักษรเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน	2	1				4.67	0.71	มาก
1.6	การพิมพ์ตัวสะกด การเว้นวรรค ถูกต้องตามหลักภาษาไทย	1			2		3.00	0.00	ปานกลาง
รวม							3.78	0.35	มาก

จากตารางผนวกที่ 1.1 พบว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ด้านการจัดทำรูปเล่ม ในภาพรวมมีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 3.78$) และเมื่อพิจารณาแต่ละรายการพบว่า ขนาดของตัวอักษรเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.67$) รองลงมาได้แก่ การออกแบบปกหนังสือน่าสนใจ ชวนให้เปิดอ่าน และการออกแบบปกเหมาะสมกับเนื้อหา มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.00$) และส่วนประกอบของหนังสือครบถ้วนตามประเภทของหนังสือ มีความเหมาะสมปานกลาง ($\bar{X} = 3.33$)

ตารางผนวกที่ 1.2 แสดงผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือส่งเสริมการอ่านด้านเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ

2	ด้านเนื้อหา	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	แปลผล
		5	4	3	2	1			
2.1	เนื้อหาให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชยันนาท	2	1				4.33	1.41	มาก
2.2	การแบ่งเนื้อหาในแต่ละบทมีความเหมาะสม	2	1				4.33	1.41	มาก
2.3	หัวข้อเรื่องมีความสัมพันธ์กับเนื้อหา	2	1				4.33	1.41	มาก
2.4	การลำดับเนื้อหาต่อเนื่องเข้าใจง่าย ชวนติดตาม	1	2				4.00	0.71	มาก
2.5	ความยาวของเนื้อหาในแต่ละบทเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน	1	2				4.00	0.71	มาก
2.6	ความยากง่ายของเนื้อหาเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน	1	2				4.00	0.71	มาก
2.7	เนื้อหาส่งเสริมความรัก และภาคภูมิใจในท้องถิ่นให้แก่ผู้อ่าน	1	2				4.00	0.71	มาก
2.8	กิจกรรมท้ายบทมีความสอดคล้องกับเนื้อหา		2	1			3.33	0.00	ปานกลาง
2.9	กิจกรรมท้ายบทมีความเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน	1	2				3.67	0.71	มาก
รวม							4.00	0.86	มาก

จากตารางผนวกที่ 1.2 พบว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ด้านเนื้อหา ในภาพรวมมีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.00$) และเมื่อพิจารณาแต่ละรายการพบว่า เนื้อหาให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชยันโท การแบ่งเนื้อหาในแต่ละบท มีความเหมาะสม และหัวข้อเรื่องมีความสัมพันธ์กับเนื้อหา มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.33$) รองลงมาได้แก่ การลำดับเนื้อหาต่อเนื่อง เข้าใจง่าย ชวนติดตาม ความยาวของเนื้อหาในแต่ละบทเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน ความยากง่ายของเนื้อหาเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน เนื้อหาส่งเสริมความรัก และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นให้แก่ผู้อ่าน มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.00$) ส่วนกิจกรรมท้ายบทมีความสอดคล้องกับเนื้อหา มีความเหมาะสมปานกลาง ($\bar{X} = 3.33$)

ตารางผนวกที่ 1.3 แสดงผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือส่งเสริมการอ่าน ด้านภาพประกอบ โดยผู้เชี่ยวชาญ

3	ด้านภาพประกอบ	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	แปลผล
		5	4	3	2	1			
3.1	ภาพประกอบมีความเหมาะสมกับเนื้อหา	2		1			4.33	1.41	มาก
3.2	การจัดวางภาพประกอบมีความเหมาะสมกับหน้าหนังสือ		2	1			3.67	0.71	มาก
3.3	ภาพประกอบมีความชัดเจน น่าสนใจ		2		1		3.33	1.41	ปานกลาง
3.4	ขนาดของภาพประกอบเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน	2		1			4.33	1.41	มาก
3.5	ภาพประกอบช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น	2			1		4.00	2.12	มาก
3.6	จำนวนของภาพประกอบเหมาะสมกับเนื้อหา	2			1		4.00	2.12	มาก
รวม							3.94	1.53	มาก

จากตารางผนวกที่ 1.3 พบว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ด้านภาพประกอบ ในภาพรวมมีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 3.94$) และเมื่อพิจารณาแต่ละรายการพบว่า ภาพประกอบมีความเหมาะสมกับเนื้อหา และขนาดของภาพประกอบเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.33$) รองลงมาได้แก่ ภาพประกอบช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น และจำนวนของภาพประกอบเหมาะสมกับเนื้อหา มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.00$) ส่วนภาพประกอบมีความชัดเจน น่าสนใจ มีความเหมาะสมปานกลาง ($\bar{X} = 3.33$)

ตารางผนวกที่ 1.4 แสดงผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือส่งเสริมการอ่านด้านการใช้ภาษา โดยผู้เชี่ยวชาญ

4	ด้านการใช้ภาษา	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	แปลผล
		5	4	3	2	1			
4.1	การใช้ภาษาถูกต้อง ชัดเจน เข้าใจง่าย	1		1	1		3.33	0.71	ปานกลาง
4.2	ภาษาที่ใช้สละสลวยน่าอ่าน	1	1		1		3.67	1.41	มาก
4.3	การใช้ภาษาเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน	2		1			4.33	1.41	มาก
4.4	ภาษาที่ใช้อธิบายเนื้อหา มีความชัดเจน เข้าใจง่าย	1	1		1		3.67	1.41	มาก
รวม							3.75	1.24	มาก

จากตารางผนวกที่ 1.4 พบว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ด้านการใช้ภาษา ในภาพรวมมีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 3.75$) และเมื่อพิจารณา แต่ละรายการพบว่า การใช้ภาษาเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้อ่าน มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.33$) รองลงมาได้แก่ ภาษาที่ใช้สละสลวยน่าอ่าน และภาษาที่ใช้อธิบายเนื้อหา มีความชัดเจน เข้าใจง่าย มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 3.67$) ส่วนการใช้ภาษาถูกต้อง ชัดเจน เข้าใจง่าย มีความเหมาะสมปานกลาง ($\bar{X} = 3.33$)

ตารางผนวกที่ 1.5 แสดงผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือส่งเสริมการอ่านด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ โดยผู้เชี่ยวชาญ

5	ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	แปลผล
		5	4	3	2	1			
5.1	หนังสือเล่มนี้ส่งเสริมให้ผู้อ่านมีความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ชัยนาท	2		1			4.33	1.41	มากที่สุด
5.2	หนังสือเล่มนี้ให้ความรู้เกี่ยวกับภาษาและความเชื่อ	2				1	3.67	2.83	มาก
5.3	ผู้อ่านนำความรู้ที่ได้จากหนังสือเล่มนี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	1	1		1		3.67	1.41	มาก
5.4	หนังสือเล่มนี้เป็นสื่อส่งเสริมการเรียนรู้การสอนโดยใช้กระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง	1		1	1		3.33	0.71	ปานกลาง
5.5	หนังสือเล่มนี้ส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดความรัก และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง	1	1	1			4.00	0.71	มาก
5.6	หนังสือเล่มนี้ส่งเสริมให้ผู้อ่านมีนิสัยรักการอ่าน	1		2			3.67	0.00	มาก
รวม							3.78	1.18	มาก

จากตารางผนวกที่ 1.5 พบว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ ในภาพรวมมีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 3.78$) และเมื่อพิจารณาแต่ละรายการพบว่า หนังสือเล่มนี้ส่งเสริมให้ผู้อ่านมีความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ชัยนาท มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.33$) รองลงมาได้แก่ หนังสือเล่มนี้ส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดความรัก และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.00$) ส่วนหนังสือเล่มนี้เป็นสื่อส่งเสริมการเรียนรู้การสอนโดยใช้กระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีความเหมาะสมปานกลาง ($\bar{X} = 3.33$)

ตารางผนวกที่ 1.6 แสดงผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือส่งเสริมการอ่านโดยผู้เชี่ยวชาญในภาพรวม

ข้อ	หัวข้อ/เนื้อหา	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1	ด้านการจัดทำรูปเล่ม	3.78	0.35	มาก
2	ด้านเนื้อหา	4.00	0.86	มาก
3	ด้านภาพประกอบ	3.94	1.53	มาก
4	ด้านการใช้ภาษา	3.75	1.24	มาก
5	ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ	3.78	1.18	มาก
รวม		3.85	1.03	มาก

จากตารางผนวกที่ 1.6 ภาพรวมของการตรวจสอบคุณภาพของหนังสือโดยผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน มีความเหมาะสมมาก ในด้านเนื้อหา ($\bar{X} = 4.00$) ด้านภาพประกอบ ($\bar{X} = 3.94$) ด้านการจัดทำรูปเล่ม และด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ ($\bar{X} = 3.78$) และด้านการใช้ภาษา ($\bar{X} = 3.75$) ตามลำดับ ในภาพรวมสรุปได้ว่าหนังสือส่งเสริมการอ่านเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชยันโท ที่สร้างขึ้นมีคุณภาพในด้านต่าง ๆ เหมาะสมมาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.85

ภาคผนวก ข

แบบประเมินคุณภาพหนังสือโดยนักเรียน

ตารางแสดงผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือโดยนักเรียน

แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน
ที่มีต่อหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านซึ้งฝาง จังหวัดชัยนาท

.....

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านแต่ละข้อคำถามต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของนักเรียน

- 5 เห็นด้วยมากที่สุด
 4 เห็นด้วยมาก
 3 เห็นด้วยปานกลาง
 2 เห็นด้วยน้อย
 1 เห็นด้วยน้อยที่สุด

ข้อ	หัวข้อ/เนื้อหา	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
1	ด้านการจัดทำรูปเล่ม					
1.1	การออกแบบปกหนังสือน่าสนใจ ชวนให้เปิดอ่าน					
1.2	ขนาดรูปเล่มของหนังสือมีความเหมาะสม					
1.3	ขนาดของตัวอักษรมีความเหมาะสม					
2	ด้านเนื้อหา					
2.1	เนื้อหาให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท					
2.2	การลำดับเนื้อหาเข้าใจง่าย ชวนติดตาม					
2.3	เนื้อหามีความเหมาะสมไม่ง่ายหรือยากเกินไป					
2.4	เนื้อหาอ่านแล้วเกิดความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น					
2.5	กิจกรรมท้ายบทมีความสอดคล้องกับเนื้อหา					
2.6	กิจกรรมท้ายบทมีความเหมาะสมไม่ง่ายหรือยากเกินไป					
3	ด้านภาพประกอบ					
3.1	ภาพประกอบมีความชัดเจน น่าสนใจ					
3.2	ภาพประกอบช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น					
3.3	จำนวนของภาพประกอบไม่มากหรือน้อยเกินไป					
4	ด้านการใช้ภาษา					
4.1	ภาษาที่ใช้ชัดเจน เข้าใจง่าย					

ข้อ	หัวข้อ/เนื้อหา	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
4.2	ภาษาที่ใช้ให้อ่าน และชวนติดตาม					
5	ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ					
5.1	หนังสือเล่มนี้ทำให้นักเรียนมีความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท					
5.2	หนังสือเล่มนี้ให้ความรู้เกี่ยวกับภาษาและความเชื่อ					
5.3	ความรู้ที่ได้รับจากหนังสือเล่มนี้ นักเรียนสามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้					
5.4	หนังสือเล่มนี้ทำให้นักเรียนเกิดความรัก และความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ของตนเองมากขึ้น					
5.5	หนังสือเล่มนี้ทำให้นักเรียนชอบอ่านหนังสือมากขึ้น					

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ ผู้ประเมิน

(.....)

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

วันที่ เดือน พ.ศ.

ผลการประเมินแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นที่มีต่อหนังสือส่งเสริมการอ่าน
เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท
โดยนักเรียน

ผู้ศึกษาได้ออกแบบสอบถามนักเรียน โดยแบ่งเป็น 5 ด้าน คือ ด้านการจัดทำรูปเล่มและการพิมพ์ ด้านเนื้อหา ด้านภาพประกอบ ด้านการใช้ภาษา และด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ โดยใช้มาตราส่วน 5 ระดับ และเกณฑ์การตัดสินใจจากคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.51-5.00 คะแนน หมายถึง มีความเหมาะสมมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.51-4.50 คะแนน หมายถึง มีความเหมาะสมมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.51-3.50 คะแนน หมายถึง มีความเหมาะสมปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.51-2.50 คะแนน หมายถึง มีความเหมาะสมน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.50 คะแนน หมายถึง มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

ผลการสำรวจความคิดเห็นที่มีต่อหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นชัยนาท โดยการสอบถามนักเรียน ปรากฏผล ดังนี้

ตารางผนวกที่ 2.1 แสดงผลการสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับหนังสือส่งเสริมการอ่าน ด้านการจัดทำรูปเล่ม โดยนักเรียน

1	ด้านการจัดทำรูปเล่ม	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	แปลผล
		5	4	3	2	1			
1.1	การออกแบบปกหนังสือน่าสนใจชวนให้เปิดอ่าน	4	5	1			4.20	0.63	มาก
1.2	ขนาดรูปเล่มของหนังสือมีความเหมาะสม	3	2	5			3.80	0.92	มาก
1.3	ขนาดของตัวอักษรมีความเหมาะสม	9	1				4.90	0.32	มากที่สุด
รวม							4.30	0.62	มาก

จากตารางผนวกที่ 2.1 พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นว่าด้านการจัดทำรูปเล่ม ในภาพรวมมีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.30$) และเมื่อพิจารณาแต่ละรายการพบว่า ขนาดของตัวอักษรมีความเหมาะสม มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.90$) รองลงมาได้แก่ การออกแบบปกหนังสือที่น่าสนใจ ชวนให้เปิดอ่าน มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.20$) ส่วนขนาดรูปเล่มของหนังสือมีความเหมาะสม มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 3.80$)

ตารางผนวกที่ 2.2 แสดงผลการสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับหนังสือส่งเสริมการอ่าน ด้านเนื้อหา โดยนักเรียน

2	ด้านเนื้อหา	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	แปลผล
		5	4	3	2	1			
2.1	เนื้อหาให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชยันตา	3	6	1			4.40	0.52	มาก
2.2	การลำดับเนื้อหาเข้าใจง่าย ชวนติดตาม	7	3				4.70	0.48	มากที่สุด
2.3	เนื้อหามีความเหมาะสมไม่ง่าย หรือยากเกินไป	3	4	3			4.00	0.82	มาก
2.4	เนื้อหาอ่านแล้วเกิดความรักและ ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น	8	2				4.80	0.42	มากที่สุด
2.5	กิจกรรมท้ายบทมีความ สอดคล้องกับเนื้อหา	3	7				4.40	0.52	มาก
2.6	กิจกรรมท้ายบทมีความเหมาะสม ไม่ง่ายหรือยากเกินไป	5	2	3			4.20	0.92	มาก
รวม							4.42	0.61	มาก

จากตารางผนวกที่ 2.2 พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นว่าด้านเนื้อหา ในภาพรวมมีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.42$) และเมื่อพิจารณาแต่ละรายการพบว่า เนื้อหาอ่านแล้วเกิดความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$) รองลงมาได้แก่ การลำดับเนื้อหาเข้าใจง่าย ชวนติดตาม มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.70$) ส่วนเนื้อหามีความเหมาะสมไม่ง่ายหรือยากเกินไป มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.00$)

ตารางผนวกที่ 2.3 แสดงผลการสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับหนังสือส่งเสริมการอ่าน ด้านภาพประกอบ โดยนักเรียน

3	ด้านภาพประกอบ	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	แปลผล
		5	4	3	2	1			
3.1	ภาพประกอบมีความชัดเจน น่าสนใจ	4	6				4.40	0.52	มาก
3.2	ภาพประกอบช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น	6	3	1			4.50	0.71	มากที่สุด
3.3	จำนวนของภาพประกอบไม่มากหรือน้อยเกินไป	7	2	1			4.60	0.70	มากที่สุด
รวม							4.50	0.64	มากที่สุด

จากตารางผนวกที่ 2.3 พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นว่าด้านภาพประกอบ ในภาพรวมมีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.50$) และเมื่อพิจารณาแต่ละรายการพบว่า จำนวนของภาพประกอบไม่มากหรือน้อยเกินไป มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$) รองลงมาได้แก่ ภาพประกอบช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.50$) ส่วนภาพประกอบมีความชัดเจน น่าสนใจ มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.40$)

ตารางผนวกที่ 2.4 แสดงผลการสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับหนังสือส่งเสริมการอ่าน ด้านการใช้ภาษา โดยนักเรียน

4	ด้านการใช้ภาษา	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	แปลผล
		5	4	3	2	1			
4.1	ภาษาที่ใช้ชัดเจน เข้าใจง่าย	5	4	1			4.40	0.70	มาก
4.2	ภาษาที่ใช้น่าอ่าน และชวนติดตาม	5	4	1			4.40	0.70	มาก
รวม							4.40	0.70	มาก

จากตารางผนวกที่ 2.4 พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นว่าการใช้ภาษา ในภาพรวมมีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.40$) และเมื่อพิจารณาแต่ละรายการพบว่า มีเหมาะสมมากที่สุดเท่ากัน ภาษาที่ใช้ชัดเจน เข้าใจง่ายและภาษาที่ใช้น่าอ่าน และชวนติดตาม มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.40$)

ตารางผนวกที่ 2.5 แสดงผลการสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับหนังสือส่งเสริมการอ่าน ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ โดยนักเรียน

5	ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	แปลผล
		5	4	3	2	1			
5.1	หนังสือเล่มนี้ทำให้นักเรียนมีความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นชยันนาท	9	1				4.90	0.32	มากที่สุด
5.2	หนังสือเล่มนี้ให้ความรู้เกี่ยวกับภาษาและความเชื่อ	4	5	1			4.30	0.67	มาก
5.3	ความรู้ที่ได้รับจากหนังสือเล่มนี้ นักเรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	5	4	1			4.40	0.70	มาก
5.4	หนังสือเล่มนี้ทำให้นักเรียนเกิดความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น	4	4	2			4.20	0.79	มาก
5.5	หนังสือเล่มนี้ทำให้นักเรียนชอบอ่านหนังสือมากขึ้น	2	1	7			3.51	0.85	มาก
รวม							4.26	0.67	มาก

จากตารางผนวกที่ 2.5 พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นว่าด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับในภาพรวมมีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.26$) และเมื่อพิจารณาแต่ละรายการพบว่า หนังสือเล่มนี้ทำให้นักเรียนมีความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นชยันท มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.90$) รองลงมาได้แก่ความรู้ที่ได้รับจากหนังสือเล่มนี้ นักเรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.40$) ส่วนหนังสือเล่มนี้ทำให้นักเรียนเกิดความรัก และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.20$)

ตารางผนวกที่ 2.6 แสดงผลการสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับหนังสือส่งเสริมการอ่านในภาพรวม

ข้อ	หัวข้อ/เนื้อหา	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1	ด้านการจัดทำรูปเล่ม	4.30	0.62	มาก
2	ด้านเนื้อหา	4.42	0.61	มาก
3	ด้านภาพประกอบ	4.50	0.64	มากที่สุด
4	ด้านการใช้ภาษา	4.40	0.70	มาก
5	ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ	4.26	0.67	มาก
รวม		4.38	0.65	มาก

จากตารางผนวกที่ 2.6 ภาพรวมการตรวจสอบคุณภาพหนังสือโดยนักเรียนพบว่า มีความเหมาะสมมากที่สุด ในด้านภาพประกอบ ($\bar{X} = 4.50$) ด้านเนื้อหา ($\bar{X} = 4.42$) ด้านการใช้ภาษา ($\bar{X} = 4.40$) ด้านการจัดทำรูปเล่ม ($\bar{X} = 4.30$) และด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ ($\bar{X} = 4.26$) ตามลำดับในภาพรวมสรุปได้ว่าหนังสือส่งเสริมการอ่านเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชยันท ที่สร้างขึ้นมีคุณภาพในด้านต่าง ๆ เหมาะสมมาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.38

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นางสาววาสนา ตั้งวัฒนาลิน
วัน เดือน ปีเกิด	25 มิถุนายน 2532
สถานที่เกิด	อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์
ประวัติการศึกษา	ครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนบ้านซึ้งฝาง อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท
ตำแหน่ง	ครู โรงเรียนบ้านซึ้งฝาง